

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ТУГАЙ ОЛЕКСАНДРА МИКОЛАЇВНА

УДК 811.111'367.2/.625'06(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ
В РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ:
СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

035 Філологія

03 Гуманітарні науки

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.М. Тугай

Науковий керівник:

Буніятова Ізабелла Рафаїлівна
доктор філологічних наук, професор

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Тугай О. М. Складне речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові: структурно-функціональний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія (03 Гуманітарні науки). – Київський університет імені Бориса Грінченка МОН України.

Дисертаційна робота присвячена виявленню структурно-семантичних та функціональних характеристик складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові.

У роботі висвітлено структурно-семантичні та функціональні характеристики складного речення з особоводієслівною / інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення XVI-XVII століть; розкрито основні тенденції його становлення з урахуванням процесів граматикалізації та мовних зрушень у трьох періодах розвитку англійської мови, а саме у давньоанглійському, середньоанглійському, ранньоновоанглійському періодах. У річищі генеративної граматики з позицій Ікс-штрих теорії здійснено аналіз структурно-семантичної будови, функціональних особливостей досліджуваного складного речення з клаузальними комплементними конструкціями.

Ранньоновоанглійське складне речення з дієсловами волевиявлення є складним синтаксичним цілим, яке містить головну та комплементну клаузи, поєднаних сполучниками підрядного зв'язку, де залежна клауза за своєю структурою є особоводієслівною (фінітною) / неособоводієслівною (інфінітивною) клаузою.

У ранньоновоанглійській мові складне речення із особоводієслівною / інфінітивною клаузою містить одноперехідні, двоперехідні та комплексно-перехідні дієслова волевиявлення прямого та непрямого мовлення. У термінах генеративної граматики складне речення з інфінітивною комплементациєю визначаємо як суб'єктно-об'єктну контролюючу конструкцію (*Subject / Object*

Control Construction) із контролюючим суб'єктом (*Subject Control Construction*) дієслів одноперехідної функції (суб'єктний контроль PRO) і контролюючим об'єктом (*Object Control Construction*) дієслів двоперехідної та комплексно-перехідної функції (об'єктний контроль PRO).

Синтаксис складного речення з дієсловами волевиявлення відповідає загальній тенденції розвитку англійського речення у XVI-XVII століттях. У дослідженні виявлено базові моделі досліджуваних речень із такими дієсловами прояву волі як *advise, allow, appoint, ask, beg, beseech, bid, charge, choose, command, compel, dare, desire, determine, enforce, entreat, forbid, force, hope, induce, instruct, intend, order, permit, persuade, pray, promise, request, require, resolve, swear, want, warn, wish*. Вони включають **два головні типи** речень – особоводієслівної або фінітної (*finite clause*), неособоводієслівної або інфінітивної (*INF clause*) клаузальної комплементациї; **три базові** перехідні моделі – *SVOd (finite / INF clause)* одноперехідної, *SVOiOd (finite / INF clause)* двоперехідної, *SVOdCo (INF clause)* комплексно-перехідної комплементациї; **шістнадцять варіативних** моделей особоводієслівної / інфінітивної комплементациї: **шість** моделей із особоводієслівною клаузою – *SVOd (that-clause)*, *SVOd ((-that)-clause)*, *SVOd (wh-clause)*, *SVOiOd (that-clause)*, *SVOiOd ((-that)-clause)*, *SVOiOd (wh-clause)*; **десять** моделей з інфінітивною клаузою – *SVOd (to-INF clause)*, *SVOd (bare INF clause)*, *SVOd (wh-to-INF clause)*, *SVOd (NP-to-INF clause)*, *SVOd (NP-bare INF clause)*, *SVOiOd (to-INF clause)*, *SVOiOd (bare INF clause)*, *SVOiOd (wh-to-INF clause)*, *SVOdCo (to-INF clause)*, *SVOdCo (bare INF clause)*. Частотність вживання *that-* / *(-that)-* / *wh-* комплементних клауз із дієсловами волевиявлення становить 34,40 %, натомість частотність *to-* / *bare* інфінітивної конструкції як неособоводієслівного суб'юнктива – 65,60 % від загальної вибірки.

З позицій Ікс-штрих теорії складне речення з дієсловами волевиявлення унаочнює приклад породження особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи як функціональної проєкції CP, яка розгортає лексичну проєкцію VP за допомогою відповідних *that-* / *(-that)-* / *wh-* та *to-* / *bare* маркерів зв'язку, які

проектуються у CP та формують особоводієслівну як незалежну та інфінітивну як залежну проєкційні фрази CP комплементарного характеру. Фонетичне вираження *that-* / *(-that)-* / *wh*-клаузи із закодованими розповідними та питальними ознаками у вершині C фрази CP фіксуємо шляхом *a*-пересуву в позицію специфікатора CP [Spec, CP]. Фонетичне вираження *to-* / *bare* клаузи визначаємо в домені [T, T'] часової проєкції TP вузла CP завдяки властивості головного дієслова тета-маркувати свій суб'єкт.

Організацію ядерних складових елементів головних дієслів в складних реченнях з особоводієслівною / інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення засвідчено як двоаргументну та триаргументну. Зовнішній аргумент як суб'єкт головної дії породжується в позиції специфікатора [Spec, *v*P] функціональної проєкції *v*P або фрази вербалайзера з отриманням тета-ролі агенса. Внутрішній аргумент як прямий, непрямий об'єкт генерується в домені специфікатора [Spec, VP] лексичної проєкції VP з призначенням тета-ролі адресата, реципієнта головної дії. Позицію породження особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи як першого або другого внутрішнього аргумента зі статусом дієслівного компонента підтверджуємо в домені [Spec, CP] як пацієнс головної дії. Розподіл тета-ролей окреслено як: «агенс – пацієнс», «агенс – адресат / реципієнт – пацієнс» – в реченнях з особоводієслівною клаузою; «агенс – адресат (реципієнт) / агенс – пацієнс», «агенс – пацієнс / агенс – пацієнс» – в реченнях з інфінітивною клаузою.

Ранньоновоанглійська мова демонструє усталені сполучникові форми гіпотактичних відношень на позначення особоводієслівної / інфінітивної комплементациї дієслів волевиявлення з оформленням першої асиндетичним (*-that*)- або синдетичним *that-* / *wh*-підрядним зв'язком та другої як *to-* або *bare* кореляції сильної / близької (дальньої) або слабкої / віддаленої (дальньої) дієслівної інтеграції залежно від використання прономінальних (займенникових) і непрономінальних елементів. Способи вираження дієслів головної та особоводієслівної клауз як форми гіпотактичних відношень визначено співвіднесенням імперативних, індикативних, суб'юнктивних

дієслівних форм як «індикатив / імператив – індикатив / суб'юнктив».

У дисертаційній роботі встановлено, що функціональна перспектива складного речення з дієсловами волевиявлення реалізується в термінах «тема – транзитний елемент – рема» на різних рівнях дистрибутивного поля речення. Розгортання комунікативного динамізму волевиявлення мовця спрямовано на логічні та інтонаційно акцентовані тема-рематичні елементи як носії відновленої / невідновленої інформації та контекстуально залежні / незалежні складові з актуалізацією найвищого / найнижчого ступеня комунікативного динамізму. Порядок лінійної модифікації слів у визначенні функціональної перспективи речення засвідчено як об'єктивний немаркований та суб'єктивний маркований. Максимальний та найвагоміший інформативний елемент, що несе найвищий ступінь комунікативного динамізму прояву волі адресанта, фіксуємо реалізацією різнорівневими мовними складниками, власне іменною або прийменниковою фразою, сполучником підрядного зв'язку, головним особовим дієсловом, інфінітивом, де зазначені складові обіймають статус «тема», «рема» та «власне рема».

У ранньоніованглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення зафіксовано явище топікалізації структури речення та лівосторонньої або правосторонньої екстрапозиції особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи. Топікалізовані складові в ініціальній неканонічній позиції та екстрапозиційні елементи набувають статусу «реми», де відбувається концентрація найвищого ступеня комунікативного динамізму вольового бажання адресанта.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в роботі *вперше* здійснено комплексне дослідження структурно-семантичних і функціональних особливостей складного речення з дієсловами волевиявлення в англійській мові XVI-XVII століть на засадах розвиненої версії Ікс-штрих теорії та теорії контролю в межах теорії управління та зв'язування. У дисертаційному дослідженні *вперше* представлено синтаксичну структуру складного речення з особоводієслівною / інфінітивною клаузою з урахуванням лексичної семантики

головного дієслова. *Визначено* головні позиційні характеристики комплементної клаузи. *Виокремлено та інвентаризовано* базові та варіативні моделі складного речення з особоводієслівною / інфінітивною комплементною клаузою дієслів прояву вольової інтенції адресанта в ранньоновоанглійській мові. *Проаналізовано та розкрито* способи організації комплементів дієслів волевиявлення в складному реченні. *Новим є* встановлення позицій породження аргументів, комплементних клауз та комплементайзерів. *З'ясовано* засоби зв'язку та модально-часове оформлення дієслова головної і комплементної клауз. *Схарактеризовано* особливості реалізації функціональної перспективи ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення з розгортанням комунікативного динамізму вольової спрямованості адресанта на різних рівнях дистрибутивного поля речення. *Визначено* мовні компоненти репрезентації функції прояву волевиявлення адресанта в структурі досліджуваного складного речення.

Практична цінність одержаних результатів полягає в можливості використання основних результатів, теоретичних положень та висновків дисертації при викладанні курсів з теоретичної граматики (розділи «Синтаксис», «Складне речення»), з історії англійської мови (розділи «Частини мови», «Синтаксис»), у спецкурсі з генеративного синтаксису «Основні положення генеративного синтаксису», як і при написанні наукових робіт з філології. Репрезентований у роботі аналіз не вичерпує коло питань, що пов'язані з дослідженням різних типів реченневих комплементів. Результати вивчення ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення відкривають перспективи подальших досліджень синтаксису та функціонування комплементної клаузи в історично-порівняльному аспекті у діахронній синхронії давніх германських мов.

Ключові слова: складне речення, дієслова волевиявлення, комплементна клауза, генеративна граMATика, функціональна перспектива речення, комунікативний динамізм, ранньоновоанглійська мова.

ABSTRACT

Tuhai O. M. Complex Sentence with Verbs of Volition in Early Modern English: Structure and Function. – Qualification research paper. Manuscript.

Dissertation for a Doctor of Philosophy Degree in Philology: Specialty 035 “Philology” (03 Humanitarian Sciences). – Borys Grinchenko Kyiv University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2021.

The thesis aims at studying structural-semantic and functional peculiarities of the complex sentence with verbs of volition in Early Modern English. It highlights structural-semantic and functional properties of the complex sentence with finite / infinitive complementation of verbs of volition in the 16-th – 17-th centuries. The paper reveals basic tendencies of the complex sentence formation taking into account the processes of grammaticalization and language shifts in the leading periods of English language development, namely in Old English, Middle English, Early Modern English. The analysis of structural-semantic and functional features of the investigated complex sentence with clausal complement constructions is carried out from the standpoint of the generative grammar, in particular, based on the X-bar theory.

The Early Modern English complex sentence with verbs of volition is a syntactic complex unit which consists of the main clause and the complement clause that are joined together by correlative conjunctions where according to the structure the subordinate part is defined as a finite / infinitive complement clause.

In Early Modern English the complex sentence with the finite / infinitive clause is explicated in monotransitive, ditransitive and complex-transitive complementation of the volitional predicates of direct and indirect speech. In terms of the generative grammar the complex sentence with the infinitive complementation is postulated as *Subject / Object Control Construction* as a structure of *Subject Control Construction* with the predicates of monotransitive function (subject PRO control) and as *Object Control Construction* with the predicates of ditransitive and complex-transitive function (object PRO control).

The syntax of the complex sentence with verbs of volition corresponds to the general tendency of the English sentence syntactic theory evolution in XVI-XVII centuries. In the research such principal models of structural organization of the studied sentences with verbs of volition such as *advise, allow, appoint, ask, beg, beseech, bid, charge, choose, command, compel, dare, desire, determine, enforce, entreat, forbid, force, hope, induce, instruct, intend, order, permit, persuade, pray, promise, request, require, resolve, swear, want, warn, wish* are determined. They include **two main types** of sentences – with finite (finite clause), infinitive (INF clause) clausal complementation; **three basic transitive models** – SVOd (finite / INF clause) monotransitive, SVOiOd (finite / INF clause) ditransitive, SVOdCo (INF clause) complex-transitive complementation; **sixteen variable models** of finite / infinitive complementation: **six** models with finite clause – SVOd (*that*-clause), SVOd ((-*that*)-clause), SVOd (*wh*-clause), SVOiOd (*that*-clause), SVOiOd ((-*that*)-clause), SVOiOd (*wh*-clause); **ten** models with infinitive clause – SVOd (*to*-INF clause), SVOd (*bare* INF clause), SVOd (*wh-to*-INF clause), SVOd (NP-*to*-INF clause), SVOd (NP-*bare* INF clause), SVOiOd (*to*-INF clause), SVOiOd (*bare* INF clause), SVOiOd (*wh-to*-INF clause), SVOdCo (*to*-INF clause), SVOdCo (*bare* INF clause). The frequency of usage of *that-* / (-*that*)- / *wh*-complement clauses with verbs of volition is fixed as 34,40 %, instead the frequency of *to-* / *bare* infinitive construction as non-finite subjunctive is amounted as 65,60 % from the total samples of the selected sentences.

From the perspective of the X-bar theory the complex sentence with verbs of volition represents an instance of generation of a finite / infinitive complement clause as a functional projection CP which develops a lexical projection VP with the help of the respective *that-* / (-*that*)- / *wh-* and *to-* / *bare* markers that are generated in a CP and they form a finite phrase as independent and an infinitive phrase as dependent projection CP phrases of complementary character. Phonological spell-out of *that-* / (-*that*)- / *wh*-clause with the appropriate encoded declarative and interrogative features in the head C of a CP phrase is fixed by way of *a*-movement to the position of a CP specifier [Spec, CP] whereas infinitive *to-* / *bare* marking is outlined in the [T, T']

domain of a tense projection TP of a CP node due to the property of the matrix predicate to theta-mark its subject.

Arrangement of the matrix predicates nuclear constituents in the complex sentences with finite / infinitive complementation of verbs of volition is witnessed as of two and three arguments. An external argument as a subject of the main action is generated in the [Spec, ν P] specifier position of the ν P functional projection or verbalizer phrase obtaining the theta-role of an agent. An internal argument as a direct / indirect object is generated in the [Spec, VP] specifier domain of the VP lexical projection being assigned theta-roles of an addressee and a recipient of the main action. The generation position of a finite / infinitive clause as the first or the second internal argument with the status of a predicative complement is evidenced in the [Spec, CP] location as a patient of the main action. Distribution of the thematic roles is defined as: “agent – patient”, “agent – addressee / recipient – patient” – in the sentences with a finite clause; as “agent – addressee (recipient) / agent – patient”, “agent – patient / agent – patient” – in the sentences with an infinitive clause.

The Early Modern English language represents the established developed connective forms of hypotaxis relationship for marking the finite / infinitive complementation of verbs of volition with formation of the finite complementation by way of asyndetic (*-that*)- or *that-* / *wh*-syndetic subordinate connection and the infinitive one – as *to-* / *bare* correlation of strong / close (further) or weak / distant (further) verbal integration depending on the usage of interfering pronominal and non-pronominal elements. Realization ways of the matrix and finite clauses predicates as forms of hypotaxis relationship are defined as the interrelation of imperative, indicative, subjunctive predicative forms as “indicative / imperative – indicative / subjunctive”.

The findings indicate that Functional Sentence Perspective (FSP) of the studied complex sentence with verbs of volition is realized in the immediate relevant context in terms of “theme – transitional element – rheme” at different Distributional Subfield (DS) levels of the sentence Distributional Field (DF). Escalation of Communicative Dynamism (CD) of the speaker’s volition is focused on the dynamically logical with

intonation accentuation theme-rhematic elements as the carriers of retrievable / irretrievable information and contextually dependent / independent constituents with actualization of the highest / lowest degree of CD. Linear modification word order in defining FSP is witnessed as objective unmarked and the subjective marked one. The maximal and most important informative element in the highest degree of CD of the addresser's will is reflected by multilevel lingual components, namely by a noun phrase or a prepositional phrase, a subordinate connection conjunction, a matrix finite verb or an infinitive in the status of "theme" or "rheme" and "rheme proper".

In the Early Modern English complex sentence with verbs of volition such phenomena as topicalization of the whole sentence structure and the left periphery or the right periphery extraposition of the finite / infinitive complement clause are fixed. The topicalized components in the initial non-canonical position as well as the extrapositioned constituents acquire the status of "rheme" where the concentration of the highest degree of CD of an addresser's volition desire takes place.

The scientific novelty of the thesis lies in the fact that it presents the first attempt at ground clarifying the structural and functional peculiarities of the complex sentence with verbs of volition in the 16-th – 17-th centuries on the basis of the developed version of the X-bar theory and the control theory within the government and binding theory. The paper focuses on introducing the syntactic structure of the complex sentence with finite / infinitive complementation of verbs of volition taking into account the lexical semantics of the main verb. The main position characteristics of a complement clause are determined. The basic and variable models of the complex sentence with finite / infinitive complement clause of verbs of volition are distinguished and classified. The research also analyzes and reveals the ways of arrangement of nuclear constituents of verbs of volition in the complex sentence. The novel generative positions of arguments, complement clauses and complementizers are established. Means of subordinate connection and the modal-tense verbal paradigm of the main and complement clauses are elucidated. The Functional Sentence Perspective realization features in the Early Modern English complex sentence with verbs of volition with escalation of Communicative Dynamism of the

addresser's volitional orientation at different Distributional Subfields levels of the complex sentence as the Distributional Field are characterized. Lingual components of an addresser's volitional manifestation representation in the structure of the complex sentence are identified.

The practical value of the paper results is established by the use of basic findings, theoretical issues and conclusions of the thesis in the courses in Theoretical Grammar (sections "Syntax", "Complex Sentence"), in the History of English language (sections "Parts of Speech", "Syntax"), in the specialized course in generative syntax "Fundamentals of Generative Syntax", as well as while writing scientific papers in philology. The analysis represented in this study does not exhaust the range of problems related to the investigation of different types of sentence complements. The results of the EModE complex sentence with verbs of volition research reveal prospects for further studying the complement clauses syntax and function in the historical comparative aspect of diachronic synchrony in Old Germanic languages.

Key words: complex sentence, verbs of volition, complement clause, generative grammar, functional sentence perspective, communicative dynamism, Early Modern English.

СПИСОК НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Публікація в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу

1. Tuhai O. (2019). Object control interpretations with volitional verbs in infinitive complexes of Early Modern English. *Science and Education a New Dimension. Philology, VII (61)*. Issue 210. Hungary : Budapest. P. 70-76. ISSN: 2308-1996 (Online), 2308-5258 (Print)

Публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б»

2. Тугай О. М. (2017). Англійські дієслова вольової дії: досвід попереднього аналізу. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-

- т ім. Б. Грінченка, 1 (8). С. 29-35. ISSN: 2412-2491 (Online), 2311-2425 (Print)
3. Тугай О. М. (2018). Особливості комплементарного речення в історії розвитку англійської мови. *Науковий вісник ДДПУ ім. Івана Франка*. Серія: «Філологічні науки» (мовознавство) : Зб. Наук. праць. Дрогобич, 9. С. 242-247. ISSN: Print 2312-6353, Online 2663-6042
  4. Тугай О. М. (2019). Складні комплементні конструкції у ранньоновоанглійській мові. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, (2). С. 24-34. ISSN: 2412-2491 (Online), 2311-2425 (Print)
  5. Тугай О. М. (2019). Прагматичний потенціал ранньоновоанглійського речення із клаузальною комплементациєю. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Ужгородський нац. ун-т, 10 (2). С. 28-36. ISSN: 2663-4880 (Print), 2663-4899 (Online)
  6. Тугай О. М. (2020). Дослідження комплементарних комплексів у сучасних граматичних студіях. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, (2). С. 75-86. ISSN: 2412-2491 (Online), 2311-2425 (Print)
  7. Тугай О. М. (2019). Генеза складного комплементарного речення: історичний аспект. *Науковий вісник ДДПУ ім. Івана Франка*. Серія: «Філологічні науки» (мовознавство): Зб. наук. праць. Дрогобич, 12. С. 225-228. ISSN: Print 2312-6353, Online 2663-6042
  8. Тугай О. М. (2019). Мовні зрушення ладу англійської клаузальної комплементациї в історичній перспективі. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Київ, 30 (69), № 4. С. 75-85. ISSN: 2710-4656 (Print), 2710-4664 (Online)
  9. Тугай О. М. (2019). Реалізація функціональної перспективи ранньоновоанглійського речення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». Одеса, 42 (1). С. 160-167. ISSN: Print 2409-1154, Online 2663-5658

Публікації, у яких додатково відображені результати дослідження

10. Тугай О. М. (2017). Дієслова-перформативи як засіб вираження вольового спонукання в ранньомодерній мові. «*The Fifteenth European Conference on Languages, Literature and Linguistics*». Proceedings of the Conference, May 10, 2017, Vienna, Austria. P. 27-31.
11. Тугай О. М. (2017). Моделі синтаксичних структур із дієсловами волевиявлення в ранньомодерній мові. *Мовний простір слов'янського світу* : тези доповідей III Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих учених, 26 травня 2017 року. Київ. С. 74-78.
12. Tuhai O. M. (2017). To / bare infinitive as complementation markers of volitional verbs in XV-XVII centuries. *International research and practice conference «Modern philology: relevant issues and prospects of research»* : Conference proceedings, October 20-21, 2017, Lublin, Poland. С. 55-159.
13. Tuhai O. (2018). Control infinitive constructions in Early Modern English. *The 2nd international conference in theoretical and applied linguistics*. November 16-17, 2018, Kyiv-Bialostok, Ukraine-Poland. С. 13-16.
14. Тугай О. М. (2019). Інтерпретація об'єктної дієслівної клаузальної комплементації в термінах Ікс-штрих теорії. *Філологія та лінгвістика у сучасному світі* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., 30-31 серпня 2019 року. Запоріжжя. С. 86-90.
15. Тугай О. М. (2019). Концепція генеративної лінгвістики у сучасних мовознавчих студіях. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., 13-14 листопада 2019 року. Львів. С. 63-66.
16. Тугай О. М. (2019). Функціональна перспектива як організація ранньомодернього речення. *Розвиток філології та лінгвістики на сучасному історичному етапі* : матеріали науково-практ. конф., 13-14 грудня 2019 року. Харків. С. 56-61.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ.....	29
1.1. Тракткування категорії волевиявлення у філософських студіях.....	29
1.2. Інтерпретація складного речення з дієсловами волевиявлення у традиційній граматиці.....	32
1.3. Вивчення явища клаузальної комплементної в складному реченні в генеративній граматиці.....	42
1.4. Функціональний аспект дослідження складного речення з дієсловами волевиявлення.....	48
1.5. Формування англійського складного речення з дієсловами волевиявлення.....	53
1.5.1. Генеза складної клаузальної комплементної.....	54
1.5.2. Граматикалізація ядерних конститuentів.....	58
Висновки до розділу 1.....	62
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ.....	65
2.1. Обґрунтування вибору напряму дослідження.....	65
2.2. Історичні зміни у парадигмі складного речення	68
2.2.1. Маркування особоводієслівної комплементної клаузи.....	68
2.2.2. Реінтерпретація інфінітивної комплементної клаузи.....	71
2.3. Генеративна граматика як сучасна методологія дослідження синтаксису.....	77
2.3.1. Ікс-штрих теорія як методологія дослідження складного речення.....	78
2.4. Етапи та методика проведення дослідження ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення.....	82
Висновки до розділу 2.....	86

РОЗДІЛ 3. СТРУКТУРА РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКОГО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ.....	88
3.1. Парадигма клаузальних комплексів з дієсловами волевиявлення.....	88
3.2. Моделі порядку слів складного речення з дієсловами волевиявлення.....	91
3.3. Позиційна характеристика комплементної клаузи в ранньоновоанглійському складному реченні.....	94
3.4. Комплементация дієслів волевиявлення особоводієслівною клаузою.....	101
3.4.1. Породження маркерів особоводієслівної клаузи.....	101
3.4.2. Аргументна структура особоводієслівної комплементации.....	108
3.4.3. Сполучникова парадигма на позначення особоводієслівної клаузи.....	116
3.4.4. Способи вираження дієслів головної та особоводієслівної клауз.....	119
3.5. Комплементация дієслів волевиявлення інфінітивною клаузою.....	124
3.5.1. Складна конструкція з інфінітивною клаузою.....	124
3.5.2. Двоаргументна структура інфінітивної комплементации.....	128
3.5.3. Триаргументна структура інфінітивної комплементации.....	135
3.5.4. Кореляція сполучників на узгодження з інфінітивною клаузою	144
Висновки до розділу 3.....	147
РОЗДІЛ 4. ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РАННЬОНОВОАНГЛІЙСЬКОГО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ.....	151
4.1. Функціональна перспектива складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові.....	151
4.1.1. Комунікативний динамізм ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення.....	151
4.1.2. Контекстуальний чинник в актуалізації функціональної перспективи ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами	

волевиявлення.....	159
4.1.2.1. Носії відновленої / невідновленої інформації.....	160
4.1.2.2. Носії контекстуальної залежності / незалежності.....	167
4.2. Принципи аранжування конститuentів в реалізації функціональної перспективи складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові.....	172
4.2.1. Об'єктивний немаркований порядок слів.....	173
4.2.2. Суб'єктивний маркований порядок слів.....	186
4.2.3. Топікалізація складного речення.....	190
4.2.4. Екстрапозиція компонентів складного речення.....	193
Висновки до розділу 4.....	201
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	204
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	209
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	234
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	235
ДОДАТКИ.....	243

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

CP	фраза комплементаризера або функціональна проєкція
TP	часова фраза, що містить флексію дієслова
vP	фраза вербалайзера, перетворює мовну одиницю на дієслово
VP	дієслівна фраза або лексична проєкція
NP	іменна фраза
PP	прийменникова фраза
AP	прикметникова фраза
COMP	комплементаризер, маркер комплементної клаузи
[Spec, XP]	позиція специфікатора лексичної або функціональної проєкції
XP	максимальна проєкція, де X – вершина проєкції
X'	інтермедіальна проєкція (Ікс-штрих)
PRO	відсутній в структурі речення імпліцитний суб'єкт інфінітива
SVO	модель порядку слів, згідно з якою конституенти розташовані у такій послідовності: суб'єкт, дієслово, об'єкт
SVOiOd	модель порядку слів, згідно з якою конституенти розташовані у такій послідовності: суб'єкт, дієслово, непрямий об'єкт, прямий об'єкт
OE	давньоанглійська мова
ME	середньоанглійська мова
EModE	ранньоновоанглійська мова
ФПР	функціональна перспектива речення
КД	комунікативний динамізм
АЧР	актуальне членування речення
DS	дистрибутивний рівень речення (Distributional Subfield)
DF	дистрибутивне поле речення (Distributional Field)
Top CP	топікалізоване речення з особоводієслівною клаузою
Top INF	топікалізоване речення з інфінітивною клаузою
Extr CP	екстрапозиційна особоводієслівна комплементна клауза
Extr INF	екстрапозиційна інфінітивна комплементна клауза

ВСТУП

Сучасний стан розвитку синтаксичної теорії германських мов характеризується поглибленим вивченням синтаксису в складних реченневих утвореннях, їхніх структурних та функціональних властивостей. В останні десятиліття увагу граматистів зосереджено на вивченні природи складного речення (І. Р. Буніятова, Ю. П. Бойко [21; 14]), поясненні його синтаксичних, функціональних зрушень у процесі аналізу дворівневої організації речення у синхронному (О. Fischer, D. Kastovsky, A. Kemenade, R. Lass, B. Los [191; 220; 222; 229; 232]) та діяхронному (І. Roberts, D. Lightfoot [258; 231]) аспектах.

Дослідження останніх десятиліть містять суттєві здобутки у вивченні процесів породження складного речення (L. Haegeman, A. Carnie [203; 155]) та його окремих складників (M. Höglund, M. В. Полховська [210; 97]). Комплексний аналіз таких синтаксичних утворень є можливим лише з урахуванням їхніх структурних (N. Chomsky, A. Radford, R. Quirk, R. D. Huddleston [165; 252; 250; 213]) та функціональних (J. Firbas, M. Halliday, A. Svoboda, B. Матезіус [186; 205; 274; 81]) характеристик.

Вагомий внесок у розпрацюванні синтаксичної теорії належить Н. Хомському [156] та його науковій школі (A. Radford, R. Freidin, L. Haegeman, R. Jackendoff, T. Givon [254; 194; 204; 217; 200]), яка заклала фундамент модерної теорії речення з її дворівневою структурою і новим підходом до породження конструкцій різного рівня складності. Засадничі положення генеративної теорії речення уможливили їх вивчення як у синхронному, так і в діяхронному аспектах (І. Є. Снісаренко, В. В. Жуковська, Л. П. Калитюк, Г. Є. Зінченко, О. І. Кхеліл, О. П. Очковська [114; 40; 55; 45; 76; 90]).

Попри наявність ґрунтовних праць з теоретичного синтаксису, поза увагою лінгвістів залишаються питання, пов'язані зі становленням складного речення з дієсловами волевиявлення з вольовою цілеспрямованістю адресанта, що об'єктивують у мові логіко-філософську категорію *волевиявлення*. Йдеться про структурно-семантичні та функціональні особливості складних речень особоводієслівної / інфінітивної комплементації досліджуваних дієслів в

ранньоновоанглійській мові.

На наш погляд, здобутки наявних в українській та зарубіжній лінгвістиці розробок у річищі складних речень з особоводієслівною та інфінітивною клаузальною комплементациєю (Г. М. Задільська, Т. В. Криворучко, М. Г. Плоткіна, Т. Fanego, J. Rudanko, G. Rohdenburg [41; 69; 95; 184; 261; 259]) не вичерпують усього кола проблем, пов'язаних із вивченням складного речення. Так, недостатньо висвітленими залишаються тенденції розвитку складного речення в англійській мові XVI-XVII століть, зокрема тих, що містять дієслова волевиявлення. Аналізу потребують структурно-семантичні та функціональні особливості складного речення з особоводієслівною / інфінітивною комплементною клаузою, аргументна дистрибуція дієслів прояву волі суб'єкта, парадигма системи засобів оформлення гіпотактичних відношень головної та комплементної клауз, вербальні компоненти актуалізації функції волевиявлення адресанта.

Актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена спрямуванням сучасних граматичних студій на розгляд не лише формальної репрезентації складних синтаксичних цілих з реченнєвою комплементациєю, але й на її актуалізацію на функціональному рівні. Аналіз зв'язків між формою, змістом, функцією головної та комплементної клауз дієслів волевиявлення в складному реченні з урахуванням мовних змін дає змогу розв'язати низку проблем, пов'язаних із вивченням синтаксису англійської мови на всіх етапах її розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до наукової теми Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка «Розвиток європейських мов і літератур у контексті міжкультурної комунікації», номер державної реєстрації 0116U006607; 07.2016-07.2021 рр. Тему дисертації затверджено вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №12 від 27.12.2016 р.) та уточнено вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 9 від 29.10.2020 р.).

Метою дослідження є висвітлення структурно-семантичних та функціональних особливостей складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки **завдань**:

- обґрунтувати теоретичні засади вивчення складного речення з ранньоновоанглійськими дієсловами волевиявлення;
- розробити методику дослідження структурно-семантичних, функціональних особливостей складного речення з дієсловами волевиявлення на засадах генеративної граматики і комунікативної лінгвістики;
- з'ясувати базові та варіативні моделі складного речення з дієсловами волевиявлення;
- уточнити позиційні характеристики особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи у складному реченні з дієсловами прояву волі;
- систематизувати способи організації ядерних конститuentів, розкрити позиції породження внутрішніх та зовнішніх аргументів складного речення з дієсловами волевиявлення;
- висвітлити шляхи становлення клаузальної комплементної дієслів волевиявлення в історії розвитку англійської мови;
- окреслити функціональну перспективу речення, а також особливості розгортання комунікативного динамізму у складному реченні досліджуваного типу.

Об'єктом дослідження є складне речення з особоводієслівною та інфінітивною комплементними клаузами, які уводяться дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові.

Предмет дослідження становлять структурно-семантичні та функціональні характеристики складного речення з дієсловами волевиявлення у літературних джерелах XVI-XVII століть.

Матеріалом дослідження слугували складні речення з особоводієслівними та інфінітивними комплементними клаузами, уведені дієсловами волевиявлення, дібрані методом суцільної вибірки зі 104

літературних джерел XVI-XVII століть (загальний обсяг – 7632 проаналізовані сторінки). Загальна кількість досліджуваних одиниць – 3750.

Методи дослідження зумовлені метою, поставленими завданнями, фактичним матеріалом. *Метод суцільної вибірки* використано для систематизації матеріалу дослідження; *метод структурного аналізу* передбачає інвентаризацію складних речень з дієсловами волевиявлення в текстах ранньоновоанглійської мови, висвітлення їх структурно-семантичних та функціональних характеристик у ранньоновоанглійській мові; *історичний метод* застосовано для встановлення генези та мовних зрушень у процесі формування англійського складного речення з дієсловами прояву волі, а також для з'ясування системи засобів оформлення гіпотаксису в досліджуваних складних реченнях ранньоновоанглійської мови; *прийоми генеративної граматики*, а саме Ікс-штрих теорії та теорії контролю використано для інтерпретації структури ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення; *аналіз функціональної перспективи речення* дає змогу визначити розгортання та ступені комунікативного динамізму волевиявлення в досліджуваному складному реченні; *елементи кількісного аналізу* – для встановлення питомої ваги структурно-семантичних, функціональних, позиційних характеристик і співвідношення особоводієслівних / інфінітивних комплементних клауз дієслів волевиявлення в складних реченнях досліджуваного періоду.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі *вперше* здійснено комплексне дослідження структурно-семантичних та функціональних особливостей складного речення з дієсловами волевиявлення в англійській мові XVI-XVII століть. *Уперше представлено* синтаксичну структуру складного речення з дієсловами волевиявлення з урахуванням лексичної семантики головного дієслова. *Визначено* головні позиційні характеристики комплементної клаузи. *Виокремлено та інвентаризовано* базові та варіативні моделі складного речення з особоводієслівною / інфінітивною комплементною клаузою дієслів прояву вольової інтенції адресанта в

ранньоновоанглійській мові. Проаналізовано та розкрито способи організації комплементів дієслів волевиявлення в складному реченні. Новим є встановлення позицій породження аргументів та комплементних клауз, а також комплементайзерів. З'ясовано засоби зв'язку та модально-часове оформлення дієслова головної та комплементної клауз. Схарактеризовано особливості реалізації функціональної перспективи ранньоновоанглійського складного речення з розгортанням комунікативного динамізму вольової спрямованості адресанта на різних рівнях дистрибутивного поля речення. Визначено мовні компоненти репрезентації функції прояву волевиявлення адресанта в структурі досліджуваного складного речення.

Наукова новизна одержаних результатів може бути узагальнена в наступних положеннях, що виносяться на захист:

1. Логіко-філософська категорія *волевиявлення* реалізує вольове бажання адресанта, репрезентоване в складних реченнях з дієсловами волевиявлення, де головна та комплементна клаузи перебувають в логіко-семантичних відношеннях, в яких остання є складником семантичної структури головного дієслова речення. Згідно з положеннями Ікс-штрих теорії та теорії контролю, ранньоновоанглійське складне речення з особоводієслівною / інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення становить складне ціле, що утворює незалежну (особоводієслівну) або залежну (інфінітивну) функціональну проєкцію CP (фразу комплементайзера) як розширену проєкцію лексичної фрази VP в дієслівній оболонці функціональної вербалайзерної фрази vP, де лексична проєкція VP шляхом узгодження вершини V дієслова з вершиною-специфікатором Spec маркується *that-* / *(-that)-* / *wh-* та *to-* / *bare* комплементайзерами залежно від семантики головного дієслова вольового значення. Диференційними ознаками структури досліджуваного типу складного речення є позиції породження аргументів, комплементних клауз як внутрішніх аргументів та маркерів або сполучників комплементарного зв'язку.

2. Базові моделі ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення, а саме SVO (finite clause) / SVO (INF clause) відповідають

загальній тенденції розвитку англійської мови у XVI-XVII століттях із закріпленням фіксованого порядку слів. У досліджуваному періоді **базові** та **варіативні** моделі порядку слів у реченнях з дієсловами прояву волі *advise, allow, appoint, ask, beg, beseech, bid, charge, choose, command, compel, dare, desire, determine, enforce, entreat, forbid, force, hope, induce, instruct, intend, order, permit, persuade, pray, promise, request, require, resolve, swear, want, warn, wish* визначаємо у такий спосіб: **три базові** перехідні моделі – SVOd (finite / INF clause) одноперехідної, SVOiOd (finite / INF clause) двоперехідної, SVOdCo (INF clause) комплексно-перехідної комплементації; **шістнадцять варіативних** моделей особоводієслівної / інфінітивної комплементації: **шість** моделей з особоводієслівною клаузою – SVOd (*that*-clause), SVOd (*(-that)*-clause), SVOd (*wh*-clause), SVOiOd (*that*-clause), SVOiOd (*(-that)*-clause), SVOiOd (*wh*-clause); **десять** моделей з інфінітивною клаузою – SVOd (*to*-INF clause), SVOd (*bare* INF clause), SVOd (*wh-to*-INF clause), SVOd (*NP-to*-INF clause), SVOd (*NP-bare* INF clause), SVOiOd (*to*-INF clause), SVOiOd (*bare* INF clause), SVOiOd (*wh-to*-INF clause), SVOdCo (*to*-INF clause), SVOdCo (*bare* INF clause). Аналіз літературних джерел ранньоновоанглійського періоду показує зменшення частотності *that-* / *(-that)-* / *wh*-комплементаційних клауз при збільшенні частотності неособоводієслівної клаузи *to-* / *bare* інфінітива. SVO (INF clause)-речення встановлено як найбільш поширену модель – 65,60 % вживань від загальної вибірки. SVO (finite clause)-модель окреслено як менш вживаний складний комплементаційний дієслів волевиявлення – 34,40 % від загальної вибірки.

3. Позички породження особоводієслівної / інфінітивної комплементаційної клаузи в процесі деривації складного ранньоновоанглійського речення з дієсловами волевиявлення представлено в домені [Spec, CP] функціональної проєкції CP з утворенням особоводієслівної як незалежної та інфінітивної як залежної фрази комплементайзера CP. Враховуючи експліцитні / імпліцитні стверджувальні [+*that* / -*that*] / [-*wh*] та питальні [+*wh*] / [-*that*] ознаки комплементайзерів, що вже закодовані в позиції [C, C'], породження *that-* / *(-that)-* / *wh*-засобів зв'язку визначено шляхом *a*-пересуви фонетичної форми у

вузлі [Spec, CP] та утворенням особоводієслівної комплементної клаузи стверджувального / питального характеру як незалежної функціональної фрази CP. Завдяки функції контролю та властивості тета-маркування свого тематичного суб'єкта породження *to-* / *bare* маркерів інфінітива окреслено в домені [T, T'] проєкції CP як залежної функціональної фрази з нереалізованою часовою ознакою.

4. Організацію ядерних конститuentів в складному реченні з дієсловами прояву волі визначено як двоаргументну та триаргументну. Породження зовнішнього аргумента як суб'єкта головної дії відбувається в позиції [Spec, vP] з отриманням тета-ролі агенса. Внутрішній аргумент як прямий або непрямий об'єкт породжується в позиції [Spec, VP] як адресат або реципієнт головної дії. Особоводієслівна / інфінітивна клауза у функції дієслівного комплементу породжується в позиції [Spec, CP] як пацієнс головної дії. Парадигму тематичних ролей розподіляємо як «агенс – пацієнс», «агенс – адресат / реципієнт – пацієнс» в реченнях з особоводієслівною та як «агенс – адресат (реципієнт) / агенс – пацієнс», «агенс – пацієнс / агенс – пацієнс» – в реченнях з інфінітивною комплементациєю.

5. Ранньоновоанглійську мову характеризуємо сталими розвиненими засобами на позначення структурно-семантичних відношень між головною та особоводієслівною / інфінітивною комплементною клаузами. Це підтверджуємо такими даними: 1) вживання *that-* / (*-that-*) / *wh-* особоводієслівних та *to-* / *bare* інфінітивних маркерів комплементациї з відповідними узгодженими дієсловами волевиявлення; 2) тотожне модально-часове оформлення головного та вторинного дієслів як «індикатив / імператив – індикатив / суб'юнктив»; 3) співвідношення використання *to-* або *bare* інфінітива залежно від лексичної семантики головного дієслова волевиявлення та наявності інтервентних прономінальних та іменних об'єктів.

6. Реалізація функціональної перспективи ранньоновоанглійського речення з дієсловами волевиявлення відбувається на різних рівнях дистрибутивного поля речення в безпосередньому релевантному контексті.

Ескалацію комунікативного динамізму вольового бажання, інтенції, наказу, спонукання адресанта акцентуємо на відповідних реченневих тема-рематичних складових із визначенням останніх як носіїв відновленої інформації з контекстуальною залежністю та невідновленої інформації як контекстуально незалежних елементів у найвищому або найнижчому ступенях актуалізації комунікативного динамізму волевиявлення. Логічно, інтонаційно найвагоміший інформативний елемент розгортання вольової динаміки складного речення визначаємо як такий, що імплементується різнорівневими мовними елементами (іменна фраза, прийменникова фраза, сполучник підрядного зв'язку, головне особове дієслово, інфінітив) у головній та комплементній клаузах в триаспектному тема-рематичному розгортанні як «тема – транзитний елемент – рема» та функціонально розподіляється в межах об'єктивного немаркованого порядку слів у статусі «тема», суб'єктивного маркованого впорядкування слів – у статусі «рема / власне рема».

7. При топікалізації та екстрапозиції комплементної клаузи або цілісної структури речення, що є нехарактерною ознакою для ранньоніовоанглійського складного речення з досліджуваними дієсловами волевиявлення, розгортання комунікативного динамізму вольової цілеспрямованості адресанта засвідчуємо в різнорівневих напрямках комунікації. Топікалізований елемент в неканонічній ініціальній позиції лінійної модифікації «рема – тема» отримує функцію «реми» з розвантаженням комунікативної напруги волевиявлення мовця у найвищому ступені комунікативного динамізму. Лівосторонні та правосторонні екстрапозиційні складники, які маркуються інтервентними конститuentами (іменні / прийменникові фрази, додаткові клаузи), набувають статусу «реми» із концентрацією найвищого ступеня комунікативного динамізму в екстрапозиційній частині складного речення.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що основні положення й висновки про структурно-семантичні та функціональні особливості складного речення з дієсловами волевиявлення є внеском до теорії генеративного синтаксису, теорії функціональної перспективи речення, до

загальної граматичної теорії германських мов, а також поглиблюють знання про синтаксичну будову та особливості функціонування цього типу речення у синхронії та діяхронії. Результати наукової роботи можуть бути використані для виявлення механізмів побудови інших синтаксичних одиниць, що сприятиме розв'язанню низки теоретичних питань з історичного синтаксису.

Практична цінність одержаних результатів полягає в можливості використання провідних положень і висновків дисертації при викладанні курсів з теоретичної граматики (розділи «Синтаксис», «Складне речення»), з історії англійської мови (розділ «Частини мови», «Синтаксис»), у спецкурсах із генеративного синтаксису «Основні положення генеративного синтаксису», а також у процесі створення навчально-методичних посібників із теоретичної граматики, історії англійської мови та під час написання наукових праць з германської філології.

Апробацію результатів дослідження здійснено на відкритих засіданнях кафедри германської філології Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка (2016-2020 рр.); на *дев'яти* конференціях, у тому числі *шести міжнародних*: «The Fifteenth European Conference on Languages, Literature and Linguistics» (Австрія, Відень, 2017), International research and practice conference «Modern philology: relevant issues and prospects of research» (Польща, Люблін, 2017), II міжнародній науково-практичній конференції з проблем теоретичної та прикладної лінгвістики «Theoretical and applied linguistics» (Україна-Польща, Київ-Білосток, 2018), Міжнародній науково-практичній конференції «Філологія та лінгвістика у сучасному світі» (Запоріжжя, 2019), International Science Conference «Urgent Problems of Philology and linguistics» (Угорщина, Будапешт, 2019), Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку сучасної науки та освіти» (Львів, 2019); *двох всеукраїнських*: III Всеукраїнській науковій конференції студентів, аспірантів і молодих учених (Київ, 2017), III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми літературознавства та мовознавства» (Київ, 2018); *одній науково-практичній конференції* «Розвиток філології та лінгвістики

на сучасному історичному етапі» (Харків, 2019); *одному всеукраїнському науковому семінарі «Речення і текст: процеси породження та техніки інтерпретації»* (Київ, 2016), *двох міжкафедральних семінарах: «Слово, речення, текст: новітні підходи та напрацювання»* (Київ, 2017) та «Лінгвістичні здобутки молодих науковців» (Київ, 2019).

Публікації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертації унаочнено в *шістнадцяти* одноосібних авторських публікаціях, із яких *вісім* – у наукових фахових виданнях України, *одна* – у закордонному періодичному виданні, та *семи* тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій – 4,5 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі списку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (286 позицій, з яких 143 іноземними мовами), джерел довідкової літератури (9 позицій), джерел ілюстративного матеріалу (104 позиції) та 6 додатків. Обсяг тексту дисертації – 208 сторінок, загальний обсяг дисертації – 253 сторінки.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету та окреслено завдання, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, схарактеризовано фактичний матеріал, указано наукову новизну, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, викладено наукові положення, які виносяться на захист, наведено дані про апробацію роботи та публікації.

У **першому розділі** розглянуто волевиявлення як логіко-філософську категорію, представлено наявні теоретичні підходи до вивчення складного речення з дієсловами волевиявлення, окреслено явище клаузальної комплементності на засадах генеративної граматики, виявлено генезу складної комплементної клаузи.

У **другому розділі** обґрунтовано вибір напряму та методологію дослідження, інвентаризовано історичні зміни у парадигмі складного речення, проаналізовано явище клаузальної комплементності в термінах Ікс-штрих теорії, запропоновано етапи та методи дослідження складного речення.

Третій розділ присвячено виокремленню та інвентаризації базових, варіативних моделей структурної організації особоводієслівної / інфінітивної комплементної дієслів волевиявлення, визначенню позиційних характеристик комплементної клаузи, аналізу способів організації ядерних конститuentів, встановленню позицій породження комплементних клауз, маркерів підрядності, внутрішніх та зовнішніх аргументів, з'ясуванню парадигми засобів оформлення підрядного зв'язку.

Четвертий розділ дисертації присвячено характеристиці особливостей реалізації функціональної перспективи ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення, аналізу мовних компонентів реалізації комунікативного динамізму волевиявлення адресанта, репрезентації комунікативної напруги речення, окресленню носіїв відновленої / невідновленої інформації, виокремленню контекстуально залежних / незалежних елементів, встановленню об'єктивного немаркованого / суб'єктивного маркованого порядку слів, визначенню топікалізованих та екстрапозиційних конститuentів, виявленню функціонального статусу і ступеня інформативно найвагомішого елемента актуалізації вольового бажання мовця.

У **загальних висновках** підсумовано теоретичні та практичні результати дослідження, окреслено перспективи подальших досліджень складного речення з дієслівною клаузальною комплементациєю в англійській та германських мовах у діахронній синхронії.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ

1.1. Трактуювання категорії волевиявлення у філософських студіях

Серед останніх напрацювань у різних мовознавчих дисциплінах, зокрема, у психолінгвістиці, когнітивній та комунікативній лінгвістиці особливий інтерес викликають дієслова із семантикою волевиявлення на зразок *wish, want, desire, hope, command, order* тощо, комплексне вивчення яких передбачає врахування лексико-семантичних, функціональних властивостей дієслова та його реченнєву дистрибуцію. В. Фон Гумбольдт називав *дієслово* душею речення, що виступає його животворним потенціалом, де інші слова є мертвим, підвладним поєднанню матеріалом в реченнєвому утворенні [32, с. 266].

Вплив *мови* на розуміння різних філософських категорій є неоціненним даром людства. Мова є «інтелектуальним» надбанням людства, головним інструментом спілкування. Існує засвоєна кожною особистістю система правил опанування мовою, яка дозволяє розуміти, продукувати та використовувати нові висловлення: це знання мови та універсальна граматики, принципи яких визначають форму та вибір граматики певного виду, виступають дослідженням головних умов «мовних здібностей» людини та вродженої організації мовного досвіду [136, с. 37-38; 135, с. 465-466; 285, с. 10].

Мова містить провідні поняття та уявлення, що визначають відношення людини до об'єктивної дійсності та її поведінки. Вона є тією діяльністю, яка перетворює зовнішній світ у власність духу, необхідною умовою розвитку якого є відмінність організмів людської мови при різноманітності їхньої будови. Мова перебуває в постійному русі та розуміється спочатку як функція, а потім вже як система. Кожний елемент мови виявляє себе як частина цілого, що визначає системний характер мови. Природу мови можна осягнути лише тоді, коли вона буде досліджена в усіх своїх внутрішніх зв'язках [102, с. 107-110; 20, с. 34; 59, с. 10-15].

Категорія *волевиявлення* вербалізується в мовленні як акти пізнання навколишнього світу, знаходячи своє втілення у певних синтаксичних одиницях. У контексті нашого викладу досліджуваний тип складного речення розглядається як окремий випадок вербалізації категорії *волевиявлення* та вольових намірів суб'єкта, що реалізується головним дієсловом зі значенням волевиявлення та комплементною клаузою. Аналіз літературних джерел досліджуваного періоду розвитку англійської мови свідчить про те, що дієслова прояву волі адресанта комплементуються особоводієслівною та інфінітивною клаузами у постпозиції.

У визначенні категоріального значення *волевиявлення* та засобів вираження прояву волі суб'єкта враховано підходи, розроблені у новітніх філософських студіях. Наразі зупинимось на дефініції категорії *воля*, концепту *волевиявлення* у логіці та граматичних студіях.

У філософських та психологічних студіях феномен *волі* та *волевиявлення* отримав низку неоднозначних інтерпретацій. У перших *волю* розглядають як одну з головних здібностей людського духу, що належить до сфери надчутливості. У других – її визначають як інструмент, за допомогою якого людина регулює свої дії. Акт волевиявлення мовцем містить такі компоненти, як *мета, мотив, вибір, рішення, виконання дії* [33, с. 7]. *Воля* – це внутрішнє бажання особи встановити певні права та обов'язки з іншою особою та суспільством. Для вираження цього бажання людина користується мовою, якою вона спілкується. *Волевиявлення* – це зовнішня об'єктивна форма виявлення волі особи [17, с. 175]. Як зазначено в Оксфордському словнику англійської мови, волевиявлення «*volition*» – це дія прояву бажання [291, с. 417].

У лінгвістиці поняття волевиявлення трактують у площині категорії «воля». Концептуальні зв'язки категорії «воля» відображають основні сфери буття людини, як: особистісні характеристики, навколишню дійсність та соціум, внутрішній світ індивіда, який містить бажання, намір, спонукання, фізичний та моральний обов'язок. «Воля» належить до однієї з центральних категорій егоцентричної спрямованості, пов'язаної з іншими категоріями свого статусу як

«бажання», «совість», «свобода», «обов'язок», «вибір», «рішення» із творенням загального семантичного простору. У комунікативній мовній структурі *воля* і *бажання* є частиною системи цільових настанов, де *воля* виявляється в процесі її прояву як висловлення бажання мовця спричиняти дію. *Волевиявлення* пов'язане з бажанням мовця вплинути на слухача (третю особу) з метою отримання необхідної інформації, певного результату та «знайти завершення в дії» [33, с. 6-8]. Поняття «воля» також використовують на позначення волевиявлення особи або осіб, спрямованого на «іншого» – адресата або на себе – з метою каузації певної дії, виконання якої є обов'язковим або дозволеним [104, с. 69]. Отже, *волевиявлення* передає вольовий намір мовця і не містить інформацію про об'єктивну дійсність. А відповідна синтаксична реченнева конструкція фіксує світ як бажаний, що повинен або може стати фактом дійсності.

Філософські інтерпретації визначення поняття «воля» імплікують активний початок у семантиці цього слова, яке виявляється на загальному фоні потенційності (воля – це здатність дієсловами *вибирати, надавати перевагу, домагатися, вимагати, здійснювати*). Концепт *волевиявлення* слід розуміти як виявлення цієї здатності, якій передують виникнення вольового процесу, «спрямованому на цінність буття». У висловленні, що ідентифікується як волевиявлення, виражається не тільки попередній, той що супроводжує волевиявлення акт вибору мети, але й спрямованість, інтенція суб'єкта волевиявлення на здійснення дії, якому в акті вибору приписується відома цінність як засобу досягнення певного стану справ [64, с. 9].

Слідом за Н. Ю. Чайковською, *волевиявлення* розглядаємо як складне поняття високого рівня абстракції, яке онтологічно передбачає наявність п'яти етапів розгортання – мотиву, орієнтації, здійснення вибору, докладання зусиль, реалізації дії. Конститутивними ознаками волевиявлення є: 1) наявність *волі* як притаманність людині здатності проявляти активність; 2) *волевиявлення* як здійснення дії, що спрямована на певний об'єкт; 3) перформативність як зміна дійсності внаслідок здійснення дії; 4) градування як внутрішня якість

волевиявлення; 5) наявність різнорідних компонентів волевиявлення, які визначаються як окремі концепти [139, с. 2]. Суголосним є твердження Н. О. Савельєвої, яка використовує термін «воля» на позначення індивідуального або колективного веління особи, спрямованого на «іншого» або на себе [103, с. 11].

Категорія *волевиявлення*, як одна з фундаментальних філософських категорій, вербалізується у висловленнях прояву волі мовця, які містять дієслова вольового наміру із семами бажання, інтенції, прохання, наказу тощо. У нашій праці категорія *волевиявлення* актуалізована у ранньонівоанглійському складному реченні з особоводієслівною / інфінітивною комплементною клаузою дієслів волевиявлення як прояву волі адресанта.

1.2. Інтерпретація складного речення з дієсловами волевиявлення у традиційній граматиці

Речення є складною синтаксичною одиницею вищого рівня мови, що характеризується міжпарадигмальною багатоаспектністю. У сучасній лінгвістиці розрізняють такі напрями дослідження речення: логіко-граматичний, структурний, семантичний, функціональний, комунікативний. Для германського синтаксису традиційними є *структурний* та *семантичний* аспекти як базові у поєднанні з логічним, оскільки вони зумовлюють виявлення структурних та семантичних властивостей структури речення [15, с. 12-13; 134].

В історичному поступі мовознавства розуміння *природи мови*, яка відбиває певний засіб сприйняття і організації (концептуалізації) дійсності або погляду на світ, а також підходи до її вивчення послідовно змінюються, що надає можливості досліджувати мову в різних парадигмах під різними кутами зору [31, с. 6-19; 65; 158; 163]. Міждисциплінарний підхід до вивчення явищ мови уможливує застосування широких аналогій, що демонструють універсальні природно-відповідні механізми поступу і взаємодії мовних систем різної етіології та мірності [63, с. 171; 179].

У мовознавстві другої половини ХХ – початку ХХІ століття висвітлення мовних явищ у *функціонально-семантичній* парадигмі спрямовувалося на

інвентаризацію лексичних і морфологічних фактів без пояснення та аналізу їхньої природи, взаємодії та участі у породженні одиниць вищих рівнів мовної структури, зокрема речень [83, с. 126]. *Семантичний синтаксис* зорієнтований на інформаційний зміст та організацію комплексних значень мовних одиниць зі співвідношенням останніх з об'єктивною дійсністю [100, с. 94]. Натомість аналіз речення у *функціональному* аспекті спрямований на визначення функціональних ознак та структурних властивостей будь-якої мовної одиниці [58, с. 159].

Визначальним у дослідженні складних речень з дієсловами волевиявлення у ХХ столітті є традиційний та комунікативний напрями. У нашій праці звертаємося до формального та функціонального визначення досліджуваних речень у традиційній граматиці.

У граматичних студіях *складне речення* інтерпретують як структурну та семантичну єдність двох або більше синтаксичних конструкцій, кожна зі своїм предикативним центром, що виникає на основі синтаксичного зв'язку та використовується у комунікації як одиниця одного порядку з простим реченням [94, с. 6; 132, с. 31; 236, с. 36; 252; 282]. У генеративній лінгвістиці *складне речення* трактують як цілісну єдність із вивченням його структури та семантики у кореляції з відповідними особоводієслівними та неособоводієслівними клаузами [43, с. 191; 173].

У дослідженні складного речення з клаузальною *комплементациєю* інтерес становить визначення терміну «комплемент». За М. Нуаном, *комплементна конструкція* – це синтаксична ситуація, коли особоводієслівна та неособоводієслівна клаузи або іменні конституенти виступають предикативним аргументом, що може виражати суб'єкт або об'єкт предиката [246, с. 52; 266, с. 74]. Згідно з Е. Я. Мороховською, *комплемент* як конститuent дієслівної фрази призначений для завершення семантики головного дієслова [86, с. 191; 41, с. 7]. На погляд І. Є. Снісаренко, *дієслівна комплементация* полягає у накладанні певним дієсловом синтаксичних та семантичних обмежень на свій комплемент, що зумовлює конкретний тип комплементациї [113, с. 49; 114, с. 432].

У традиційній англiстицi виокремлюють п'ять основних функціонально маркованих конститuentiв речення, а саме: суб'єкт (S), дiєслово (V), об'єкт (O), комплемент (C) та ад'юнкт (A) [250, с. 49], де *комплемента* виступає додатковим елементом для розширення значення дiєслова та смислової дiї цiлого речення [210]. *Комплементацiя* виступає як винятково граматичний феномен, що закодований на морфолого-синтаксичному рiвнi. Власне *семантика* комплементно-приймаючого дiєслова мотивує та детермiнує граматичну форму комплемента [182, с. 27; 261; 280].

Приклади (1) – (3) демонструють граматичну позицiю комплемента головного дiєслова як iнфiнiтивної, особоводiєслiвної, неособоводiєслiвної комплементних клауз вiдповiдно: (1) *He **intended** to have reached the coast long before.* (2) *I **think** that we have met.* (3) *She **enjoys** playing squash* [62, с. 79; 250, с. 1171].

Вiдповiдно до потенцiйної здатності дiєслiв волевиявлення приймати комплемементи, видiляють такі типи iхньої комплементациi, а саме [250, с. 1170-1216; 213, с. 225; 201]:

1) *одноперехiдна* – комплементация одноперехiдних дiєслiв (monotransitive verbs) – вiдкриває позицiю для одного об'єкта у функцiї *прямого додатка*, що може бути виражений iменною фразою, *that-* / (*-that*)- / *wh*-особоводiєслiвною, *to-* / *bare* / *wh*-iнфiнiтивною iз / без суб'єкта та *-ing* дiєприкметниковою iз / без суб'єкта клаузами на зразок: (4) *I **learned** how to sail a boat.* (5) *He **tried** to please her mother.* (6) *They **want** us to help.*

2) *комплексно-перехiдна* – комплементация комплексно-перехiдних дiєслiв (complex-transitive verbs) – вимагає прямого об'єкта та *комплемента*, що може бути виражений об'єктною iменною фразою, *to-* / *bare* iнфiнiтивною та *-ed* / *-ing* дiєприкметниковою клаузами: (7) *They **intended** Mary to sing an aria.*

3) *двоперехiдна* комплементация двоперехiдних дiєслiв (ditransitive verbs) – вимагає двi об'єктні фрази, а саме непрямого та прямого об'єкта, де останнiй може бути виражений iменником iз / без прийменника, *that-* / (*-that*)- / *wh*-особоводiєслiвною, *wh-* / *to-*iнфiнiтивною клаузами: (8) *He **promised** me that the*

debt would be repaid. (9) *John asked me what time the meeting would end.* (10) *They advised him what to wear in the tropics.* (11) *They begged her to stay another week.*

У контексті нашого викладу доцільним вважаємо окреслення категорій *об'єктного* та *дієслівного комплементів*. У граматичних студіях *категорія* – це системне, фронтальне об'єднання деякої кількості явищ, які містять формальні семантичні або функціональні ознаки [1, с. 65-66].

Українські дослідники виокремлюють категорії *об'єктного* і *дієслівного комплементів*. О. М. Образцова, наприклад, окреслює типологію підрядного синтаксичного зв'язку в структурах комплементатії як: суб'єктний [Cs], об'єктний [Co], дієслівний [Cv] і адвербіальний [Cd] типи. При цьому *об'єктний комплемент* виконує функцію «додатка», який не є частиною присудка, а завжди виступає як другорядний член речення [87, с. 11-12]. У зарубіжному мовознавстві комплементні елементи дієслів визначають як ядерні складники в оточенні головного дієслова із розмежуванням на *суб'єктні* та *об'єктні* комплементи у функції зовнішнього та внутрішнього комплементів відповідно. За Р. Хаддлстоном, загальноприйнятим типом внутрішнього ядерного комплементу виступає *об'єкт* дієслова, який може бути актуалізований *іменним, особоводієслівним, неособоводієслівним компонентом* залежно від семантичної природи та перехідної функції дієслова [213, с. 215-217]. О. Замараєва, К. Ховел, Е. Бендер відмічають стратегії дієслівної комплементатії, які містять такі граматичні показники: 1) паратак西斯; 2) комплементайзер із особоводієслівним комплементом; 3) номіналізацію або іменну фразу; 4) інфінітивну та дієприкметникову клаузи [284, с. 41].

У прикладах (12) – (15) представлено варіанти *дієслівної комплементатії* з відповідними іменним, особоводієслівним, інфінітивним, дієприкметниковим комплементами [213, с. 216-226]: (12) *Kim gave Pat the key.* (13) *I hadn't noticed that she was looking so worried.* (14) *They intended Kim to see it.* (15) *I regret having lived here so long.*

За Т. А. Клепіковою та Р. Хаддлстоном, розмежування комплементів відбувається також за *частинимовною приналежністю* приєднання вершини

комплемента до [61, с. 9; 212, с. 332-338]: 1) іменника (іменна комплементна клауза) – (16) ***The guy** who was leading them stumbled*; 2) прикметника (прикметникова комплементна клауза) – (17) *I am **glad** that she will be present*; 3) дієслова (дієслівна комплементна клауза) – (18) *I **promise** to help*.

У багатьох мовах світу є дієслова, що приймають реченнєвий конституент або клаузу як провідний тип синтаксичного зв'язку. В англійській мові вони включають як дієслова розумової діяльності на зразок *see, hear, know, believe, like*, так і дієслова бажальної, вольової, наказової семантики, а саме *beg, hope, resolve, require, intend, appoint* тощо. У формальних граматиках *комплементну клаузу* визначають як найменшу граматичну одиницю, що має здатність організовуватися довкола дієслова та підпорядковуватися аргументній структурі дієслова головного речення [178, с. 1; 224, с. 32; 265, с. 27; 198]. *Клауза* є залежною одиницею особоводієслівної або неособоводієслівної предикації; вона становить структурну решітку речення, проте має нижчий статус через відсутність комунікативної сили речення [86, с. 178; 84, с. 73]. *Клаузальні комплементи* можуть реалізовуватися власне особоводієслівними клаузами або вони можуть бути редукованими на зразок інфінітивних та дієприкметникових комплементів [284, с. 41].

В англістиці прийнято говорити про *комплементні клаузи* як ядерні аргументи головних дієслів складного речення [178, с. 7]. Явище комплементзації пов'язане із поняттям *предикації* та виконує функцію предикаційного аргумента [246, с. 52; 169, с. 95], яку комплемент отримує від дієслова головного речення. *Комплементна клауза* виступає як вбудований елемент головної клаузи із отриманням функції суб'єкта або об'єкта головного дієслова та обійманням аргументної тета-ролі агенса або пацієнса дії. *Вона* є комплементом дієслова, який потребує своєї подальшої субкатегоризації. Складні реченнєві конструкції із *that-* та *infinitive-*клаузою виконують функцію *об'єктних комплементів* [239, с. 25-26; 224, с. 219; 200, с. 39-40].

У граматичних студіях явище *складної комплементзації* визначають як поєднання особоводієслівного або інфінітивного комплементного типу із

відповідним комплементно-приймаючим дієсловом [171, с. 183; 215]. Основні обов'язкові конституенти речення – суб'єкт, дієслово, об'єкт, комплемент, ад'юнкт – формують аргументне оточення дієслова, що визначається семантикою останнього [42, с. 335]. У нашому дослідженні враховано семантику дієслів волевиявлення, відповідно до якої головне дієслово має здатність обирати певний тип комплементної клаузи [178, с. 27].

(19) *Can you **guess** what she said?* [250, с. 1171].

(20) *He **tried** to please his mother* [213, с. 225].

У прикладі (19) головне дієслово *guess* обирає в якості комплементного елемента *wh*-підрядну клаузу, тоді як у реченні (20) дієслово *tried* може бути субкатегоризоване тільки *to*-інфінітивною клаузою.

У синтаксичних теоріях існують провідні *критерії виокремлення* типів комплемента: 1) морфологія дієслова; 2) комплементно-внутрішній синтаксис – характер відношень між дієсловом та аргументами; 3) комплементно-зовнішній синтаксис – синтаксичні відношення комплементної конструкції з головним реченням [246, с. 54-55]. Для виділення в ранньоніовоанглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення певного аргументного конститuenta як *комплементної клаузи*, слідом за Р. Діксоном та К. Шмідтке-Боде, приймаємо до уваги *граматичні* властивості останньої, а саме: 1) функціональний статус клаузи як ядерного аргумента головної клаузи; 2) внутрішню структуру; 3) опис пропозиції факту, діяльності, стану речей; 4) синтаксичний статус клаузи як об'єктного комплемента дієслів волевиявлення [178, с. 15; 265, с. 8]. Відповідно, послугуємось визначенням складного речення з дієсловами прояву волі суб'єкта як складної структури, де клаузальний компонент або комплементна клауза виступає у ролі ядерного *аргумента* головного дієслова та *комплемента* (об'єкта) останнього.

На позначення *клаузального компонента* дотримуємося переважно термінів: «особоводієслівна комплементна клауза», «інфінітивна комплементна клауза», «клаузальна комплементация», іноді заміняючи їх на наступні терміни – «дієслівний комплемент», «комплементна клауза або речення».

У традиційній граматиці вивчення складної реченнєвої комплементациї відбувається у межах *особоводієслівності / неособоводієслівності* дієслівних форм комплементів з урахуванням синтаксичних функцій реченнєвих комплементів та граматичного вираження вторинного дієслова [68, с. 436; 212, с. 338]. У граматиках індоєвропейських мов термін «складна комплементация» розуміють як обидва види залежних клауз – *особово- / неособоводієслівних*. В англістиці перші комплементні структури представлені з ознакою особоводієслівності (*fully tensed complement*), що фігурують як повнозначні підрядні клаузи. В неособоводієслівних комплементах (інфінітивні та дієприкметникові конструкції) ознака особоводієслівності виражена частково або повністю відсутня (*untensed / partially tensed complement*) [67, с. 61; 286, с. 507-508; 207].

Особоводієслівну клаузальну комплементацию позиціонують як сполучення *that-* / *(-that)- / wh-*клаузи з дієсловом у функції об'єкта останнього [250, с. 1179]. Р. Хаддлстон, Дж. Пуллум наголошують, що *особоводієслівні* підрядні клаузи функціонують у складному реченні як комплементи дієслів [213, с. 225]. Проте речення на зразок *I hope, I want, I consider* з дієсловом певної вольової семантики не завжди виявляється завершеним. Зазначені реченнєві структури отримують змістовну та структурно-семантичну завершеність виключно у випадку комплементациї об'єктними або клаузальними компонентами [61, с. 15; 35]. Г. Фреге характеризує особоводієслівне додаткове речення як таке, що є частиною складнопідрядного та виступає незалежним реченнєвим утворенням, смислом якого є думка, котра у поєднанні з головним виражає зміст цілого речення, тобто сума значень головного і підрядного речень є значенням цілого [131, с. 236-237].

У зарубіжній лінгвістиці (Т. А. Клепікова, Ф. Ханстон) підрядне додаткове речення визначають не тільки як клаузальний комплемент, а як *об'єкт* складного речення, де його структуру з особоводієслівною клаузальною комплементациєю представлено як *V that-*, *V wh-* та окреслено в термінах «дієслово з об'єктом» або «дієслово з клаузою» [61, с. 14-15; 216, с. 155].

Українські лінгвісти (Г. Г. Почепцов, Л. І. Белєхова) наголошують, що у складі складнопідрядного залежне речення співвідноситься тільки з його центром підрядності, функцію якого виконує дієслово-присудок, семантика якого визначає синтаксичний тип додаткового речення [10, с. 6-12].

Деякі дослідники пропонують вивчати особоводієслівні речення з компонентами з урахуванням їхніх синтаксично-граматичних показників. За функціонально-комунікативною направленістю особоводієслівні підрядні речення поділяють на такі типи клауз, як: 1. Релятивні (relative) – (21) *They weren't among the people who had been invited*. 2. Компаративні (comparative) – (22) *More people came than had been invited*. 3. Контентні (content) – (23) *I don't think that these people had been invited* [211, с. 174; 212, с. 341; 84, с. 71].

Останній підклас включає *розповідні* (declarative), *питальні* (interrogative) та *окличні* (exclamative) підтипи, які виступають у функції *комплементів* іменника, прикметника, прийменника та дієслова, де у приєднанні до останнього їх визначають як *внутрішній дієслівний комплемент* [211, с. 175-176; 212, с. 342]. При цьому підрядні речення у постпозиції до дієслова відносять до *об'єктних клауз* на зразок (24) *We insisted that she should stay with us* [62, с. 307-308]. Термін «контентна клауза» означає, що особоводієслівна (неособоводієслівна) комплементна клауза обирається головним дієсловом відповідно до її семантичного змісту [213, с. 950].

У прикладах (25) – (27) представлено додаткові особоводієслівні речення як *внутрішні дієслівні комплементи* у функції об'єктних клауз [211, с. 176-180]: 1. *Розповідні клаузи* – уводяться комплементайзером *that*: (25) *She informed me that she had been insulted*. 2. *Питальні клаузи* – уводяться комплементайзерами *who, what, which, how, where, whether*: (26) *I asked them what progress they had made*. 3. *Окличні клаузи* – уводяться комплементайзерами *who, what, how*: (27) *I told them how very king they are*.

Комплементайзери на зразок *that-*, *wh-* не впливають на семантику комплементної клаузи; їх трактують як семантично порожні елементи, що уводять пропозицію комплемента. Але власне комплементайзери та клаузально-

комплементні дієслова головного речення накладають обмеження на морфологію головних вбудованих дієслів [284, с. 42-43].

Слідом за В. Макгрегером, *об'єктну дієслівну клаузальну комплементацию* класифікуємо за такими ознаками [239, с. 28]: 1. Морфологічними – спосіб дії комплемента, присутність комплементаризера; 2. Синтаксичними – позиція породження комплемента, природа та пересув комплементаризера; 3. Прагматичними – пропозиція комплемента; 4. Семантичними – тип матричної події (реальний, ірреальний). Залежно від семантики керуючого дієслова у головному реченні, *that-* / *wh-*клаузи мають один із трьох варіативних типів дієслівних комплементних конструкцій з урахуванням часової приналежності [250, с. 1179-1180]: 1) дієслівна конструкція в *індикативі* – (28) *I suppose that he has come alone*; 2) дієслівна конструкція із путативним / аналітичним *should* – (29) *I regret that he should be so stubborn*; 3) дієслівна конструкція в *суб'юнктиві* – (30) *I request that she go alone*.

Вживання часової ознаки в додаткових реченнях пов'язують із такими групами англійських дієслів *волевиявлення*, які уводять [250, с. 1180-1184; 69, с. 8-9]: 1) фактуальні (factual) дієслова – індикатив: а) публічні (public): дієслова мовленнєвих актів, що уводять непрямі ствердження – *promise, swear, warn*; б) приватні (private): виражають інтелектуальний стан мовця щодо віри, дійсності – *determine, hope*; 2) суазивні (suasive) дієслова – індикатив, путативне *should*, мандативний (наказовий) суб'юнктив; описують стан волевиявлення, бажання – *allow, ask, beg, command, desire, determine, entreat, instruct, intend, order, pray, request, require, resolve*; 3) гіпотетичні (hypothesis) дієслова – гіпотетичний минулий / *were-*суб'юнктив – *wish*.

Неособоводієслівна клаузальна комплементация передбачає розміщення неособоводієслівної клаузи у постпозиції до головного дієслова та її функціонування в якості його об'єкта [250, с. 1185-1186; 70, с. 369-370]. *Неособоводієслівні* клаузи суттєво відрізняються від особоводієслівних загалом флексійною формою дієслова [213, с. 1173]. Типологія неособоводієслівної комплементации містить такі групи клауз: *to-інфінітиви, bare (нульові)*

інфінітиви, дієприкметникові та герундіальні конструкції. Неособоводієслівні клаузи вживаються у реченні як *комплемент*, модифікатор або ад'юнкт. У функції об'єкта дієслова їх визначають як *внутрішній об'єктний дієслівний комплемент* [211, с. 211-213]: (31) *Her parents intend to buy her a car*. (32) *I do not know whether to accept their offer*. (33) *I want you to help clear up this garage*.

У сучасній англістиці *інфінітивні звороти* відомі також як конструкції акузатив з інфінітивом (*accusativus cum infinitivo*), де іменна частина виражена займенником в акузативному відмінку [189, с. 144]. Комплементация інфінітивною клаузою у конструкції «Object Infinitive» є *інфінітивним комплементом* у функції об'єкта. Це реченнєве утворення прийнято називати конструкцією рейзингового об'єкта (*Raised Object Construction*) [250, с. 1193-1194]. Проте в термінах традиційної граматики об'єктні інфінітивні конструкції у функції складного об'єкта (Complex Object) у постпозиції до дієслів *wish, want, desire, hope, promise, persuade, order, command, ask, force* тощо постулюють як конструкції контролюючого суб'єкта / об'єкта (*Subject / Object Control Constructions*) [62, с. 287-288; 219, с. 107-110; 262]: (34) *I didn't want him to see me there*. (35) *He ordered him to come*.

Зазначимо, що *інфінітивні клаузи* як *комплемнти* головного дієслова розмежовують на *to-* та *bare* (нульові) інфінітиви залежно від наявності / відсутності частки *to*. Питальні та релятивні (відносні) клаузи можуть також формуватись із *to*-інфінітивом зі сполучниками *whether, how, what, why* [213, с. 1173-1175].

У викладі нашого матеріалу доцільним вважаємо розгляд понять *предикативності* та *предикації*, численні трактування яких знаходимо у традиційному мовознавстві. *Предикативність* – це складна граматична категорія, засобами втілення якої є сукупність субкатегорій темпоральності, модальності та персональності, кожна з яких утворює своєрідну рамку відповідного висловлення у формі предикативної мережі [89, с. 144]. *Предикативність* асоціюють виключно із двоскладним реченням в межах співвідношення «підмет граматичний / логічний суб'єкт – присудок

граматичний / логічний предикат», де відношення між підметом і присудком є ознакою *предикативності*, що реалізується у формі дієслівності [130, с. 49; 56, с. 16-17; 9, с. 9; 15, с. 27-28; 137, с. 70]. За І. Р. Буніятовою, *предикативністю* є референція до позамовного суб'єкта у категоріях особи, часу і модальності з реалізацією морфологічних, конструктивних та інтонаційно-синтаксичних ознак, де об'єднання кількох предикативних ліній утворює єдиний предикативний план речення [21, с. 13-26; 52, с. 10; 28, с. 400].

Е. Бенвеніст наголошує, що всі типи речень зводяться до одного речення із *предикативністю* або *предикацією*, поза якої речення просто не існує [44, с. 158; 11, с. 447]. У мовознавстві термін *предикація* також розглядають як функцію дієслівного комплексу з реалізацією як двочленною підмето-присудковою структурою, так і структурами вторинної предикації, в яких відсутній оформлений зв'язок між вторинними підметом та присудком [56, с. 16-17; 286, с. 508].

Отже, у традиційних термінах складне речення з дієсловами волевиявлення розглядають як складну *предикаційно-об'єктну клаузальну комплементну конструкцію*. Постулюємо визначення особоводієслівної та інфінітивної комплементациї як дієслівного клаузального комплемента. Позиційні характеристики комплементної клаузи окреслюємо як *об'єктний предикаційний* або *дієслівний комплемент* зі статусом *внутрішнього аргумента*. Комплементні клаузи розділяємо за перехідними ознаками, частиномовною приналежністю, функціональною направленістю.

1.3. Вивчення явища клаузальної комплементациї в складному реченні в генеративній граматиці

Дослідження синтаксису будь-якої мови невід'ємно пов'язане з вивченням структурної репрезентації речень. Синтаксичний компонент граматики включає механізми та принципи, які керують процесом побудови репрезентацій речень і генерують певну кількість синтаксичних структур, які розглядаються з семантичної та фонетичної точок зору [76, с. 38; 160]. Об'єктом дослідження

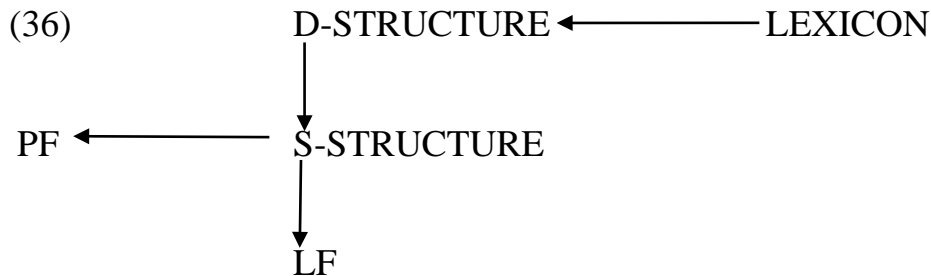
генеративної граматики є синтаксична організація речення або система правил і принципів, що дають змогу мовцям формувати правильні речення, як і оцінювати їх з точки зору граматичної коректності [90, с. 87; 164, с. 511-512].

Генеративна граMATика запропонувала концепцію *породження змісту речення*, де вихідною є *гіпотеза* про те, що опанування мовою передбачає вміння не тільки легко розуміти нескінченну кількість цілковито нових речень, а й здатність розпізнавати граматично неправильні речення та давати їм інтерпретацію [135, с. 465-466; 157]. Метою генеративної теорії є відповідь на питання, як саме влаштований ментальний механізм, який використовує кінцеву кількість первинних елементів для породження або генерації нескінченної кількості різноманітних граматично правильних речень «поверхневої» мови [39, с. 103]. У генеративних студіях мовний інстинкт є складним цілим, що містить багато частин, власне системний синтаксис (структура, морфологія, лексика, синтаксичний аналіз), які унаочнюють структуровані нейронні системи, що закладені в людині завдяки послідовності генетичних подій, тобто здатності передавати нескінченну кількість точно структурованих думок [27, с. 4-5; 159]. Кожна мова є результатом взаємодії двох складових, власне первинного стану (мовної здібності) та придбання мовного досвіду. При цьому первинний стан визначається в термінах «механізму засвоєння мови», який взаємодіє з отримуваним досвідом та продукуванням мови [19, с. 17; 162].

Генеративна граMATика вивчає структуру утворення речення, основою якої є *трансформації* глибинних структур (D-structures) у поверхневій (S-structures) [90, с. 88; 256]. Ця теорія визнає дворівневе представлення синтаксису: рівень *глибинної* та *поверхневої* структур, де глибинна конструкція є початком формування або породження смислу речення (LF), тоді як поверхнева модель репрезентує його фонетичну реалізацію (PF) [15, с. 192-195; 134, с. 7; 161, с. 90-91]. Глибинна структура речення містить абстрактну організацію лінгвістичних засобів та доступна мисленню людини як сигнал до продукування певної поверхневої структури. У процесі породження та інтерпретації речення виконуються трансформаційні операції або перетворення ядерного речення у

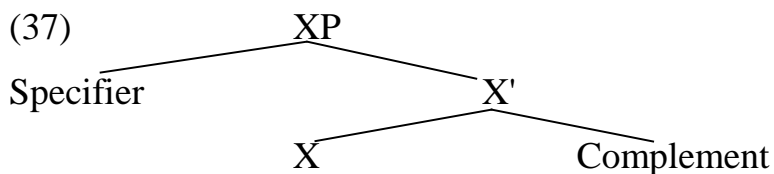
нову синтаксичну структуру при збереженні її лексичного наповнення, що поєднує глибинну та поверхневу структуру речення [78, с. 510; 36, с. 91].

Наступна схема репрезентує утворення речення з глибинної структури D-structure у логічну форму LF [228, с. 19]:

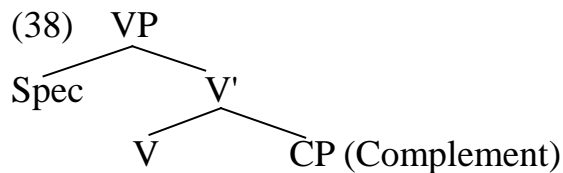
У науковій праці Н. Хомського «Питання мінімалізму» (*Minimalist Inquiries*) терміни PF і LF було замінено термінами структура речення до і після застосування операції *озвучення* (*Spell-Out*) [69, с. 5; 161].

Щодо явища клаузальної комплементації в реченні, згідно з Ікс-штрих теорією, конституенти синтаксичної структури організовані навколо відповідної вершини X, де X є будь-яким синтаксичним конституентом у вигляді слова або морфеми. Разом з комплементом X формує проєкцію X' (Ікс-штрих), що поєднується з позицією специфікатора [Spec, X] для формування максимальної проєкції XP [76, с. 40; 203, с. 138-139; 97, с. 387]:

У генеративній граматиці *комплемент* розглядають як фразову групу, що невід'ємно пов'язана з головним словом синтаксичної групи та перебуває в тісному зв'язку з вершиною однієї з лексичних категорій. *Комплемент* – це складова, наявність якої визначається лексичною властивістю вершини до субкатегоризації. *Комплементацию* визначають як феномен реченнєвої структури, що займає позицію аргумента щодо дієслова [90, с. 92-98]. Ядерні облігаторні конституенти речення такі, як суб'єкт, об'єкт, комплемент і формують аргументне оточення дієслова. При цьому підрядна клауза у складному реченні виступає комплементом дієслова головного речення,

семантика якого зумовлює обов'язкову кількість аргументів у даному реченні [41, с. 7]. *Комплемент* входить до складу вищої дієслівної фрази VP та може породжуватися у складі своєї нижчої комплементної фрази CP як внутрішній аргумент матричного дієслова або у складі інтермедіальної проєкції V' як зовнішній аргумент [98, с. 81-82; 272, с. 105]:

Поділ одиниць мови на лексичні й функціональні елементи визначає формування відповідних проєкцій [90, с. 94]. У мовознавчих студіях функціональні проєкції речення позначаються фразовими категоріями *vP*, *TP*, *CP*, де кодуються категоріальні ознаки для призначення відмінка та дієслівної функції (*vP*), категоріальні риси часових флексій, додаткових дієслів (*TP*) та сполучників або комплементайзерів (*CP*). Лексичні ж проєкції кодуються у вузлах *NP* (іменна фраза), *VP* (дієслівна фраза), *PP* (прийменникова фраза), *AP* (прикметникова фраза). Своєю чергою, функціональні та лексичні проєкції розщеплюються на відповідні інтермедіальні та максимальні [85, с. 43-44].

Основними *функціональними* і *лексичними* проєкціями є: комплементна проєкція *CP* (*complementizer phrase*) – визначає комунікативний тип речення, відкриває позицію для комплементайзера, що маркує тип комплементної клаузи та визначає особову форму дієслова; часова проєкція *TP* (*tense phrase*) – містить заповнену позицію підмета, визначає особоводієслівність речення та містить флексію; вербалайзерна проєкція або фраза вербалайзера *vP* (*verbalizer phrase*) – перетворює мовну одиницю на дієслово та призначає відмінок; дієслівна проєкція *VP* (*verb phrase*) – відкриває позицію для комплемента, містить флексію головного дієслова, вершина *V* визначає тип комплемента [155, с. 199-211; 69, с. 5; 76, с. 40; 253, с. 78-79].

Основними операціями, що становлять трансформаційну систему, є злиття (*Merge*), узгодження (*Agree*) та пересув (*Move*). Операція узгодження встановлює відношення узгодження й перевірки відмінка між одиницею мови

та її категоріальною ознакою у зазначеному реченнєвому просторі. Операція пересуви поєднує операцію злиття й узгодження та є складнішою у порівнянні з цими операціями, операцією крайнього випадку (*Last Resort*) [194, с. 137-169; 90, с. 95; 273, с. 215-216]. Пересув конституента речення завжди вмотивований і відбувається для перевірки морфологічних ознак. Відповідно до гіпотези *внутрішнього VP породження суб'єкта (VP-internal subject hypothesis)*, у будь-якому предикативному реченні NP (іменна група) пересувається до позиції суб'єкта [Spec, TP] для отримання відмінка. Такий пересув відбувається після застосування операції озвучення [98, с. 32-33; 97, с. 388-389].

У межах Ікс-штрих теорії існує підхід розщепленої CP (*split CP hypothesis*) проєкції. Згідно з даним підходом, складне речення з комплементною клаузою утворює первинну функціональну CP проєкцію, яка додатково розщеплюється на низку лексичних VP та функціональних TP, ν P, CP проєкцій, де комплементайзер C слугує маркером сили уведення додаткового речення та маркує комплементну клаузу за силою як стверджувальну або питальну [253, с. 324-325; 252]. При цьому стверджувальна ознака особоводієслівної та інфінітивної клауз первинно вже закодована у [C, C'] проєкції CP та отримує своє фонетичне вираження у позиції специфікатора [Spec, CP] з позначкою стверджувальної [-wh] / [+that] ознаки, питальної [+wh] / [-that] ознаки, де комплементайзер C пересувається від [C, C'] до [Spec, CP] після операції озвучення [203, с. 524-526]. *Особоводієслівна комплементна клауза* очолюється комплементайзером C у [C, C'] та при пересуві опиняється у [Spec, CP] функціональної проєкції CP. Комплементайзер C обов'язково повинен мати специфікатор Spec й містити нижчу дієслівну проєкцію VP, тобто пропозиційну фразу, що керується іншою функціональною категорією вершиною T у позиції [T, T'] проєкції TP як флексії для вираження часової ознаки дієслова особоводієслівної комплементної клаузи [166, с. 49].

(39) *We hope that the work be finished* [213, с. 955].

Утворення або поверхнева структура речення (39):

(39') [CP [TP [Spec Wei [T' [T [ν P [Spec ti [ν' [ν hopei [VP [V' [V ti [CP [Spec

that_i [C' [C [-wh] [+that] *ti* [TP the work be finished]]]]].

(40) *She asked what she had done wrong* [213, с. 983].

Утворення або поверхнева структура речення (40):

(40') [CP [TP [Spec She_i [T' [T -ed [vP [Spec *ti* [v' [v ask_i [VP [V' [V *ti* [CP [Spec [what_i [C' [C [+wh] [-that] *ti* [TP she had done wrong [NP *ti*]]]]]]]]]]]]]]].

Ознака *to-* / *bare* маркера *інфінітивної комплементної клаузи* закодована в позиції [T, T'] нижчої проєкції TP інфінітива. Головна фраза вербалайзера vP із подальшим розщепленням на проєкції VP, CP, TP містить специфікатор Spec [Spec, vP], який призначає відповідні відмінки – номінативний (називний) зовнішньому та акузативний (знахідний) внутрішньому аргументам, що реалізуються у [Spec, TP] відповідних головних, інфінітивних категоріальних фразах TP [85, с. 105]. При цьому внутрішній аргумент як імпліцитний суб'єкт інфінітива реалізується як категорія PRO у [Spec, TP], що повинна контролюватися антецедентом, а саме – суб'єктом або об'єктом головного дієслова [160, с. 56-60]. *Неособоводієслівна клауза* містить дієслово, яке приймає форму дієслівної фрази VP, що головується особовою формою головного дієслова, тобто неособоводієслівні клаузи не мають експліцитного вираження часової форми [T, T'] проєкції TP [211, с. 204]. Інфінітивні комплементні клаузи містять позицію комплементайзера [C, C'] у [Spec, CP] проєкції CP, а також часовий оператор T у [T, T'], який належить та відноситься до C оператора. Відповідно, позиція *комплемента* є тією, де повинні з'являтися часові оператори на певному рівні граматичної репрезентації [271, с. 563].

(41) *I want someone to hold the ladder* [213, с. 941].

Утворення речення (41) із суб'єктним контролем PRO:

(41') [CP [TP [Spec *I_i* [T' [T [vP [Spec *ti* [v' [v want_i [VP [Spec someone_i [V' [V *ti* [CP [TP [Spec PRO_i [T' [T to [VP [Spec *ti* [V' [V hold [NP the ladder]]]]]]]]]]]]]]].

(42) *Max advised me to leave her alone* [213, с. 943].

Утворення речення (42) із об'єктним контролем PRO:

(42') [CP [TP [Spec Max_i [T' [T -ed [vP [Spec *ti* [v' [v advise_i [VP [Spec me_i [V' [V *ti* [CP [TP [Spec PRO_i [T' [T to [VP [Spec *ti* [V' [V leave [NP her alone]]]]]]]]]]]]]]].

Теорія управління та зв'язування дозволяє пояснити феномен особоводієслівної / інфінітивної клаузальної комплементациї в складному реченні, застосовуючи операцію *a*-пересуву (*a*-movement) [166]. У сучасній формі цієї теорії як *програми мінімалізму* процедура пересуву конститuenta в реченні визначається поняттям *перевірки ознак* (feature checking), де сильна ознака будь-якого елемента повинна бути перевірена в позиції вузла певної лексичної або функціональної фразової категорії. При цьому пересув конститuenta відбувається до операції озвучення на поверхневому PF рівні – так впорядковані SVO англійська та французька мови [60, с. 54].

Отже, генеративна граматика найбільш підходить для дослідження складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові, оскільки вона дає змогу пояснити процеси утворення складного речення, прослідкувати принципи та параметри породження особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи, а також довести доречність та правильність її вживання у постпозиції до дієслів прояву волі в досліджуваній період.

1.4. Функціональний аспект дослідження складного речення з дієсловами волевиявлення

Мова слугує не тільки формою існування думки, але й моделює у певних притаманних їй схемах ситуації об'єктивної дійсності. Пізнання мовної комунікації неможливе без комплексного вивчення реченнєвої функції, що є важливим аспектом для розуміння особливостей та закономірностей мисленнєвої діяльності людини [99, с. 434-435]. У цьому контексті традиційний синтаксис висуває нову перспективу досліджень щодо призначення речень у мовній діяльності. Якщо лінгвістична прагматика сфокусована на відношеннях між мовними одиницями та тими, хто їх використовує, то синтаксис реалізує *функціонально-зорієнтований підхід* до вивчення речення з направленістю на функціонально-комунікативне використання речення у спілкуванні [48, с. 268-269; 3, с. 6].

Основним завданням *функціональної лінгвістики* є вивчення

функціонування мови у різних екстралінгвістичних ситуаціях, розгляд особливостей виконання мовою її основних функцій (комунікативної, експресивної, апелятивної, естетичної) [16]. *Функціональний підхід* до вивчення мови – це визначення семантичного потенціалу структурної організації лінгвістичних об'єктів та вивчення їхнього функціонального значення [80, с. 13]. Цей напрям має на меті розгляд функцій, які мовні одиниці виконують у різних сферах мовленнєвого спілкування, де мову розглядають як інструмент використання комунікантами з метою спілкування [74, с. 150-151]. *Функціональний метод* дозволяє виявити особливості функціонування мовних елементів у потоці комунікації та фактори впливу на їх вживання [53, с. 11]. *Комунікативний підхід* виявляє особливості мовних одиниць, які проявляються у спілкуванні, та є інтегральною характеристикою мови щодо взаємного впливу комунікантів у процесі комунікації [80, с. 15]. *Комунікативний підхід* до розгляду складного речення уможливорює в ситуації мовленнєвої активності репрезентацію нескінченної кількості варіацій та відтінків намірів адресанта в різних комунікативних типах речень [110, с. 232; 109; 3, с. 7].

Значний внесок у розпрацюванні проблем *комунікативного синтаксису* у мовознавстві зробили лінгвісти Празького лінгвістичного гуртка (В. Матезіус, Я. Фірбас, Ф. Травнічек, Ф. Данеш), де було започатковано теорію актуального членування речення (АЧР), термінологія якої отримала широке розповсюдження в лінгвістиці та залишається джерелом численних дискусій у колі мовознавців. Це явище трактують по-різному, а саме: «актуальне членування речення» (В. Матезіус), «контекстуальна організація висловлення», «функціональна перспектива речення» (Я. Фірбас, Ф. Данеш, М. Хеллідей), «інформаційна структура речення» (Ю. А. Андрушенко), «комунікативне навантаження» (М. О. Вінтонів), «комунікативна перспектива речення» (В. Д. Івшин), «тема – рема» (Г. Амман, Г. Габеленц, Е. Бенеш) [187, с. 12; 175, с. 106-128; 176; 149, с. 267-269; 15, с. 57-58; 5, с. 33; 29; 30, с. 18; 49, с. 61; 146; 148; 34]. У нашій праці дотримуємося переважно терміна «функціональна перспектива речення» (ФПР) як рівень функціональної організації та механізму формування комунікації.

У функціональній перспективі речення термін «функціональний» вказує на розчленування речення на частини, що виконує деяку функцію в загальному комунікативному просторі. Функціональна перспектива речення пов'язана з організацією речення як повідомлення, тобто як функціонують граматичні та семантичні структури власне в акті комунікації. ФПР унаочнює смисловий потенціал адресанта, який висловлює деяку певну інформаційну структуру тексту та співвідносить її з контекстом висловлення [138, с. 138-139; 205]. Так, М. Хеллідей визначає функціональну перспективу речення як мовний компонент, що сам «творить текст», тобто текстова функція внутрішньо притаманна будь-якій мові та не повинна бути зведена до мовлення (*parole*) або висловлення (*utterance*): «вона є інтегральною складовою частиною мовної системи та смислового потенціалу даної системи» [206, с. 48; 112, с. 30].

В. Матезіус запровадив ідею розмежування формального аналізу речення в межах суб'єкта і предиката від функціонального аналізу речення в термінах теми / реми. *Функціональна перспектива речення* відповідає за інтеграцію речення у фактичну ситуацію власного продукування, де основними елементами є базис та ядро висловлення [81; 264, с. 32-33; 51, с. 191]. Так, актуальне членування речення було протиставлено формальному структурному, уведено поняття комунікативного динамізму (КД), визначено компоненти АЧР та способи їхнього виокремлення [9, с. 2].

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки інтерпретація провідних компонентів актуального членування речення трактується як: *тема* (від грецької *thema* – те, що покладено в основу) – компонент актуального членування речення, вихідний пункт або предмет повідомлення; те, відносно чого дещо стверджується в реченні, та *рема* (від грецької *rhema* – слово або висловлення) – компонент актуального членування речення; те, про що стверджується або запитується стосовно первинного повідомлення в реченні або теми [287, с. 410-507; 15, с. 61; 95, с. 122; 58, с. 96-97]. У центрі уваги теорії АЧР – комунікативна функція речення як одиниці повідомлення з розподілом на *тему* як зв'язувальної ланки в контекстуальному поєднанні та *ядро* висловлення як

нової невідомої інформації [74, с. 152; 4]. Актуальне членування речення з'ясовує спосіб включення речення у предметний контекст, на основі якого він виникає. Провідними елементами АЧР є *вихідна точка* (або базис) висловлення, те, що є відомим або легко розуміється в даній ситуації, та *ядро* висловлення, або те, про що мовець повідомляє про вихідний пункт речення [81, с. 239; 38, с. 176; 105, с. 148-149; 264, с. 31-32]. На логіко-синтаксичному рівні термін «тема» був уперше запроваджений Г. Габеленцем для визначення поняття суб'єкта судження, де предикат визначається як значуще нове. Проте саме Г. Амман був першим з германістів, хто увів терміни «тема» і «рема» для зв'язку думки із мовленнєвою діяльністю [146, с. 3; 148, с. 23; 34, с. 32].

У сучасній лінгвістиці існують дві фундаментальні функціональні концепції – функціональна перспектива речення (Functional Sentence Perspective) і комунікативний динамізм (Communication Dynamism) із виокремленням текстуального компонента у граматиці речення [264, с. 31; 37, с. 112]. За Я. Фірбасом, провідними чинниками функціональної перспективи речення є комунікативний динамізм (КД) та лінійна модифікація порядку слів. КД – це феномен, що постійно реалізується мовними конститuentами в акті комунікації. Це природна властивість комунікації, яка маніфестується перебуванням у постійному розвитку стосовно імплементації комунікативної мети речення [187, с. 6-7; 181, с. 93-96; 167]. Основна функція *лінійного порядку слів* у будь-якій мові – визначити актуальне членування речення на *тему* (theme) та *рему* (rheme), які детермінуються інтуїтивно, де *тема* – це дане або що вже відомо з попереднього висловлення, або вихідний пункт повідомлення. *Рема* – це те, що є новим у контексті, вона несе основне семантичне навантаження та є провідною метою комунікації [60, с. 390; 106, с. 89; 51, с. 192; 140, с. 7].

Найбільш розповсюдженою моделлю тема-рематичного ланцюжка, що утворює синтаксичну єдність, є звичайна тематична прогресія, тобто покрокова тематизація реми попереднього речення за схемою Ф. Данеша: [T1 – R1] – [T2 (= R1) – R2] – [T3 (= R2) – R3] [34, с. 25]. Проте Я. Фірбас вперше увів в узус тема-рематичних відношень нетематичний (non-thematic) або транзитний

елемент (Transitional element – Tr), запровадження якого між *темою* (Theme) та *ремою* (Rheme) передбачає триаспектне інтерпретаційне аранжування, яке може не збігатися з актуальною лінійною модифікацією речення. Це визначає функціональну перспективу речення як *триаду* (tripartition) елементів, власне «тема – транзитний елемент – рема» (Theme – Transitional element – Rheme) [186, с. 71-96], що дає змогу кожному реченнєвому конституюнту отримати відповідну комунікативну функцію при розгортанні функціональної перспективи речення та визначенні комунікативного динамізму, де ступінь КД відповідних тематичних, транзитних та рематичних юнітів розглядається як результат взаємодії чотирьох факторів: лінійної, семантичної, контекстуальної та просодичної ознак [264, с. 35].

Теорія функціональної перспективи речення уможлиблює підхід до складного речення як безпосереднього релевантного контексту, що може містити складне речення з комплементною клаузою [94, с. 12-13]. Дистрибутивним полем (Distributional Field – DF) для реалізації комунікативного динамізму є безпосередній релевантний контекст. Своєю чергою, дистрибутивне поле являє собою ієрархічну систему, яка передбачає існування певних взаємопідпорядкованих рівнів (Distributional Subfields – DS), а саме складного речення та комплементних клауз [92, с. 79]. Природа ранньоновоанглійського складного речення з особоводієслівною / інфінітивною комплементною клаузою дієслів вольової цілеспрямованості адресанта дає змогу розглядати його як площину безпосереднього релевантного контексту для розгортання функціональної перспективи речення.

У нашому дослідженні поєднуємо зазначені концепції для окреслення складного речення з дієсловами волевиявлення як функціональної схеми деривації та його комунікативних властивостей. У ході аналізу функціональних характеристик ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення послуговуємось теорією *функціональної перспективи речення* (ФПР), яка визначає функціонування певного реченнєвого елемента у потоці мовлення та розгортання комунікативного динамізму речення. У тема-

рематичному аспекті послугуємось визначенням ФПР в термінах «тема – рема» для окреслення передбачуваної або вже відомої інформації (тема) із пропозиційним значенням волевиявлення змісту речення та нової або невідомої інформації (рема) із розгортанням повідомлюваного явища як суттєвим головним значенням змісту речення [192, с. 205]. Аналізуємо досліджувані складні речення в термінах тріади елементів та використовуємо наступні аббревіатури компонентів функціональної перспективи речення: Th (theme) – тема, ThPr (theme proper) – власне тема, TrPr (transition proper) – власне транзитний елемент, TrPro (transition proper oriented) – орієнтовний транзитний елемент, Tr (transition) – остаточно частина транзитного елемента, Rh (rheme) – рема, RhPr (rheme proper) – власне рема [186, с. 74].

Отже, вважаємо за доцільне у нашій розвідці здійснити комплексне дослідження складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоанглійській мові у функціональному аспекті зі залученням теорії функціональної перспективи речення, що уможливує розкрити комунікативну інтенцію та волевиявлення адресанта.

1.5. Формування англійського складного речення з дієсловами волевиявлення

Історична лінгвістика вивчає дослідження мовних змін як у синхронному, так і у діахронному аспектах [154, с. 1-2; 285, с. 8; 258; 288]. Результатом класифікації історичного розгортання мови у різні періоди її історії, власне у давньоанглійській (OE: 800-1100), середньоанглійській (ME: 1100-1500) та ранньоанглійській (EModE: 1500-1700) мовах, виявлення складу її лексики та граматичного ладу є отримання чіткого уявлення про реальний стан мови, яку ми досліджуємо, в певний період її функціонування, та відстеження маркування її розвитку [147, с. 20; 183, с. 14; 57, с. 143-144].

У процесі еволюції граматики англійської мови зазнала суттєвих змін порівняно з давньоанглійською мовою. Системні зміни відбулися у морфології, відмінковому маркуванні, порядку слів, клаузальній комплементації в реченні

[191, с. 68-88; 40, с. 114; 50]. Історична динаміка зрушень в англійській мові демонструє радикальну реграматизацію, наслідками якої є оптимізація та упорядкування базових конститuentів складних реченнєвих утворень [244, с. 8; 226, с. 80].

Ранньоновоанглійський період в історії англійської мови становить інтерес саме тому, що у цей час різко інтенсифікується процес граматикалізації на окремих ділянках мовної системи, коли відбувається зміна домінантних когнітивних типів речень, де послідовність подій побудована на причинових і часових зв'язках [27, с. 7]. XVI-XVII століття були перехідним етапом в історії англійської мови, де відбулися радикальні зміни в англійській граматичній та лексичній системах. Як свого часу зазначила В. М. Ярцева, багато закономірностей синтаксису будуть незрозумілі, якщо їх не пов'язати з особливостями давньоанглійського й середньоанглійського періодів [143, с. 91].

1.5.1. Генеза складної клаузальної комплементациї

Протягом своєї історії англійська мова зазнала суттєвих змін у структурі комплементних клауз внаслідок нівелювання словозмінювальних парадигм. У давньоанглійській мові *реченнєві комплементи* представлені називними клаузами (*nominal clauses*) у функції іменних фраз суб'єкта або об'єкта. Вони реалізовувалися особоводієслівними та неособоводієслівними клаузами, де останні реалізовувалися конструкціями *Accusativus / Dativus cum Infinitivo* [151, с. 135; 209, с. 233-234; 40, с. 113-114].

Однією з ключових проблем історичного синтаксису германських мов є походження гіпотаксису. За Х. Бірнбаумом, в концепції «гіпотаксис < паратаксис» граматична субординація є результатом первісного суположення або «вільного нанизування» простих клауз. Якщо «паратаксис» включає асиндетичні (з вільним приляганням) поліпредикативні одиниці, то «гіпотаксис» – це тип речення, що містить не тільки розгорнуті підрядні з особовою формою дієслова, а й згорнуті речення з неособовими формами дієслова як предикативними центрами [12, с. 147; 23, с. 26-28; 45, с. 345-346].

У давніх індоєвропейських мовах складні судження первісно оформлювалися сурядним типом зв'язку і лише з плином часу, виникненням підрядних сполучників, відбувся перехід до гіпотаксису. Германські мови, а саме англійська та німецька, осмислюються як такі, що оформлюють паратактично ті комплекси, які французька мова виражає гіпотетично [6, с. 27; 193].

За О. Фішер, у давньоанглійській мові поруч з інфінітивними комплементами трапляються випадки вживання особоводієслівних *þæt*-клауз, зокрема, після дієслів вольового бажання, наміру, спонукання, таких як *command, order, wish, desire* [191, с. 226]. Давньоанглійські речення (43) – (44) оформлені складнопідрядним типом зв'язку із субкатегоризацією дієслів *bidden (command), wolde (wish, desire)* [289] особоводієслівною комплементною *þat*-клаузою (цит. за [235, с. 414]): (43) «*We þe wulleð **bidden** ... þat þu heom bilæuen*» (Lazam. IF. 185). (44) «*Wif **wolde** þat hire loverd dead were*» (Wright A. Halliw., Rel. Ant. I. 130.).

Відповідно до типологічної класифікації мов Дж. Грінберга, давньогерманські мови є OV- / VO-типами при високій варіативності поверхневих структур речень [26, с. 49]. В термінах традиційної граматики поверхнева структура давньогерманського речення демонструє відносну свободу у розміщенні дієслова [25, с. 201; 174, с. 111]. За своєю синтаксичною будовою давньоанглійська мова належить до V-2-типу, який експлікується розширенням особоводієслівної форми після ініціального компонента в незалежному стверджувальному реченні. Даний V-2-ефект або обмежувач (англ. *constraint*) є важливою типологічною ознакою незалежного давньогерманського речення, який передбачає розміщення дієслова у другій позиції після топікалізованого елемента. У мовах загальної аморфності та непрозорості граматичного контексту виділяють певний ряд синтаксичних констант, що були властиві давньогерманському реченню, власне: фінальна позиція дієслова в підрядних реченнях (V-final), SOV- або прямий SVO-порядок слів у розповідних стверджувальних реченнях [22, с. 51; 26, с. 49; 193, с. 156-157].

Як пише Е. ван Гельдерен, давньоанглійські підрядні клаузи демонструють варіативність особового та неособового дієслів у фінальній позиції речення (цит. за [197, с. 18; 290]): (45) «*Swa **sceal** geong guma gode gewyrcean*». – «*As **should** a young bridegroom **accomplish***» (Beowulf 18-19). (46) «*þæt hio Beowulf-e ... .. medoful **ætbaer***». – «*that she **brought** the meadcup to Beowulf*» (Beowulf 623-4).

У реченні (45) особове дієслово *sceal* розміщено у позиції V-2, а неособове *gewyrcean* – у фінальній позиції. Водночас у прикладі (46) особове дієслово *ætbaer* розміщено у кінцевій позиції.

В історичній лінгвістиці існує *кілька визначень* складної інфінітивної комплементациї: 1) «*accusative and infinitive*» – акузатив та інфінітив (К. Крикау, Я. Цайтлін, М. Каллавей, О. Есперсен, Ф. Віссер); 2) «*infinitive complement construction*» – інфінітивна комплементна конструкція (О. Фішер); 3) «*Accusativus cum Infinitivo*» (AcI) – акузатив з інфінітивом або «*Exceptional Case-Marking*» (ECM) – конструкція виняткового маркування відмінком – із дієсловами вольового наміру та бажання, таких як *command, order, ask, beg* тощо (Б. Лос) [189, с. 144-145; 67, с. 61; 232, с. 151].

Досліджувані інфінітивні комплементні конструкції засвідчено в давньо-, середньо- та ранньоновіанглійській мовах як засіб вираження одноразової дії [143, с. 73-110; 223, с. 265].

(47) *King Richard*: «*Lord marshal, **command** our officers at arms Be ready to direct these home alarms*» (Shakespeare, *King Richard II*, i, i 204-205).

У прикладі (47) представлено ранньоновіанглійське інфінітивне речення з дієсловом *command*, де іменна фраза в акузативному відмінку *our officers at arms* та інфінітив *Be ready* є конструкцією «акузатив з інфінітивом».

Поширена у давньоанглійській мові конструкція *акузатив з інфінітивом* виконує функцію об'єкта таких дієслів, як *biddan (ask), seon (see), hatan (bid)* з подальшим включенням у цю парадигму дієслів на зразок *know, think, declare, wish, suffer* [221, с. 253-254]. У цей період інфінітив міг вживатися з власним суб'єктом (іменником / займенником) в акузативі, утворюючи *вторинно-*

предикативну інфінітивну конструкцію, яка за своїм морфологічним статусом визначається як «*accusativus cum infinitivo*», і яка виконувала функцію «складного додатка» (Complex Object) у реченні [47, с. 198; 71, с. 199]. Проте *to*-інфінітив залежав більше від об'єкта, ніж від головного дієслова, наприклад (цит. за [189, с. 153-177]): (48) «...*and gif þu wilt me befæstan cnapan to lærenne*». (49) «... *and if you want to entrust those boys to me to teach*» (ÆLS (Thomas) 74).

Поява конструкції *акузатив з інфінітивом* з лексичним суб'єктом (*AcI*) після *verba declarandi et cogitandi* припадає на середньоанглійський період. Це відбулося завдяки інтенсивним системним зрушенням, а саме внаслідок поступової фіксації VO-моделі речення [191, с. 212-214]. Поява *to-infinitive* конструкцій у постпозиції до дієслів команди, дозволу у середньоанглійській мові виявилася також результатом реінтерпретації об'єктної контролюючої конструкції на зразок [233, с. 302; 289]: (50) «...*myghty God yet graunte us see that houre*» (TC 588, Robinson 1957:408) (цит. за [189, с. 170]). (51) «*He commandid till his knyghtes kene To sla þe childer*» (Curs. M. (Gott) 1 1159, Visser 1973:2242) (цит. за [189, с. 170]).

Зазначимо, що ранньоновоанглійський період характеризується подальшим уточненням суб'єктно-об'єктних відношень інфінітива із поширенням структури *акузатив з інфінітивом* після досліджуваних дієслів волевиявлення [221, с. 255]. Одночасно з'являється другий тип вторинно-предикативної конструкції з інфінітивом як «*the for-to-Infinitive Construction*», що виникає в результаті перерозподілу синтаксичної структури речення, де інфінітив отримує можливість сполучатися із власним суб'єктом та синтаксично виступати в ролі будь-якого члена речення [47, с. 198-199]. Проте використання нової *AcI* конструкції відбувається шляхом реграматизації (*for*) NP *to-V* конструкції, де *for to* у XII-XIII століттях маніфестується ще як комплексний інфінітивний маркер без лексичного суб'єкта, при цьому *for* не вживається як комплементаризер. У XVI-XVII століттях завдяки реаналізу *for* тлумачиться вже як прийменник всередині комплемента, який керує лексичним суб'єктом [230, с. 83]. У нашому дослідженні складного речення з дієсловами волевиявлення *for-*

to-інфінітив не знаходить свого вираження у літературних джерелах ранньоніованглійської мови через каузативність цих дієслів.

Отже, виникнення комплементної клаузи визначаємо як перехідну ланку у формуванні гіпотаксису. Нагадаємо, що перехід до цього типу зв'язку здійснювався шляхом суположення простих речень із підрядними засобами зв'язку на зразок *þæt / þat*. Вільне прилягання поліпредикативних одиниць з неособовою формою дієслова марковане часткою *to* у постпозиції до головного дієслова або його об'єкта. Структуру складних речень окреслюємо як V-2-тип із розміщенням особового дієслова після ініціального компонента та інфінітива у фінальній позиції речення. Формування інфінітивної комплементної клаузи відбувається за участю об'єкта в аказативі, що отримало назву як «аказатив з інфінітивом» із лексичним суб'єктом.

1.5.2. Граматикалізація ядерних конститuentів

Перебудова синтаксичного ладу англійської мови позначена не лише загальним рухом до аналітизму, а й виробленням чітких правил, які пов'язані зі структурною організацією синтаксичних єдностей [111, с. 23]. Граматичний лад мови існує в людській свідомості як організована різноманітними зв'язками ієрархічна безліч типів або моделей речень зі здатністю до продукування в процесі формування думки. Граматичні форми будь-якої мови містять композиційне призначення у вигляді впорядкування складових зі створенням особливої рамки для надання синтаксичному утворенню структурної стійкості та міцності [2, с. 10-14]. Мовним засобом синтаксичного кодування є порядок слів, правила якого визначають межі переміщення членів речення, поза якими останнє не існує як таке [54, с. 11].

Важливою подією в історії англійської мови був перехід від синтетичних до аналітичних форм вираження граматичних відношень та синтаксичних зв'язків. У давньоанглійській мові сполучення мовних єдностей оформлювалися відмінковими флексіями, які у середньоанглійський період зазнали нівелювання, оскільки у цей час конвенції порядку слів стали більш

фіксованими і перебрали на себе функції флексій [268, с. 11-12]. Суттєві зміни в структурі англійської мови відбулися саме в середньоанглійському періоді, коли словозмінювальні системи зазнали системної руйнації, відбулася реорганізація порядку слів у реченні, поступове витіснення синтетичних засобів зв'язку аналітичними. Це виявилось органічним наслідком тих кількісних змін, які невпинно накопичувалися протягом усього давньоанглійського періоду [257, с. 187; 214, с. 335-337; 225; 229].

Дієслова із комплементами є найбільш поширеним типом об'єктних зв'язків. Завдяки еволюційним зрушенням в морфології англійської мови форми об'єднаних компонентів постійно змінювалися. Показовою для давньоанглійської мови є тенденція до контактного розміщення елементів у дієслівних об'єктних конструкціях. У цей період дистанційне розташування між дієсловом та об'єктом траплялося лише спорадично [142, с. 172-173].

Приклади (52) – (53) демонструють дистанційне розміщення комплементарних речень в давньоанглійській мові: (52) « *Ic þæt **geswerige** ... þæt ðu hungre scealt for cneomagum cwylmed weorðan butan þu forlæte þa leasunga ...*». – « *I swear ... that you shall be killed by hunger in front of your kinsmen unless you cease these lies ...*» (Elen 685) (цит. за [190, с. 146]). (53) « *Se cing **het hi feohtan agien Pihtas***». – « *the king **commanded them to fight against the Picts***» (Chron. 12t, 449Aa, Callaway 1913:109) (цит. за [189, с. 146]).

Зміна типологічного профілю англійської мови, а саме закріплення SVO-моделі речення, позначилася на принципах організації речення. Насамперед, відбувся перехід від OV-порядку складових вершини дієслівних фраз VPs в ініціальній та фінальній позиціях до VO-типу речення [241, с. 59-62; 174, с. 105; 281; 247, с. 249-264].

У прикладах (54) – (55) представлено базові константи у головній та підрядній клаузах як SV[þæt SVO ... [S se VO]]-модель (54), OV[þe SOv(finite)V(Inf.)]-модель (55): (54) « *He cwæþ **þæt he cude sumne man on Romabyrig ... se læg bedryda fram cildhade***». – « *He said **that he knew a man in Rome ... he / who lay bedridden from childhood***» (ÆCHom II, 6.58.168) (цит. за

[191, с. 56]). (55) «... *and his bebod tobrsæc þe he him bebead to healdenne*». – «*and broke the command which he had ordered them to observe*» (ÆHom 11 103) (цит. за [189, с. 146]).

Принагідно зазначимо, що давньоанглійську мову визначають як V-2-тип. Пересув дієслова матричної або головної клаузи у другу позицію засвідчено у головному реченні, натомість у комплементній клаузі дієслово зафіксовано у фінальній позиції, де об'єкт передує дієслову, а суб'єкт слідує за останнім. Разом з цим OV-речення повністю зникають до 1200 року, тоді як залишки V-2-реченнєвих утворень виходять з ужитку лише на початку XVII століття [197, с. 19-20].

Приклад (56) демонструє V-2-ефект головного дієслова у головній та підрядній клаузах: (56) «*Da cwæð se halga biseop þæt on þam beame nære nan synderlic halignyss*». – «*Then the holy bishop said that there was no special holiness in that tree*» (ÆLS(Martin) 396) (цит. за [191, с. 56]).

У реченні (57) перша клауза, оформлена релятивним сполучником *þe*, демонструє V-дієслово *wæs* у фінальній позиції: (57) «*7 þa ylcan geare þe he cyng wæs. he for ut mid sciphære togeanes Willelme*». – «*And in the same year that he was king, he sailed out against William*» (цит. за [197, с. 35]).

Перехід до SVO-моделі речення зумовив пересув об'єкта у фінальну позицію, що стає узуальним у середньоанглійській мові, де *that-* / *wh-* або *to-* / *bare* інфінітивні конструкції виконують функцію прямого об'єкта [150, с. 382-385]: (58) «*And afterward this knyght was bode appeere*» (інфінітив). – «*And after that this servant was commanded to appear*» (цит. за [188, с. 385]).

У цей період підрядні питальні речення виступають у функції об'єкта дієслова: (59) «*She frayneth and she preyeth pitously ... / To telle hir if hir child wente oght forby*». – «*She was asking and beseeching pitifully ... / to tell her whether her child possibly passed by*» (Chaucer, *Prioress*, 600) (цит. за [191, с. 85]).

Пересув фонетично важких конститuentів речення у фінальну позицію вважають одним із важливих чинників переходу від SOV- до SVO-моделі англійського речення (правило екстрапозиції). Це пересув конститuentів

речення у правосторонню позицію головної та підрядної клауз [232, с. 180; 267]. У давньоанглійській мові екстрапозиція застосовувалася не тільки до підрядних дієслівних та прийменникових фраз, а й до іменних фраз у функції прямих об'єктів. За Е. ван Кеменаде, феномен екстрапозиції засвідчено вже в ранньодавньоанглійській мові як постпозиційне розташування фонетично важких складових конститuentів речення, а саме дієслівних, прийменникових, іменних фраз, і був пізніше розширений зі залученням інших елементів, таких як легкі іменні фрази та адвербалії [270, с. 376-377; 222]: (60) *A hotel [ti] was left unoccupied [Si that could have housed all the homeless in Los Angeles].*

У прикладі (60) засвідчено пересув *that*-клаузи з постпозиції до NP *a hotel* у правосторонню постпозицію до головного дієслова *unoccupied*. Зазначимо, перехід від SOV- до SVO-типу відбувся спочатку у головному з поступовою фіксацією у підрядному реченні. У середньоанглійській мові у головній та підрядній клаузах порядок слів вже відповідає SVO-моделі англійського речення [76, с. 56-57; 231, с. 154].

У середньоанглійському реченні (61) представлено SVO[b[et] SVOO]]-модель: (61) «*Ich wat þah to soþe þ[et] ich schal bituhen ham neomen deaðes wunde*». – «*Yet I know for certain that amongst them I shall receive death's wound*» (Anscr.(Corp-C) 105b.11) (цит. за [191, с. 89]).

У середньо-, ранньонovoанглійській мовах базова структура порядку слів у межах дієслівної фрази, а також у цілому реченні тотожна структурній схемі сучасного англійського речення. В зазначених двох історичних періодах у головній та підрядній клаузах загальний порядок елементів зафіксовано як S – V, де останній безпосередньо слідує за суб'єктом [268, с. 134-138]. Зміна порядку слів в англійській мові відбувалася паралельно з редуцією ненаголошеного вокалізму, спрощенням словозмінювальних парадигм, внаслідок чого виникла необхідність сигналізувати граматичні відношення за допомогою фіксації структурної схеми речення. Ранньонovoанглійському періоду властива стабільна SVO-модель в обох частинах складного речення [244, с. 107-113].

Приклади (62) – (63) демонструють SVO-модель складного речення у головній та підрядній особоводієслівній (62) та інфінітивній (63) клаузах з дієсловами волевиявлення: (62) *Clarence*: «*the great King of kings Hath in the tables of his law **commanded** That thou shalt do no murder*» (Shakespeare, *King Richard III*, i, iv, 200-202). (63) *Mistress Quickly*: «*But Mistress Page would **desire** you to send her your little page, of all loves*» (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, ii, ii, 117).

Отже, формування англійської клаузальної комплементації відбувалося в контексті низки системних зрушень. Основні зміни в організації базових конститuentів складного речення у головній та комплементній клаузах відбулися завдяки встановленню фіксованого порядку слів у реченні, що виявилось важливою синтаксичною інновацією. Екстрапозицію або пересув фонетично важких підрядних складників у кінцеву позицію речення визначаємо як додаткову ознаку SVO-моделі речення. Це зумовило фіксацію особоводієслівних / інфінітивних комплементів у функції прямого об'єкта до головного дієслова у середньоанглійській мові.

Висновки до розділу 1

1. У лінгвістиці логіко-філософську категорію волевиявлення розглядають як багатомірне поняття, яке нерозривно пов'язане з категорією «воля» і яке актуалізує вольовий намір і бажання мовця. У філософії концепти «волевиявлення» та «воля» відображають головні сфери буття людини. Волевиявлення є зовнішньою об'єктивною формою наміру мовця вчинити вплив на реципієнта з метою отримання необхідної інформації або казувати певну дію. У логіці цю категорію визначають як прояв ментальної активності суб'єкта з високим рівнем абстракції. У мові воля є одним із засобів пізнання навколишнього світу, що реалізується у складних реченнях з дієсловами прояву волі адресанта на позначення вольової інтенції мовця у комунікативному процесі.

2. У межах традиційного підходу до вивчення складного речення увагу зосереджено на явищі складної комплементациї, її провідних типах та позиційних властивостей. У формальних граматиках розмежовують особоводієслівні / неособоводієслівні комплементні клаузи, де матричне дієслово представлено одноперехідним, комплексно-перехідним, двоперехідним типами. У нашому дослідженні проаналізовано особоводієслівну / інфінітивну комплементну клаузу дієслів волевиявлення двох типів, стверджувальну та питальну, які виконують функцію дієслівного комплемента.

3. На засадах генеративної граматики складне речення з дієсловами волевиявлення визначено як таке, що містить особоводієслівну або інфінітивну комплементну клаузу, яка породжується у відповідній проєкції CP. Останню розглядаємо як розширення дієслівної проєкції VP у складі фрази вербалайзера vP, що визначає комплементний характер клаузи. Формування особоводієслівної комплементациї окреслено з урахуванням позиційних характеристик маркерів синдетичного або асиндетичного зв'язку у відповідних категоріальних вузлах; аналіз утворення інфінітивної комплементациї здійснено з урахуванням контролюючих ознак дієслів волевиявлення, суб'єктно-об'єктного контролю PRO підмета інфінітива, призначення акузативного відмінка прямому / непрямому об'єкту. Це дає змогу встановити граматичність ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення.

4. У функціональному аспекті складне речення з дієсловами волевиявлення проаналізовано на засадах теорії функціональної перспективи речення Я. Фірбаса. Встановлено функції кожного реченнєвого конститuenta в термінах «тема – рема» з урахуванням триаспектного тема-рематичного розгортання інтенціонального змісту речення та прояву волі мовця в термінах «тема – транзитний елемент – рема» у безпосередньому релевантному контексті дистрибутивного поля досліджуваного речення. Визначено розгортання комунікативного динамізму волевиявлення адресанта у висловленні та комунікативну напругу цілісної структури речення з урахуванням шкал семантичної, комунікативної репрезентації з виокремленням інформативно

найвагомішого елемента у найвищому ступені комунікативного динамізму.

5. Завершення формування складного речення з дієсловами волевиявлення припадає на ранньоновоанглійський період. Питому синтаксичну будову давньоанглійського складного речення окреслено як V-2-тип, де особове дієслово розміщено у постпозиції до ініціального конститuenta речення, а інфінітив – у його фінальній позиції. Походження складної конструкції з клаузальним реченням визначено як перехід від складносурядних реченнєвих утворень з вільним приляганням простих речень до складнопідрядних шляхом уведення релевантних суб'юнктивних сполучників. В ранньоновоанглійському складному реченні відбувається остаточне закріплення SVO-моделі у головній та підрядній клаузах завдяки пересуву особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи у правосторонню позицію до головного дієслова.

Основні положення цього розділу розкрито в одноосібних публікаціях автора [117; 118; 120; 122].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ

2.1. Обґрунтування вибору напряму дослідження

Англійське складне речення неодноразово привертало увагу українських і зарубіжних лінгвістів. Проте низка проблем, що пов'язані зі структурою, синтаксичними, функціональними характеристиками цього речення, й досі не отримали належного висвітлення. У цьому контексті пріоритетними етапами нашого дослідження визначаємо такими:

1. Розкрити певні історичні зміни, котрі відбувалися в структурі складного речення в процесі еволюції англійської мови, що встановлюється шляхом загальної аналітизації мовних структур.

2. Визначити місце досліджуваного складного речення в загальному процесі загальних зрушень в англійській мові, що відбувалися через низку внутрішніх і зовнішніх чинників. У контексті викладу нашого матеріалу інтерес викликає перехід V-2-типу речень з клаузальною комплементациєю до сучасного типу *that-* / *(-that)-* / *wh-* або *to-* / *bare* комплементної клаузи, що остаточно закріплюється у XVII столітті.

3. Упорядкувати наявну в граматичних студіях термінологію. Це дасть змогу окреслити позиційні характеристики комплементної клаузи досліджуваного типу речення та визначити його місце в парадигмі складного речення. У граматичних студіях компоненти складного речення визначають у таких термінах:

I. Цілісну структуру складного речення трактують як: складнопідрядне речення (*complex sentence*) [178, с. 2]; біклаузальна синтаксична конструкція (*biclausal syntactic construction*) [265, с. 7]; біклаузальна структура (*bi-clausal structure*) [286, с. 508]; структурна та семантична єдність двох або більше синтаксичних конструкцій [94, с. 6]; цілісна єдність у взаємозв'язку з особоводієслівними та неособоводієслівними конструкціями [43, с. 191].

II. Комплементну частину складного речення називають як: комплемент (complement) [86, с. 191; 41, с. 7; 250, с. 49; 61, с. 7]; комплементна клауза (complement clause) [178, с. 1-8; 224, с. 32; 265, с. 27]; клаузальний комплемент (clausal complement) [284, с. 41]; комплементна клаузальна конструкція (complement clause construction) [178, с. 4].

III. Комплементацию у постпозиції до дієслів трактують як: дієслівна комплементация [113, с. 49]; об'єктна комплементация (object complementation) [260, с. 60]; об'єктна клауза (object clause) [61, с. 5; 265, с. 229-230]; вбудована клауза (embedded clause) [169, с. 1]; внутрішній дієслівний комплемент (internal complement of a verb) [211, с. 176-212; 212, с. 342].

IV. Особоводієслівну комплементацию позначають як: сентенційна комплементация (sentential complementation) [61, с. 5; 246, с. 52]; особоводієслівна підрядна клауза (finite subordinate clause) [213, с. 225]; особоводієслівне додаткове речення [131, с. 236-237]; особоводієслівний клаузальний комплемент (finite clause complement) [213, с. 218].

V. Інфінітивну комплементацию трактують як: об'єктний інфінітив (Object Infinitive) [250, с. 1193-1194]; складний об'єкт (Complex Object) [62, с. 287-288]; акузатив з інфінітивом (Accusativus cum Infinitivo) [189, с. 144]; інфінітивна клауза (infinitive clause) [211, с. 204].

4. Дослідити структурну будову складного речення з дієсловами волевиявлення, пояснити позиції породження їхніх аргументів та сполучників підрядного особоводієслівного зв'язку, встановити умови функціонування імпліцитних елементів інфінітивних клауз.

5. Проаналізувати організацію базових конститuentів складного речення, виокремити перехідний тип особоводієслівної або інфінітивної комплементної клаузи. З логіко-філософського погляду семантика дієслова волевиявлення зумовлює синтаксичну характеристику особоводієслівної / інфінітивної клаузи як комплемента стверджувального або питального типу, а також інфінітивної клаузи як контролюючої конструкції об'єкта / суб'єкта.

6. Визначити функціональну перспективу складного речення з дієсловами

волевиявлення, проаналізувати розгортання та дистрибуцію ступеней комунікативного динамізму в термінах відновленої / невідновленої інформації, контекстуальної залежності / незалежності елементів, встановити інформативно найвагомійший елемент речення у найвищому ступені комунікативного динамізму в межах принципів порядку слів, визначити комунікативну напругу прояву волі мовця в аспектах топікалізації та екстрапозиції.

У сучасній англістиці складні речення з особоводієслівною / інфінітивною комплементациєю неодноразово слугували об'єктом в межах таких наукових парадигм, як: 1) традиційної, де аналіз клаузальної комплементациї ускладнюється через відсутність чіткої класифікації та критеріїв визначення комплементів; 2) генеративної, де, згідно з Ікс-штрих теорією, конституенти речення аранжовані навколо відповідної вершини X, що разом із комплементом утворює інтермедіальну проєкцію X' (Ікс-штрих), яка, своєю чергою, в узгодженні зі специфікатором [Spec, ...] та комплементом формує максимальну проєкцію XP; 3) функціональної, згідно з положеннями якої класифікація складних речень поділяється на особоводієслівну та неособоводієслівну з урахуванням аспектів часу та модальності волевиявлення.

Наразі аналіз складного речення в діахронному та синхронному аспектах здійснюють у формально-граматичних, семантичних, комунікативних аспектах. Складне речення трактують як синтаксичне утворення з особоводієслівною, неособоводієслівною клаузами, де перша окреслюється як повноцінне комплементне речення з часовою ознакою особовості, поєднане синдетичним або асиндетичним зв'язком, тоді як другий тип клаузи характеризують з частковою / відсутньою часовою ознакою.

Традиційні методики дослідження виявляються завузькими для пояснення процесів, які зумовили формування досліджуваного типу складних речень з дієсловами волевиявлення в історії англійської мови. В історичній англістиці становлення та особливості складного речення з дієсловами прояву волі адресанта донині не отримали належного висвітлення. Поза увагою українських наукових шкіл знаходяться особливості структури досліджуваного типу

речення, зокрема, позиційні характеристики комплементної клаузи та функціональні ознаки комунікативної вольової цілеспрямованості. Із цього випливає необхідність у заповненні лакун шляхом застосування процедурного апарату Ікс-штрих теорії, теорії контролю як компонентів головних модулів генеративної граматики та теорії функціональної перспективи речення, розроблених у провідних парадигмах мовного знання.

2.2. Історичні зміни у парадигмі складного речення

2.2.1. Маркування особоводієслівної комплементної клаузи

В історичній германістиці усталеною є концепція походження складнопідрядних речень зі складносурядних, утворених в результаті нашарування простих речень, які на певному етапі історичного розвитку мови містили у головному реченні маркери складносурядності на зразок вказівних займенників та займенникових прислівників [23, с. 26]. У давніх західногерманських мовах корелятивний або підрядний зв'язок представлено подвоєнням матеріально тотожних часток, прислівників або сполучників. Це пояснюють прагненням давніх авторів до максимальної прозорості в оформленні гіпотаксису. Проте наприкінці давньоанглійського періоду засвідчено нівелювання корелятивних зв'язків у парадигмі складного речення [55, с. 82-83].

У багатьох мовах світу засоби підрядного зв'язку виникають як оператори питальних речень, що уводять підрядні клаузи, які фактично походять від звичайних запитань [23, с. 26]. Комплементні клаузи у межах складнопідрядного речення виконують синтаксичну функцію додатка та уводяться маркерами доповнення або комплементайзерами [54, с. 15]. Зокрема, давньоанглійський маркер підрядного зв'язку сполучник *that* походить від вказівного займенника *þæt*, який поступово отримує відносне значення, виконуючи функцію поєднувального елемента. В інших давньогерманських мовах, зокрема, функціональними корелятами днв.-англ. *þæt* є днв.-в.нім. та ср.-в.нім. *daz*, а також гот. *þatei* [235, с. 389-390].

У давньоанглійській мові оформлення підрядного зв'язку має такі ознаки (цит. за [270, с. 369-370]): (64) «*pis earme wif me gesohte, scede þæt ic mihte hyre to þe gepingian*». – «*this poor woman sought me, said that I could intercede for her to thee*» (vElfric, Lives of Saints, 60, 174) – синдетичний гіпотаксис із сполучником *þæt*. (65) «*Simon ... scegde hy dryas waron*». – «*Simon said they were sorcerers*» (Juliana, 301) – асиндетичний гіпотаксис з нульовим уведенням підрядної клаузи.

У середньоанглійській мові спостерігаємо оформлення підрядного анафоричного або відносного зв'язку через набуття вказівним займенником *that* та питальним займенником *which* додаткового значення підрядності, яке розвинулося як результат поєднання з означеним артиклем або із займенником *that* [54, с. 37; 55, с. 83]. Частина *that* є найбільш уживаним відносним сполучником, що унаочнює до 50 відсотків усіх релятивних або відносних маркерів. А сполучник *which* з'явився лише у середньоанглійській мові як релятивайзер, що вживався із живими та неживими антецедентами. Ця тенденція продовжувалася у ранньоновоанглійській мові, але у XV столітті займенник *which* був менше узагальнений із неживими істотами, а його вживання із живими особами збільшилося [185, с. 188; 170, с. 216].

Вживання відносних маркерів підрядності у середньоанглійському періоді: (66) «*I pray you alle, that noon of you him greeve*» (Chaucer, C. T., 3908.) (цит. за [235, с. 414]). (67) «*But sikerly she nyste who was who*». – «*But indeed she didn't know who was who*» (Chaucer, Reeve, 4300) (цит. за [191, с. 85]).

У ранньоновоанглійській мові засвідчено складний комплекс безсполучникової підрядності, відносно розвинений у середньоанглійській мові. Проте в ранньоновоанглійських пам'ятках писемності тип підрядного зв'язку апокойну, де загальне слово виступає одночасно суб'єктом / об'єктом головного та підрядного речень, трапляється дедалі рідше. Починаючи з XVI століття збільшується інвентар відносних займенників, що уводять додаткові речення, а саме *who*, *which*, *that*, які у цей час рівномірно вживаються у релятивній функції [143, с. 92-93].

У прикладах (68) – (69) складне речення із особоводієслівною клаузою у функції об'єкта приєднується до дієслова волевиявлення асиндетично (68), синдетично (69): (68) *Pisanio*: «*for 'tis **commanded** I should do so: you shall be miss'd at court, And that will well confirm it*» (Shakespeare, *Cymbeline*, iii, iv, 129). (69) *Queen Margaret*: «*Cancel his bond of life, dear God, I **pray**, That I may live to say, The dog is dead!*» (Shakespeare, *King Richard III*, iv, iv, 77-78).

Відмітною рисою підрядного давньоанглійського речення є також вживання *суб'юнктива*, де оформлення підрядної клаузи підпорядковане морфології вторинного дієслова, тобто вживанню *суб'юнктива* в підрядній клаузі [220, с. 372]. Оформлення давньогерманського підрядного речення у непрямому способі є однією з умов реалізації гіпотаксису; воно належить до деякої сукупності типологічних ознак, які об'єднують германські мови на певному етапі їх розвитку (VII-XI ст.) [25, с. 241].

Вживання *суб'юнктива* в давньоанглійській мові відрізняється від його застосування в подальші періоди у багатьох аспектах. Так, у цей період *суб'юнктивні* форми актуалізували загальне значення нереальності або припущення у реченнях гіпотетичності або вольового наміру після дієслів бажання [101, с. 109]: (70) «*he com to mannum to ðu þæt he **wolde** beon gehyrsum his fæder oð deað*» (ÆCHom I, 14.1 214, 32). – «*he came to men to that end, that he **wanted** to be obedient to his father until death*» (цит. за [232, с. 146]). (71) «*Ic **wille** ... þæt þu forgyte þæt ic þe nu secge*». – «*I **want** you to forget what I am telling you now*» (Byrhtferth's Manual 154.14, from Visser 841) (цит. за [196, с. 64]).

У середньоанглійській мові засвідчено *плюсквамперфектний суб'юнктив*, який міг вживатися, як і претеритний *суб'юнктив*, на позначення нефактичності або невиконання бажання, припущення на зразок: (72) «*I **thought**, quoth my father (rubbing his chin), you had known nothing of calculations, brother Toby*» (Sterne, *Tristram Shandy*, 203) (цит. за [257, с. 286]).

Зазначимо, в досліджуваному періоді *суб'юнктив* загалом був замінений модальними допоміжними операторами, такими як *should* або інфінітивною формою, де остання виражає нереальну дію та є аналітичним способом

реалізації суб'юнктивного синтетичного способу дії [196, с. 64].

Але в ранньоновоанглійській мові суб'юнктив ще маркує підрядну клаузу:(73) *Gardiner, Bishop of Winchester: «who (king) hath so far Given ear to our complaint, of his great grace And princely care foreseeing those fell mischiefs Our reasons laid before him, **hath commanded** To-morrow morning to the council-board He be convented»* (Shakespeare, *King Henry VIII*, v, i, 47-51).

У давньо-, середньо- та ранньоновоанглійському періодах складні речення з дієсловами волевиявлення оформлені в суб'юнктиві, де головна та підрядна клаузи реалізують бажання або команду [221, с. 238]: (74) « *Ic wille þæt he wunige». «I will that he wait» (John xxi. 22) – OE. (75) «*Eure heo bad for Horn child þæt Jesu Crist him beo myld*» (King Horn, 79, A.D., 1260) – ME. (76) «*Law will that each particular be known*» (Marlowe, *Jew of Malta*, iv, 3) – EModE. (77) *Prospero: «I charge thee That thou attend me: thou dost here usurp The name thou owest not»* (Shakespeare, *Tempest*, i, ii, 453-454) – EModE.*

Отже, у досліджуваних періодах особоводієслівна комплементна клауза уведена в складне синтаксичне ціле або *that-* / *wh-*сполучниками або за допомогою асиндетичного зв'язку. Оформлення підрядного речення в суб'юнктиві є провідною типологічною ознакою давньоанглійського гіпотаксису. У середньоанглійській мові головне дієслово виражене плюсквамперфектним суб'юнктивом, але в ранньоновоанглійській – головне і вторинне дієслово оформлені аналітичними формами претеритного суб'юнктива.

2.2.2. Реінтерпретація інфінітивної комплементної клаузи

Історичний розвиток дієслівних сполук значною мірою залежить від граматичних властивостей слова, яке комплементує дієслово. Мовний матеріал показує, що для розвитку узгоджень між реченневими конститuentами провідну роль відіграють граматичні ознаки мовних одиниць. У давньоанглійській мові вживання таких віддієслівних імен, як інфінітива, дієприкметника та віддієслівного іменника в значенні обставини є однією з форм синтаксичного та

структурного розгортання простого речення, хоча ці конструкції отримують розповсюдження набагато пізніше [142, с. 152-156].

За І. Р. Буніятовою, у давньоанглійській мові переважає інфінітивний тип неособоводієслівних речень, якому властиве умовно синонімічне співвідношення з підрядними особовими [23, с. 29]. Проте так само, як в сучасній німецькій та нідерландській мовах, у давньоанглійській *þæt*-клауза вживалася після дієслів *вольового значення* на позначення наміру, інтенції, команди, а саме *promise, persuade, command, order*. У середньоанглійській мові після зазначених дієслів у функції комплемента вживався *to*-інфінітив, який у деяких випадках чергував із *that*-клаузою [191, с. 211]. Давньоанглійський *to*-інфінітив в якості комплемента дієслів *волевиявлення* є маргінальним явищем, тоді як дієслова *бажання* обирали особоводієслівну суб'юнктивну клаузу у функції комплемента. З часом складний комплемент, виражений інфінітивом, поширився до дієслів на позначення *команди* або *дозволу* з отриманням значення особоводієслівної клаузи. Отже, суб'юнктивна клауза набуває нових структурних рис, а саме характеристик *to*-інфінітивної клаузи, яку зустрічаємо із дієсловами інтенції або наміру мовця, які не мали директивного значення на зразок *intend, hope, try, promise*.

Це спричинило конкуренцію між давньою особоводієслівною (суб'юнктивною) та новою неособоводієслівною (*to*-інфінітивною) клаузами із поступовою перевагою останньої. І тільки у середньоанглійській мові при зменшенні питомої ваги особоводієслівного комплемента *to*-інфінітивна клауза є основним засобом вираження бажаних дій. До кінця середньоанглійського періоду *to*-інфінітивна клауза трапляється у постпозиції до дієслів розумової діяльності та твердження, таких як *want, desire, force, command* [232, с. 149-150; 259].

Вживання *þæt*-клаузи у давньоанглійській мові: (78) «*and beþeod ðam cwellerum þæt hi hine mid wiððum, handum and fotum on þære rode gebundon*». – «*and [he] ordered the torturers to fasten his hands and feet with cords to the cross*» (ÆСНом I, 38.594.29) (цит. за [191, с. 211]).

Порівняємо інфінітив у давньоанглійській (79), середньоанглійській (80) мовах: (79) «...*þaet heo ne woldon heora Gode hyran þone þe heo gelyfde*» (Bede 3 15.222.22). – «... *that they **did not want to obey** the god in whom they believed*» (цит. за [276, с. 224]). (80) «*And they all **desyred** sir Trystram **to go** with them*» (Malory, Vinaver 1967: 506/23) (цит. за [189, с. 170]).

Слід зазначити, у давньоанглійському періоді інфінітив вживався у функції цільового ад'юнкта дієслова: (81) «*He is ure hælend crist. se ðe **com to gehælenne** ure wunda*» (ÆCHom I, 9 142.30). – «*He is our Saviour, Christ, he who **came to heal** our wounds*» (цит. за [232, с. 145-146]).

Нагадаємо, що англійський інфінітив є неоднозначним за своєю лексико-граматичною характеристикою. Так, неособоводієслівна інфінітивна клауза є інтермедіальною зв'язувальною ланкою між простим реченнєвим утворенням і розвинутою підрядною клаузою. Це може причиняти її реінтерпретацію у вищу синтаксичну одиницю, внаслідок якої вона розгортається у повноцінне підрядне речення з особовою формою дієслова (особоводієслівне) за наявними у мові моделями речення та словосполучення [153, с. 36; 23, с. 28].

У цьому разі інфінітивний комплемент виявляється функціонально-семантичним еквівалентом особоводієслівного підрядного речення [41, с. 12]. В термінах генеративної граматики частка *to* має тотожну суб'юнктивну властивість перевірки дієслівної ознаки у домені T часової проєкції TP. У давньоанглійській мові сполучник *to* позиціонується як зв'язна морфема інфінітива з імпліцитною перевіркою власних ознак. У середньоанглійській мові маркер *to* пересувається до позиції T проєкції TP експліцитно, де він не є префіксом і отримує статус вільного слова [233, с. 303].

Розвиток частки *to* як маркера інфінітива пов'язують з процесом аналітизації англійської мови. У давньоанглійській мові частка *to* вживалася у препозиції до відмінюваного інфінітива, що походить від іменника у давальному відмінку. *To* постає як формальний показник інфінітива лише після того, як відмінювана й невідмінювана форми останнього збігаються. В сучасній англійській мові *to* є традиційною формальною ознакою інфінітива [72, с. 21].

Упродовж історії розвитку англійської мови позиція інфінітивного маркера *to* залишалася незмінною, а саме *to* як вершина постійно очолює таку проєкцію, яку займає суб'юнктивна флексія в давньоанглійській мові та модальне дієслово у середньоанглійській. Єдиною новою ознакою інфінітива виявилася деграматикалізація частки *to* у вільний формант у середньоанглійській мові [233, с. 233]. Отже, у цей період частка *to* маркує не тільки інфінітив, але й об'єктні іменні фрази в інфінітивних конструкціях, наприклад (цит. за [189, с. 170]): (82) «*He dede comand... Douke... & knizt To dizt her hors*» (Arthur & Merlin 1421, Visser 1973:2305). (83) «*Alsotlie king hatg graunted to the same brether'n for to haue a comown seale in all sutes*» (Assembly Bkl of Norwich Guild, Visser 1973:2243).

У зазначеному періоді зафіксовано вживання інфінітива без частки *to* (84) після дієслів спонування на зразок *make, let*. Але інфінітиви могли вживатися з часткою *to* у функції комплементів дієслів зі значенням команди, наказу (85) (цит. за [232, с. 126]): (84) «*King willam...made hom bere him truage*» (OED, с. 1325 (с. 1300) Chron. Robert of Gloucester (Calig.) 7669). – «*King William made them pay him tribute*». (85) «*þe oper leuedis made hir away to ride*» (OED, с.1330 Sir Orfeo (Auch.) 329). – «*The other ladies made her ride away*».

Поступова руйнація іменних словозмінювальних систем, а саме нейтралізація *акузатива* та *датива* відбувалася нерівномірно в різних середньоанглійських діалектах. До 1250 року семантично і формально ці відмінки нівелюються, за винятком випадків, які трапляються у південних діалектах, а маркування певним відмінком було вибіркове [189, с. 146; 172, с. 203].

Давньоанглійські речення (86) – (87) репрезентують опозицію *акузатива* і *датива* (цит. за [189, с. 146]): (86) «*ða het he **heora seghwylcum** [DAT] gesomnian bis byrjþene wyrta*». – «*then he commanded **each one** to gather his bündle of herbs*» (GDPref 3(0) 14.202.13). (87) «*... oð Moyses behead **eorlas** [ACC] ... folc somnigean*». – «*... until Moses commanded **the leaders** to gather the people*» (Ex 211).

Нівелювання відмінкових флексій пов'язане з поширенням *AcI* конструкцій [189, с. 147]. У ранньоновоанглійській мові вживання датива або акузатива загалом зумовлено контекстом, пор.: (88) *Brabantio*: «*I have charged thee [ACC] not to haunt about my doors*» (Shakespeare, *Othello*, i, i, 96). (89) *King Philip of France*: «*It shall be so; and at the other hill Command the rest [DAT] / [ACC] to stand. God and our right!*» (Shakespeare, *King John*, ii, i, 298-299).

Зазначимо, мови з OV-порядком слів демонструють потенційний конфлікт між обробкою повідомлення реципієнтом та синтаксичними правилами, згідно з якими об'єкт передує дієслову. Але породження речення зосереджено на особовій формі дієслова, яке контролює призначення його аргументних ролей, наприклад, агенса дії або пацієнса, до якого ця дія вчиняється [232, с. 167]. Як результат, декодування повідомлення залежить від позицій головного дієслова та додаткових елементів, власне *to*-інфінітивної клаузи у складних структурах.

У давньоанглійській мові дистрибуція іменних об'єктів, комплементів та прийменникових фраз у реченні відносно особової форми дієслова була незафіксованою. Вони спорадично вживалися як у превербальній, так і у поствербальній позиціях. Превербальні та поствербальні об'єкти, а також неособоводієслівні дієслова у моделях [O v особоводієслівне V неособоводієслівне] та [V неособоводієслівне v особоводієслівне O] траплялися лише спорадично [191, с. 145; 199, с. 80]. Збільшення перифрастичних конструкцій позначилося на розміщенні особоводієслівної форми допоміжного дієслова та неособоводієслівної форми його комплементу, власне: як порядок Vv (V неособоводієслівний комплемент – v особоводієслівне дієслово) або як vV (v особоводієслівне дієслово – V неособоводієслівний комплемент). Як комплемент допоміжного дієслова, V неособоводієслівне дієслово має розміщуватися у комплементній позиції XP, утворюючи проєкцію Vv (V неособоводієслівний комплемент – v особоводієслівне дієслово). Цей порядок слів зафіксовано у давньоанглійській мові з одночасним використанням порядку слів vV (v особоводієслівне дієслово – V неособоводієслівний комплемент) як наслідок підняття або рейзингу дієслова (*verb raising*), в якому V як дієслово

комплемента пересувається до позиції допоміжного дієслова. Дієслово, яке підіймається з первинної комплементної позиції, може приєднуватися праворуч або ліворуч від вищого дієслова [232, с. 170-171].

Приклад (90) засвідчує порядок конститuentів як SV (inf.) v (final) V (inf.)
 O: (90) «*hwilum heaporofe **hleapan** leton on geflit **faran** fealwe mearas*». – «*At times the warriors let the bay horses **gallop** and **go** in rivalry*» (Beowulf, 864-5) (цит. за [270, с. 377]).

Давньоанглійській та іншим західногерманським мовам притаманна рамкова структура порядку слів у реченні. Якщо головне або підрядне речення містить особоводієслівну форму допоміжного дієслова та неособоводієслівну форму основного дієслова (інфінітив, дієприкметник), допоміжна форма розміщується в ініціальной позиції речення, а семантично насичена неособоводієслівна форма дієслова пересувається у кінцеву позицію. Тобто, допоміжна та неособоводієслівна форми дієслова утворюють рамкову структуру довкола решти конститuentів [41, с. 10].

У ранньонорманній мові у складних реченнях з інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення засвідчено розташування особоводієслівного дієслова всередині речення у другій позиції після суб'єкта та його інфінітивного комплемента у постпозиції або кінцевій позиції: (91) *Pipenetta*: «*my master is gone abroad, and **wants** his page to wayt on him*» (Lyly, Complete Works, Volume III, *Midas*, i, ii, 113-114).

Таким чином, вживання *that-* (*wh-*) / *to-* (*bare*) комплементних клауз окреслено як асиметричне. Якщо у давньоанглійській мові *that*-клауза поширена після дієслів із семемою волі, у подальших періодах історії англійської мови у постпозиції до цих дієслів засвідчено *to-* (*bare*) інфінітив, тобто суб'юнктивна клауза набуває нову структурну модель зі збереженням власного значення. Засвідчуємо особоводієслівну та інфінітивну комплементні клаузи дієслів волевиявлення як такі, що виявляються функціонально-семантичними еквівалентами із *to-* / *bare* інфінітивом як неособоводієслівним суб'юнктивом.

2.3. Генеративна граматики як сучасна методологія дослідження синтаксису

Виникнення генеративної граматики як синтаксичної організації речення ознаменувало зміну поглядів на лінгвістичну теорію, яку стали розуміти як дослідження роботи мислення людини з мовою [90, с. 87]. Об'єктом генеративної граматики є синтаксис як креативна частина граматики із системою певних правил та принципів, що дають змогу мовцям формувати правильні речення та оцінювати їх з погляду правильності чи неправильності граматичної організації [98].

Граматики будь-якої мови складається із трьох взаємопов'язаних компонентів – синтаксичного (генеруючого), фонетичного та семантичного (інтерпретуючого), де синтаксичний компонент універсальної «граматики форм» за допомогою рекурсивних правил може породжувати певну кількість синтаксичних структур з обмеженої кількості фразових «блоків». При цьому інваріантні характеристики або принципи як основа цієї «граматики» є незмінними для породження форм будь-якої мови [39, с. 104-105; 195; 165]. Теорія генеративної граматики знаходиться у постійному розвитку. Без історичного огляду основних етапів розвитку даного напрямку мовознавства важко зрозуміти концепцію про вроджену мовну здатність людини та головні рушійні сили або трансформації первинної генеративної граматики [8, с. 13].

Виникнення генеративної лінгвістики у 60-ті роки ХХ століття пов'язане з іменем Н. Хомського. Представник американського структуралізму Л. Блумфілд у своїй праці «Мова» (1933) першим запропонував *метод безпосередніх складників* (БС), відповідно до якого будь-яке висловлення розглядається як бінарна комплексна форма та поділяється на БС до виокремлення кінцевих складових морфем [77, с. 202-206; 13, с. 168-169; 195].

У 70-ті роки поширюється друга версія генеративної граматики Н. Хомського, а саме розширена стандартна теорія (*Extended Standard Theory*), в якій основну увагу приділено семантичній інтерпретації мовних одиниць та лексичному компоненту теорії [60, с. 24]. У 1980 році на засадах праці Н.

Хомського «Принципи та параметри» з'являється *нова версія* генеративної граматики, а саме теорія принципів та параметрів (*Principles and Parameters theory*), де відбувається фундаментальне переосмислення основ генеративної парадигми, відмова від базових термінів: глибинної й поверхневої структур [90, с. 90; 228, с. 11; 76, с. 39].

Знаменною віхою в історії розвитку генеративної теорії стала праця Н. Хомського «Лекції про керування та зв'язування» (1981), концепція якої ґрунтується на згрупуванні всіх трансформацій до *a*-пересуви як універсальної трансформації завдяки появі теорії слідів (*Trace theory*) та взаємодії головних синтаксичних модулів або компонентів теорії керування та зв'язування, а саме [160; 15, с. 198; 60, с. 33-50; 108, с. 41-56]: 1) Ікс-штрих теорії (*X-bar theory*); 2) теорії обмеження (*Bounding theory*); 3) теорії керування (*Government theory*); 4) теорії відмінка (*Case theory*); 5) тета-теорії (*Theta-theory*); 6) теорії зв'язування (*Binding theory*).

На початку 90-х років теорія «Принципів та параметрів» інтегрується в нову теорію «Програму мінімалізму» як спробу радикально переосмислити основи генеративізму [19, с. 19]. Так, мінімалізм відмовився від принципів первинної трансформаційної теорії, залишивши дію принципів виключно на фонологічному або фонетичному PF та логічному LF рівнях. У науковий обіг вводяться нові терміни: структура речення до і після застосування операції озвучення (*before and after Spell-out*) [90, с. 90-91; 238; 234]. Розвинута теорія генеративної граматики «Програма мінімалізму» дає змогу пояснити процеси породження синтаксичних структур у синхронії та діяхронії, у тому числі комплементних клауз в історії розвитку англійської мови, зокрема, в ранньоновоанглійському періоді [78, с. 508-512].

2.3.1. Ікс-штрих теорія як методологія дослідження складного речення з клаузальною комплементациєю

У нашій праці послугуємось головними модулями генеративної теорії: як Ікс-штрих теорією та теорією контролю, які уможливають визначення

базового компонента граматики, власне формальні категоріальні ознаки конститuentів речення у процесі їхньої перевірки; прослідкувати принципи та параметри утворення складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоніованглійській мові.

Останні теоретичні розробки дали змогу сформулювати *гіпотезу*, згідно з якою в усіх мовах *комплементи* розміщені праворуч від їхніх вершин, у такий спосіб демонструючи базову VO-модель. Зміни у граматиці середньоанглійської мови полягали у втраті здатності об'єктів пересуватися ліворуч від дієслова. Отже, у цей період їхньою базовою позицією є позиція праворуч від дієслова [191, с. 206]. У ранньоніованглійській мові засвідчуємо розміщення простого або складного *комплементу* праворуч від головного дієслова зі збереженням SVO-порядку реченнєвих одиниць.

У дослідженні складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоніованглійській мові беремо за основу сучасний модуль генеративної граматики – Ікс-штрих теорію (*X-bar theory*), згідно з якою складові синтаксичної структури згруповані довкола відповідної вершини X, де X – це будь-який синтаксичний конститuent, представлений словом або морфемою [90, с. 91].

У 1970-ті роки Р. Джекендофф та інші дослідники помітили, що структури синтаксичних груп (*phrases*) мають багато спільного [217]. Вони мають вершину та ядро (*head*), де конститuentи ієрархічно організовані довкола своєї вершини, представленої однією з лексичних категорій (частин мови). Вона визначає категорію складника, тобто кожен складник є поширенням або проєкцією (*projection*) своєї вершини, а синтаксичні групи (XP) – іменна група (NP), дієслівна група (VP), прикметникова група (AP), прийменникова група (PP) є проєкціями лексичних категорій, як N, V, A, P. Кожна вершина має залежні елементи (*dependents*), які завжди є фразовими категоріями. Фразові категорії – це проєкції різного рівня, де кожен рівень проєкції маркується кількістю штрихів при категоріальному символі; звідси й назва – Ікс-штрих теорія або X'-теорія (*X-Bar Theory*). Проєкція X' утворюється, приєднуючи до

вершини X комплементи або додатки (*complements*), а після приєднання до X' специфікаторів (*specifiers*) отримуємо проєкцію $X'' (=XP)$. У такий спосіб проєкція другого рівня збігається з повною складовою XP . В усіх синтаксичних групах специфікатори та комплементи пов'язані між собою асиметричними відношеннями [8, с. 35].

Зазначимо, що комплементом називають групу, яка перебуває в тісному синтаксичному зв'язку з вершиною, представленою однією з основних лексичних категорій. Комплементи – це складники, наявність яких у кожному конкретному випадку визначається лексичною властивістю цієї вершини до підкатегорії, тобто субкатегоризацією (*subcategorization*). Тобто, комплементом дієслова є прямий додаток, комплементом сполучника – клауза, прийменника – іменна група, іменника – його актант (якщо він наявний). Отже, V' є першою проєкцією дієслова, N' – іменника, P' – прийменника, C' – підрядного сполучника, A' – прикметника. Ад'юнктом (*adjunct*) називають залежну фразову категорію, яка не є актантом вершини. У реченні всі складові об'єднуються ієрархічно. На кожному рівні ієрархії структура складників визначається на основі принципів, які покладені в основу Ікс-штрих теорії [15, с. 203].

Максимальна проєкція (X'') є найбільшою проєкцією з тих складових, властивості яких визначає вершина. X' є безпосереднім складником X'' [14, с. 50]:

$$(92) \quad \begin{array}{c} X''=XP=X'=X'' \\ | \\ X'=X' \\ | \\ X'=X^0 \end{array}$$

У схемі (92) продемонстровано, що проєкція другого рівня збігається з повною складовою – XP . При цьому специфікатори та комплементи пов'язані між собою асиметричними відношеннями. Найважливіше відношення між елементами синтаксичної групи називається *c-командою* (*c-command*):

(93)

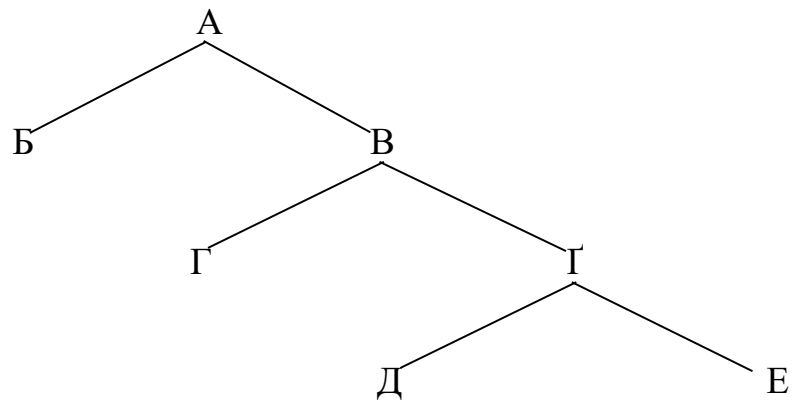
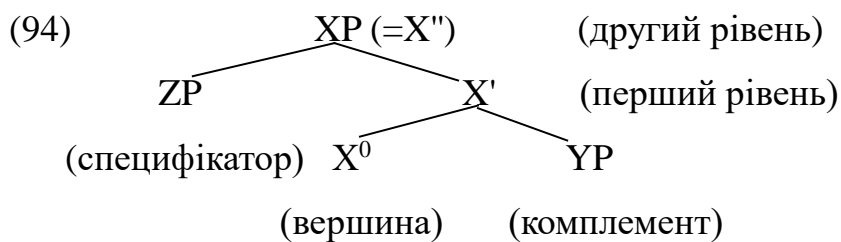

Схема (93) має наступне тлумачення: А не с-командує над жодною категорією, тому що домінує над усіма іншими вузлами; В с-командує над В, Г, Г, Д, Е, але не над А; В с-командує тільки над В; Г с-командує над Г, Д, Е; Г с-командує тільки над Г; Д та Е с-командують один над одним [60, с. 34].

Загальна схема повної складової в термінах Ікс-штрих теорії полягає в трьох універсальних правилах структури складових [15, с. 202]:

- 1) $X'' \rightarrow (XP) X'$ – специфікатор і вузол першого рівня;
- 2) $X' \rightarrow X' (ZP)$ – вузол першого рівня та ад'юнкт;
- 3) $X' \rightarrow X^0 (YP)$ – вершина та комплемент.

Загальну структуру повної складової (без ад'юнктів) можна зобразити графічно, як це показано у схемі (94) [8, с. 35]:

У дослідженні складних речень з дієсловами волевиявлення ми керувалися такими принципами визначення конституентної структури речення, як [253, с. 42; 76, с. 41]: 1) принцип верховенства (*Headedness Principle*) – згідно з яким кожна нетермінальна вершина у синтаксичній структурі речення є проєкцією лексичної або функціональної одиниці (*head*); 2) принцип бінарності (*Binarity Principle*) – згідно з яким кожна нетермінальна вершина у синтаксичній структурі речення є результатом бінарного або подвійного розгалуження.

Отже, генеративна граматики як наука уможливило опис реченнєвих утворень в англійській мові з визначанням глибинних закономірностей деривації та породження мовної структури в різні періоди її становлення, що експлікується в складному реченні з дієсловами волевиявлення ранньоновоанглійської мови.

2.4. Етапи та методика проведення дослідження складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові

Запропонована методика полягає в синтезі науково-дослідних методів, застосованих відповідно до поставлених у дисертаційній праці завдань. Вивчення ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення відбувалося послідовно та передбачало дев'ять етапів:

На першому етапі розглянуто особливості дослідження клаузальної комплементної в складному реченні з дієсловами волевиявлення з позицій традиційної та функціональної лінгвістики, а також висвітлено структурні особливості даного синтаксичного утворення з позицій генеративної граматики.

У результаті аналізу наукової літератури виявлено, що в традиційній граматиці складне речення з дієсловами волевиявлення визначають як таке синтаксичне утворення, що складається з головної та комплементної частин, поєднаних підрядними сполучниками, де підрядну частину окреслено як особоводієслівну / інфінітивну комплементну клаузу. Представники традиційного підходу характеризують особоводієслівні / інфінітивні підрядні речення у позиції дієслівного додатка. З урахуванням функціонального підходу складне речення з дієсловами волевиявлення реалізує функціональну перспективу речення як цілеспрямованість волевиявлення адресанта на різних рівнях дистрибутивного поля у безпосередньому релевантному контексті ранньоновоанглійської мови. У генеративній лінгвістиці актуальними є дискусії навколо визначення синтаксичних позицій породження особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи, маркерів зв'язку та їхнього узгодження з головними предикатами. Дієслова волевиявлення, що використовуються з

інфінітивним комплементом, називають контролюючими дієсловами, а зазначені складні речення інтерпретують як контролюючі конструкції контролюючого суб'єкта та контролюючого об'єкта.

На другому етапі за допомогою *методу історичного аналізу* було вивчено генезу та історичні зміни в процесі становлення гіпотактичних відношень в складному реченні, що потребувало врахування системного характеру змін в трьох історичних періодах розвитку англійської мови, давньо-, середньо- та ранньоніовоанглійському. Походження складного речення розглядається в контексті гіпотези паратакис > гіпотаксис, тобто від вільного нанизування простих речень до складних реченневих утворень зі складнопідрядним типом зв'язку. Основні мовні зрушення виявлено у дистрибуції ядерних складників при переході від SOV- до SVO-моделі речення в обох типах клауз, головній та підрядній. В середньо-, ранньоніовоанглійській мовах засвідчено екстрапозицію комплементних клауз у функції дієслівного компонента праворуч від головного дієслова.

На третьому етапі роботи за допомогою *методу суцільної вибірки* з творів ранньоніовоанглійської мови було виокремлено 3750 складних речень з особоводієслівною / інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення. Ранньоніовоанглійські літературні джерела представлено різними жанрами, а саме драматичними та комедійними творами, трагедіями, історичними хроніками, сонетами, поемами з корпусу творів У. Шекспіра, Т. Міддлтона, Т. Мільтона, Дж. Лілі, К. Марло, Ф. Бейкона. Аналіз емпіричного матеріалу дав змогу дослідити процес поширення та функціонування складних речень з особоводієслівною / інфінітивною комплементациєю дієслів прояву волі адресанта в ранньоніовоанглійській мові.

На четвертому етапі за допомогою *методу структурного аналізу* було виокремлено провідні типи комплементних клауз та інвентаризовано базові та варіативні моделі складних речень особоводієслівної / інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення, що відповідають загальним тенденціям розвитку ранньоніовоанглійської мови. Виявлено головні типи речень

особоводієслівної (finite clause), інфінітивної (INF clause) клаузальної комплементатії: базові перехідні моделі – одноперехідної SVOD (finite / INF clause), двоперехідної SVOiOd (finite / INF clause), комплексно-перехідної SVODCo (INF clause) комплементатії; та варіативні моделі конститuentного аранжування дієслів волевиявлення як: SVOD (*that*-clause), SVOD ((-*that*)-clause), SVOD (*wh*-clause), SVOiOd (*that*-clause), SVOiOd ((-*that*)-clause), SVOiOd (*wh*-clause), SVOD (*to*-INF clause), SVOD (*bare* INF clause), SVOD (*wh-to*-INF clause), SVOD (NP-*to*-INF clause), SVOD (NP-*bare* INF clause), SVOiOd (*to*-INF clause), SVOiOd (*bare* INF clause), SVOiOd (*wh-to*-INF clause), SVODCo (*to*-INF clause), SVODCo (*bare* INF clause). За допомогою елементів кількісного аналізу встановлено частотність вживання зазначених типів та моделей залежно від лексичної семантики головного дієслова. Зокрема, зафіксовано зменшення вживання *that-* / (-*that*)- / *wh*-особоводієслівної клаузи у постпозиції до досліджуваних дієслів (34,40 %) та поширення використання *to-* / *bare* інфінітива (65,60 %) як нової структури неособоводієслівного суб'юнктива.

На п'ятому етапі роботи за допомогою методу генеративного аналізу було змодельовано процес *деривації* або *утворення* складних речень з дієсловами волевиявлення, висвітлено позиції породження комплементних клауз та маркерів підрядного зв'язку. З урахуванням процедурних методик Іксштрих модуля та теорії контролю породження особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи визначено у вузлі функціональній проєкції CP як, відповідно, незалежну та залежну функціональну фразу CP, що утворює комплементайзер C для розширення функціонування лексичної проєкції VP дієслівної оболонки вербалайзерної функціональної фрази vP головного дієслова. Функціональна проєкція CP маркує лексичну проєкцію VP за допомогою комплементайзерів, де *that-* / (-*that*)- / *wh*-маркери породжуються у [Spec, CP], а *to-* / *bare* маркери опиняються у [T, T'] часової проєкції TP комплементного вузла CP.

На шостому етапі було проаналізовано позиційні властивості конститuentів речення щодо дієслів волевиявлення, встановлено і

продемонстровано позиції породження зовнішнього, внутрішніх аргументів. Двоаргументне та триаргументне оточення головного дієслова прояву волі пояснюється породженням зовнішнього аргумента як суб'єкта та агенса головної дії у [Spec, vP], внутрішніх аргументів прямого / непрямого об'єкта як адресата / реципієнта головної або агенса інфінітивної дії у [Spec, VP] та особоводієслівного / інфінітивного компонента як пацієнса у [Spec, CP].

На сьомому етапі за допомогою *історичного методу* було з'ясовано способи реалізації, оформлення гіпотактичних відношень між головною та компонентною клаузами. Зв'язок між частинами складного речення розглядаємо як сталий розвинений з обиранням дієсловами волевиявлення *that-* / *(-that)-* / *wh-*особоводієслівної або *to-* / *bare* / *wh-*інфінітивної клаузи. Особливість актуалізації гіпотаксису в реченнях з особоводієслівною компонентацією інтерпретуємо як співвідношення головного та вторинного дієслів за модально-часовими ознаками як «індикатив / імператив – індикатив / суб'юнктив». Кореляцію гіпотактичних зв'язків у реченнях з інфінітивною компонентацією визначаємо за лексичними, граматичними, семантичними показниками. Співвідношення інфінітива із *to-* / *bare* маркерами характеризуємо віддаленою (дальньою) / близькою (дальньою) дієслівною інтеграцією та слабкою / сильною взаємодією між головним дієсловом та інфінітивом відповідно до лексичної семантики головного дієслова та інтервентних прономінальних або непрономінальних компонентів.

На восьмому етапі за допомогою *функціонального аналізу* було схарактеризовано функціональну перспективу ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення у безпосередньому релевантному контексті як розгортання та ескалацію комунікативного динамізму волевиявлення адресанта з акцентуацією на реченнєві компоненти у найвищому або найнижчому ступені комунікативного динамізму, із визначенням носіїв відновленої як контекстуально залежних елементів та невідновленої інформації як контекстуально незалежних компонентів, та комунікативної напруги вольової цілеспрямованості в реченні. У тема-

рематичному аспекті в термінах «тема – транзитний елемент – рема» було зафіксовано об'єктивний немаркований, суб'єктивний маркований порядок слів з реалізацією інформативно найвагомшого елемента у найвищому ступені комунікативного динамізму в статусі «тема», «рема» та «власне рема». У досліджуваному періоді засвідчено явища топікалізації та лівосторонньої / правосторонньої екстрапозиції складного речення або комплементної клаузи зі статусом топікалізованих та екстрапозиційних складових як «рема».

На дев'ятому етапі дослідження було зроблено необхідні узагальнення з метою систематизації відомостей про структурно-семантичні функціональні особливості складного речення з дієсловами волевиявлення в англійській мові XVI-XVII століть.

Висновки до Розділу 2

1. Аналіз структури ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення здійснено в термінах теорії управління та зв'язування в межах двох модулів генеративної граматики, а саме Ікс-штрих теорії та теорії контролю, що дає змогу пояснити процес породження синтаксичних структур в історичному дослідженні, а також окреслили закономірності породження комплементних клауз у XVI-XVII століттях. Ця теорія розглядає складне речення з особоводієслівною / інфінітивною клаузальною комплементною дієслів волевиявлення як таке, в якому комплементна клауза CP виявляється розширеною проєкцією лексичної вершини V головної дієслівної проєкції VP вербалайзерної фрази vP. Остання визначає розміщення клаузальної частини речення праворуч від головного дієслова у вузлі CP як незалежної (особоводієслівної) та залежної (інфінітивної) проєкційних функціональних фраз комплементного характеру зі статусом дієслівного комплемента.

2. Історичні зміни у парадигмі складного речення з дієсловами волевиявлення позначилися на маркуванні та реінтерпретації особоводієслівної та інфінітивної комплементних клауз. Ранньоновоанглійське складне речення

містить особоводієслівну комплементну клаузу в презентному, претеритному та аналітичному суб'юнктиві. Вживання *that-* (*wh-*) / *to-* (*bare*) комплементних клауз визначено як нерівномірне з домінуванням *that*-клаузи в давньоанглійському, розповсюдженням *to-* / *bare* інфінітива в наступних періодах, де суб'юнктивна клауза отримала структурну модель як неособоводієслівний суб'юнктив при збереженні власного значення.

3. Запропонована методика полягає у синтезі науково-дослідних методів відповідно до поставлених у дисертаційній праці завдань. Вивчення ранньоніовоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення відбувалося послідовно та передбачало дев'ять етапів: 1) уточнення особливостей феномена комплементної клаузи в складному реченні; 2) дослідження становлення та історичних змін у парадигмі складного речення; 3) формування матеріалу дослідження; 4) встановлення базових та варіативних моделей складних речень з особоводієслівною / інфінітивною комплементною дієслів волевиявлення; 5) висвітлення позицій породження комплементних клауз та сполучників підрядного зв'язку; 6) аналіз аргументного аранжування та процесу породження зовнішніх та внутрішніх аргументів; 7) з'ясування системи засобів реалізації та оформлення гіпотаксису; 8) визначення функціональної перспективи ранньоніовоанглійського складного речення вольової спрямованості на позначення розгортання, ступеней, напруги комунікативного динамізму волевиявлення в реченні; 9) узагальнення результатів.

Основні положення цього розділу розкрито в одноосібних публікаціях автора [121; 123].

РОЗДІЛ 3

СТРУКТУРА РАННЬООНОВААНГЛІЙСЬКОГО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ

У цьому розділі схарактеризовано парадигму клаузальних комплементних комплексів у ранньоновоанглійській мові, висвітлено позиційні характеристики особоводієслівних, інфінітивних комплементних клауз у складному реченні з дієсловами волевиявлення, окреслено реконструкції цих структур та породження їхніх базових конститuentів, встановлено аргументні ролі, визначено парадигму засобів реалізації гіпотактичних відношень.

3.1. Парадигма клаузальних комплексів з дієсловами волевиявлення

Дослідження ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення бажальної, наказової, імперативної семантики на зразок *want, wish, desire, intend, hope, command, charge, appoint, choose, ask, request* тощо можливе лише з урахуванням структурних і семантичних критеріїв аналізу частиномовних одиниць. Це дає змогу виокремити структурно і семантично близькі клаузи, визначити релевантність їхньої структурної організації, а також зміст речення та синтаксичне оточення його складників [18, с. 14].

У нашій праці представлено **два структурні типи** комплементної дієслів волевиявлення. Як свідчить аналіз літературних джерел ранньоновоанглійської мови, дієслова волевої семантики, такі як *desire, want, wish, intend, command, order, persuade* тощо (34 дієслова) [292; 293] (див. додатки Б, В, Г) приймають такі типи складних комплементних комплексів, як:

- 1) особоводієслівні комплементні клаузи;
- 2) інфінітивні комплементні клаузи.

Особоводієслівні та інфінітивні комплементні клаузи в складних реченнях з дієсловами волевиявлення визначено як такі, що виконують функції складних комплементів. Процедурний апарат Ікс-штрих теорії уможлиблює інтерпретацію структурних особливостей ранньоновоанглійського складного

речення з дієсловами волевиявлення. Це передбачає залучення правил та трансформацій, а саме кодування категоріальних ознак фразових конститuentів речення, а також *a*-пересув елемента у процесі деривації.

Зрушення в системі гіпотактичних відношень та особливості граматичної будови ранньоновоанглійського складного речення демонструють подальший розвиток особоводієслівних, інфінітивних клаузальних комплементів, засвідчений ще у давньоанглійській мові. Аналітизація англійської мови сприяла розширенню функціонального діапазону комплементних конструкцій, що збільшило парадигми дієслів волевиявлення з клаузальними компонентами [90, с. 168].

Мова ранньоновоанглійського періоду характеризується більшим вживанням таких дієслів волевиявлення, як *advise, allow, appoint, ask, beg, beseech, bid, charge, choose, command, compel, dare, desire, determine, enforce, entreat, forbid, force, hope, induce, instruct, intend, order, permit, persuade, pray, promise, request, require, resolve, swear, want, warn, wish* [294; 295], які узгоджуються як з інфінітивною, так і з особоводієслівною комплементною клаузою, де субкатегоризація останньою виявляється нерівнозначною при зменшенні її вживання (див. додаток Г).

У нашій вибірці з текстів ранньоновоанглійської мови найбільш уживаними комплементними клаузальними конструкціями в складних реченнях з дієсловами волевиявлення є такі типи клауз (див. додаток Г):

1. SVO (finite clause) – *that-* / (*-that-*) / *wh*-особоводієслівні комплементні клаузи – 1291 одиниця – 34,40 % із 3750 досліджуваних реченнєвих комплексів.

2. SVO (INF clause) – *to-* / *bare* / *wh*-інфінітивні комплементні клаузи – 2459 одиниць – 65,60 % із 3750 досліджуваних реченнєвих комплексів.

Засвідчено, що в ранньоновоанглійській мові найбільш / найменш використовуваними дієсловами волевиявлення є *hope* / *compel* – 253 / 1 особоводієслівна комплементация, *bid* / *warn* – 525 / 2 інфінітивні комплементация відповідно.

Найуживанішими дієсловами волевиявлення, які узгоджуються з особоводієслівними комплементними клаузами, є:

- *swear* – 27 одиниць із 267 досліджуваних *that*-особоводієслівних клауз:

(95) *Emperor*: «*and here I swear to thee, by the honor of mine Imperial crown, that whatever thou dost, thou shalt be no ways prejudiced or endamaged*» (Marlowe, *Doctor Faustus*).

- *hope* – 246 одиниць із 737 досліджуваних (-*that*)-особоводієслівних клауз:

(96) *Imogen*: «*If I do lie and do No harm by it, though the gods hear, I hope They'll pardon it*» (Shakespeare, *Cymbeline*, iv, ii, 386-387).

- *ask* – 113 одиниць із 287 досліджуваних *wh*-особоводієслівних клауз:

(97) «*who (Satan) ask what boldness brought him hither Unlicensed from his bounds in Hell prescribed*» (Milton, *Paradise Lost*).

Найуживанішими дієсловами волевиявлення, які узгоджуються з інфінітивними комплементними клаузами, є:

- *desire* – 150 одиниць із 1132 досліджуваних *to*-інфінітивних клауз:

(98) *Gratiano*: «*This is the pent-house under which Lorenzo Desired us to make stand*» (Shakespeare, *The Merchant of Venice*, ii, vi, 1).

- *bid* – 509 одиниць із 1327 досліджуваних *bare* інфінітивних клауз:

(99) «*Jove throws down woods and castles with his fire, But bids his darts from perjured girls retire*» (Marlowe, *All Ovid's Elegies*, Book III, Elegia iii, 35-36).

- *instruct* – 4 одиниці з 9 досліджуваних *wh-to*-інфінітивних клауз:

(100) *Duke*: «*In other countries, match it with your own, The ill to shame the ill, which will in time Fully instruct you how to set in frame A kingdom all in pieces*» (Middleton, *The Phoenix*, i, 47-49).

Отже, ранньоновоанглійське складне речення з дієсловами прояву волі демонструє нерівнозначну вживаність та узгодженість з особоводієслівним, інфінітивним типом комплементної клаузи. У досліджуваній період парадигма особоводієслівного клаузального компонента з дієсловами волевиявлення зменшується за рахунок інфінітивного клаузального компонента.

3.2. Моделі порядку слів складного речення з дієсловами волевиявлення

Упродовж ранньоніованглійського періоду триває процес формування перехідних дієслів, які постійно використовуються з додатком. Важливого значення набуває синтаксична орієнтація дієслова на додаток незалежно від граматичної категорії [90, с. 168-169].

Нагадаємо, за Дж. Грінбергом, мови світу поділено на типи VO та OV. Переважна більшість мов демонструє варіативність базових моделей, а саме SVO, SOV, VSO, VOS, OSV та OVS. Проте наразі основними залишаються три типи VSO, SVO та SOV у сучасних мовах світу [202, с. 76-77].

У ранньоніованглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення виявлено SVO-модель порядку слів. У текстах XVI-XVII століть засвідчено головні типи структурної організації клаузальної комплементації як речення з особоводієслівною або інфінітивною комплементною клаузою з поділом на базові моделі досліджуваних речень, що відповідають особливостям історичного розвитку англійської мови (див. додаток Г).

Основний тип речень *особоводієслівної клаузальної комплементації* представлено базовими моделями SVOD (finite clause) одноперехідної та SVOiOd (finite clause) двоперехідної комплементації з усіма дієсловами волевиявлення з нашої вибірки. З урахуванням перехідної дієслівної ознаки виокремлюємо *шість* варіативних моделей з особоводієслівною комплементною клаузою, які розмежовуємо на (див. додаток В):

– одноперехідну комплементацію:

1. SVOD (*that*-clause):

(101) *Othello*: «Ay; you did **wish** that I would make her turn» (Shakespeare, *Othello*, iv, i, 265).

2. SVOD ((-*that*)-clause):

(102) *Iris*: «Her waspish-headed son has broke his arrows, **Swears** he will shoot no more but play with sparrows And be a boy right out» (Shakespeare, *The Tempest*, iv, i, 99-100).

3. SVOd (*wh*-clause):

(103) *Falstaff*: «*Master Robert Shallow, **choose** what office thou wilt in the land, 'tis thine*» (Shakespeare, *King Henry IV, Part II*, v, iii, 130).

– двоперехідну комплементацию:

4. SVOiOd (*that*-clause):

(104) *Phillida*: «*You **promised** me in the woods, that you would love me before all Diana's Nymphs*» (Lyly, *Gallathea*, iii, ii, 52-53).

5. SVOiOd ((-*that*)-clause):

(105) *Montjov*: «*The constable **desires** thee thou wilt mind Thy followers of repentance*» (Shakespeare, *King Henry V*, iv, iii, 84-85).

6. SVOiOd (*wh*-clause):

(106) *Shylock*: «*You'll **ask** me, why I rather choose to have A weight of carrion flesh than to receive Three thousand ducats*» (Shakespeare, *The Merchant of Venice*, iv, i, 40-41).

Основний тип речень *інфінітивної клаузальної комплементации* представлено базовими моделями SVOd (INF clause) одноперехідної, SVOiOd (INF clause) двоперехідної та SVOdCo (INF clause) комплексно-перехідної комплементации дієслів волевиявлення, що уможливорює виокремити з нашої вибірки *десять* варіативних моделей складних речень з інфінітивною комплементною клаузою, які розмежовуємо на (див. додаток В):

– одноперехідну комплементацию:

1. SVOd (*to*-INF clause):

(107) «*Believe me, whom we fear, we **wish** to perish*» (Marlowe, *All Ovid's Elegies, Book II*, Elegia ii, 10).

2. SVOd (*bare* INF clause):

(108) *Hæbe*: «*only Hæbe **biddeth** farewell to all the joys that she conceived*» (Lyly, *Gallathea*, v, ii, 31-32).

3. SVOd (NP-*to*-INF clause):

(109) *Licio*: «*I **want** the words of arte to name them, time to utter them, and witte to remember them: these be but a few notes*» (Lyly, *Midas*, i, ii, 81-83).

4. SVOd (NP-bare INF clause):

(110) *Troilus*: «You know an enemy **intends** you harm» (Shakespeare, *Troilus and Cressida*, ii, ii, 39).

(111) «He **desired** us have patience a little» (Bacon, *The New Atlantis*).

5. SVOd (wh-to-INF clause):

(112) *Saunder*: [to Cressingham] «Pray **resolve** what to do; my lady is coming down» (Middleton, *Any thing for a quiet Life*, iv, i, 140-141).

– двоперехідну комплементацію:

6. SVOiOd (to-INF clause):

(113) *Panthino*: «He said that Preteus your son was meet, And **did request** me to importune you To let him spend his time no more at heme» (Shakespeare, *The Two Gentlemen of Verona*, i, iii, 12-14).

7. SVOiOd (bare INF clause):

(114) *Faustus*: «I **charge** thee wait upon me whilst I live, To do whatever Faustus shall command» (Marlowe, *The Tragical History of Doctor Faustus*).

8. SVOiOd (wh-to-INF clause):

(115) *Macbeth*: «Within this hour at most I **will advise** you where to plant yourselves; Acquaint you with the perfect spy o' the time, The moment on't» (Shakespeare, *Macbeth*, iii, i, 128-131).

– комплексно-перехідну комплементацію:

9. SVOdCo (to-INF clause):

(116) *Eurymine*: «Doth kind **allow** a man to loue a man?» (Lyly, *The Maydes Metamorphosis*, v, i, 36).

10. SVOdCo (bare INF clause):

(117) *Ant*: «I **have forced** mine eyes open and even gagged them with capital letters» (Middleton, *Father Hubburds Tales*, 1134-1135).

Отже, складне речення з дієсловами волевиявлення демонструє базові та варіативні моделі одноперехідної, двоперехідної та комплексно-перехідної комплементації особоводієслівними та інфінітивними клаузами, що зумовлено SVO-порядком слів, синтаксичною спрямованістю на об'єкт та перехідними

ознаками дієслів з урахуванням лексичних значень останніх.

3.3. **Позиційна характеристика комплементної клаузи в ранньоніовоанглійському складному реченні**

У граматиці визначено функції комплементних клауз у складі складних реченнєвих одиниць, а саме суб'єкта, об'єкта, комплемента або адвербіального компонента [251, с. 315]. У сучасних мовознавчих студіях особоводієслівні та інфінітивні клаузи розглядають у функції прямого об'єкта дієслова (поверхнева структура) або внутрішнього дієслівного комплемента (глибинна структура) [250, с. 1047-1194; 61, с. 8; 211, с. 212].

Термін «комплемент» був запозичений з генеративної граматики на початку 70-х рр. минулого століття. Він є ширшим за традиційний термін «додаток». Комплемент (C) визначають як фразу, що безпосередньо пов'язана з головним словом або вершиною (*head*) синтаксичної групи незалежно від його приналежності до лексичної категорії іменника, дієслова, прикметника або прийменника [25, с. 58]. Термін «об'єктний комплемент» суголосний з терміном «додаток», який не є частиною присудка, а здебільшого розглядається як другорядний член речення, що називає об'єкт (суб'єкт), на який спрямована дія, корелятом якого виступає повнозначне дієслово [87, с. 12].

Комплементну клаузу розглядаємо як складний конститuent, вбудований в структуру головного речення, який утворюється шляхом відповідного дериваційного процесу. Його визначають у термінах семантичного аргумента з дієслівним значенням, що виражається залежними реченнями або неособовими формами дієслова [249, с. 1-2; 66, с. 36]. З урахуванням синтаксичної функції прямого об'єкта і семантичної характеристики головного дієслова, особоводієслівні / інфінітивні комплементні клаузи відносимо до категорії стверджувального (*that-* / *(-that)*-особоводієслівна / *to-* / *bare* інфінітивна клауза) та питального (*wh*-особоводієслівна / *wh-to*-інфінітивна клауза) граматичних клаузальних типів [250, с. 1029-1048; 213, с. 949-985; 243].

Додамо, тип залежного речення зумовлений вибором комплементайзера:

that- (*-that*)- / *to-* (*bare*) комплементаризери найчастіше уводять стверджувальний тип, тоді як *wh*-сполучник вказує на питальну категорію комплементної клаузи. При цьому дієслова волевиявлення з особоводієслівними *that-* / (*-that*)-клаузами, інфінітивними *to-* / *bare* комплементами поділяють на ті, що уводять непрямі твердження або директиви, тоді як *wh*-клаузи семантично відповідають питальним реченням, залишаючи інформаційну лакуну, закодовану в *wh*-елементі, а отже, уводять непрямі питання [250, с. 1212-1216; 145, с. 5].

У нашому дослідженні ранньоновоанглійська особоводієслівна / інфінітивна комплементна клауза виконує функцію прямого об'єкта головного дієслова як *особоводієслівний / інфінітивний комплемент* та *внутрішній аргумент* головного дієслова.

Позиційні особливості *особоводієслівної* комплементної клаузи у функції прямого об'єкта як особоводієслівного комплементу зі статусом внутрішнього аргумента головного дієслова волевиявлення реалізуються у таких типах клауз, як:

- особоводієслівна *стверджувальна* клауза непрямого твердження, директива в моделях SVOd (*that-* / (*-that*)-clause), SVOiOd (*that-* / (*-that*)-clause);
- особоводієслівна *питальна* клауза непрямого питання в моделях SVOd (*wh*-clause), SVOiOd (*wh*-clause).

Інфінітивна комплементна клауза у функції прямого об'єкта як інфінітивного комплементу зі статусом внутрішнього аргумента головного дієслова волевиявлення реалізується у таких типах клауз, як:

- інфінітивна *стверджувальна* клауза непрямого твердження, директива в моделях SVOd (*to*-INF clause), SVOd (*bare* INF clause), SVOd (NP-*to*-INF clause), SVOd (NP-*bare* INF clause), SVOiOd (*to*-INF clause), SVOiOd (*bare* INF clause), SVOdCo (*to*-INF clause), SVOdCo (*bare* INF clause);
- інфінітивна *питальна* клауза непрямого питання в моделях SVOd (*wh-to*-INF clause), SVOiOd (*wh-to*-INF clause).

Розглянемо позиційні особливості особоводієслівної та інфінітивної комплементних клауз стверджувального та питального типів в

ранньоновоанглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення.

У складному реченні залежні клаузи приєднуються до головних *асиндетично* без поєднувальних елементів та *синдетично* за допомогою комплементаризерів на зразок *that, as if, because, who, which, how* тощо [91, с. 19]. Зазначені типи оформлення гіпотаксису маркуються залежно від семантичної пропозиції головного дієслова, що впливає на визначення граматичного типу особоводієслівної комплементної клаузи [178, с. 27].

(118) *Petruchio*: «*Ay, and amid this hurly **I intend** That all is done in reverend care of her*» (Shakespeare, *The Taming of the Shrew*, iv, i, 206-207).

У прикладі (118) представлено особоводієслівну клаузу *That all is done in reverend care of her* стверджувального типу, яка актуалізує непряме твердження адресанта Петручіо за допомогою дієслова вольової інтенції *intend* бажальної семантики. Особоводієслівний комплемент як прямий об'єкт приєднується синдетичним зв'язком за допомогою комплементаризера *that*, що підсилює його статус заявної стверджувальної дії. Речення (118) окреслюємо з двоаргументною структурою головного дієслова базової моделі SVOd (*that*-clause), де комплементну клаузу окреслюємо внутрішнім аргументом, тоді як зовнішнім аргументом головного дієслова визначаємо займенник *I*.

(119) «*But he, his wonted pride Soon recollecting, with high words, that bore Semblance of worth, not substance, gendy raised Their fainting courage, and dispelled their fears: Then straight **commands** that, at the war-like sound Of trumpets loud and clarions, be upreared His mighty standard, That proud honour claimed Azazel as his right, a Cherub tall*» (Milton, *Paradise Lost*, book i). (120) *Fenton*: «*Now, sir, Her mother, ever strong against that match And firm for Doctor Caius, **hath appointed** That he shall likewise shuffle her away*» (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, iv, vi, 26-29). (121) *Volumnia*: «*My fortunes and my friends at stake **required** I should do so in honour*» (Shakespeare, *Coriolanus*, iii, ii, 63).

У прикладах (119) – (120) дієслова *commands* (119), *hath appointed* (120) уводять непрямі директивні комплементні клаузи *that ... be upreared His mighty standard, That proud honour claimed Azazel as his right, a Cherub tall* (119), *That he*

shall likewise shuffle her away (120) синдетично сполучником *that*. Тоді як дієслово *required* (121) уводить підрядну клаузу асиндетично без сполучника. Зазначені дієслова прояву волі адресанта виявляються двоаргументними зі зовнішнім аргументом суб'єктом дії іменними фразами *he* (119), *Her mother* (120), *My fortunes and my friends at stake* (121) та внутрішнім аргументом у функції прямого об'єкта особоводієслівними клаузами *that ... be upreared His mighty standard, That proud honour claimed Azazel as his right, a Cherub tall* (119), *That he shall likewise shuffle her away* (120), *I should do so in honour* (121). Отже, репрезентовані складні речення (119) – (121) належать до моделі першого типу SVOd (*that-* / *(-that)-clause*) з двочленною аргументною структурою головних дієслів, де особоводієслівна комплементна клауза виступає внутрішнім аргументом та дієслівним комплементом.

(122) *King Lear*: «*This act persuades me That this remotion of the duke and her Is practice only*» (Shakespeare, *King Lear*, ii, iv, 114-115). (123) *Captain*: «*Is it to be believed? I promise you, my lord, then I begin to fear him myself*» (Middleton, *The Phoenix*, ii, 126-127).

У прикладі (122) дієслово непрямого директива *persuades* приймає у постпозиції непрямий об'єкт займенник *me* та прямий об'єкт особоводієслівну клаузу *That this remotion of the duke and her Is practice only* зі сполучником *That* у функції дієслівного комплемента та другого внутрішнього аргумента, де зовнішнім аргументом виступає іменна фраза *This act*. Приклад (123) репрезентує триаргументне дієслово прямого ствердження *promise*, яке оточується у препозиції зовнішнім аргументом займенником *I*, у постпозиції непрямим об'єктом *you* як внутрішнім аргументом та прямим об'єктом особоводієслівною комплементною клаузою *then I begin to fear him myself* як другим внутрішнім аргументом та дієслівним комплементом, що приєднується до головної клаузи асиндетично. Граматичну модель речень детермінуємо тричленною аргументною структурою моделі SVOiOd (*that-* / *(-that)-clause*). Особоводієслівні комплементні клаузи після непрямого займенникового об'єкта розглядаються нами як особоводієслівний комплемент та як другий внутрішній

аргумент дієслова головної клаузи. У представлених структурах реченнєві клаузи відносимо до директивного (122) та стверджувального (123) типів.

Приклади (124) – (125) окреслено як складні речення з особоводієслівною клаузальною комплементациєю питального типу: (124) «*It shall be my task To render thee the Parthian at dispose, **Choose** which thou wilt, by conquest or by league*» (Milton, *Paradise Regained*, book iii). (125) *Alexander*: «*I **asked** him then what that one cause might be*» (Middleton, *The Roaring Girle*, ii, 78).

У прикладах (124) – (125) дієслова волевиявлення *choose, asked* обирають постпозиційну об'єктну комплементацию релятивними *wh*-сполучниками *which, what*, які уводять непрямі питальні речення, що визначає питальний тип останніх з функціональним значенням прямого об'єкта. У реченні (124) дієслово *choose* є двоаргументним, де зовнішній аргумент виражений імпліцитно завдяки імперативній семантиці головного дієслова, а внутрішнім аргументом слугує особоводієслівна клауза *which thou wilt, by conquest or by league* зі статусом дієслівного комплемента. Дієслово *asked* (125) обирає три аргументи, при цьому зовнішній аргумент реалізується експліцитно займенником *I*, а внутрішні аргументи представлені непрямим об'єктом *him* та особоводієслівною комплементною клаузою *what that one cause might be* у функцій прямого об'єкта. Структуру цих складних речень визначаємо як двоаргументну модель SVOd (*wh*-clause) (124) та триаргументну модель SVOiOd (*wh*-clause) (125), де особоводієслівні клаузи виконують функцію дієслівного комплемента.

Ранньоновоанглійське складне речення з інфінітивною комплементною клаузою стверджувального типу, яка приєднується до дієслів волевиявлення формантом *to* або без нього (англ. *bare infinitive*), та питального типу речення з *wh*-елементами зв'язку представлено двоаргументною та триаргументною структурою.

(126) *Pericles*: «*Were my fortunes equal to my desires, I could **wish** to make one there*» (Shakespeare, *Pericles*, ii, i, 17-18).

У прикладі (126) засвідчуємо вбудоване речення *I could wish to make one*

there у складі речення вищого рівня умовного типу, де головне дієслово *wish* уводить інфінітивну клаузу *to make one there* з часткою зв'язку *to* як пряме твердження, що зумовлює стверджувальний тип цього вбудованого речення. Дієслово бажальної семантики *wish* оточується зовнішнім аргументом іменною фразою *I* як суб'єктом головної дії та інфінітивною клаузою *to make one there* як прямим об'єктом головного дієслова та його внутрішнім аргументом. Структуру речення *I could wish to make one there* прикладу (126) окреслюємо як модель SVOd (*to-INF* clause) двоаргументного аранжування, де інфінітивна клауза отримує позиційні характеристики дієслівного компонента та внутрішнього аргумента дієслова.

(127) *Antony*: «*For I spake to you for your comfort; did **desire** you To burn this night with torches*» (Shakespeare, *Antony and Cleopatra*, iv, ii, 40).

У реченні (127) дієслово бажання *desire* – це двоаргументне дієслово, де другим внутрішнім аргументом є комплексна конструкція SVOd (NP-*to-INF* clause) з іменною фразою *you* та інфінітивною клаузою *To burn this night with torches* у функції прямого об'єкта. Відмітною ознакою даного речення є те, що дієслово *desire* є одноперехідним дієсловом, яке може обирати у постпозиції лише один додатковий елемент. Оскільки дієслова бажальної семантики *want*, *wish*, *desire*, *hope*, *intend* не вживаються в пасивному стані, суб'єкт інфінітивної дії не може виступати суб'єктом головної дії, натомість він вживається разом з інфінітивом в акузативному відмінку. Відповідно, дієслово *desire* призначає своїм зовнішнім аргументом суб'єкт NP *I* та внутрішнім аргументом іменну фразу *you* у поєднанні з інфінітивною клаузою *To burn this night with torches*, яким ліцензується акузативний відмінок. Речення (127) визначаємо як двоаргументне стверджувального типу моделі SVOd (NP-*to-INF* clause).

Приклади (128) – (129) окреслюємо як триаргументні речення з директивною семантикою головних дієслів *charge* (128), *appoint* (129). Структура речення (128) містить двоперехідне дієслово *charge*, яке комплекментується іменним непрямым об'єктом та інфінітивною клаузою у функції прямого об'єкта моделі SVOiOd (*to-INF* clause). А комплексно-

перехідне дієслово *appoint* складного речення (129) субкатегоризується у постпозиції іменною фразою у функції прямого об'єкта та інфінітивом, що виступає комплементом моделі SVOdCo (*to*-INF clause).

(128) *Countess*: «*I charge thee, As heaven shall work in me for thine avail, To tell me truly*» (Shakespeare, *All's Well That Ends Well*, i, iii, 190).

У реченні (128) засвідчено головне дієслово *charge* триаргументної структури директивного типу висловлення. Зовнішнім аргументом є займенник *I* як суб'єкт головної дії. Двоперехідна природа дієслова *charge* відкриває місце для двох елементів у постпозиції до нього як своїх двох внутрішніх аргументів, якими є непрямий об'єкт *thee* в акузативному відмінку, інфінітивна клауза *To tell me truly* як прямий об'єкт та непрямий директив. Модель прикладу окреслюємо як SVOiOd (*to*-INF clause).

(129) *Jack Cade*: «*Thou hast appointed justices of peace, to call poor men before them about matters they were not able to answer*» (Shakespeare, *King Henry VI, Part II*, iv, vii, 45-47).

Приклад (129) є триаргументним дієслова наказової семантики *hast appointed*, яке обирає зовнішнім аргументом суб'єкт *Thou* та внутрішніми аргументами іменну *justices of peace* та інфінітивну *to call poor men before them about matters they were not able to answer* фрази. Дієслово *hast appointed* як комплексно-перехідне узгоджується з іменною фразою *justices of peace* у функції прямого об'єкта та ліцензує їй акузативний відмінок із подальшою субкатегоризацією інфінітивною клаузою з часткою *to* як комплементом. Структуру речення (129) визначаємо як модель SVOdCo (*to*-INF clause) з інфінітивною стверджувальною клаузою як непрямим директивом.

(130) *Duke*: «*therefore, I prithee, Supply me with the habit and instruct me How may formally in person bear me Like a true friar*» (Shakespeare, *Measure For Measure*, i, iii, 46-48).

Речення (130) унаочнює модель складного речення з інфінітивною комплементациєю питального типу SVOiOd (*wh-to*-INF clause) триаргументної структури дієслова прояву волі *instruct* з направленістю на адресата *me* як

непрямого об'єкта та внутрішнього аргумента. Другим внутрішнім аргументом дієслова *instruct* виступає прямий об'єкт інфінітивна клауза *How may formally in person bear me Like a true friar*, що уводиться сполучником *How* відповідно до настановчої семантики дієслова *instruct*, яка вимагає запровадження непрямого питання для реалізації вольового наміру адресанта, що зумовлює питальний тип висловлення, комплементарний характер інфінітива. Імперативний спосіб дії головного дієслова визначає імпліцитне вираження зовнішнього аргумента.

Відзначимо, моделі з нульовою інфінітивною комплементациєю (*bare* INF clause) виявляють тотожні ознаки двоаргументного – моделі *SVOd* (*bare* INF clause), *SVOd* (*NP-bare* INF clause) або триаргументного – моделі *SVOiOd* (*bare* INF clause), *SVOdCo* (*bare* INF clause) аранжування складників головного дієслова волевиявлення в ранньоновоанглійському реченні.

Отже, як свідчить фактичний матеріал дослідження, складне речення з особоводієслівною, інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення в ранньоновоанглійській мові відносимо до стверджувального або питального граматичного типу висловлення з асиндетичним або синдетичним зв'язком. Особоводієслівна клауза із / без *that*-сполучника, інфінітивна клауза із *to-* / *bare* інфінітивом як стверджувальні комплементні клаузи реалізують непрямі твердження, директиви. Питальні особоводієслівні, інфінітивні комплементні клаузи із *wh*-маркером актуалізують непрямі питання. Позиційну характеристику особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи окреслюємо як дієслівний особоводієслівний / інфінітивний комплемент та внутрішній аргумент двоаргументного, триаргументного головного дієслова в структурі складного речення.

3.4. Комплементация дієслів волевиявлення особоводієслівною клаузою

3.4.1. Породження маркерів особоводієслівної клаузи

У граматичних студіях, що виконуються як у синхронії, так і діахронії, особливу увагу приділяють явищам складної комплементациї, їхній кореляції та

засобам зв'язку. Окреслені питання викликають винятковий інтерес у процесі аналізу ранньоновоанглійських складних речень з дієсловами волевиявлення. Зокрема, у ранньоновоанглійській мові інвентар засобів оформлення підрядного зв'язку містить відповідні лексико-граматичні одиниці з різними позиційними можливостями і розташуванням у процесі породження.

Найуживаніші елементи оформлення підрядних речень в сучасній англійській мові включають *that-* / *(-that)-* / *wh-*релятивні маркери зв'язку, які історично набували ознак відносності, і у процесі реграматизації базових моделей у ранньоновоанглійській мові демонструють загальну тенденцію до уведення комплементних клауз речень у постпозиції до головних дієслів.

Маркування особоводієслівних комплементних клауз проаналізовано згідно з положеннями Ікс-штрих теорії, що дає змогу висвітлити шляхи породження складної комплементної структури з метою пояснення граматичних змін, що відбувалися у ранньоновоанглійський період [75, с. 4]. У нашому дослідженні запропоновано гіпотезу про породження основних *that-* / *(-that)-* / *wh-*формантів, що оформлюють підрядний зв'язок у позиції вершини-специфікатора [Spec, CP]. Постулюємо утворення та контактне розміщення вставних стверджувальних та питальних клауз шляхом *a-*пересуви *that-* / *(-that)-* / *wh-*сполучників ліворуч, займаючи місце вершини-специфікатора функціональної проєкції CP, яка головує над комплементом і його внутрішніми конститuentами у вузлі комплементної фрази.

Згідно з Ікс-штрих теорією, конститuentи синтаксичних структур є лексичними та функціональними проєкціями певних відповідних вершин. Клас англійських комплементайзерів належить до функціональної категорії, де *that-* / *(-that)-* / *wh-*елементи виступають функціональними вершинами, котрі обирають функціональний статус та граматичну категорію комплементної клаузи. Тоді як англійські дієслова складають лексичну категорію з останніми як лексичними вершинами, котрі зумовлюють вибір комплементайзера. Клаузи виявляються розширеними проєкціями лексичних вершин, які доповнюються за допомогою функціональних проєкцій та їхніх вершин-комплементайзерів в позиції

специфікатора [Spec, CP] [203, с. 406-407].

Згідно з концепцією Н. Хомського, у мовах із другою позицією дієслова (*V-second languages*) V дієслово піднімається від V позиції проєкції VP до вершини C проєкції CP, як й інші фрази, що піднімаються до позиції [Spec, CP] у головних клаузах. Цей пересув засвідчено в комплементних стверджувальних, питальних клаузах, оформлених *that-* / (*-that*)- / *wh*-маркерами, які також мають здатність пересуватися у позицію [Spec, CP] [166, с. 50].

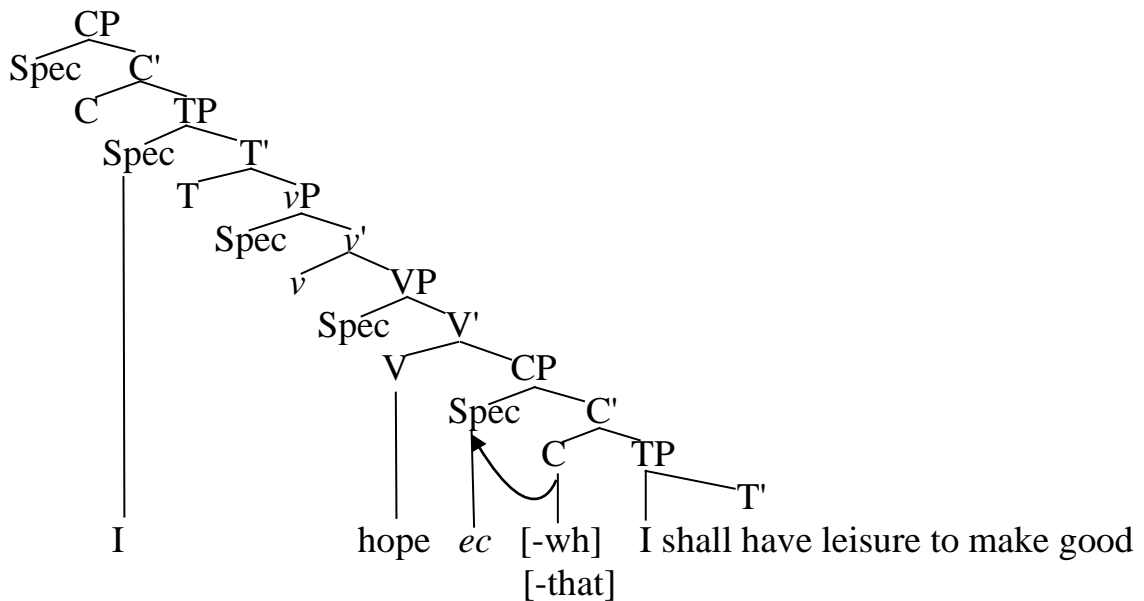
У ранньоновоанглійських літературних джерелах засвідчено складні речення з дієсловами волевиявлення бажання, інтенції, наказу, такі як *hope*, *intend*, *command*, *desire*, *wish*, *promise*, *require*, які обирають стверджувальну *that*-особоводієслівну клаузу, та дієслова вирішення, прохання, такі як *choose*, *ask*, *determine*, *instruct*, що уводять питальну *wh*-особоводієслівну клаузу. Розглянемо особливості структури ранньоновоанглійського складного речення з особоводієслівною комплементною клаузою.

(131) *Antipholus of Syracuse*: «*I hope I shall have leisure to make good*» (Shakespeare, *The Comedy of Errors*, v, i, 375). (132) *Gloucester*: «*He doth intend she shall be England's queen*» (Shakespeare, *King Henry VI, Part I*, v, i, 45).

У прикладах (131) – (132) особоводієслівні комплементні клаузи приєднуються до головних дієслів V *hope*, V *doth intend* асиндетично, без поєднувального елемента, що реалізується імпліцитно. У межах генеративного підходу асемантичність комплементайзера не породжується в глибинній структурі, а з'являється як результат трансформаційних правил [61, с. 104-105]. Нульові (*-that*)-комплементайзери вимагають певного управління на фонетичному поверхневому рівні в структурі складного речення з особоводієслівною комплементною клаузою [180, с. 27].

Діаграма-дерево (131') експлікує породження імпліцитного маркера *that*:

(131')

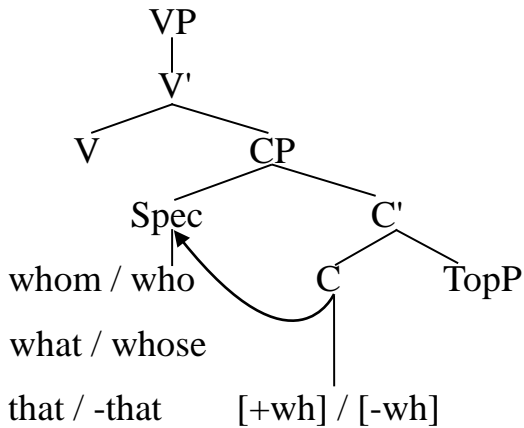
У діаграмі-дереві (131') продемонстровано лексичну проєкцію VP з дієсловом-вершиною *hope* та функціональну проєкцію CP, вершина якої виявляється незаповненою (*ec*) та зазначається як порожня категорія (*empty category*). На лексичному рівні вершина V *hope* дієслівної фрази VP маркує додаткове речення CP маркером *that*, який реалізується імпліцитно у позиції [C, C'] з питальною ознакою [-wh] та пересувається догори вліво у [Spec, CP] для вираження на поверхневому рівні. Проєкція CP обирає стверджувальну ознаку [-wh] з імпліцитним змістом [-that], що визначає особоводієслівність та стверджувальний характер клаузи CP по відношенню до дієслова V *hope*.

Зазначимо, що питальні та стверджувальні ознаки первинно закодовані у [C, C'] нижчої проєкції CP з позначками, відповідно, [+wh] / [-that], [-wh] / [+that]. У вбудованих реченнях *that-* / *(-that)-* / *wh-*пересув здійснюється до вищої позиції специфікатора [Spec, CP] проєкції CP для надання останній стверджувальної або питальної ознаки, яка вже реалізована у вузлі [C, C'] при обиранні дієсловом певного типу CP, де ці ознаки ліцензуються експліцитному / імпліцитному комплементаризеру через відношення вершини-специфікатора із *that-* / *(-that)-* / *wh-*фразою після операції озвучення. Отже, *that-* / *(-that)-* / *wh-*елемент пересувається догори ліворуч у домен [Spec, CP] для свого фонетичного вираження.

Діаграма-дерево (133') показує пересув *that-* / *(-that)-* / *wh-* комплементаризера для перевірки стверджувальної або питальної ознаки [203, с. 524-525]:

(133')

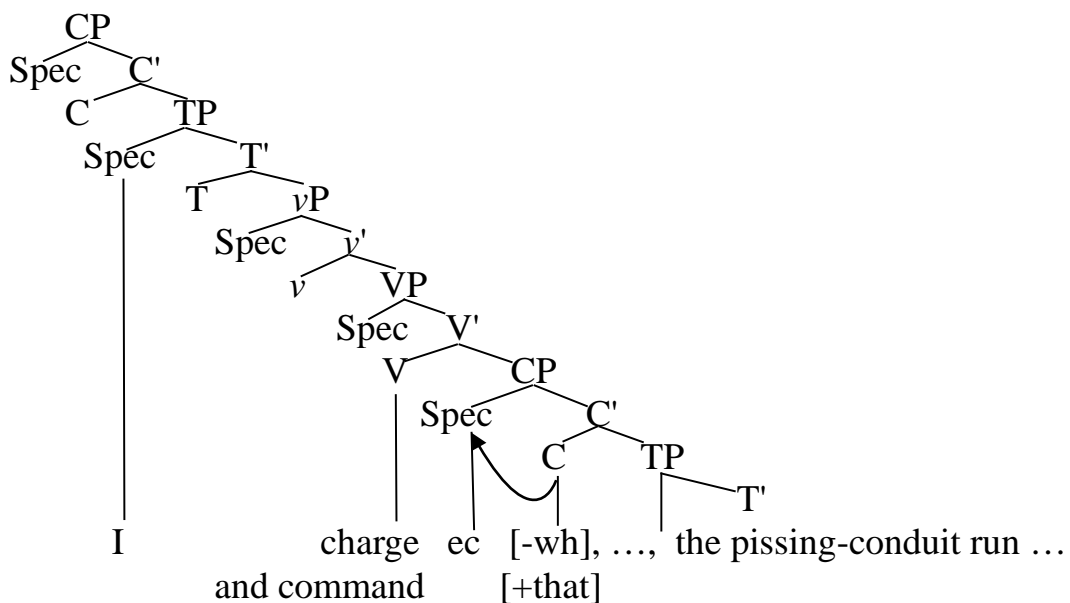

(134) *Jack Cade: «And here, sitting upon London-stone, I **charge** and **command** that, of the city's cost, the pissing-conduit run nothing but claret wine this first year of our reign»* (Shakespeare, *King Henry VI, Part II*, iv, vi, 2-3).

У реченні (134) комплементаризер *that* реалізується експліцитно [+that] та первинно розташований у [C, C'] функціональної проєкції CP.

Діаграма-дерево (134') репрезентує породження експліцитного комплементаризера *that* в позиції специфікатора [Spec, CP]:

(134')

У діаграмі-дереві (134') незаповнена порожня категорія *ec* розташована в

позиції комплементаризера [Spec, CP]. Застосовуємо трансформаційну операцію пересуви маркера *that* ліворуч для його озвучення та відтворення відповідної структури речення. Експліцитний комплементаризер *that* з нульовою питальною ознакою [-wh] переміщується з позиції його кодування [C, C'] до позиції [Spec, CP] з позначкою [+that] як фонетично вираженої стверджувальної ознаки речення. Головні дієслова *charge, command* з вольовою семантикою наказу обирають наявний сполучник *that* для маркування комплементарної фрази CP.

Отже, дієслова волевиявлення наказової семантики обирають експліцитні або імпліцитні *that*-маркери, які позначають топик CP у позиції [Spec, CP] після операції озвучення їхньої стверджувальної ознаки [-wh] / [±that], яка первинно вже закодована у [C, C'], що зумовлює стверджувальний статус особоводієслівних комплементарних клауз. Головні дієслова керують проєкцією CP та узгоджуються зі специфікатором.

Цікавим для аналізу складних речень з особоводієслівною комплементарною клаузою питального типу є процес породження *wh*-елементів підрядного зв'язку при утворенні глибинної структури речення в поверхневу. Слідом за Л. Хегман, застосовуємо *фільтр комплементаризера* [204, с. 383], згідно з яким, коли експліцитно виражена *wh*-фраза займає позицію специфікатора у [Spec, CP], вершина C клаузи CP не повинна домінувати над наявним комплементаризером, позицію якого може заповнювати тільки один елемент. Ця умова задовольняється при застосуванні операції пересуви *wh*-маркера (правило *a*-пересуви). У вбудованих питальних клаузах *wh*-сполучник не може залишатися у внутрішній базовій позиції, а повинен пересуватися в ініціальну позицію [Spec, CP] [203, с. 174].

Проаналізуємо породження *wh*-сполучників у процесі утворення речень (135), (136) з дієсловами *choose, ask*, котрі обирають особоводієслівну комплементарну клаузу питального типу.

(135) *Portia*: «*I may neither **choose** whom I would nor refuse whom I dislike*» (Shakespeare, *The Merchant of Venice*, i, ii, 25). (136) *Elbow*: «*I beseech you, sir, **ask** him what this man did to my wife*» (Shakespeare, *Measure for Measure*, ii, i, 149).

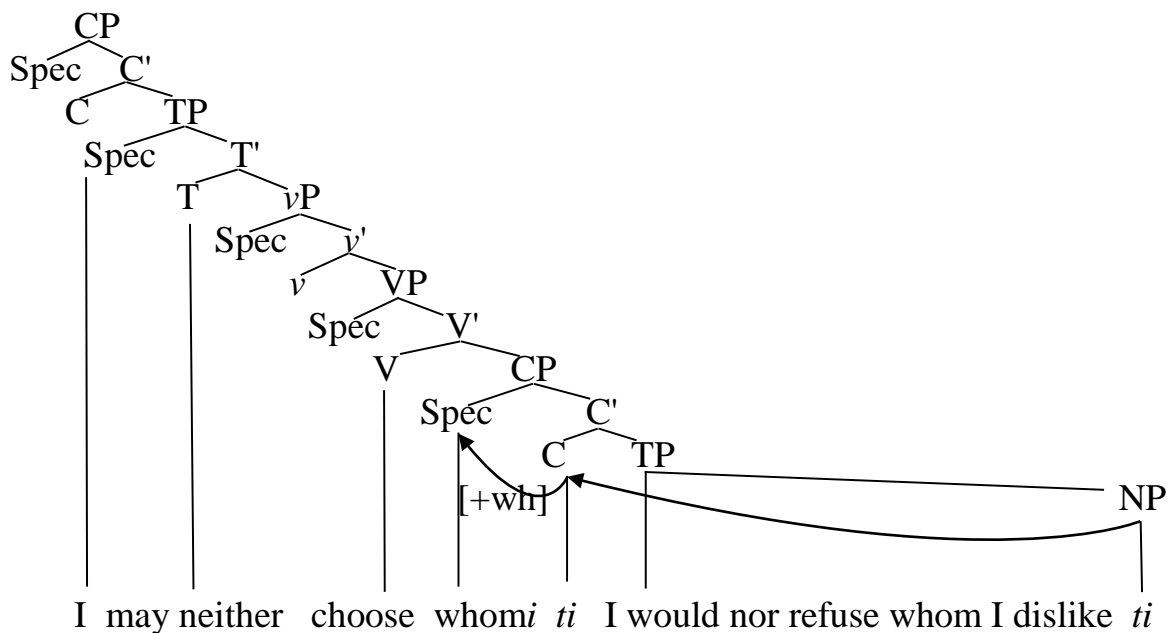
Поверхневу структуру речень (135), (136) репрезентуємо як:

(135a) I may neither choose [CP [Spec [whomi [C' [C [+wh] ti [TP I would nor refuse whom I dislike [NP ti]]]]. (136a) I beseech you, sir, ask him [CP [Spec [whati [C' [C [+wh] ti [TP this man did to my wife [NP ti]]]].

У схемах (135a) – (136a) експліцитно виражені комплементаризери *whom*, *what* породжуються в позиції об'єкта [NP, VP] дієслів *refuse*, *did* особоводієслівної комплементної клаузи. Для фонетичного вираження вони переміщуються догори ліворуч, залишаючи трасу *ti*, спочатку у позицію [C, C'] як вершини комплементної клаузи CP, потім у позицію специфікатора [Spec, CP], де цей посадковий майданчик виявляється остаточним для комплементаризерів, оскільки вершина C не може керувати цілою клаузою. Відношення між породженими комплементаризерами та їхніми слідами визначаємо як антецедентне керування [60, с. 43]. Вершина C додаткової клаузи CP не отримує функцію керування, яку виконують *wh*-маркери в позиції специфікатора та не маркує останню. Отже, *wh*-сполучники породжуються у [Spec, CP] та керують синтаксичною поведінкою своїх слідів NP *ti*.

Діаграма-дерево (135') унаочнює породження *wh*-комплементаризерів:

(135')

У діаграмі-дереві (135') питальна клауза нижчої проєкції CP очолюється вершиною C, властивості якої фільтруються проєкцією CP. Відносна ознака

особоводієслівної комплементної клаузи кодується у [С, С'] як позитивна [+wh] та озвучується у поверхневій структурі в позиції [Spec, CP] як [whom], що зумовлює граматичний питальний статус вбудованого речення.

Отже, як свідчить фактичний матеріал нашого дослідження, в процесі утворення ранньоновоанглійського складного речення з особоводієслівною клаузальною комплементациєю *that-* / (*-that-*) / *wh-*сполучники підрядного зв'язку породжуються в межах функціональної проєкції CP, яка утворює самостійну фразу комплементайзера для розширення функціонування вершини V лексичної проєкції VP в дієслівній оболонці фрази вербалайзера *vP* головного дієслова. Базову позицію породження стверджувальних, питальних комплементайзерів визначаємо у [Spec, CP] з наявними експліцитними та імпліцитними ознаками.

3.4.2. Аргументна структура особоводієслівної комплементациї

Синтаксичний компонент положень генеративної лінгвістики включає принципи та механізми, які керують процесом репрезентаційної побудови речень і утворюють певну кількість синтаксичних структур, що аналізуються з семантичної та фонетичної точок зору [76, с. 86]. Згідно з теорією тета-ролей, дієслово має здатність приймати до свого оточення один, два або більше елементів та активізувати аргументну структуру за допомогою тематичних ролей, власне агенса, пацієнса, теми, експерієнсера, адресата, реципієнта, бенефіціанта, які реалізуються суб'єктом та об'єктом (прямим, непрямим) головної дії з отриманням статусу зовнішнього та внутрішнього аргументів [203, с. 25-28].

У сучасних генеративних граматиках поряд із конвенційною або загально прийнятою схемою утворення будь-якого речення CP-TP-VP розглядають схему Р. Ларсона CP-TP-*vP*-VP як «оболонку дієслівної групи» (VP-shell) з дієслівною групою вербалайзера *vP*, де вершину *v* вважають як *v-мале*, та дієслівною групою VP, де вершину V постулюють як V-велике. Головне дієслово утворює оболонку (shell) для його пересуву ліворуч від позиції первинного породження у

відповідну категоріальну проєкцію для призначення відмінка своїм аргументам. І саме *v-мале* як легке, а не *V-велике* як головне отримує здатність від головного дієслова ліцензувати або надавати акузативний та називний відмінок, відповідно, непрямому об'єкту, суб'єкту [85, с. 102]. Цей фактор враховуємо при визначенні аргументної структури досліджуваних нами складних речень.

Зауважимо, що тематичні ролі ліцензуються лексичним категоріальним фразам у вузлах VP, NP, PP, AP, але не функціональним категоріям CP, TP. Оскільки аргументи тета-маркуються шляхом злиття з лексичними категоріями, компоненти дієслова тета-маркуються прямо від дієслова у вузлі VP, а суб'єкти отримують тета-роль у вузлі *vP* [254, с. 166-168]. Згідно з теорією Хейла (Hale) - Кейсера (Keyser), тета-ролі не мають формальних ознак в релевантному сенсі та типово призначаються відповідній категорії у внутрішній канонічній базовій позиції, але не в домені перевірки категоріальної фрази [166, с. 287].

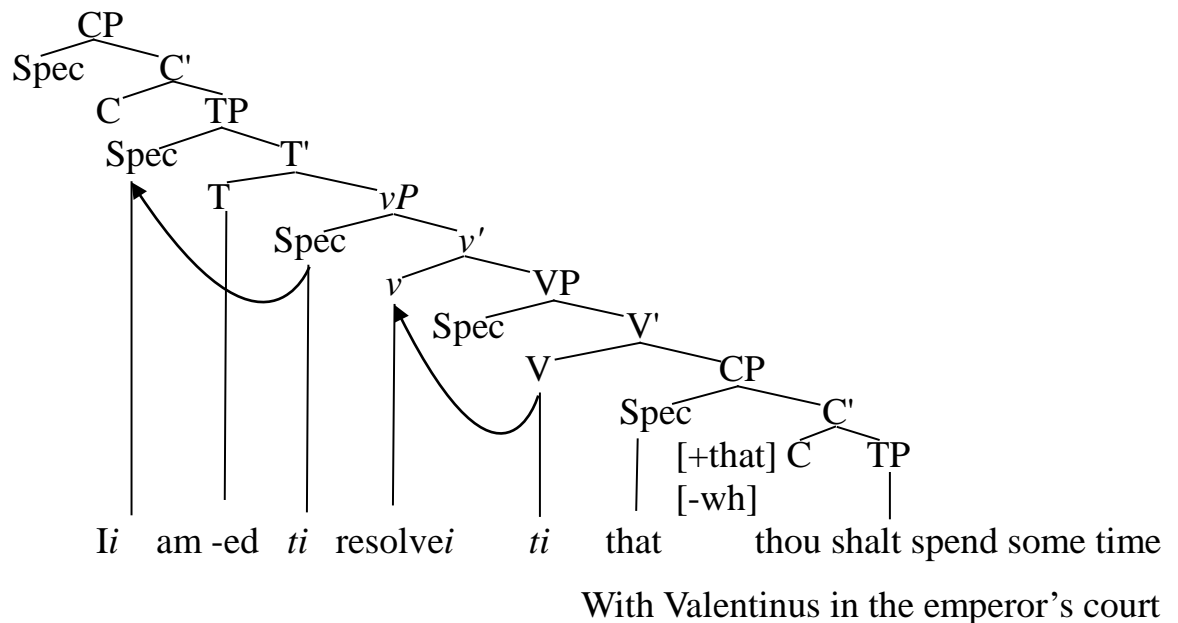
Для окреслення породження провідних аргументів складного речення з особоводієслівною комплементною клаузою, послуговуючись здобутками Р. Ларсона, Л. Хегман, Ж. Герон, позначаємо схему утворення досліджуваних речень як CP-TP-*vP*-VP-CP (проєкція комплементної клаузи). Функцію особоводієслівної клаузи як внутрішнього аргумента перевіряємо за ознаками комплементайзера, категоріальні ознаки якого вже закодовані в позиції специфікатора [Spec, CP] проєкції CP. Визначаємо двоаргументне, триаргументне аранжування дієслів волевиявлення, таких як *hope, resolve, choose, promise, beseech, ask*, які субкатегоризуються особоводієслівною стверджувальною або питальною комплементною клаузою.

Розглянемо утворення двоаргументної структури ранньоніовоанглійського складного речення особоводієслівної одноперехідної комплементної моделі SVOd (*that*-clause) стверджувального типу з комплементайзером *that* в процесі породження конститuentів та перевірки їхніх категоріальних ознак.

(137) *Antonio*: «*I am resolved that thou shalt spend some time With Valentinus in the emperor's court*» (Shakespeare, *The Two Gentlemen of Verona*, i, iii, 66-67).

Діаграма-дерево (137') репрезентує деривацію речення (137) та його провідних аргументів:

(137')

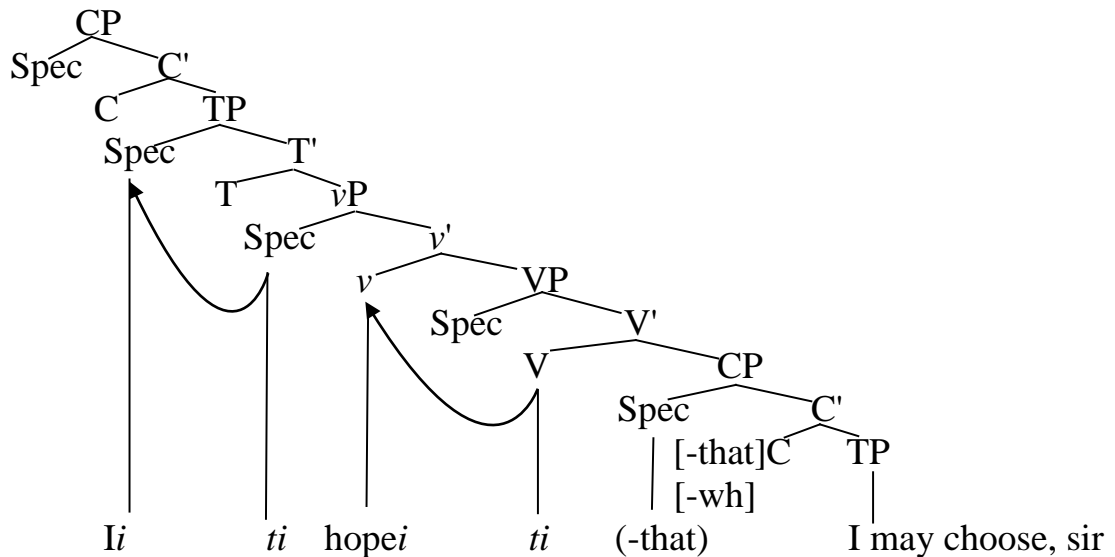
У діаграмі-дереві (137') дієслово *resolve* породжується у домені $[v, v']$ шляхом пересуви від своєї базової позиції $[V, V']$ для призначення номінативного відмінка та тематичної ролі агенса дії суб'єкту прийменнику *I* в канонічній позиції $[\text{Spec}, vP]$. Для перевірки цих категоріальних ознак NP *I* пересувається далі ліворуч догори у $[\text{Spec}, TP]$ та отримує статус агенса головної дії та зовнішнього аргумента дієслова *resolve*. Своєю чергою, вершина дієслова *resolve* V в базовому домені $[V, V']$ зв'язується із функціональною проєкцією CP комплементної фрази завдяки кореферентним відношенням зі специфікатором $[\text{Spec}, CP]$, в домені якого реалізуються категоріальні ознаки експліцитного комплементаризера *that* з позначками стверджувальності $[-wh]$ та синдетичного зв'язку $[+that]$. В ієрархічних відношеннях Ікс-штрих теорії лексична проєкція VP с-командує та головує над функціональною фразою CP, де ліцензує їй як прямому об'єкту тета-роль пацієнса дії з функціональним статусом внутрішнього аргумента.

Приклад (137) окреслюємо як складне речення з особоводієслівною комплементною клаузою двоаргументного аранжування головного дієслова *resolve*, де тета-рольову парадигму визначаємо як «агенс – пацієнс».

Приклад (138) моделі SVOd ((-that)-clause) репрезентує двоаргументне аранжування дієслова *hope*, яке субкатегоризується особоводієслівною комплементною клаузою з нульовим комплементайзером (-that).

(138) *Biondello*: «I hope I may choose, sir» (Shakespeare, *The Taming of the Shrew*, v, i, 48).

(138')

У діаграмі-дереві (138') головне дієслово V *hope* породжується у [V, V'] дієслівній проєкції VP та для перевірки своєї сильної категоріальної ознаки пересувається до [v, v'] фрази вербалайзера vP, де його дієслівна ознака отримує здатність приписувати відмінок та тематичну роль (тета-роль) суб'єкту дії. Вершина v ліцензує іменній фразі NP *I* називний відмінок у [Spec, vP] шляхом злиття інтермедіальної проєкції v' зі специфікатором Spec. Суб'єкт *I* первинно породжується в канонічному домені [Spec, vP], де йому ліцензується від дієслова *hope* тета-роль агенса дії.

Своєю чергою, для отримання сильної ознаки називного відмінка, суб'єкт NP *I* далі пересувається догори ліворуч у [Spec, TP], де вже ліцензується його категоріальна номінальна ознака. Суб'єкт NP *I* як агенс дії отримує статус зовнішнього аргумента головного дієслова *hope*. Вершина v надає особоводієслівній комплементній фразі CP ознаку прямого додатка шляхом злиття та через с-командні відношення, де дієслово *hope* у [v, v'] зливається з вузлом VP, який с-командує та приєднує CP *I may choose, sir* своїм

комплементом у функції прямого додатка. Згідно з принципом розширеної проєкції, де кожна лексична вершина певної категоріальної фрази головує над своїми внутрішніми елементами [60, с. 34-35], у схемі (138') засвідчуємо відношення ієрархії фразових категорій CP, TP, vP, VP, NP як лексичних та функціональних проєкцій. Лексична проєкція vP у вищій ієрархічній позиції домінує над функціональною нижчою проєкцією CP.

Вершину проєкції вербалайзера vP головне дієслово *hope* окреслюємо як керуюче дієслово із сильною категоріальною ознакою дієслівності в позиції [*v*, *v'*], яке зв'язує CP *I may choose, sir* як свій особоводієслівний комплемент з фонетично нульовим комплементаризером у [Spec, CP], де закодовані його категоріальні ознаки, а саме [-wh] ознака стверджувальності особоводієслівної клаузи та [-that] як ознака асиндетичного зв'язку. Ієрархічні відношення з лексичною проєкцією VP і кореферентні відношення з вершиною V дають змогу окреслити функціональну проєкцію CP у функції прямого об'єкта, особоводієслівний комплемент зі статусом пацієнса та внутрішнього аргумента дієслова. Таким чином, засвідчуємо успішну перевірку категоріальних ознак іменної та особоводієслівної комплементної фраз. Тета-рольову парадигму прикладу (138) визначаємо як «агенс – пацієнс» із двоаргументним аранжуванням головного дієслова волевиявлення *hope*.

Речення (139) є двоаргументним моделі SVOd (*wh*-clause) із головним дієсловом *choose*, яке субкатегоризується особоводієслівною комплементною клаузою питального типу.

(139) *Arragon: «I will not choose what many men desire»* (Shakespeare, *The Merchant of Venice*, ii, ix, 31).

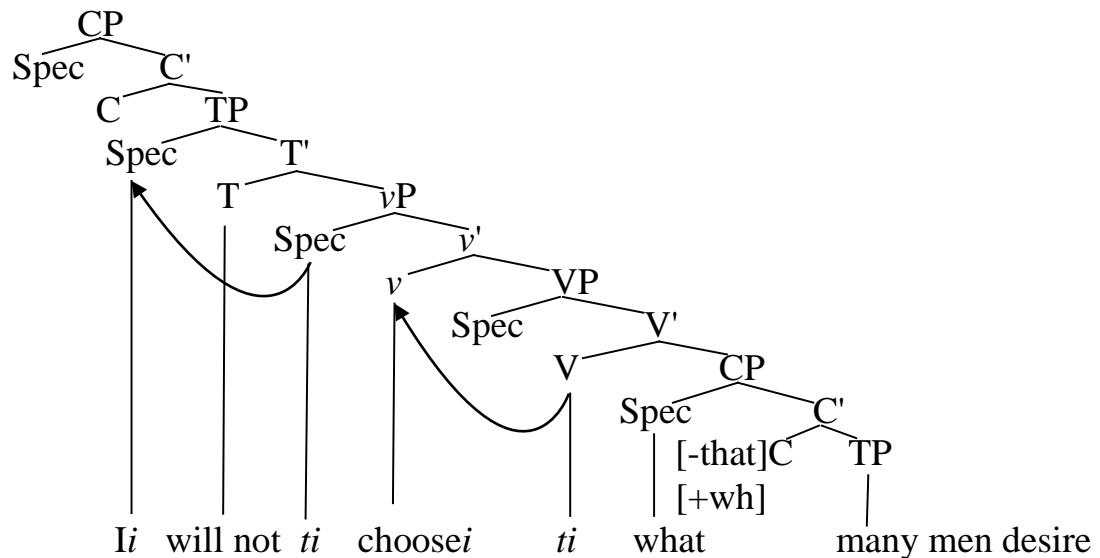
У діаграмі-дереві (139') головне дієслово *choose* як керуючий елемент із сильною дієслівною ознакою в перевірочному домені [*v*, *v'*] призначає тета-роль агенса і номінативний відмінок суб'єкту іменній фразі NP *I* в канонічній позиції породження [Spec, vP], яка пересувається до [Spec, TP] для перевірки та реалізації цих категоріальних ознак. Базова позиція породження дієслова *choose* у [V, V'] уможливорює її злиття з фразою комплементаризера CP та узгодження зі

специфікатором *what* у [Spec, CP], з позитивною питальною [+wh] та негативною стверджувальною [-that] ознаками, що визначає характер особоводієслівної комплементної клаузи як питальний. Вершина V дієслова *choose* обирає комплементну фразу CP своїм внутрішнім аргументом та пацієнсом дії.

Діаграма-дерево (139') показує утворення провідних аргументів:

(139')

Приклад (139) окреслюємо як двоаргументне аранжування головного дієслова з тета-рольовою парадигмою «агенс – пацієнс».

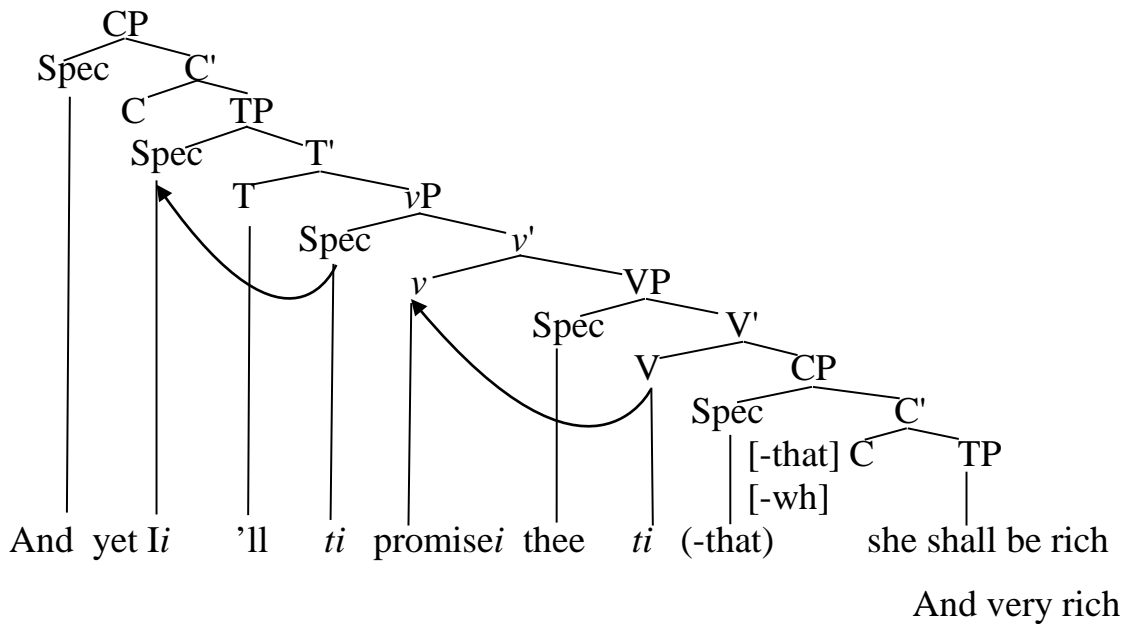
Особливістю утворення триаргументної структури досліджуваних складних речень особоводієслівної двоперехідної комплементної моделі SVOiOd ((-that)-clause) з нульовим комплементайзером (-that) є спосіб породження першого внутрішнього аргумента.

(140) *Hortensio*: «*And yet I'll **promise** thee she shall be rich *And very rich*» (Shakespeare, *The Taming of The Shrew*, i, ii, 62).*

Складне речення (140) є триаргументним із головним дієсловом *promise*, котре обирає один зовнішній і два внутрішніх аргументи.

Утворення зазначених аргументів відображено в діаграмі-дереві (140'):

(140')

У діаграмі-дереві (140') головне дієслово *promise* призначає зовнішньому аргументу займеннику *I* тета-роль агенса та номінативний відмінок у [Spec, vP] як базовій позиції його породження, а займеннику *thee* та комплементній фразі CP *she shall be rich And very rich* як внутрішнім аргументам ліцензуються відповідно тета-ролі адресата та пацієнса головної дії. Іменна фраза *thee* у [Spec, VP] отримує ознаку акузативного відмінка саме від вершини *v* дієслова *promise* в домені [*v*, *v'*] із сильною категоріальною ознакою дієслівності, завдяки чому займенник *thee* опиняється як адресат дії в позиції першого внутрішнього аргумента. Специфікатор Spec *thee* узгоджується зі специфікатором нульовим комплементайзером Spec (-that) проєкції CP через вершину V дієслова *promise*, яка обирає своїм другим внутрішнім аргументом фразу CP, де останній ліцензується тета-роль пацієнса головної дії в позиції [Spec, CP] комплементайзера Spec (-that) із негативними стверджувальною [-that] та питальною [-wh] ознаками.

Речення (140) окреслюємо як триаргументне із головним дієсловом *promise*, де парадигму тета-ролей окреслюємо як «агенс – адресат / реципієнт – пацієнс».

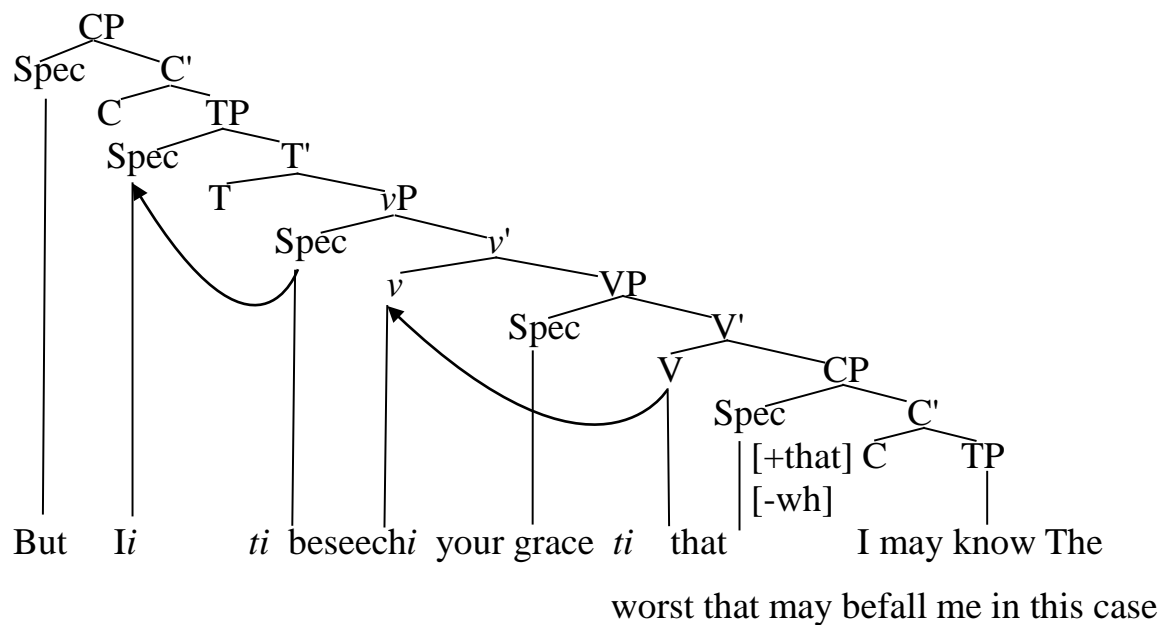
Тотожні ознаки породження зовнішніх, внутрішніх аргументів засвідчуємо в прикладах моделей SVOiOd (*that*-clause) (141), SVOiOd (*wh*-

clause) (142) з дієсловами волевиявлення *beseech* (141), *ask* (142), які обирають зовнішнім аргументом займенник *I* як агенс дії у [Spec, v P], тоді як іменним фразам *your grace* (141), *him* (142) в позиції [Spec, VP] ліцензується тета-роль адресата або реципієнта головної дії зі статусом першого внутрішнього аргумента, а особоводієслівним комплементним фразам CP *that I may know The worst that may befall me in this case* (141), CP *what he would* (142) призначається тета-роль пацієнса головної дії зі статусом другого внутрішнього аргумента. Тета-рольову парадигму речень (141), (142) визначаємо як «агенс – адресат / реципієнт – пацієнс».

Деривацію речень (141), (142) подаємо в діаграмах-деревах (141'), (142'):

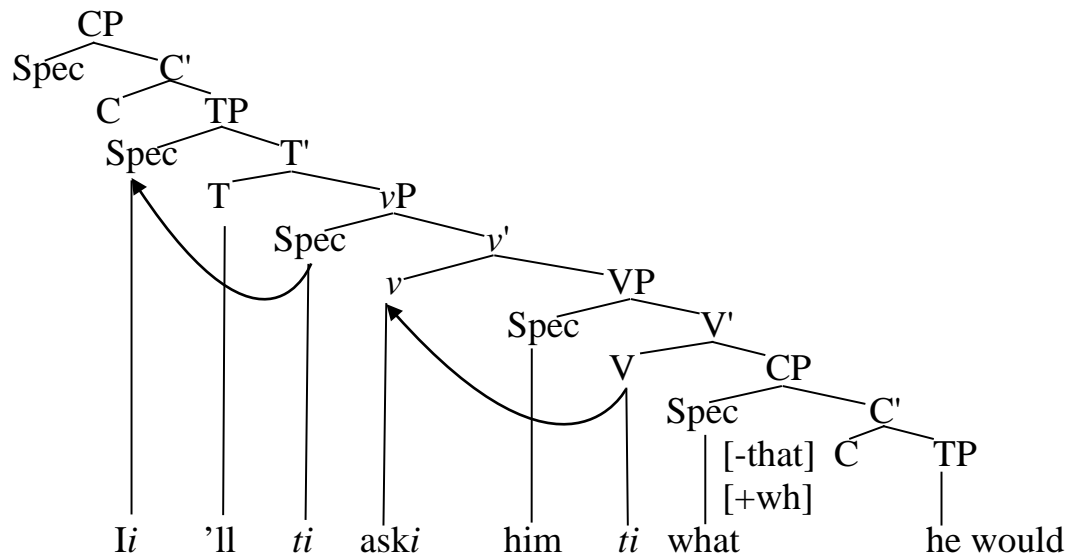
(141) *Hermia*: «*But I beseech your grace that I may know The worst that may befall me in this case*» (Shakespeare, *A Midsummer Night's Dream*, i, i, 62-63).

(141')

(142) *Rosalind*: «*I'll ask him what he would*» (Shakespeare, *As You Like It*, i, ii, 265).

(142')

Отже, в ранньоновоанглійській мові складне речення особоводієслівної комплементції дієслів волевиявлення окреслюємо двоаргументної та триаргументної структури з тета-рольовою парадигмою «агенс – пацієнс», «агенс – адресат / реципієнт – пацієнс». Породження зовнішнього аргумента та призначення його як агенса дії від головного дієслова відбувається у [Spec, vP], породження внутрішніх аргументів як адресата (реципієнта) і пацієнса обирається дієсловом у [Spec, VP] і [Spec, CP].

3.4.3. Сполучникова парадигма на позначення особоводієслівної клаузи

Традиційна граматики визначає аспект дієслівного комплементного компонента у такий спосіб, де з огляду на синтаксичний зміст конститuentів синтагматичний зв'язок дієслів у реченнях з комплементними клаузами кваліфікують як залежні відношення підрядності, що в синтаксисі називають гіпотактичними синтаксичними відношеннями або гіпотаксисом [86, с. 184]. В історичних студіях найпоширенішою є гіпотеза «примітивного гіпотаксису» Ф. фон Шлегеля або «гіпотаксис із паратаксису», що ґрунтується на більшій поширеності паратаксису на ранніх стадіях писемного мовлення у порівнянні зі складнопідрядним типом речень, а також на розвиткові й походженні формальних засобів синтаксичного зв'язку [25, с. 88-89].

У давньогерманських мовах першоосною гіпотаксису був паратаксис, розвиток якого відбувався від безсполучникового зв'язку предикативних цілих до підрядного зв'язку з семантично прозорими підрядними сполучниками. Історичні процеси утворення складнопідрядних речень відбувалися шляхом поступового розвитку поліпредикативних цілих із суположення первісно незалежних простих речень, де останні функціонували семантично як еквівалент складних з автономними граматично оформленими атрибутивними конструкціями як одним цілим [24, с. 10-11]. У цей період під впливом латинської, грецької мов комплексні речення виявляли комбінацію неоднакового семантичного значення незалежного та залежного речень із вираженням внутрішнього поєднання головної та другорядної думки та повністю відсутнім синтаксичним корелятивним зв'язком між реченнями [221, с. 51-53].

Історична граматики пропонує концепцію виокремлення чотирьох перехідних стадій формування гіпотаксису в англійській мові, де весь процес представлений еволюційним ланцюгом як перехід від складного речення з нашаруванням двох або *n*-кількості простих речень через складний комплекс речень зі займенниками, дублетами корелятивних часток до складнопідрядного речення в сучасному його розумінні з прозорим сполучниковим оформленням підрядного речення [25, с. 103]. Інтенсивне формування гіпотаксису продовжується в подальші періоди історії англійської мови, про що свідчить накопичення нових маркерів реалізації підрядного сполучення, таких як *that*, *what*, *which*, *whose*, *whom*, *who* в мові середньоанглійського періоду. Проте уточнення система англійських релятивних сполучників отримує в ранньоновоанглійській мові з використанням *that*- / *wh*-сполучників зв'язку у релятивній функції для маркування підрядних клауз [143, с. 97; 47, с. 295-300].

У складних реченнях з особоводієслівною комплементацією дієслів волевиявлення (*desire*, *wish*, *hope*, *intend*, *advise*, *ask*, *beg*, *charge*, *appoint*, *require*, *command*, *instruct*, *order*, *ask*, *advise*, *choose*, *promise*, *instruct*) фіксуємо гіпотактичні відношення синдетичного із *that*- / *wh*-маркерами та асиндетичного безсполучникового типів підрядного зв'язку.

Приклади (143) – (144) репрезентують підрядні *асиндетичні* відношення двох незалежних речень у складі одного цілого, де особоводієслівні комплементні клаузи уводяться безсполучниковим способом, що не впливає на розширення семантики головних дієслів *hope, promise* та не порушує відповідного контексту та структуру цілого складного речення: (143) *Courtezan*: «*I **hope** you do not mean to cheat me so*» (Shakespeare, *The Comedy of Errors*, iv, iii, 79). (144) *Bottom*: «*I **promise** you your kindred hath made my eyes water ere now*» (Shakespeare, *A Midsummer Night's Dream*, iii, ii, 200).

У реченнях (145) – (146) проілюстровано *синдетичний гіпотаксис* зі сполучником *that*, який підсилює розкриття прояву вольової семантики прохання, бажання дієслів *beg, wish* та виражає нереальну або реальну бажану дію останніх: (145) *King Lear*: «*Age is unnecessary: on my knees I **beg** That you'll vouchsafe me raiment, bed, and food*» (Shakespeare, *King Lear*, ii, iv, 157). (146) *Amphridote*: «*I **wish** that at first sight thou'dst forced his end*» (Middleton, *The Bloody Banquet*, iv, iii, 98).

Варто зазначити, що історичне маркування англійських підрядних клауз відбувалося прозоро. Так, у давньоанглійській мові субординація речень маркована різницею порядку слів у головному і підрядному реченнях, а також вживанням умовного способу. Проте у середньоанглійській мові маркування підрядного зв'язку стає лексично зумовленим. Якщо у XII-XIII століттях загальний маркер *that* є функціонально обмеженим та нечастотним, то у XIV столітті питальні займенники *what, which, whose, whom, who* усе частіше використовувалися в релятивній функції. У XVI столітті *that* поступається *which*, де разом з іншими *wh*-елементами *that* функціонує як релятивний маркер [144, с. 176-198; 191, с. 89-92; 185, с. 188].

У ранньоновоанглійських літературних джерелах засвідчено маркер *that* із дієсловами *desire, wish, hope, intend, advise, ask, beg, charge, appoint, require, command, instruct, order, allow*, які обирають останній для уведення особоводієслівної клаузи стверджувального типу. Проте дієслова *ask, advise, choose, promise, instruct* можуть обирати *wh*-відносні сполучники для

маркування особоводієслівної клаузи питального типу.

У наступних прикладах (147) – (148) засвідчуємо вживання маркера *that* у постпозиції до дієслів волевиявлення для уведення особоводієслівної стверджувальної клаузи: (147) *Pandarus*: «*And, my lord, he desires you, that if the king call for him at supper, you will make his excuse*» (Shakespeare, *Troilus and Cressida*, iii, i, 84-86). (148) *Wolsey*: «*In humblest manner I require your highness, That it shall please you to declare*» (Shakespeare, *King Henry VIII*, ii, iv, 144-145).

У реченнях (149) – (150) представлено дієслова прохання, рішучості з *wh*-особоводієслівною питальною клаузою: (149) *Falstaff*: «*Master Robert Shallow, choose what office thou wilt in the land, 'tis thine*» (Shakespeare, *King Henry IV, Part II*, v, iii, 130). (150) *Apemantus*: «*That you ask me what you are, and do not know yourselves*» (Shakespeare, *Timon of Athens*, ii, ii, 66-67).

Отже, ранньоновоанглійські складні речення з дієсловами прояву волі визначаємо як сталий розвинений тип речень із *that-* / *(-that)-* / *wh*-сполучниками, які обирають особоводієслівну комплементну клаузу для завершення лексичної семантики дієслова у головному реченні.

3.4.4. Способи вираження дієслів головної та особоводієслівної клауз

В історичних граматиках германських мов парадигма засобів реалізації гіпотаксису включає сталий інвентар засобів реалізації складнопідрядних речень, оформлених відповідними сполучниками і контрастним порядком слів у головному і підрядному реченнях [25, с. 144]. Граматичні зрушення в оформленні підрядних зв'язків на ранніх етапах розвитку германських мов зумовили реінтерпретацію та реграматизацію системи співвіднесеності часових та модальних дієслівних форм вищого та підрядного речень у ранньоновоанглійському періоді [47, с. 299-300]. Характерною ознакою розвитку способу дії дієслова було заміщення давньоанглійського презентного (теперішній час) суб'юнктива на претеритний (минулий час) суб'юнктив у комплементних особоводієслівних клаузах в презентному часовому оформленні. Залежно від граматичного оформлення головного дієслова в

одному з теперішніх або минулих часів, вторинне дієслово у підрядній клаузі приймає індикативний (дійсний) або суб'юнктивний (умовний) (претеритний, презентний або аналітичний) спосіб вираження своєї дії, що вже фіксуємо у ранньоновоанглійській мові [221, с. 234-238].

У нашому дослідженні послугуємось тезою Р. Квірка та розмежуємо особоводієслівні комплементні клаузи на два типи: парентетичні (parenthetical) з дієсловом в індикативі (indicative) та суб'юнктивні (subjunctive) з дієсловом в презентному або аналітичному суб'юнктиві з гіпотетичним (putative) *should* для реалізації непрямих тверджень, директивів [250, с. 1212-1213; 177, с. 230; 255, с. 292]. При цьому, якщо додаткова клауза субкатегоризує одне з наступних головних дієслів волевиявлення *desire, wish, command, order* тощо, то вторинне дієслово зазначається в одному з умовних способів, а саме в презентному або аналітичному суб'юнктиві з *should / would* [91, с. 34].

У ранньоновоанглійських літературних текстах дієслова волевиявлення відкривають позицію на позначення особоводієслівної клаузи особоводієслівними формами як в індикативі, так і в суб'юнктиві. В складних реченнях з особоводієслівною комплементациєю окреслюємо модально-часове оформлення як співвіднесення: «індикатив / імператив – індикатив; індикатив / імператив – суб'юнктив» (див. додаток Г). Зокрема, в нашій вибірці парадигму «індикатив – індикатив» фіксуємо як «Present / Preterite / Future Indicative – Present / Preterite / Future Indicative»: презентний / претеритний / футуральний індикатив – презентний / претеритний / футуральний індикатив.

У наступних складних реченнях засвідчуємо граматичний показник дієслова головної та особоводієслівної комплементної клауз в презентному (151), футуральному (152) індикативі: (151) *Page: «I hope this reason stands for my excuse»* (Shakespeare, *The Taming of the Shrew, Induction*, ii, 126). (152) *Evans: «I most fehemently desire you you will also look that way»* (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, iii, i, 9).

Вищезазначені речення демонструють реалізацію інтенції та бажання адресанта дієсловами *hope, desire* в теперішньому дійсному способі дії, які

обирають особове дієслово додаткової особоводієслівної клаузи в теперішньому (151) або майбутньому (152) часі для вираження їхньої реальної бажаної дії.

У ранньоновоанглійській мові засвідчуємо імперативні складні речення з дієсловами волевиявлення, що уводять особоводієслівні комплементні клаузи *стверджувального* або *питального* типу з дієсловом в індикативі у теперішньому (153), минулому (154), майбутньому (155), (156) часах. Часове співвіднесення форм дієслів у головній та комплементній клаузах визначаємо як «Imperative – Present / Preterite / Future Indicative»: імператив – презентний / претеритний / футуральний індикатив: (153) *Spirit*: «**Ask** what thou wilt. That I had said and done!» (Shakespeare, *King Henry VI, Part II*, i, iv, 31). (154) *Elbow*: «I beseech you, sir, **ask** him what this man did to my wife» (Middleton, *Measure for Measure*, ii, i, 138). (155) *Jesuitess, black queen's pawn*: «**Promise** you what you will» (Middleton, *A Game at Chess*, iii, i, 326). (156) *La Pucelle*: «**Command** the conquest, Charles, it shall be thine, Let Henry fret and all the world repine» (Shakespeare, *King Henry VI, Part I*, v, ii, 19-20). У прикладах (153) – (156) дієслова *ask*, *promise*, *command* в імперативі направляють свою дію на непрямий об'єкт, який реалізується іменними фразами *him*, *you*, *the conquest* та реченнєвий комплемент із маркерами *what*, (*-that*) та оформленням дієслова в теперішньому, минулому, майбутньому індикативі для реалізації бажаної дії в реальному часі.

З розвитком швидкого вживання перифраз та індикативного способу дії у складних реченнях ранньоновоанглійського періоду використання суб'юнктива значно зменшилося, де форми індикативного та суб'юнктивного способів дії стали нерозпізнавальними з поступовим занепадом їхнього граматичного відчуття. Проста форма суб'юнктива стала збігатися з індикативом, особливо з дієсловами в минулому часі, де ніщо, окрім контексту, не вказувало на суб'юнктив [283, с. 309; 144, с. 260].

У ранньоновоанглійській мові засвідчено *три форми* умовного способу в особоводієслівних комплементних клаузах складних ранньоновоанглійських речень, а саме: *презентного, претеритного, аналітичного суб'юнктива* (див. додаток Г).

Модально-часове оформлення дієслова волевиявлення із вторинним дієсловом в *презентному суб'юнктиві* визначаємо як «Present / Preterite / Future Indicative / Imperative – Present Subjunctive»: презентний / претеритний / футуральний індикатив / імператив – презентний суб'юнктив. Оформлення дієслова особоводієслівної комплементної клаузи в презентному умовному способі фіксуємо у прикладах (157) – (158) з головними дієсловами волевиявлення *hope, command* в презентному індикативі або імперативі: (157) *Imogen: «I kiss'd it: I **hope** it be not gone to tell my lord That I kiss aught but he»* (Shakespeare, *Cymbeline*, ii, iii, 151-153). (158) «*But, if thou be the Son of God, **command** That out of these hard stones be made thee bread»* (Milton, *Paradise Regained*, book i). Теперішній час та імператив у головних дієсловах прояву волі *hope, command* речень (157) – (158), їхня бажальна, наказова семантика, зумовлюють дію в особоводієслівній комплементній клаузі як можливу реально виконану з дієсловом в презентному суб'юнктиві.

Модально-часове оформлення головного дієслова із вторинним дієсловом в *претеритному суб'юнктиві* фіксуємо як «Present / Preterite Indicative – Preterite Subjunctive»: презентний / претеритний індикатив – претеритний суб'юнктив. Приклади (159) – (161) підтверджують вираження дієслова комплементної клаузи в претеритному суб'юнктиві: (159) *Cassius: «and everyone **doth wish** You had but that opinion of yourself Which every noble Roman bears of you»* (Shakespeare, *Julius Caesar*, ii, i, 91-92). (160) *Vermandero: «Valencia speaks so nobly of you, sir, I **wish** I had a daughter now for you»* (Middleton, *The Changeling*, iii, iv, 1-2). (161) *Edmund: «What you **have charged** me with, that have I done; And more, much more; the time will bring it out; 'Tis past, and so am I»* (Shakespeare, *King Lear*, v, iii, 163-164).

У реченнях (159) – (160) семантика дієслів волевиявлення *doth wish, wish* та презентний спосіб дії визначають оформлення дієслова комплементної клаузи в претеритному суб'юнктиві, що уможливило при певних умовах реалізацію нереальної бажаної дії підрядного речення. Тоді як у прикладі (161) претеритний індикатив дієслова *have charged* спрямовує часову форму

додаткової особоводієслівної клаузи на претеритний суб'юнктив, що свідчить про виконання головної дії та реалізацію наказу адресанта.

Модально-часове оформлення головного дієслова із вторинним дієсловом в *аналітичному суб'юнктиві* фіксуємо як «Imperative / Present / Preterite / Future Indicative – Analytical Subjunctive (should / would / may / might / could + INF)»: імператив / презентний / претеритний / футуральний індикатив – аналітичний суб'юнктив (should / would / may / might / could + інфінітив).

Нагадаємо, що вже у ранньоновоанглійській мові форма *should* вживалася в підрядних клаузах як аналітичний суб'юнктив та вважалася минулою формою від *shall*. Використання *should* репрезентувало обов'язок, примус виконання дії, тоді як *would* вживалося для вираження бажаної дії. Додавання закінчення *-st* до форми *should* (*shouldst*) означало неминучість, обов'язковість виконання / невиконання дії [144, с. 228-236]. В писемних творах досліджуваного періоду нами засвідчено поодинокі випадки вживання форми *shouldst*.

У реченнях (162) – (166) відмічаємо вживання головних дієслів волевиявлення в презентному, претеритному, футуральному індикативі, що впливає на реалізацію дієслова особоводієслівної клаузи в *аналітичному суб'юнктиві* з модальними дієсловами *may / might / shouldst / would* на позначення нереального виконання дії, яка не може бути реалізована попередньо: (162) *Prince*: «*I do beseech your majesty may salve The long-grown wounds of my intemperance*» (Shakespeare, *King Henry IV, Part I*, iii, ii, 155-156). (163) *Chough*: «*Make a bonfire on't to sweeten Rosemary Lane. Prithee, Trim, entreat my father-in-law that might have been to come and speak with me*» (Middleton, *A Faire Quarrell*, v, i, 137-139). (164) *Queen*: «*I hoped thou shouldst have been my Hamlet's wife*» (Shakespeare, *Hamlet*, v, i, 268). (165) *Hortensio*: «*I promised we would be contributors*» (Shakespeare, *The Taming of the Shrew*, i, ii, 216). (166) *Scholar*: «*Pray thou, and we will pray that God may have mercy upon thee*» (Marlowe, *The Tragical History of Doctor Faustus*).

Отже, в ранньоновоанглійській мові засвідчено граматикалізований гіпотаксис з особоводієслівною комплементациєю, а саме розвинений тип

підрядного зв'язку, оформлення дієслова комплементної клаузи в умовному способі. Зафіксовано вживання дієслів волевиявлення в презентному, претеритному, футуральному індикативі або імперативі, що впливає на граматичний показник особової форми вторинного дієслова особоводієслівної комплементної клаузи, який може бути виражений в одному з суб'юнктивних способів дії: презентному та претеритному. Модально-часове оформлення речень із особоводієслівною комплементною клаузою окреслюємо як: індикатив / імператив – індикатив; індикатив / імператив – суб'юнктив.

3.5. Комплементация дієслів волевиявлення інфінітивною клаузою

3.5.1. Складна конструкція з інфінітивною клаузою

У нашому дослідженні вважаємо доцільним розглянути синтаксичне визначення ранньоновоанглійського складного речення з інфінітивною клаузою. Структури інфінітивної комплементации дієслів волевиявлення окреслюємо як *суб'єктно-об'єктні контролюючі конструкції (Subject / Object Control Constructions)*, де імпліцитний підмет PRO інфінітива контролюється головним суб'єктом / об'єктом, що зумовлює особливості утворення цього типу речення.

У сучасних граматичних студіях інфінітивні клаузи у функції об'єкта зі статусом дієслівного комплемента характеризують в термінах суб'єктного та об'єктного контролю, що інтерпретують по відношенню до імпліцитного інфінітивного суб'єкта [168, с. 450; 227]. В термінах теорії контролю (*Control Theory*) контролер невираженого суб'єкта інфінітива реалізується одним з елементів комплементно-приймаючого дієслова, власне суб'єктом або об'єктом останнього [263, с. 93]. Послугуючись здобутками К. Полларда та І. Сага поділяємо дієслова волевиявлення на лексичні групи контролюючого елемента, а саме контролюючого суб'єкта та об'єкта [248, с. 286-287]:

1. Дієслова *контролюючого суб'єкта* – *desire, want, wish, hope, intend;*
2. Дієслова *контролюючого об'єкта* – *ask, advise, instruct, warn, request, entreat, beseech, beg, pray, persuade, swear, order, charge, command, appoint, require, resolve, forbid, bid, force, enforce, compel, induce, permit, allow, dare.*

У теоретичній граматиці розмежовують рейзингові інфінітивні речення із рейзинговими дієсловами та контролюючі структури із дієсловами контролю. До перших відносять дієслова *seem, appear, believe, happen*, тоді як до дієслів контролю належать *want, wish, desire, hope* тощо. У рейзингових конструкціях дієслова не мають власного тематичного підмета. Суб'єкти *рейзингових* дієслів породжуються внутрішньо у [Spec, VP] їхнього інфінітивного компонента, а потім пересуваються до позицій [Spec, TP] нижчої інфінітивної і вищої головної клаузи. *Контролюючі* інфінітиви мають особливий вид нульового займенникового суб'єкта як велике PRO (big PRO), яке виступає тематичним підметом інфінітива з тета-роллю агенса його дії [253, с. 264-272; 218].

У контролюючих конструкціях суб'єкт або об'єкт семантично пов'язаний з дієсловом та відноситься до особи, яка виражає інфінітивну дію та реалізується як імпліцитний підмет PRO. Рейзинговий суб'єкт та об'єкт не мають прямого семантичного відношення до дієслова. Синтаксично вони розташовані у головній клаузі, але семантично вони виключно належать та стосуються до вкладеної клаузи [211, с. 216; 245, с. 48-64]. Додамо, дієслівні компоненти у функції об'єкта з невираженими суб'єктами повинні мати контролюючий елемент у межах тієї мінімальної клаузи, яка містить цей компонент [248, с. 298; 237, с. 423; 242, с. 674-676; 240].

У нашому дослідженні дієслова волевиявлення на зразок *want, wish, desire, order, persuade, advise* тощо з інфінітивами визначено як контролюючі дієслова (*control predicates*), які обирають інфінітивну компонентну клаузу з PRO суб'єктом, який контролюється суб'єктом або об'єктом головної клаузи.

Згідно з гіпотезою внутрішнього породження суб'єкта (*VP-internal subject hypothesis*), підмет породжується в позиції [Spec, VP] та пересувається у [Spec, TP] для перевірки морфологічних ознак, отримання відмінка і тета-ролі.

Пересувний елемент залишає слід *ti* для збереження тотожності структур фразових конститuentів [253, с. 241]. Завдяки сліду *ti* PRO синтаксично контролюється антецедентом, суб'єктом або об'єктом головного речення. PRO інтерпретується як референційно залежний елемент від іншої іменної фрази як

антецедента, де останній може реалізуватися наступним найближчим іменним конститuentом на дериваційному дереві [254, с. 155-156; 203, с. 389; 166, с. 99-100; 152, с. 386].

(167) *First Gentleman*: «*The great duke Came to the bar; ... [which the duke desired To have brought viva voce to his face]* (Shakespeare, *King Henry VIII*, ii, i, 11-18).

У реченні (167) головне дієслово *desired* має два аргументи, а саме зовнішній аргумент суб'єкт *the duke* та внутрішній аргумент, що реалізується інфінітивною клаузою *To have brought viva voce to his face*. Суб'єкт PRO як зовнішній аргумент інфінітива породжується у базовій позиції [Spec, VP] інфінітивної клаузи CP, синтаксично та семантично піднімається вгору через перевірочний домен [Spec, TP] як номінативна ознака суб'єкта інфінітива до позиції [Spec, TP] іменної фрази NP *the duke*, зливаючись з ним, де суб'єкт *the duke* контролює PRO та слід *ti*.

Поверхневу структуру деривації речення (167) репрезентуємо як:

(167') The great duke Came to the bar; ... [CP which [TP [Spec the duke_i [T' [T -ed [vP [Spec *ti* [VP [V' [V desire [CP [TP [Spec PRO_i [T' [T To [VP [Spec *ti* [V' [V have brought [NP viva voce to his face]]]]]]]]]]].

У схемі (167') іменна фраза NP *the duke* контролює імпліцитний суб'єкт PRO. Інфінітивний комплемент контролюючого дієслова *desire* визначаємо як фразу комплементаризера CP, що узгоджується з вершиною V *desire* дієслівної фрази VP, яка обирає CP своїм комплементом. Інфінітивна контролююча клауза CP містить часовий оператор TP, де інфінітивна ознака реалізується у [T, T'] часткою *To*, проте часова ознака у [Spec, TP] залишається нереалізованою. А фраза комплементаризера CP є тією позицією, де повинні з'являтися часові оператори [T, T'] на певному рівні граматичної репрезентації [271, с. 563].

(168) *Rosalind*: «*if I could meet that fancy-monger, would give him some good counsel, [for he **seems** to have the quotidian of love upon him]*» (Shakespeare, *As You Like It*, iii, ii, 381-384).

(168') Глибинна структура: [CP [Spec [TP *ec* [T' [T -s [vP [VP [V' [V seem

[TP [Spec *he* [T' [T *to* [VP [Spec [V' [V *have* [NP *the quotidian of love upon him*]]]]]]].

У схемі (168') на глибинному рівні дієслово *seem* як рейзингове не має зовнішнього аргумента, позиція якого виявляється порожньою категорією *es* у [Spec, TP], не призначає суб'єкту NP *he* тета-ролі агенса власної дії та не вимагає породження в позиції [Spec, *vP*] фрази вербалайзера *vP*.

(168'') Поверхнева структура: [CP [Spec [TP *he* [T' [T -s [vP [Spec *ti* [VP [V' [V *seem* [TP [Spec PRO_i [T' [T *to* [VP [Spec *ti* [V' [V *have* [NP *the quotidian of love upon him*]]]]]]]]].

Поверхнева структура (168'') показує, що NP *he* виявляється зовнішнім аргументом інфінітива *to have* та породжується у [Spec, VP] нижчої проєкції VP. Для перевірки номінативної ознаки NP *he* пересувається до [Spec, TP] дієслівного вузла VP фрази вербалайзера *vP* та далі до [Spec, TP] суб'єкта головного речення, утворюючи з останнім єдиний тематичний аргумент з імпліцитним підметом PRO з тета-роллю агенса інфінітива, яка призначається дієсловом *have*. При пересуві суб'єкт *he* залишає індексовані траси *ti*, PRO_i. Оскільки іменна фраза NP *he* тематично не пов'язана з головним дієсловом *seem* (NP *he* не є тематичним суб'єктом рейзингового дієслова *seem*), вона зберігається семантично у вбудованій залежній інфінітивній клаузі як тематичний підмет інфінітивної дії та не може контролювати власний PRO. Дієслово *seem* обирає функціональну проєкцію TP як її комплементну клаузу.

Отже, ранньоновоанглійське складне речення з інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення визначено як *суб'єктно-об'єктну контролюючу конструкцію (Subject / Object Control Construction)*. Контролююче дієслово містить тематичний суб'єкт, який воно здатне маркувати, та відкриває проєкцію інфінітивної комплементної клаузи як категорійна фраза CP. Складне речення з інфінітивною клаузою засвідчено як «*конструкцію контролюючого суб'єкта*» (*Subject Control Construction*) дієслів контролюючого суб'єкта та «*конструкцію контролюючого об'єкта*» (*Object Control Construction*) дієслів контролюючого об'єкта, що дає змогу визначити особливості аргументного

аранжування головних дієслів волевиявлення з інфінітивною комплементациєю в ранньоновоанглійській мові.

3.5.2. Двоаргументна структура інфінітивної комплементациї

У ранньоновоанглійській мові дієслова волевиявлення виявляють тенденцію субкатегоризуватися неособоводієслівними клаузами, оскільки в складному реченні особоводієслівні та неособоводієслівні клаузи виявляються синтаксичними та семантичними еквівалентами [153, с. 35]. З нашої вибірки текстового матеріалу дієслова волевиявлення обирають інфінітивні комплементні клаузи для виконання дії адресанта. Аргументну структуру складного речення з інфінітивною комплементною клаузою окреслюємо як *двоаргументну* та *триаргументну*. Послугуємось ознаками перехідності дієслів волевиявлення та, слідом за Р. Квірком, розподіляємо інфінітивну комплементацию на одноперехідну, двоперехідну та комплексно-перехідну [250, с. 1171]. Аналізуємо структурно-семантичні особливості деривації досліджуваних речень в термінах Ікс-штрих теорії та теорії контролю.

У цьому підрозділі характеризуємо синтаксичні моделі інфінітивних комплементних клауз із *одноперехідними* дієсловами волевиявлення, які відкривають позицію для одного категоріального елемента, що зумовлює двоаргументну структуру складного речення з інфінітивною клаузою. Враховуючи вербальні властивості контролю головних дієслів, досліджувані речення постулюємо як *конструкції контролюючого суб'єкта*.

Базову модель одноперехідної інфінітивної комплементациї визначаємо як SVOd (INF clause) – суб'єкт, дієслово, інфінітив як прямий об'єкт двочленної аргументної структури з виокремленням варіативних моделей: 1. SVOd (*to*-INF clause); 2. SVOd (*bare* INF clause); 3. SVOd (NP-*to*-INF clause); 4. SVOd (NP-*bare* INF clause); 5. SVOd (*wh-to*-INF clause), де перші дві моделі зафіксовано з усіма досліджуваними дієсловами з нашої вибірки, третій та четвертий типи моделей засвідчено з одноперехідними дієсловами із суб'єктом *desire, want, wish, hope, intend*, проте останню модель представлено із дієсловами *determine, resolve*.

Інфінітиви містять як дієслівні, так і субстантивні ознаки іменника, де останньому вони зобов'язані надбанням властивості слугувати аргументом в реченні. У мовах здатність отримувати аргументну роль первісно поширилася в латині та грецькій мові, де перший аргумент об'єктного інфінітивного комплексу (Complex Object) повинен залишатися у знахідному відмінку (акузативі) [115, с. 433-438; 275, с. 417-418]. Під впливом латини в ранньоновоанглійському складному реченні об'єктна інфінітивна клауза отримала статус аргумента у функції об'єкта [116, с. 179]. При субкатегоризації тета-маркувальні та інформаційні властивості дієслів впливають на тематичну сітку або рамку щодо визначення певної тета-ролі зовнішнього та внутрішнього аргументів головних дієслів [255, с. 389]. Зазначені фактори зумовлюють певний тип інфінітивної комплементації та визначають відповідне аргументне аранжування дієслів волевиявлення.

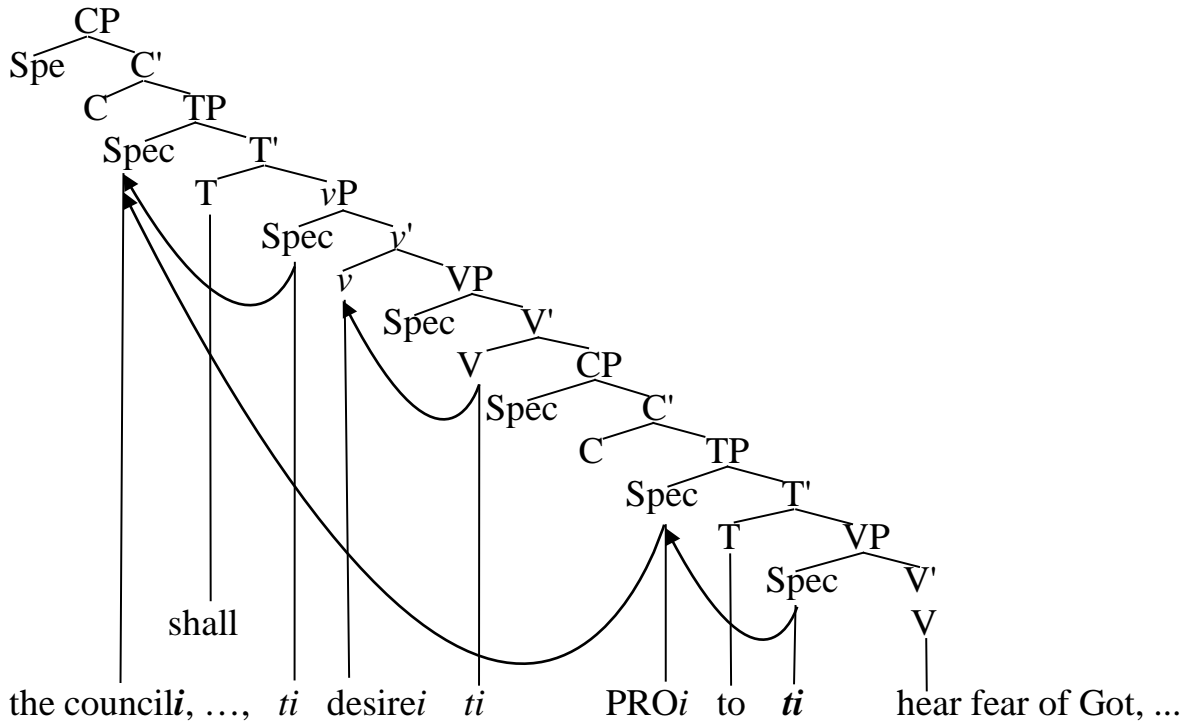
Проаналізуємо утворення моделі SVOd (*to*-INF clause) одноперехідної інфінітивної комплементації дієслів волевиявлення.

(169) *Evans: «the council, look you, shall desire to hear the fear of Got, and not to hear a riot»* (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, i, i, 37-38).

Приклад (169) демонструє двоаргументне аранжування головного дієслова *desire* із зовнішнім аргументом NP *the council* та внутрішнім аргументом інфінітивною клаузою *to hear the fear of Got, and not to hear a riot*. У межах тета-теорії зовнішній аргумент отримує від дієслова роль агенса дії, тоді як внутрішній аргумент визначається як пацієнс, на яку направлена дія головного дієслова. Інфінітивний комплемент *to hear* призначає тематичні ролі своїм аргументам, власне агенса інфінітивної дії імпліцитному підмету PRO як зовнішньому аргументу та пацієнса дії NP *the fear of Got* як внутрішньому аргументу.

Деривацію речення (169) подаємо в наступній діаграмі-дереві (169'):

(169')

Діаграма-дерево (169') репрезентує, що суб'єкт PRO інфінітивної дії породжується у [Spec, VP] нижчої дієслівної проєкції VP та пересувається у вищу позицію [Spec, TP] для отримання відмінка, який він отримує від флексії *to* [T, T'] інфінітива *to hear*. PRO може отримувати мінімальний нульовий відмінок (*null case*) або залишатися без нього (*zero case*). Наявність проєкції [C, C'] робить неможливим для дієслова *desire* призначати відмінок PRO та керувати останнім. Відповідно, головний предикат *desire* не керує й не призначає відмінка PRO елементу. При переміщенні PRO у [Spec, TP] суб'єкта NP *the council* вищої клаузи, PRO залишає у базовій канонічній позиції слід *ti* та зливається з цим суб'єктом. Співвідношення між PRO та NP *the council* визначаємо як кореферентне, де антецедент контролює свій анафор PRO. Своєю чергою, суб'єкт NP *the council* породжується в позиції [Spec, vP], отримуючи від дієслова *desire* із сильною дієслівною ознакою у [v, v'] призначення номінативного відмінка та тета-ролі агенса; та далі пересувається у [Spec, TP] для власного фонетичного вираження. Синтаксичні відношення між головним дієсловом *desire* та інфінітивною клаузою *to hear the fear of Got, and not to hear a riot* окреслюємо як с-командну когерентність або зв'язок, де вершина V *desire*

у вищій дієслівній категорії VP проєкції вербалайзера νP с-командує і головує над комплементною фразою CP, обираючи її своїм внутрішнім комплементом.

Схему деривації моделі SVOd (*bare* INF clause) засвідчено в реченні (170) із тотожними ознаками породження суб'єктного PRO контролю (Ii). Проте нульова інфінітивна флексія в позиції [T, T'] не маркує PRO відмінком, завдяки чому PRO отримує *zero case* (170'): (170) *Clown: «Why, very well. I hope here be truths»* (Middleton, *Measure for Measure*, ii, i). (170') [CP [TP [Spec Ii [T' [T [νP [Spec ti [ν' [ν hopei [VP [V' [V ti [CP [Spec here [TP [Spec PROi [T' [T [VP [Spec ti [ν' [V be [NP truths]]]]]]]]].

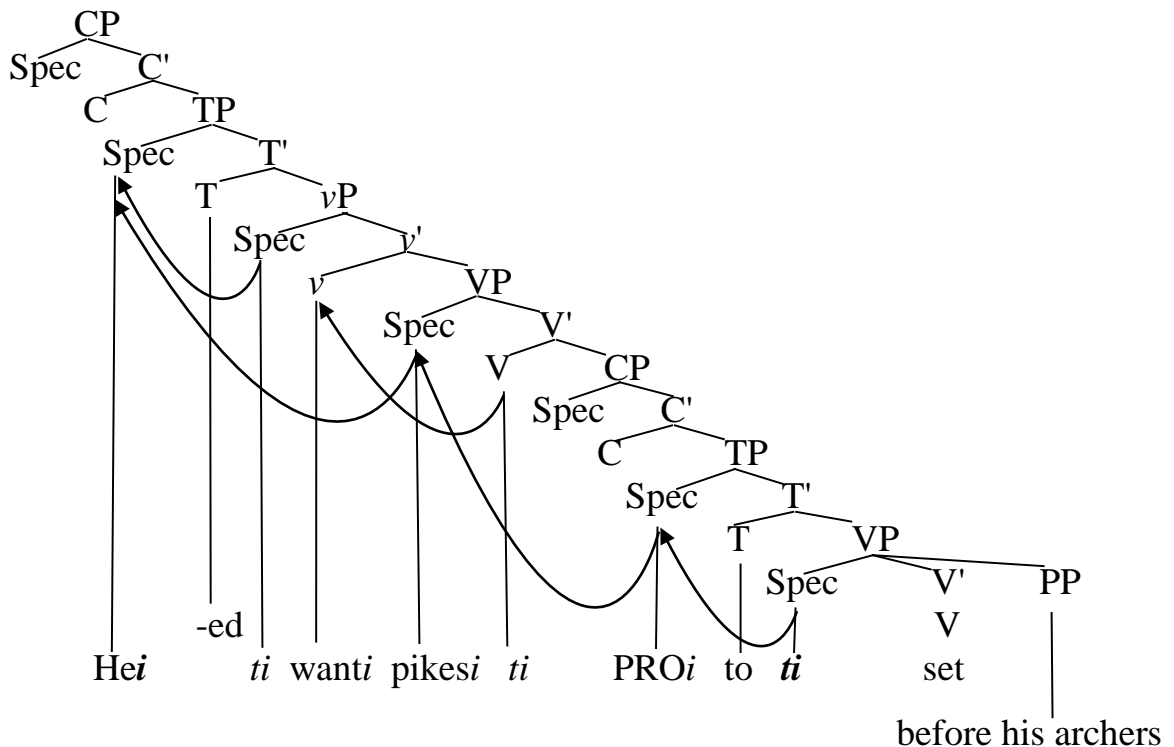
Одноперехідну інфінітивну комплементацию зафіксовано моделями SVOd (NP-*to*-INF clause), SVOd (NP-*bare* INF clause), де прямий об'єкт актуалізується іменною фразою з *to-* / *bare* інфінітивом, котрий субкатегоризує одноперехідні дієслова бажання, інтенції з суб'єктом, а саме *desire, want, wish, hope, intend*.

Зауважимо, зазначені дієслова можуть обирати тільки один прямий об'єкт у постпозиції, функцію якого виконують іменна фраза у поєднанні з інфінітивною клаузою, що зумовлює двоаргументну структуру речення. Це підтверджує той факт, що іменна фраза в ініціальной позиції інфінітивної клаузи не може функціонувати суб'єктом головного речення, оскільки репрезентовані дієслова не вживаються у пасивному стані [250, с. 1193]. Цим суб'єкт інфінітива виражається акузативним відмінком у функції прямого додатка [47, с. 198].

(171) *Messenger: «He wanted pikes to set before his archers»* (Shakespeare, *King Henry VI, Part I*, i, i, 116).

Приклад (171) демонструє двоаргументне аранжування головного дієслова бажання *wanted*. Суб'єкт головної дії NP *He* виступає зовнішнім аргументом із тета-роллю агенса дії та контролює імпліцитний суб'єкт інфінітива *to set*. Другим внутрішнім аргументом є інфінітивна клауза з іменною фразою NP *pikes*, власне [*pikes to set before his archers*] з тета-роллю пацієнса дії. Інфінітив *to set* призначає своїми зовнішнім, внутрішнім аргументами NP *pikes* та PP *before his archers* відповідно, приписує їм тета-ролі агенса та локатива своєї дії.

Діаграма-дерево (171') репрезентує породження речення (171):
(171')

У діаграмі-дереві (171') породження суб'єкта PRO інфінітива відбувається у канонічній позиції [Spec, VP], тоді як суб'єкт NP *He* породжується у [Spec, vP]. PRO отримує тета-роль агенса інфінітивної дії від інфінітива *V set* внутрішньо в домені [Spec, VP], проте іменна фраза NP *He* тета-маркується у внутрішній позиції специфікатора [Spec, vP] проєкції вербалайзера vP. Для маркування відмінком ці елементи пересуваються у [Spec, TP] відповідних вузлів TP. NP *He* отримує називний відмінок від вершини *v want*, яка не може призначати відмінок PRO за наявності інтервентних проєкцій TP, CP. PRO маркується нульовим відмінком від флексії *to*. Об'єкт NP *pikes* у [Spec, VP] отримує від *want* акузатив завдяки кореферентним відношенням між вершиною *v* та специфікатором. Для отримання контролю PRO пересувається далі через [Spec, VP] NP *pikes* до специфікатора NP *He*, синтаксично та семантично з ним зливається і залишає сполучені індексовані траси, де останній контролює PRO. Додамо, згідно з принципами теорії управління та зв'язування, парадигматична позиція «прямий додаток – анафор» не придатна для ідентифікації PRO. Відповідно, прямий об'єкт не може виступати антецедентом PRO [166, с. 97].

Ієрархічна структура речення (171) визначає с-командні відношення між конститuentами, де дієслово *want* головує над функціональними проєкціями CP, TP та обирає CP проєкцію своїм дієслівним комплементом.

Схему деривації моделі SVOd (NP-bare INF clause) засвідчуємо в реченні (172) зі схожими ознаками утворення суб'єктного контролю PRO (Wei), де позиція [T, T'] нульової інфінітивної флексії маркує PRO zero відмінком (172'): (172) *Gemulo*: «*We wish thee goe with vs for companie Vnto a Wise-man winning in this wood, Hight Aramant, whose wit and skill is good*» (Lyly, *The Maydes Metamorphosis*, iv, ii, 85-87). (172') [CP [TP [Spec Wei [T' [T [vP [Spec ti [v' [v wishi [VP [Spec theei [V' [V ti [CP [TP [Spec PROi [T' [T [VP [Spec ti [V' [V goe [PP with ...]]]]]]]].

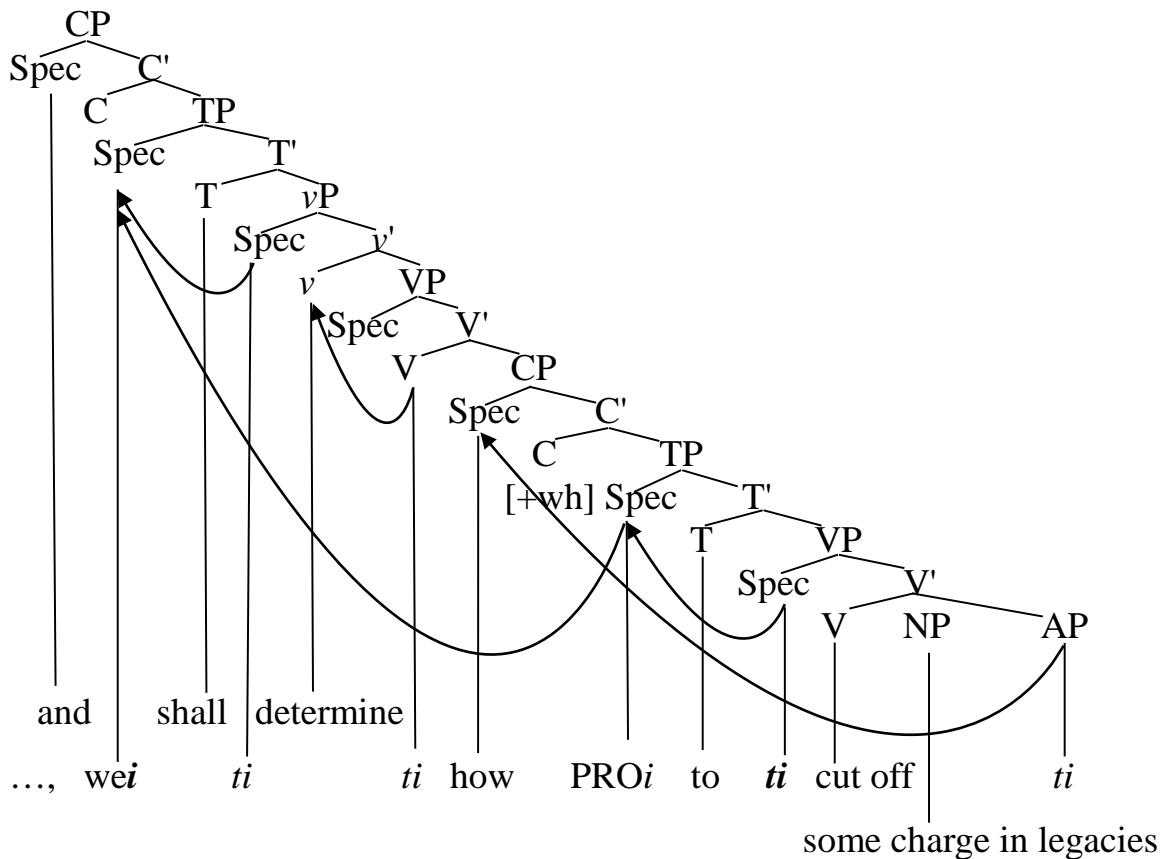
Одноперехідна інфінітивна комплементация моделі SVOd (*wh-to-INF* clause) актуалізована із дієсловом *determine*.

(173) *Antony*: «*Fetch the will hither, and we shall determine How to cut off some charge in legacies*» (Shakespeare, *Julius Caesar*, iv, i, 9).

Відмітною ознакою утворення речення (173) є той факт, що позиція специфікатора [Spec, CP] проєкції CP заповнюється комплементайзером *how* шляхом його породження в канонічній позиції об'єкта прислівникової фрази інфінітива *V cut off* у [AP, VP] та пересуву до позиції [Spec, CP] комплементної клаузи CP для перевірки питальної ознаки [+wh], яка реалізується в позиції вершини [C, C'] і призначається вершині-специфікатору у [Spec, CP]. *Wh*-елемент пересувається у [Spec, CP] для фонетичного озвучення. Вершина *v determine* проєкції вербалайзера *vP* узгоджується з дієслівною проєкцією VP, яка, завдяки відношенням ієрархії, с-командує над комплементною проєкцією CP *How to cut off some charge in legacies*. Відповідно, дієслово *determine* обирає останню своїм комплементом у функції прямого об'єкта.

Діаграма-дерево (173') репрезентує утворення прикладу (173):

(173')

Діаграма-дерево (173') характеризує породження суб'єктів головної та інфінітивної клауз NP *we* та PRO інфінітивної дії в позиціях специфікаторів своїх категоріальних фраз, відповідно, у [Spec, vP] та [Spec, VP], де вони отримують тета-ролі від своїх дієслів – NP *we* тета-роль агенса від вершини *v* дієслова *determine*, а PRO від вершини V інфінітива *cut off*. Для фонетичної ознаки номінативного відмінка суб'єкт *we* пересувається до [Spec, TP] головної клаузи. Інфінітивний суб'єкт PRO пересувається в позицію [Spec, TP] для отримання нульового відмінка від частки *to* завдяки кореферентним відношенням між вершиною [T, T'] та специфікатором [Spec, TP]. Контролюючі функції отримано шляхом подальшого пересування суб'єкта PRO вгору ліворуч, де посадковим майданчиком останнього стає позиція [Spec, TP] головного суб'єкта NP *we*, який виявляється його антецедентом та контролює PRO.

Речення (173) окреслюємо з двоаргументним аранжуванням дієслова V *determine*, яке призначає номінативний відмінок зовнішньому аргументу іменній фразі NP *we* з тета-роллю агенса дії у [Spec, VP], тоді як прямому

об'єкту інфінітивній клаузі *How to cut off some charge in legacies* як внутрішньому аргументу головного дієслова надається тематична роль пацієнса дії у [Spec, CP]. Тета-рольову парадигму визначаємо як «агенс – пацієнс».

Отже, ранньоновоанглійське складне речення з дієсловами волевиявлення одноперехідної інфінітивної комплементації окреслено як *конструкцію контролюючого суб'єкта* двоаргументного аранжування головних дієслів як предикатів прямої мови. Деривацію інфінітивної комплементної клаузи зафіксовано в межах комплементної проєкції CP. Контроль інфінітивного імпліцитного суб'єкта PRO засвідчено головним суб'єктом. Тета-рольову парадигму визначено як «агенс – пацієнс», де агенс як зовнішній аргумент породжується у [Spec, vP], тоді як пацієнс інфінітивна клауза CP як внутрішній аргумент та дієслівний комплемент породжується в позиції [Spec, CP].

3.5.3. Триаргументна структура інфінітивної комплементації

У даному підрозділі окреслюємо моделі інфінітивних комплементних клауз із *двоперехідними* та *комплексно-перехідними* дієсловами волевиявлення, що зумовлює триаргументну структуру складного речення з інфінітивною клаузою як *конструкцію контролюючого об'єкта*.

Ранньоновоанглійське складне речення визначаємо із двоперехідною інфінітивною комплементацією таких двоперехідних дієслів волевиявлення, як *request, entreat, beseech, pray, persuade, advise, instruct, command, order, charge, forbid* тощо, які відкривають дві аргументні постпозиції для заповнення іменною фразою та інфінітивною клаузою. Відмітною ознакою цього типу речення є властивість досліджуваних дієслів як дієслів *непрямої мови*, що уводять *непрямі директиви* та *непрямі питання* [250, с. 1203-1215].

У синтаксисі акузатив виражає прямий об'єкт, тоді як датив асоціюють із непрямым об'єктом. З розвитком англійської мови об'єктні модифікатори знахідного та давального відмінків втратили конкретні форми і могли ідентифікуватися тільки порядком слів або граматичними ознаками дієслів [170, с. 114-118]. У ранньоновоанглійській мові в інфінітивних конструкціях

Accusativus cum Infinitivo у постпозиції до вищезазначених дієслів вживається об'єкт як особа, на яку направлена дія, який розглядається як адресат або суб'єкт інфінітивної дії та вживається в акузативі. У цьому випадку акузатив більше відчувається як суб'єкт інфінітива, ніж як об'єкт головного дієслова [235, с. 22-23; 170, с. 249]. Відповідно, двоперехідні дієслова волевиявлення розглядаємо як дієслова *непрямої мови*, котрі призначають непрямому додатку акузативний відмінок, що зумовлює відмінності в породженні інфінітивної двоперехідної комплементації.

У ранньоновоанглійській мові базову модель двоперехідної інфінітивної комплементації окреслюємо як SVOiOd (INF clause) – суб'єкт, дієслово, непрямий об'єкт, прямий об'єкт з тричленною аргументною структурою. Виокремлюємо наступні варіативні моделі: 1. SVOiOd (*to*-INF clause); 2. SVOiOd (*bare* INF clause); 3. SVOiOd (*wh-to*-INF clause), де перші дві моделі засвідчено із дієсловами *advise, ask, beg, beseech, charge, choose, command, determine, entreat, forbid, instruct, order, persuade, pray, promise, request, resolve, swear, warn*; тоді як останню модель зафіксовано із дієсловами *advise, instruct*.

(174) *Coriolanus*: «*I request you To give my poor host freedom*» (Shakespeare, *Coriolanus*, i, ix, 86).

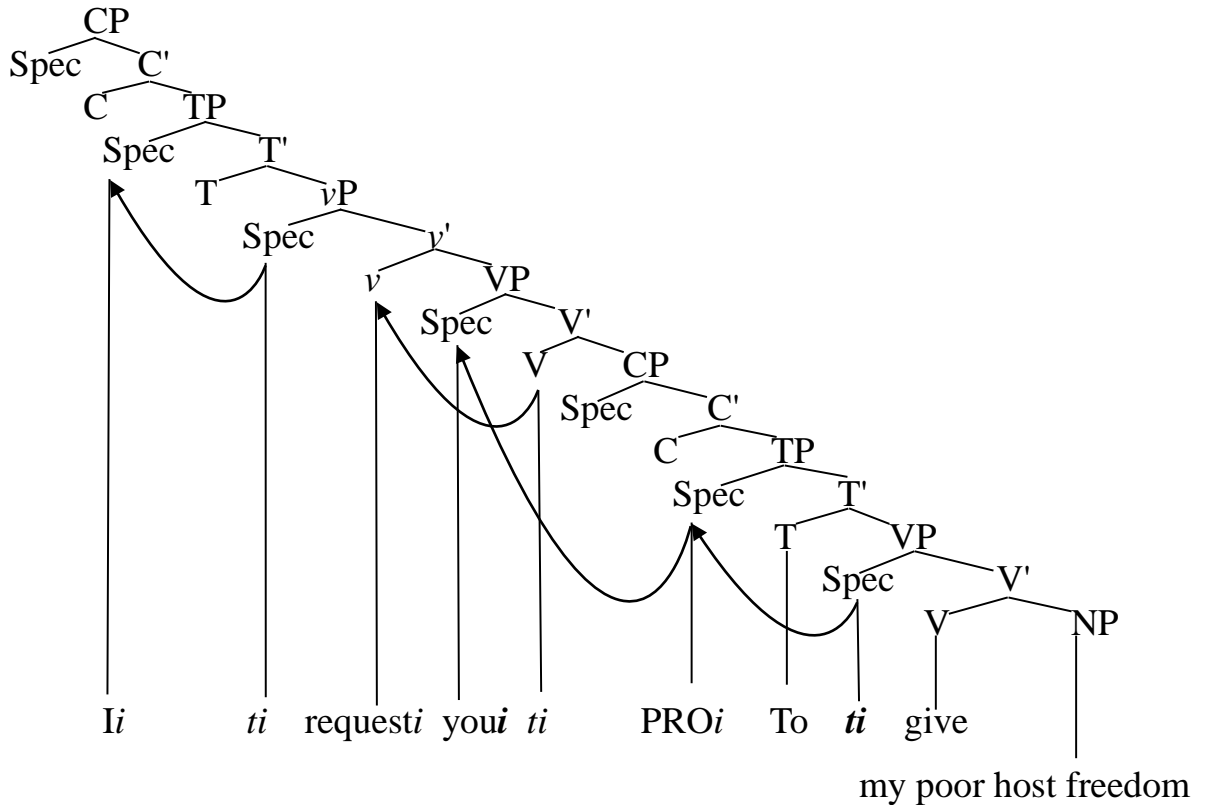
Відмінність утворення речення (174) моделі SVOiOd (*to*-INF clause) від попереднього типу одноперехідної інфінітивної комплементації полягає в тому, що PRO підмет інфінітива після породження в нижчій проєкції [Spec, VP] пересувається через індексовану трасу *i* [Spec, TP] тільки до позиції об'єкта матричного дієслова *V request NP you* [Spec, VP], який є антецедентом сліду *ti*. Завдяки граматичним ознакам дієслова *request* як контролюючого об'єкта і дієслова *непрямої мови*, об'єкт NP *you* як адресат контролює PRO. Суб'єкт NP *I* породжується у [Spec, vP] як агенс головної дії з номінативною ознакою та пересувається в позицію [Spec, TP] вищої клаузи. Вершина *v request* призначає акузатив об'єкту NP *you* в [Spec, VP] як адресату та реципієнту своєї дії, та обирає останній своїм першим внутрішнім аргументом. Клауза CP *To give my poor host freedom* обирається дієсловом *request* як другим внутрішнім або третім

аргументом та пацієнсом дії через узгодження вершини *v* з дієслівним вузлом VP, де вершина V як канонічна позиція дієслова *request* обирає категорійну фразу CP своїм дієслівним комплементом.

Діаграма-дерево (174') репрезентує деривацію прикладу (174):

(174')

У прикладі (174) засвідчуємо триаргументне аранжування дієслова *request* з тета-рольовою парадигмою «агенс – адресат (реципієнт) / агенс – пацієнс», де складне інфінітивне речення визначаємо як *структуру контролюючого об'єкта*.

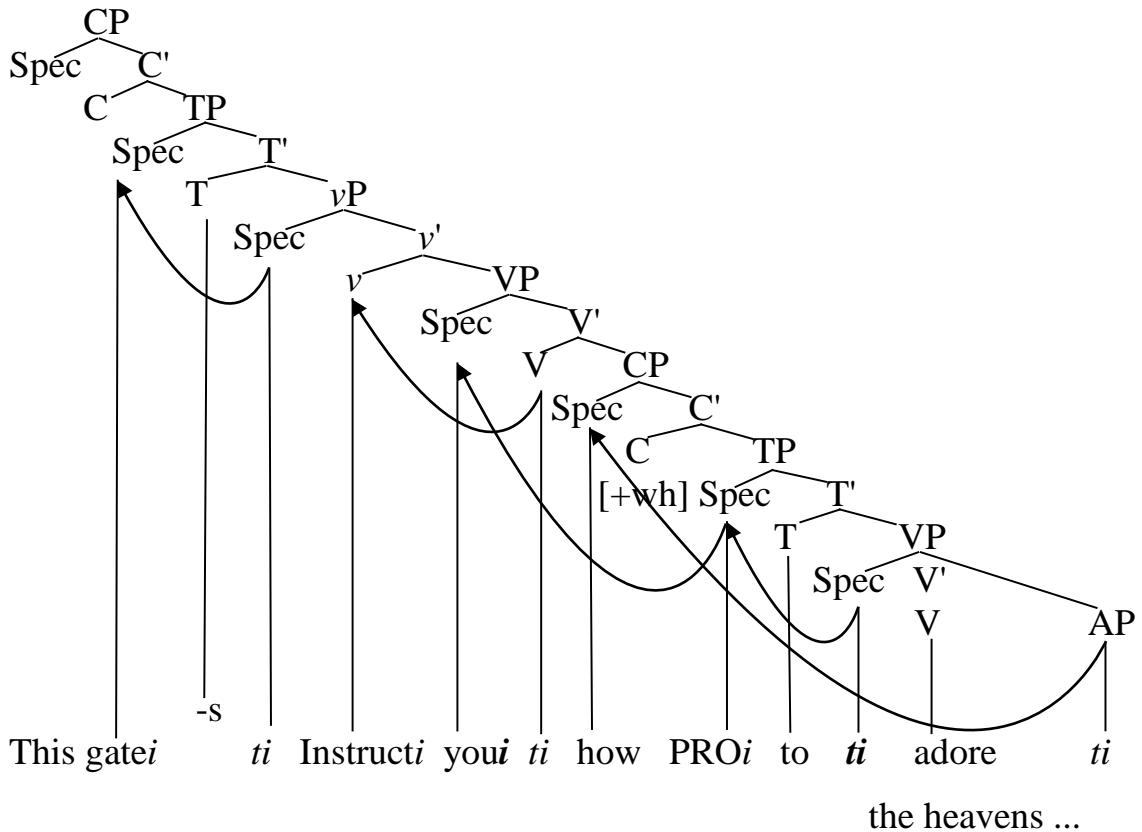
Модель SVOiOd (*bare* INF clause) двоперехідної нульової інфінітивної комплементатії (175) демонструє тотожну схему утворення (175') з дієсловами волевиявлення, де фіксуємо об'єктний PRO контроль (*theei*) та незаповнену флексійну часову позицію [T, T']: (175) *Tophas: «But Epi, I praye thee feele on my chinne, some thing prycketh mee»* (Lyly, *Endimion*, v, ii). (175') [CP But Epi [TP [Spec Ii [T' [T [vP [Spec ti [v' [v prayei [VP [Spec theei [V' [V ti [CP [TP [Spec PROi [T' [T [VP [Spec ti [V' [V feele [PP on ...]]]]]]]].

Модель SVOiOd (*wh-to-INF* clause) двоперехідної інфінітивної комплементатії представлено дієсловами *instruct*, *advise*.

(176) *Belarius*: «*Stoop, boys; **This gate Instructs** you how to adore the heavens and bows you To a morning's holy office*» (Shakespeare, *Cymbeline*, iii, iii, 2-3).

Деривацію прикладу (176) подано в діаграмі-дереві (176'):

(176')

У діаграмі-дереві (176') визначаємо породження суб'єкта NP *This gate* у [Spec, vP] з призначенням вершиною *v Instruct* номінативного відмінка та тета-ролі агенса головної дії, де ці ознаки перевіряються та озвучуються на поверхневому рівні при пересуві NP *This gate* в позицію [Spec, TP] головної клаузи. Об'єкт NP *you* отримує акузатив від дієслова *Instruct* [*v, v'*], яке надає цьому об'єкту тета-роль адресата або реципієнта своєї дії. Суб'єкт PRO інфінітива *to adore* породжується у [Spec, VP] комплементної фрази CP, пересувається у [Spec, TP] для отримання нульового відмінка від частки *to* завдяки кореферентним відношенням між специфікатором Spec та вершиною T. Контролююча функція призначається PRO головним об'єктом NP *you* в його канонічній позиції [Spec, VP] фрази вербалайзера vP, де ця позиція [Spec, VP] виявляється посадковим майданчиком для суб'єкта PRO при подальшому його пересуві догори ліворуч, оскільки семантика дієслова *Instruct* зумовлює

функцію об'єктного контролю. Іменна фраза NP *you* виступає антецедентом траси *ti* у [Spec, VP] та контролює імпліцитний PRO підмет інфінітива як агенса дії останнього.

Комплементар *how* породжується в позиції прислівникового об'єкта [AP, VP] інфінітива *V to adore* та пересувається у [Spec, CP] комплементарної клаузи CP для заповнення позиції специфікатора Spec. Питальна ознака [+wh] закодована в позиції вершини [C, C'] категоріального вузла CP та призначається вершині-специфікатору для фонетичного вираження *wh*-елемента. Дієслово *Instruct* в базовій позиції [V, V'] обирає своїм комплементом інфінітивну фразу CP *how to adore the heavens* завдяки узгодженню між вершиною V та вершиною-специфікатором Spec комплементару *how* із призначенням інфінітиву тета-ролі пацієнса дії.

Речення (176) окреслюємо із триаргументним оточенням головного дієслова *Instruct*, яке обирає своїм зовнішнім аргументом суб'єкт NP *This gate* у [Spec, vP], внутрішніми аргументами об'єкт NP *you* у [Spec, VP] та інфінітивну комплементарну фразу CP *how to adore the heavens* у [Spec, CP] як позицій породження цих аргументів. Тета-рольову парадигму визначаємо як «агенс – адресат (реципієнт) / агенс – пацієнс».

Отже, ранньоновоанглійське складне речення з дієсловами волевиявлення двоперехідної інфінітивної комплементарії окреслено як структуру триаргументного аранжування дієслів прояву волі як дієслів непрямой мови. Досліджуваний тип речення засвідчено як *конструкцію контролюючого об'єкта* підмета PRO інфінітива із субкатегоризацією головних дієслів волевиявлення непрямым об'єктом в акузативі. Тета-рольову парадигму репрезентуємо як «агенс – адресат (реципієнт) / агенс – пацієнс» з породженням агенса як зовнішнього аргумента у [Spec, vP], адресата головної або агенса інфінітивної дії у [Spec, VP] та пацієнса у [Spec, CP] як внутрішніх аргументів.

Варто наголосити, що у традиційній граматиці комплексно-перехідну інфінітивну комплементарію окреслюють додаванням іменної фрази як прямого об'єкта та інфінітива. Модель цього типу речень репрезентують як SVOC₀, де

комплементна інфінітивна клауза є прислівниковою та функціонує як дієслівний ад'юнкт (англ. predication adjunct) [250, с. 1202-1203]. Проте в нашому дослідженні останній аспект вимагає уточнення.

У граматичних студіях під *ад'юнктом* розуміють елемент, який не є аргументом дієслова та може бути в реченні структурно відсутнім. Ад'юнкти не можуть субкатегоризувати дієслово, оскільки не пов'язані з ним тематично. Обов'язковою умовою граматично правильного речення є наявність всіх аргументів дієслова, де *комплемент* входить до складу дієслівної фрази VP та може породжуватися у складі VP як внутрішній аргумент або у складі проєкції V' як зовнішній аргумент. Комплементи займають аргументні тета-позиції з тематично рольовим маркуванням на кожному рівні у проєкційній схемі [98, с. 81-82; 203, с. 29; 166, с. 48-49].

Базову модель досліджуваної комплексно-перехідної інфінітивної комплементзації засвідчуємо з трьома аргументами головного дієслова: SVOdCo (INF clause) – суб'єкт, дієслово, прямий об'єкт, інфінітивний комплемент, яку поділяємо на варіативні моделі: 1. SVOdCo (*to*-INF clause); 2. SVOdCo (*bare* INF clause) із дієсловами *allow, appoint, bid, compel, dare, enforce, force, induce, permit, require*. Зазначені дієслова належать до дієслів *прямої мови* та обирають іменну фразу як *прямий об'єкт* в акузативі [235, с. 23; 250, с. 1202-1204], що є *відмітною* ознакою деривації комплексно-перехідного від двоперехідного типу речень з дієсловами прояву волі в ранньоновоанглійському періоді.

Розглянемо особливості деривації SVOdCo (*to*-INF clause)-моделі в ранньоновоанглійській мові.

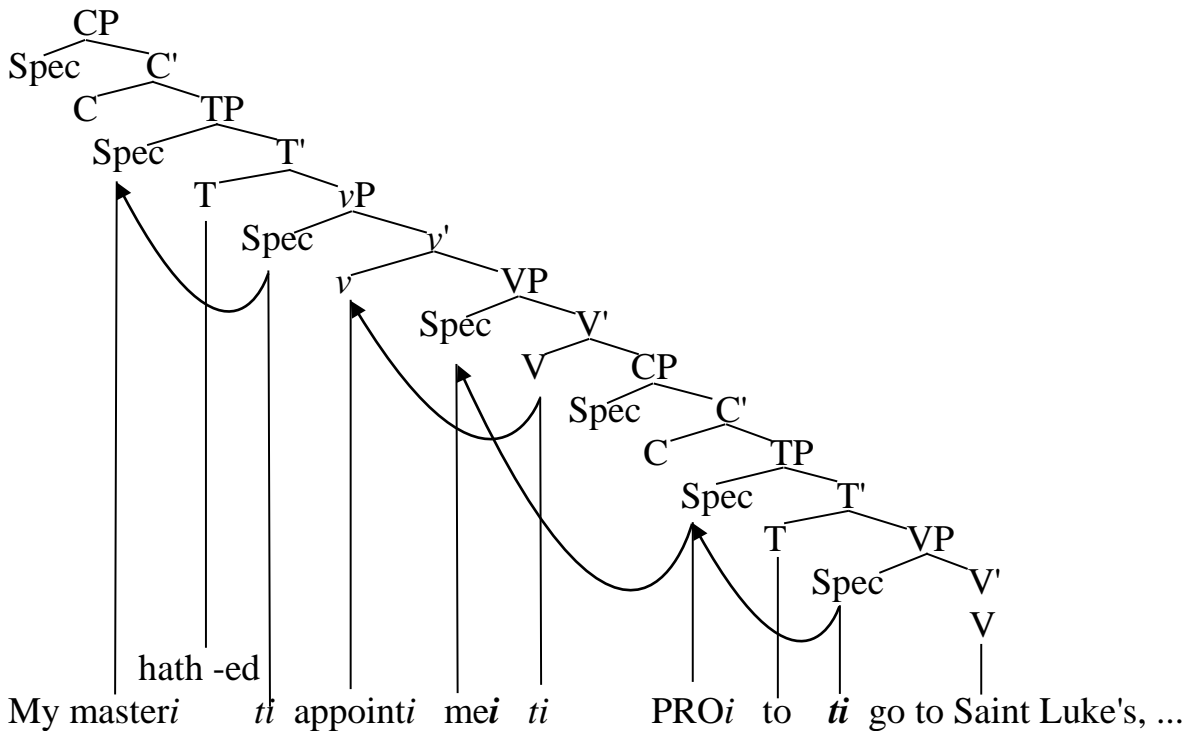
(177) *Biondello*: «*My master hath appointed me to go to Saint Luke's, to bid the priest be ready to come against you come with your appendix*» (Shakespeare, *The Taming of The Shrew*, iv, iv, 102-103).

У реченні (177) дієслово *appointed* відкриває позицію для двох внутрішніх аргументів, іменної фрази NP *me* в акузативі як прямого додатка із тета-роллю пацієнса головної дії та інфінітивної клаузи *to go*. Зовнішнім аргументом є агенс дії суб'єкт NP *my master*. Додамо, що в граматиці роль пацієнса виражається

прямим об'єктом, але спонукальні дієслова з трьома аргументами включають ще один агенс, який контролює «вкладену ситуацію», що «спричиняється» [116, с. 224-225]. Відповідно, прямий об'єкт виступає як пацієнс головної та агенс інфінітивної дії, контролюючи останню. У прикладі (177) визначаємо триаргументне аранжування головного дієслова *appointed* з тематично-рольовою парадигмою «агенс – пацієнс / агенс – пацієнс».

Діаграма-дерево (177') репрезентує утворення прикладу (177):

(177')

У діаграмі-дереві (177') PRO породжується у [Spec, VP] нижчої дієслівної проєкції VP, де інфінітив *go* призначає йому тета-роль агенса дії. Для перевірки морфологічної ознаки відмінка PRO пересувається до [Spec, TP] з отриманням нульового відмінка від частки *to*. Функція контролюючого об'єкта ліцензується PRO в домені головного об'єкта NP *me* [Spec, TP], який виявляється посадковим майданчиком PRO при його подальшому пересуві ліворуч догори. Об'єкт NP *me* виступає антецедентом сліду *ti* та контролює PRO. Суб'єкт NP *my master* породжується у [Spec, vP] проєкції vP, де йому призначається роль агенса дії та номінативний відмінок від вершини *v* *appoint*, який фонетично озвучується при подальшому пересуві NP *my master* у [Spec, TP].

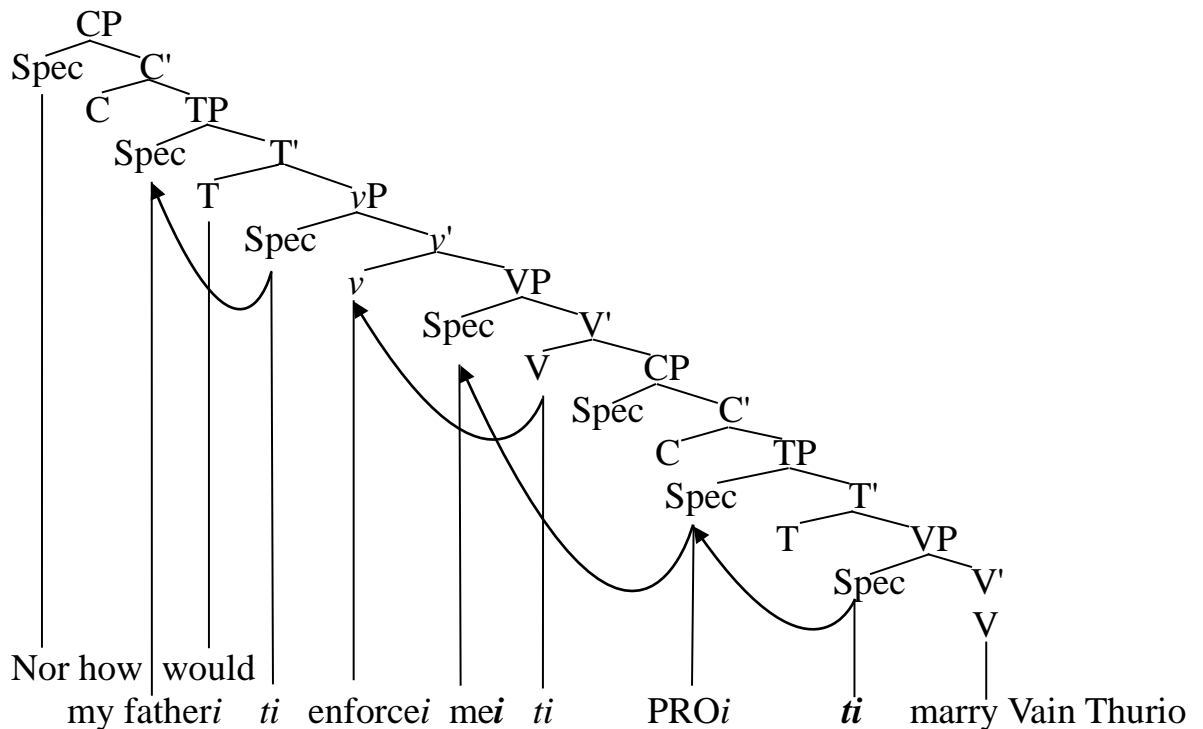
Роль пацієнса головної дії інфінитивна клауза CP *to go to Saint Luke's, ...* отримує в позиції [Spec, CP] шляхом злиття CP з вершиною V дієслова *appoint* дієслівної проєкції VP у складі фрази вербалайзера *vP*, де VP обирає інфінитивну клаузу CP своїм комплементом та внутрішнім аргументом. Проте тета-роль пацієнса головної дії та акузативний відмінок надаються об'єкту NP *me* у [Spec, VP] вершиною *v* дієслова *appoint* шляхом злиття останньої з проєкцією VP, що містить специфікатор Spec. І оскільки NP *me* контролює агенс інфінитива PRO, головний об'єкт бере на себе функцію агенса інфінитивної дії. Дієслово *appoint* обирає внутрішніми аргументами пацієнс головної та агенс інфінитивної дії об'єкт NP *me* в [Spec, VP] та пацієнс CP *to go to Saint Luke's, ...* у [Spec, CP].

Модель SVOdCo (*bare INF clause*) фіксуємо із комплексно-перехідними дієсловами дозволу, примусу *allow, appoint, bid, dare, enforce, force, permit, require*. Особливістю цього типу складних речень ранньоновоанглійської мови є відсутність інфінитивного маркування часткою *to*. Попри те, що в процесі реграматизації у XVI столітті вживання комплементаризера *to* з інфінитивом стало загальним правилом [221, с. 255], з окремими дієсловами засвідчено тенденцію до його опущення.

(178) *Silvia: «Nor how my father would enforce me marry Vain Thurio»*
(Shakespeare, *The Two Gentlemen of Verona*, iv, iii, 16).

Відмінність діаграми-дерева (178') полягає у тому, що дієслівна проєкція VP *marry Vain Thurio* зливається з незаповненою вершиною T часової проєкції TP як нереалізованої ознаки флексії інфінитива. Фонетично порожня позиція T не може призначати відмінок PRO, який у цьому випадку виявляється нереалізований, а імпліцитний підмет PRO інфінитива залишається без відмінка (*zero case*). PRO породжується у [Spec, VP] комплементної фрази CP та отримує контроль від об'єкта NP *me* у [Spec, VP]. Суб'єкт *my father* породжується у [Spec, *vP*] як агенс та отримує номінативний відмінок у [Spec, TP], проте об'єкт *me* породжується у [Spec, VP] проєкції VP дієслівної оболонки *vP* та залишається в цій позиції для отримання акузатива, тета-ролі пацієнса головної та агенса інфінитивної дії від вершини *v enforce* фрази вербалайзера *vP*.

Діаграма-дерево (178') демонструє утворення речення (178):
(178')

У реченні (178) визначаємо триаргументне аранжування головного дієслова *enforce*, яке оточується зовнішнім аргументом як агенсом суб'єктом NP *my father* у [Spec, vP], першим внутрішнім аргументом як пацієнсом головної дії та агенсом інфінітива об'єктом NP *me* у [Spec, VP], і другим внутрішнім аргументом як пацієнсом CP *marry Vain Thurio* у [Spec, CP]. Тета-рольову парадигму визначаємо як «агенс – пацієнс / агенс – пацієнс».

Отже, ранньоніовоанглійське складне речення з дієсловами волевиявлення комплексно-перехідної інфінітивної комплементатії засвідчено як структуру триаргументного аранжування головних дієслів волевиявлення як дієслів *прямої мови* з прямим об'єктом та дієслівним інфінітивним комплементом як внутрішнім другим аргументом. Досліджуваний тип речення визначено як *конструкцію контролюючого об'єкта* з тематично-рольовою парадигмою «агенс – пацієнс / агенс – пацієнс». Породження зовнішнього аргумента як агенса головного дієслова зафіксовано у [Spec, vP], внутрішніх аргументів як адресата (реципієнта) або пацієнса головної (агенса інфінітивної) дії та пацієнса розгортається у [Spec, VP] та [Spec, CP] відповідно.

3.5.4. Кореляція сполучників на узгодження з інфінітивною клаузою

Суттєвим для аналізу складного речення з дієсловами волевиявлення інфінітивної комплементациї в ранньоновоанглійській мові є висвітлення маркування інфінітива, що уможлиблює визначення структурної організації досліджуваного типу речення.

У давньоанглійській мові статус частки *to* визначався як іменний, який керував давальним відмінком інфінітива з направленістю прийменникової фрази на майбутні події. Проте в складних реченнях з директивними дієсловами, як *fear, promise, order, hope, expect, insist* тощо з компонентом бажання, наказу синтаксична поведінка *to*-інфінітивів виявляла більше клаузальні, ніж займенникові ознаки через нереалізованість майбутніх цілей, що призвело до нівелювання сфери реалізації суб'юнктива у межах *to* прийменникової фрази та збільшення використання *to*-інфінітива, оскільки суб'юнктив кодує такі дії тільки в особоводієслівних комплементних клаузах [191, с. 62; 232, с. 148-149].

У середньоанглійській мові через втрату первинного цілеспрямованого значення, частка *to* почала оперувати виключно як маркер інфінітива. За О. Фішер та Б. Лос, збільшення використання частки *to* відбулося завдяки її приєднанню до нульового (*bare*) інфінітива, а також через використання цієї форми для заміни *þæt*-клауз у зв'язку зі зменшенням вживання останніх [191, с. 212; 232, с. 240-241]. Додамо, що аналіз зрощування (*coalescence*) частки *to* передбачає розуміння умов домінування останньої над простою формою інфінітива без *to*-маркера [230, с. 90].

У ранньоновоанглійській мові інфінітивне маркування сполучником *to* стандартизувалося в англійських складних реченнях. Залежно від їхньої лексичної семантики, дієслова волевиявлення на зразок *desire, command, entreat, force, pray, persuade, ask, demand, promise* тощо субкатегоризувалися часткою *to* [184, с. 34]. При цьому такі дієслова бажання, інтенції, як *wish, want, desire, intend* комплементувалися *to*-інфінітивом з імпліцитним суб'єктом, тоді як дієслова наказу, зобов'язання, прохання, а саме *order, command, request, pray, bid, beg* тощо з експліцитним суб'єктом у постпозиції доповнювалися

інфінітивом без частки *to* [235, с. 9]. Але ця тенденція була нерівномірною.

У літературних джерелах ранньоновоанглійської мови засвідчуємо (див. Додаток Г), що вольові дієслова обирають переважно *bare* інфінітив (1327 одиниць – 54,00 % із 2459 інфінітивів): (179) *Antipholus of Ephesus*: «*To what end did I **bid** thee hie thee home?*» (Shakespeare, *The Comedy of Errors*, iv, iv, 15). (180) *Clarence*: «*I **pray** thee, gentle keeper, stay by me*» (Shakespeare, *King Richard III*, i, iv, 73). Тоді як інфінітивний комплемент зі сполучником *to* приймають 1132 реченнєві одиниці – 46,00 %: (181) *Eglamour*: «*This is the hour that Madam Silvia **Entreated** me to call and know her mind*» (Shakespeare, *The Two Gentlemen of Verona*, iv, iii, 1-2). (182) *Valentine*: «*I now **beseech** you, for your daughter's sake, To grant one boon*» (Shakespeare, *The Two Gentlemen of Verona*, v, iv, 149-150).

У ранньоновоанглійському періоді визначаємо провідні *контролюючі фактори* інфінітивного маркування, а саме: 1) лексичне значення головного дієслова; 2) граматична категорія додаткового елемента між головним дієсловом та інфінітивом; 3) сильна / слабка (близька / дальня) дієслівна інтеграція; 4) семантичний фактор – пряма / непряма участь головного суб'єкта у події, що виражена *to-* / *bare* інфінітивним комплементом.

Зазначимо, що відокремлення інфінітива від головного дієслова додатковим елементом є мотиваційним фактором наявності сильного маркування. У ранньоновоанглійській мові прономінальні елементи (займенники) співвідносились із нульовим інфінітивом (*bare infinitive*), тоді як непрономінали тяжіли до вживання інфінітивного маркера *to* [184, с. 36-37]. Але, на нашу думку, додаткові частиномовні одиниці не можуть прямо впливати на інфінітивне маркування. Їхній вплив визначаємо як опосередкований з опорною залежністю на лексичне значення головного дієслова.

У дослідженні ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення з інфінітивною комплементною клаузою засвідчуємо, що *to-* / *bare* маркування інфінітива реалізується прономінальними елементами у 244 / 692 реченнєвих одиницях із 1517 випадків інфінітивної комплементациї дієслів волевиявлення після непрямого об'єкта, тоді як непрономінальні компоненти є

тригером застосування *to-* / *bare* інфінітива у 352 / 229 випадках відповідно. Вибір *to-* / *bare* інфінітива сигналізує, відповідно, про *слабку* / *сильну* взаємодію між головним дієсловом та інфінітивом. Послаблення відношень через втручання *прономіналів* / *непрономіналів* призводить до *віддаленої* / *дальньої* (*to-*маркування) та *близької* / *дальньої* (*bare* маркування) дієслівної інтеграції. Узгодження головного дієслова із *to-* / *bare* інфінітивом за участю *прономінала* (*непрономінала*) окреслюємо як: *слабка* взаємодія, *віддалена* (*дальня*) дієслівна інтеграція / *сильна* взаємодія, *близька* (*дальня*) дієслівна інтеграція (див. Додаток Д).

(183) *Borachio*: «*I can, at any unseasonable instant of the night, **appoint her to look out** at her lady's chamber window*» (Shakespeare, *Much Ado About Nothing*, ii, ii, 16-18).

У прикладі (183) взаємодію між головним дієсловом *appoint* та інфінітивом *to look out* характеризуємо як *слабку*, *віддалену*. Семантика дієслова *appoint* визначає непряму участь його суб'єкта *I* в інфінітивній дії, яка може відбутися незалежно від значення дієслова. Головний суб'єкт опосередковано залучений до виконання інфінітивної дії та не впливає на неї.

Речення (184) – (187) з дієсловами прохання *ask*, *advise*, *request*, *beg* демонструють *to-*інфінітивні конструкції зі *слабкою*, *віддаленою* (*дальньою*) інтеграцією між головним дієсловом та інфінітивом: (184) *Helena*: «*But such a one, thy vassal, whom I know Is free for me **to ask**, thee to bestow*» (Shakespeare, *All's Well That Ends Well*, ii, i, 202-203). (185) *Antiochus*: «*Here they stand martyrs, slain in Cupid's wars; And with dead cheeks **advise thee to desist***» (Shakespeare, *Pericles*, i, i, 38-39). (186) *Faustus*: «*Wagner, commend me to my dearest friends, **Request them earnestly to visit me***» (Marlowe, *Doctor Faustus*). (187) *Oberon*: «*I do but **beg a little changeling boy, To be my henchman***» (Shakespeare, *A Midsummer Night's Dream*, ii, i, 120).

Приклади (188) – (191) з дієсловами прояву наказу, прохання, вмовляння *force*, *bid*, *persuade*, *pray* окреслюємо як *нульові* інфінітивні конструкції (*bare* маркування) із *сильною* взаємодією особоводієслівного та неособоводієслівного

дієслів. Головний суб'єкт має пряме відношення до здійснення інфінітивної дії, а семантика цих дієслів волевиявлення впливає на її безпосереднє виконання незалежно від граматичного статусу додаткового елемента. Використання *прономінального* компонента визначає *близьку* дієслівну інтеграцію, а вживання *непрономінала* окреслює останню як *дальню*: (188) *Lachimo*: «*this secret **Will force him think** I have pick'd the lock and The treasure of her honour*» (Shakespeare, *Cymbeline*, ii, ii, 41-42). (189) *Tailor*: «*You **bid me make** it orderly and well, According to the fashion and the time*» (Shakespeare, *The Taming of The Shrew*, iv, iii, 94-95). (190) *Mistress low-water*: «*Let me **persuade thee, since she knows you not, Make clear the weather, let not griefs betray you***» (Middleton, *The Almanack*, vi). (191) *Eumenides*: «*I **pray thee, fortune, when I shall first meete with fayre Semele, dash my delight with some light disgrace***» (Lyly, *Endimion*, iii, iv).

Отже, у ранньоновоанглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення кореляція *to- / bare* інфінітивної клаузи зумовлена певними критеріями. Між головним дієсловом та *to- / bare* інфінітивом засвідчено слабку / сильну взаємодію, віддалену (дальню) / близьку (дальню) дієслівну інтеграцію. Узгодження дієслова із *прономінальним* (*непрономінальним*) елементом у поєднанні з *to*-інфінітивом сигналізує про *слабку* взаємодію та *віддалену* (дальню) дієслівну інтеграцію з інфінітивом, що зумовлює непряму участь головного суб'єкта в реалізації інфінітивної дії. Узгодження головного дієслова із *прономінальним* (*непрономінальним*) компонентом у поєднанні з *bare* інфінітивом сигналізує про *сильну* взаємодію та *близьку* (дальню) дієслівну інтеграцію з інфінітивом за умови прямої участі головного суб'єкта та його впливом на імплементацію інфінітивної дії.

Висновки до Розділу 3

1. У ранньоновоанглійській мові засвідчено нерівномірне використання особоводієслівних (1291 одиниця – 34,40 % від загальної вибірки 3750 одиниць), інфінітивних комплементних клауз (2459 одиниць – 65,60 %) у постпозиції до дієслів волевиявлення з домінуванням інфінітивної клаузи. Так,

частка *to* маркує інфінітив у 1132 випадках – 30,20 %, тоді як нульове маркування інфінітива зустрічається у 1327 реченнях – 35,40 %. Уживання *that-* / *wh*-маркерів у складному реченні з особоводієслівною комплементною клаузою є нерівнозначним з превалюванням (*-that*)-клаузи (737 одиниць – 19,60 %), зменшеним використанням *wh*-клаузи (287 одиниць – 7,65 %) та найменшим вживанням *that*-клаузи (267 одиниць – 7,12 %).

2. Залежно від сполучникової парадигми, особоводієслівну та інфінітивну клаузи засвідчено як стверджувальний тип висловлення, що реалізує прямі / непрямі твердження, непрямі директиви, та питальні висловлення, представлені непрямым типом. Позиційні характеристики комплементної клаузи визначено як особоводієслівний / інфінітивний комплемент зі статусом внутрішнього аргумента головного дієслова.

3. Ранньоновоанглійське складне речення з особоводієслівною комплементною репрезентовано із *that-* / (*-that*)- / *wh*-суб'юнктами у постпозиції до головних дієслів волевиявлення. Окреслено позицію породження маркерів підрядності особоводієслівних клауз у межах функціональної проєкції CP, яка утворює фразу комплементайзера для розширення функціонування лексичної проєкції VP в дієслівній оболонці фрази вербалайзера *vP* головного дієслова. Лексична вершина V категоріальної фрази VP маркує функціональну фразу CP за допомогою функціональної вершини-комплементайзера *Spec*. Позицію породження стверджувальних, питальних комплементайзерів визначено у [*Spec*, CP] з експліцитними / імпліцитними ознаками, що уможлиблює породження особоводієслівної комплементної клаузи у позиції [*Spec*, CP].

4. Ранньоновоанглійське складне речення з особоводієслівною комплементною клаузою засвідчено як структуру в одноперехідній, двоперехідній функції дієслів прямого / непрямого мовлення. Аранжування ядерних конститuentів дієслів волевиявлення цього типу складного речення зафіксовано як двоаргументне або триаргументне з породженням суб'єкта-агенса головної дії у [*Spec*, *vP*], прямого / непрямого об'єкта-адресата дії у

[Spec, VP], особоводієслівного компонента-пацієнса дії у [Spec, CP]. Тематично-рольову парадигму досліджуваних складних речень з особоводієслівною компонентацією визначено як «агенс – пацієнс», «агенс – адресат / реципієнт – пацієнс».

5. У ранньоновоанглійському складному реченні з особоводієслівною компонентацією дієслів волевиявлення засвідчено граматиалізований гіпотаксис як розвинений тип підрядного зв'язку, де головні дієслова обирають *that-* / (*-that*)- / *wh*-особоводієслівну компонентну клаузу. Використання дієслів волевиявлення зафіксовано в презентному, претеритному, футуральному індикативі або імперативі з оформленням дієслова особоводієслівної клаузи в одному із суб'юнктивних способів дії, власне презентному, претеритному, аналітичному. Модально-часове оформлення в складному реченні з особоводієслівною компонентацією окреслено співвіднесенням: «індикатив / імператив – індикатив»; «індикатив / імператив – суб'юнктив».

6. Ранньоновоанглійське складне речення з інфінітивною компонентацією дієслів волевиявлення засвідчено як *контролюючу конструкцію з суб'єктом або об'єктом (Subject / Object Control Construction)* в одноперехідній компонентації як структуру *контролюючого суб'єкта (Subject Control Construction)*; у двоперехідній та комплексно-перехідній компонентації як конструкцію *контролюючого об'єкта (Object Control Construction)*, де імпліцитний підмет PRO інфінітивної клаузи контролюється своїм антецедентом, головним суб'єктом / об'єктом. Породження інфінітивної клаузи зафіксовано в позиції [Spec, CP] функціональної проєкції CP, оскільки дієслова волевиявлення як контролюючі дієслова тета-маркують тематичний суб'єкт, відкривають проєкцію інфінітивної клаузи як залежної функціональної фрази CP, яка керується лексичною вершиною V проєкції VP в дієслівній оболонці фрази вербалайзера *vP* головного дієслова.

7. Аргументну структуру складного речення інфінітивної компонентації окреслено як двоаргументну та триаргументну з породженням суб'єкта-агенса головної дії у [Spec, *vP*], прямого / непрямого об'єкта-адресата дії у [Spec, VP]

та інфінітивного компонента-пацієнса дії у [Spec, CP]. Призначення тета-ролей у складних реченнях з інфінітивною комплементациєю визначено як «агенс – пацієнс», «агенс – адресат (реципієнт) / агенс – пацієнс», «агенс – пацієнс / агенс – пацієнс».

8. Співвіднесення маркерів інфінітивної комплементної клаузи засвідчено *to-* / *bare* (нульовим) маркуванням. Кореляцію *to-* / *bare* інфінітивної клаузи визначено як, відповідно, *слабку* / *сильну* взаємодію між головним дієсловом та інфінітивом, та як віддалену (дальню) / близьку (дальню) дієслівну інтеграцію (узгодження головного дієслова із *to-* / *bare* інфінітивом за умови вживання прономінального (непрономінального) компонента).

Основні положення цього розділу розкрито в одноосібних публікаціях автора [119; 124; 125; 126; 128; 277; 278; 279].

РОЗДІЛ 4
ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ
РАНЬООНОВОАНГЛІЙСЬКОГО СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ
З ДІЄСЛОВАМИ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ

4.1. Функціональна перспектива складного речення з дієсловами волевиявлення в раньоновоанглійській мові

Наше дослідження ґрунтується на концепції функціональної перспективи речення (ФПР), яка була розроблена представниками Празького лінгвістичного гуртка В. Матезіусом, Я. Фірбасом, Е. Бенешем та їхніми послідовниками Ф. Данешем, Ф. Травнічек, А. Свободою, М. Хеллідесем, де дослідники звертаються до змістовної природи актуального членування речення з вираженням його екстралінгвістичної зумовленості [46, с. 3].

У цьому розділі визначаємо функціональну перспективу речення як організацію складного речення у певному контексті з окресленням комунікативної цілеспрямованості та функціональної перспективи кожного конститuenta висловлення. Аналізуємо реалізацію функціональної перспективи раньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення для визначення функціонування конститuentів в термінах «тема – транзитний елемент – рема» в аспекті розгортання комунікативного динамізму, актуалізації контекстуального чинника, принципів аранжування конститuentів у безпосередньому релевантному контексті дистрибутивного поля досліджуваного раньоновоанглійського складного речення.

4.1.1. Комунікативний динамізм раньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення

У концепції Я. Фірбаса функціональну перспективу речення (ФПР) визначають за такими ознаками, як *комунікативний динамізм* (КД) та *аранжування лінійної модифікації*. Елемент, на який орієнтується речення або клауза, розкриває інформацію та робить значний внесок у розвиток розгортання

комунікації, що визначає його як найбільший динамічний конституент у реченні [186, с. 6-7]. Згідно з характером мовленнєвої думки та лінійним аранжуванням висловлення, елементи речення слідують один за одним відповідно до репрезентованого ступеня комунікативного динамізму, починаючи від найнижчого у поступовому переході до найвищого ступеня комунікативного динамізму речення, де останній розуміють як вимірювання внеску певного конституента речення у спілкування та його подальше просування уперед [88, с. 133]. За А. Свободою, комунікативний динамізм – це властивість комунікації щодо висвітлення та просування розвитку інформації, що характеризує якість комунікативного динамізму [274, с. 38]. У будь-якому реченні комунікативний динамізм є інтенцією адресанта та рушійною силою розвитку комунікації, де інформативно найвагоміший елемент відіграє у межах речення найвагомішу роль, і є носієм найвищого ступеня комунікативного динамізму та завершенням комунікації [92, с. 79].

Фундаментальною *концепцією* комунікативного динамізму у висловленні є процес поступового розгортання або ескалації значення, де кожен елемент висловлення робить або несе динамічний внесок у загальний комунікативний ефект. Він розвиває контекстуальну інтеракцію даної та нової інформації [264, с. 39]. Термін «ступінь комунікативного динамізму» окреслюють як такий компонент речення, який відображає реальне інформаційне членування висловлення [9, с. 14-15]. Ступінь комунікативного динамізму є відносним. Його детермінують як взаємодію певних факторів функціональної перспективи речення в момент комунікації: той елемент, що робить найменший внесок у розвиток дискурсу, складає *тему* висловлення і є носієм найнижчого ступеня КД, тоді як конституент із найбільшим інформативним внеском несе комунікативний динамізм речення у найвищому ступені та визначається як його *рема* [34, с. 38; 264, с. 32-35].

Проаналізуємо реалізацію ФПР як розгортання КД в тема-рематичному аспекті повідомлень інтенціонального змісту в ранньоновоанглійській мові.

(192) *Wolsey*: [*Speedily I wish*] (тема) [*To hear from Rome*] (рема) [*The Marchioness of Pembroke!*»] (власне рема) (Shakespeare, *King Henry VIII*, iii, ii, 89-90).

У реченні (192) засвідчуємо в ініціальнойній позиції дану інформацію [*Speedily I wish*], що відповідає *темі* висловлення з подальшим уведенням нової інформації [*To hear from Rome*], яку визначаємо як *рему* повідомлення. Комунікативний динамізм цього речення актуалізовано від елемента вихідного пункту повідомлення *Speedily* з найнижчим ступенем КД до кінцевого конститuenta речення *Rome* з вищим ступенем КД. Проте найвищим ступенем комунікативного динамізму є кінцевий пункт цілісного висловлення [*The Marchioness of Pembroke!*] із визначенням як *власне рема* та завершенням комунікації речення.

(193) *Reignier*: [*Welcome, brave earl*], (тема) [*into our territories*]: (рема) [*Command in Anjou*] (тема) [*what your honour pleases*»] (рема) (Shakespeare, *King Henry VI, Part I*, v, iii, 146-147).

У прикладі (193) демонструємо *подвійний аспект* тема-рематичного маркування, а саме реалізацію *теми* та *реми* комунікації в кожній частині складного речення. Дану інформацію або вихідний пункт повідомлення фіксуємо в ініціальнойній позиції кожної клаузи складного речення, а саме [*Welcome, brave earl*] та [*Command in Anjou*], що складає *тему* речення. Тоді як дієслова *welcome, command* уводять провідне комунікативне навантаження або мету висловлення [*into our territories*] та [*what your honour pleases*], що визначаємо як *рему* повідомлення. Розгортання комунікативного динамізму фіксуємо від тематичних елементів *welcome* та *command*, які містять найнижчий ступінь КД до фінального рематичного елемента кожної клаузи – іменного компонента *territories* та дієслова *pleases*, що несуть найвищий ступінь КД.

Наступні приклади реалізують комунікативний динамізм з чітким тема-рематичним розподілом головного речення та комплементної особоводієслівної, інфінітивної клауз: (194) *Rosalind*: «*I met the duke yesterday and had much question with him: [he asked me]* (тема) [*of what parentage I was*»] (рема)

(Shakespeare, *As You Like It*, iii, iv, 37-38). (195) *Cleopatra*: [«*nature wants stuff*»] (тема) [*To vie strange forms with fancy*»] (рема) (Shakespeare, *Antony and Cleopatra*, v, ii, 98).

У реченнях (194), (195) комунікативний динамізм у найвищому ступені актуалізується підрядними особоводієслівним [*of what parentage I was*] (194) та інфінітивним [*To vie strange forms with fancy*] (195) реченнями як ремою повідомлення, яку вводить тема висловлення – головні речення [*he asked me*] (194) та [*nature wants stuff*] (195) з найнижчим ступенем КД. Засвідчуємо комплементні клаузи як рему висловлення у фінальній позиції аналізованих речень.

Дистрибуція ступеней комунікативного динамізму елементів речення, які перетворюють семантичну та граматичну структуру на функціональну перспективу речення, є результатом напруги між базовим розподіленням комунікативного динамізму, що імплементується елементами з найнижчим ступенем КД з поступовим переходом до елемента з найвищим ступенем КД, та контекстуальною і семантичною структурами, які оперують у тому ж напрямі або ідуть проти останньої. Ступінь комунікативного динамізму визначають лінійним аранжування конститuentів: із двох об'єктів позиційно далі розташований елемент є носієм вищого ступеня КД. Отже, контекстуально незалежна особоводієслівна або інфінітивна клауза несе нижчий ступінь КД в ініціальній позиції, ніж у фінальній [187, с. 21].

Незалежно від позиції в реченні та тема-рематичної ознаки, складне речення з дієсловами вольової семантики може розгортати комунікативний динамізм у різних напрямках, що фіксуємо в реченнях з дієсловами *command*, *wish*: (196) *Dancer*: «*If my tongue cannot entreat you to acquit me, Will you **command** me to use my legs?*» (Shakespeare, *King Henry IV, Part II*, Epilogue, с. 1276). – [*If my tongue cannot entreat you to acquit me*], (тема) [*Will you command me to use my legs?*] (рема). (197) *Pericles*: «*Were my fortunes equal to my desires, I could **wish** to make one there*» (Shakespeare, *Pericles*, ii, i, 17-18). – [*Were my fortunes equal to my desires*], (тема) [*I could wish to make one there*] (рема).

У прикладах (196) – (197) складне речення з інфінітивною клаузою [*Will you command me to use my legs?*] та [*I could wish to make one there*] у фінальній позиції зафіксовано *ремою* цілісної структури повідомлення з перспективою розгортання комунікативного динамізму у найвищому ступені.

(198) *Dromio of Ephesus*: «*When I **desired** him to come home to dinner, He ask'd me for a thousand marks in gold*» (Shakespeare, *The Comedy of Errors*, ii, i, 60). – [*When I desired him to come home to dinner*], (тема) [*He ask'd me for a thousand marks in gold*] (рема).

Проте у прикладі (198) складне речення [*When I desired him to come home to dinner*] у складі речення вищого рівня в ініціальной позиції є *темою* повідомлення та носієм найнижчого ступеня комунікативного динамізму.

Отже, складне речення з дієсловами волевиявлення окреслюємо як таке, що може виступати *темою* або *ремою* повідомлення залежно від позиційного розташування та нести відповідний найнижчий або найвищий ступінь розгортання КД у комунікативному спілкуванні.

Дистрибутивним полем (Distributional Field – DF) для реалізації комунікативного динамізму речення є безпосередній релевантний контекст. Своєю чергою, DF як ієрархічна система передбачає існування певних взаємопідпорядкованих рівнів (Distributional Subfields – DS) у структурі складного речення [92, с. 79]. Дистрибутивним полем для реалізації комунікативного динамізму в акті комунікації слугує речення, клауза, семіклауза, і навіть іменна фраза, де їхні синтаксичні конституенти виступають комунікативними юнітами [186, с. 17].

У лінгвістиці існує гіпотеза кількаступеневого актуального членування складного речення. На першому ступені розглядається бінарне членування речення, тобто його поділ на *тему* та *рему*, з виокремленням певних блоків, кількість яких залежить від структури складного речення. На другому ступені у складі теми або реми визначається найвагоміший інформаційний елемент, тобто тема 2 або рема 2 [96, с. 185; 116, с. 445-446].

(199) *Duke*: «*Proteus, I thank thee or thine honest care; Which to requite,*

command me while I live» (Shakespeare, *The Two Gentlemen of Verona*, iii, i, 22-23).

Речення (199) є дистрибутивним полем для реалізації комунікативного динамізму та розгортання ФПП у декількох варіантах виділення рівнів DS. Перший варіант поділу передбачає виділення трьох DS рівнів у складі DF: DS 1 [*Proteus, I thank thee or thine honest care*]; DS 2 [*Which to requite, command me*] DS 3 [*while I live*]. У другому варіанті можна виділити два блоки DS рівнів завдяки підрядному сполучнику *while*, що зумовлює наступний розподіл: DS 1 [*Proteus, I thank thee or thine honest care*]; DS 2 [*Which to requite, command me while I live*]. Кожен із варіантів даного поділу функціональної перспективи речення прикладу (199) налічує різну кількість тем, рем і транзитних елементів, що не впливає на реалізацію комунікативного динамізму у кожному рівневому блоці та загальній актуалізації КД у безпосередньому релевантному контексті.

Поняття комунікативного динамізму безпосередньо пов'язане з поняттям «динамічної семантичної функції» перспективи речення. Термін «динамічний» вживається стосовно значення, що розглядається за певних умов у потоці комунікації та є учасником розгортання комунікативної перспективи речення [96, с. 186]. За Я. Фірбасом, існують два типи шкал-репрезентації динамічної семантичної функції: 1. Шкала презентації (Presentation Scale): Set(ing) (фон) Pr(esentation of Phenomenon) (презентація явища) Ph(enomenon Presented) (презентоване явище); 2. Шкала якості (Quality Scale): Set(ing) (фон) B(earer of Quality) (носій якості) Q(uality) (якість) Sp(ecification) (деталізатор) F(urther Specification) (подальший деталізатор). Ці динамічні функції здійснюють контекстуально незалежні елементи в реченні, де дієслова виконують динамічну семантичну функцію опису якості. Інформація, яку розкриває дієслово або його смисловий компонент, бере участь у розвитку комунікації у двох напрямках: вона розгортає комунікацію або до репрезентованого суб'єктом явища з виконанням функції презентації (Presentation) або до / поза якістю в напрямі деталізатора з вираженням функції якості (Quality) [186, с. 66-67].

Визначаємо функціонування елементів складного ранньоновоанглійського речення з дієсловами волевиявлення як дистрибутивне поле реалізації

комунікативного динамізму з урахуванням теоретичних положень функціональної перспективи речення, а саме триаспектного актуального членування речення як «тема – транзитний елемент – рема» та шкал-репрезентації динамічної семантичної функції.

(200) *Reignier*: DS 1 [«*Dauphin* (Set) [тема], *command* (+, TrPr, Q, Tr) [транзитний елемент] *the citizens* (Sp, Rh) [рема] *make* (+, TrPr, Q, Tr) [транзитний елемент] *bonfires And feast and banquet in the open streets* (FSp, Q, RhPr)* [подальша перспектива, власне рема]], DS 2 [*To celebrate* (+, TrPr, Q, Tr) [транзитний елемент] *the joy* (Sp, Rh) [рема]] DS 3 [*that* (TrPro) *God* (B, d, Th) [тема] *hath* (+, TrPr) *given* (+, TrPr, Q, Tr) [транзитний елемент] *us*» (Sp, Q, Rh) [рема]] (Shakespeare, *King Henry VI, Part I*, i, vi, 13-15).

*bonfires (Sp, Rh) [рема] *And* (TrPro) *feast* (Sp, Rh) [рема] *and* (TrPro) *banquet* (Sp, Rh) [рема] *in* (TrPro) *the open streets* (Sp, Q, Rh) [рема] (FSp, Q, RhPr) [подальша перспектива, власне рема].

Функціональна перспектива речення (200) зафіксована у безпосередньому релевантному контексті на трьох рівнях дистрибутивного поля речення:

1. На першому рівні DS 1 засвідчуємо тему *Dauphin* (Set), транзитний елемент *command* (+, TrPr, Q, Tr), рему *the citizens* (Sp, Rh), транзитний елемент *make* (+, TrPr, Q, Tr), подальшу перспективу, власне рему *bonfires And feast and banquet in the open streets* (FSp, Q, RhPr).

2. На другому рівні DS 2 виокремлюємо транзитний елемент *To celebrate* (+, TrPr, Q, Tr) та рему *the joy* (Sp, Rh).

3. На третьому рівні DS 3 засвідчуємо транзитний елемент *that* (TrPr), тему *God* (B, d, Th), транзитний елемент *hath* (+, TrPr) *given* (+, TrPr, Q, Tr) та рему *us* (Sp, Q, Rh).

У реченні (200) окреслюємо функціонування кожного елемента в потоці комунікації та визначаємо комунікативний динамізм. Ініціальні конституенти DS 1 *Dauphin* (Set), DS 2 *To celebrate* (+, TrPr, Q, Tr), DS 3 *God* (B, d, Th) окреслюємо із найнижчим ступенем комунікативного динамізму, який розгортається до елементів у фінальній позиції DS 1 *bonfires And feast and*

banquet in the open streets (FSp, RhPr), DS 2 *the joy* (Sp, Rh), DS 3 *us* (Sp, Q, Rh), які визначаємо із найвищим ступенем КД. Ці деталізатори у фінальній локації є носіями нової комунікативної інформації й тими точками, в напрямі яких відбувається розгортання комунікативного динамізму висловлення та реалізація комунікативного наміру або інтенції мовця.

У прикладі (201) демонструємо актуалізацію *динамічної семантичної функції*, яка репрезентована контекстуально незалежними елементами речення, що упорядковані в послідовності поступового зростання комунікативного динамізму і відображають його інтерпретаційне лінійне аранжування:

(201) *King Richard*: DS 1 [*«Let (Set) it (B, d, Th) command (+, TrPr, Q, Tr) a mirror (Sp, Rh) hither straight (FSp, Q, RhPr)»*], DS 2 [*That (TrPro) it (B, d, Th) may (+, TrPr) show (+, TrPr, Q, Tr) me (Sp, Q, Rh)»*] DS 3 [*what a face (Set, Th) I (B, d, Th) have (Sp, Q, Rh)»*], DS 4 [*Since (TrPro) it (B, d, Th) is (+, TrPr, AofQ, Tr) bankrupt (Sp, Q, Rh) of his majesty» (FSp, Q, RhPr)*] (Shakespeare, *King Richard II*, iv, i, 265-267).

Приклад (201) окреслюємо з чотирма DS рівнями. На першому рівні DS 1 ініціальний компонент *Let (Set)* виступає фоном та вступним елементом з розгортанням теми *it (B, d, Th)* як носія якості інформації. Смісловий компонент дієслова *command (+, TrPr, Q, Tr)* у комунікативному юніті виконує функцію якості презентованого явища та слугує транзитером для деталізатора *a mirror (Sp, Rh)* з ознакою *реми* та для деталізатора *hither straight (FSp, Q, RhPr)* як *власне реми* висловлення. На другому рівні DS 2 маркер *That (TrPro)* виступає транзитно орієнтованим конститuentом, що через тему носія якості прономінал *it (B, d, Th)* та транзитні дієслова *may (+, TrPr)*, *show (+, TrPr, Q, Tr)* просуває семантичну динамічну функцію речення до рематичного елемента займенника *me (Sp, Q, Rh)* з ознакою якості деталізатора інформації. Третій рівень DS 3 визначаємо подальшим розгортанням комунікативного динамізму речення за допомогою двох тем – *what a face (Set, Th)* як фона та прономінала *I (B, d, Th)* як носія якості інформації, та *реми* висловлення дієслова *have (Sp, Q, Rh)*, що завершує комунікативну функцію третього рівня. Четвертий рівень DS

4 уводиться транзитно орієтованим елементом сполучником *Since* (TrPro), де займенник *it* (B, d, Th) як *тема* та носій якості через транзитер дієслово *is* (+, TrPr, AofQ, Tr) з ознакою динамічної якості акцентує увагу на деталізаторі *bankrupt* (Sp, Q, Rh) як *реми* з подальшим деталізатором якості інформації та кінцевим конституентом *власне ремою of his majesty* (FSp, Q, RhPr).

Семантичну функцію комунікативного динамізму речення (201) засвідчено розгортанням від ініціального компонента першого рівня дієслова *Let* як фона та носія найнижчого ступеня комунікативного динамізму до фінального конституента іменника *majesty*, як деталізатора якості інформації, що містить комунікативну перспективу найвищого ступеня. Напругу комунікативного динамізму речень (200), (201) визначаємо тема-рематичними, транзитними елементами у лінійній модифікації зі зростанням комунікативного динамізму у напрямі від *теми* через транзитні конституенти до кінцевого елемента *реми* відповідного рівня у найвищому ступені КД, де комунікативне навантаження речення отримує повне вираження інтенції адресанта.

Отже, функціональну перспективу ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення засвідчено у безпосередньому релевантному контексті як дистрибутивного поля речення. Комунікативний динамізм волевиявлення адресанта визначено у відношеннях «тема – транзитний елемент – рема» конституентів речення та в динамічній якості семантичної функції останнього.

4.1.2. Контекстуальний чинник в актуалізації функціональної перспективи ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення

Тлумачення функціональної перспективи речення пов'язують з поняттям *контексту* як завершеного в смисловому відношенні відрізка мовлення (тексту), що уможливорює точно встановити значення певного слова або речення у складі мовленнєвого контексту [95, с. 123]. Функціональна перспектива – це текстовий компонент структури речення. Вона є інтегральною частиною

системи мови або мовою в дії [138, с. 145; 15, с. 58]. Головним способом окреслення функціональної перспективи речення є аналіз комунікативного динамізму компонентів висловлення на основі критеріїв контекстуальної залежності та контрастності [9, с. 16]. У реченні існують динамічно сильніші складові компоненти, що несуть вищий ступінь комунікативного динамізму за ознакою семантичності, контекстуальної незалежності. Поняття семантичного фактора уводиться для запобігання стислості тексту та визначення впливу характеру семантичних відношень на функціонування елементів [186, с. 41].

У нашому дослідженні контекстуальний чинник відіграє провідну роль у функціональній перспективі речення. Контекстуальну залежність / незалежність елементів у ранньоновоанглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення пов'язуємо з поняттям відновленої / невідновленої інформації у безпосередньому релевантному контексті для окреслення розвитку комунікативної динамічної функції та визначення релевантної комунікативної орієнтації складного речення та прояву волевиявлення, вольового наміру, бажання, прагнення адресанта у спілкуванні.

4.1.2.1. Носії відновленої / невідновленої інформації

Відновленість та невідновленість інформації в реченні посідають важливе місце для визначення функціональної перспективи ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення. Властивості елементів як носіїв відновленої / невідновленої в контексті інформації є визначальними чинниками комунікативної спрямованості повідомлення у межах безпосереднього релевантного контексту. Так, при розгортанні тексту мовець продовжує уводити або накопичувати інформацію, яка попередньо не була виражена в потоці комунікації. Запроваджена інформація може бути вилучена з інформаційного потоку без повторного застосування або вона може залишатись у ньому та бути відтвореною багато разів після коротких або довгих інтервентних блоків тексту [186, с. 22-25]. Вилучена інформація може тлумачитися як невідновлена у вербальному контексті, а відтворена інформація подається як відновлена.

Складні речення як мовленнєві акти у діалогічному мовленні безпосереднього релевантного контексту зорієнтовані на реалізацію інформації двох типів: 1) такої, що є носієм спільного для комунікантів (адресанта та адресата) знання, проте вважається невідомою та *невідновленою* (irretrievable information) та 2) такої, що є носієм спільного для комунікантів (адресанта та адресата) знання, але цілком *відновленої* (retrievable information) у контексті [93, с. 145]. Носії відновленої інформації у межах безпосереднього релевантного контексту – є *контекстуально залежними* елементами. Носії невідомої, невідновленої інформації у межах безпосереднього релевантного контексту – отримують статус *контекстуально незалежних* елементів [186, с. 39].

Розглянемо імплементацію невідновленої / відновленої інформації ФПР у складних реченнях з дієсловами волевиявлення ранньоніованглійської мови.

(202) *Gloucester*: «*Peel'd priest, dost thou **command** me to be shut out?*» (Shakespeare, *King Henry VI, Part I*, i, iii, 30). (203) *Falstaff*: «*Have I laid my brain in the sun and dried it, that it **wants** matter to prevent so gross o'erreaching as this?*» (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, v, v, 143-144).

У прикладі (202) засвідчуємо невідновлену інформацію, носіями якої виступають елементи *Peel'd priest, thou, me*, які вперше згадуються у цьому контексті та є контекстуально незалежними елементами незалежно від їхньої позиції в реченні. Конституенти *I, my brain, it, it* у (203) виступають як носії відновленої інформації, оскільки елемент *my brain* відтворює вже згадану інформацію стосовно компонента *I*, а конституент *it* в особоводієслівній клаузі репрезентує відновлену інформацію попереднього елемента *it* головної клаузи.

Особливістю речень (204) – (205) є той факт, що вони можуть містити як *невідновлену*, так і *відновлену* інформацію у головній та комплементній клаузах.

(204) *King*: DS 1 [«*Her brother is in secret come from France; Feeds on his wonder, keeps himself in clouds*], DS 2 [«*And **wants** not buzzers to infect his ear With pestilent speeches of his father's death»] (Shakespeare, *Hamlet*, iv, v, 88-91).*

Речення (204) містить два рівня безпосереднього релевантного контексту. На першому рівні DS 1 невідновлена інформація актуалізується ініціальним

незалежним компонентом *Her brother* у головній клаузі та подальшими елементами *his wonder, himself*, інформація яких є відновленою. На другому DS 2 рівні конституенти *his ear, his father's death* є також носіями вже відновленої комунікативної перспективи, залежність яких пов'язуємо з першим рівнем DS 1. Отже, елементи відновленої комунікації запроваджуються у контекст як у головній, так і в комплементній клаузах.

(205) *Officer*: DS 1 [*we charge and **command** you, in his highness' name*], DS 2 [*to repair to your several dwelling-places*»] (Shakespeare, *King Henry VI, Part I*, i, iii, 75-76).

У прикладі (205) в головному реченні на першому рівні DS 1 елементи *we, you, in his highness' name* є носіями невідновленої та контекстуально незалежної інформації, а на другому рівні DS 2 у комплементній інфінітивній клаузі конститuent *your several dwelling-places* виступає залежним інформатором завдяки відомому елементу *you*. Отже, рівні DS 1, DS 2 містять як невідновлену, так і відновлену інформацію комунікативної функції та поєднуються між собою на комунікативному рівні за допомогою відновлених залежних елементів.

Цікавим у нашому дослідженні є виокремлення *теми (власне теми)* та *реми (власне реми)* як носіїв *відновленої* або *невідновленої* інформації у безпосередньому релевантному контексті ранньоновоанглійського складного речення, що репрезентує розгортання комунікативного динамізму функціональної перспективи речення у різних напрямках та підтверджує релевантну комунікативну орієнтацію речення щодо вольового наміру мовця.

(206) *Clown*: DS 1 [*In some sort, sir (Set): but though my case (B, d, Th) *be* (+, TrPr, Q, Tr) a pitiful one (Sp, Q, Rh)], DS 2 [*I* (B, d, Th) *hope* (+, TrPr, Q, Tr) *I* (B, d, Th) *shall not be flayed* (Sp, Q, Rh) *out of it*» (FSp, RhPr)] (Shakespeare, *The Winter's Tale*, iv, iv, 843-844).*

Приклад (206) з відома рівнями дистрибутивного поля складного речення реалізує як невідновлену, так і відновлену інформацію. Перший рівень DS 1 уводиться незалежним елементом *sir* (Set), до якого звертається адресант, як носія невідомої, а отже, невідновленої інформації із нейтральною функцією

фона речення. *Тема* речення елемент *my case* (B, d, Th) отримує функцію невідновленої інформації, оскільки цей компонент вперше згадується у безпосередньому релевантному контексті речення, та розгортає комунікацію до конституента *a pitiful one* (Sp, Q, Rh), який виявляється *ремою* у юніті DS 1 рівня й носієм невідновленої інформації. *Тема* і *рема* першого рівня DS 1 виявляються актуалізаторами невідновленої інформації, а отже, вони є контекстуально незалежними елементами, котрі просувають комунікативну динамічність ФПР із досягненням рематичним елементом *a pitiful one* найвищого ступеня КД. На нашу думку, поєднувальним елементом між двома рівнями є композитний корелят *but though*, який уводить DS 2 рівень, на якому *тема* головної й комплементної клауз збігається за граматичною ознакою як елемент *I* (B, d, Th), а на комунікативному рівні вони є нерівнозначними.

Так, *тема I* (B, d, Th) на початку рівня DS 2 уводить речення з дієсловом *hope* (+, TrPr, Q, Tr) як транзитера та виявляється, як носій невідновленої інформації, незалежним конституентом із найнижчим ступенем КД. Наступний прономінал *I* (Sp, Q, Rh) із тематичною функцією виступає носієм вже відомої, а отже, *відновленої* у контексті інформації на рівні DS 2, де найвищий ступінь КД отримує незалежний конституент *out of it* (FSp, RhPr) як подальша перспектива речення, *власне рема* із функцією невідновленої інформації, де попередній елемент *be flayed* (Sp, Q, Rh) як *рема* рівня DS 2 є носієм нижчого КД із менш вираженою комунікативною силою динамічної функції. Отже, у прикладі (206) *тема* на двох рівнях реалізується невідновленою і відновленою інформацією, *рема* актуалізується ще невідновленою інформацією на DS 1 та *власне рема* відновленою інформацією на DS 2 рівні.

Увагу наступного речення (207) зосереджено на вираженні *теми* на початку речення, а *реми* в кінцевій позиції, котрі на комунікативному рівні уведення інформації, яка відновлюється або не відновлюється, є *рівнозначними*, проте шкала реалізації їхнього комунікативного динамізму є нерівномірною.

(207) *Autolycus*: «My clown (B, d, Th), *who wants* (+, TrPr, Q, Tr) *but something* (Sp, Q, Rh) *to be a reasonable man*» (FSp, Q, RhPr) (Shakespeare, *The*

Winter's Tale, iv, iv, 616).

У реченні (207) *темою* виступає контекстуально незалежний компонент *My clown* (B, d, Th), що запроваджує невідому, невідновлену інформацію. Він актуалізує найнижчий ступінь КД у напрямі *реми*, незалежного конститuenta *a reasonable man* (FSp, Q, RhPr) через дієслівний компонент *wants* (+, TrPr, Q, Tr) як транзитера висловлення адресанта. Рематична фраза *a reasonable man* є носієм невідновленої інформації як цільовий елемент вольового наміру мовця. Його фінальна позиція забезпечує найвищий ступінь КД цілісної структури речення з досягненням мети функціональної перспективи речення. Отже, *тема* та *рема* містять *невідновлену* інформацію та є контекстуально *незалежними* елементами, але виражають різний рівень ступеня КД.

Відмітною ознакою наступного прикладу (208) є інформаційна та контекстуальна властивість реалізації *власне теми*, *власне реми* як провідних комунікативних елементів прояву вольового динамізму висловлення.

(208) *Clarence*: «*His majesty* (B, d, Th), *Tendering my person's safety* (Set, Q, ThPr), *hath appointed* (+, TrPr, Q, Tr) *This conduct to convey* (+, TrPr, Q, Tr) *me* (Sp, Q, Rh) *to the Tower*» (FSp, RhPr) (Shakespeare, *King Richard III*, i, i, 44-45).

Речення (208) репрезентує один рівень безпосереднього релевантного контексту з вираженням елементом *His majesty* (B, d, Th) *теми* повідомлення, яка уводить ще невідому та невідновлену інформацію, що зумовлює його контекстуальну незалежність, але несе найнижчий ступінь КД висловлення, з якого починається розвиток комунікації волевиявлення адресанта. Наступна фраза *my person's safety* (Set, Q, ThPr) репрезентує фон речення з нейтральною ознакою комунікативного динамізму та функцією *власне теми* як носія невідновлюваної та контекстуально незалежної інформації, яка, за допомогою транзитних дієслівних елементів *hath appointed* (+, TrPr, Q, Tr), *to convey* (+, TrPr, Q, Tr), розгортає комунікативний динамізм речення з направленістю на адресата *me* (Sp, Q, Rh) як потенційного виконувача вольової дії мовця з функцією деталізатора і *теми* висловлення як контекстуально залежного елемента, оскільки його ознака є відновленою інформацією завдяки

попередньому конституенту *my person' s safety*. Комунікативна функція прономінала *me* не містить найвищий ступінь КД, оскільки цю динамічну функцію виконує контекстуально незалежний локатив *to the Tower* (FSp, RhPr) як подальший деталізатор, *власне рема*, і як носій невідновленої інформації. Таким чином, у прикладі (208) *тема* та *власне тема* як носії нової невідновленої інформації повністю розкривають комунікативну динамічну функцію вольового наміру до *реми* як *відновленої*, *власне реми* як *невідновленої* інформації.

Проте в реченні (209) засвідчуємо актуалізацію *невідновленої* інформації наступними елементами: локативною прономінальною фразою *for my duty' s sake* (Set, Q, Th) в ініціальнойній позиції як фонового елемента з тематичною ознакою якості та нейтральною функцією комунікативного динамізму; та *власне рематичним* конституентом *in his intended drift* (FSp, Q, RhPr) як подальшої функціональної перспективи речення, носія вищого, але не найвищого вираження вольового наказу адресанта Протеуса, де зазначені конституенти є контекстуально незалежними складовими:

(209) *Proteus: «Thus, for my duty' s sake* (Set, Q, Th), *I* (B, d, Th) *rather chose* (+, TrPr, Q, Tr) *To cross* (+, TrPr, Q, Tr) *my friend* (Sp, Q, Rh) *in his intended drift»* (FSp, Q, RhPr) (Shakespeare, *The Two Gentlemen of Verona*, iii, i, 17-18).

Тема прономінал *I* (B, d, Th) із найнижчим ступенем КД виявляється носієм відновленої інформації. Тотожну відновлену функцію реалізує деталізатор, *рема* висловлення *my friend* (Sp, Q, Rh) як носій найвищого ступеня КД. Тематична *I*, рематична *my friend* фрази є контекстуально залежними елементами, оскільки вони відтворюють інформацію, котра вже попередньо була запроваджена у контекст речення (209). Транзитерні елементи дієслово *chose* (+, TrPr, Q, Tr) та інфінітив *To cross* (+, TrPr, Q, Tr) завдяки вольовій семантиці впливу на адресата зумовлюють фактор вираження найвищого ступеня КД не в напрямі фінального конституента *in his intended drift* (FSp, Q, RhPr), а в напрямі попереднього елемента *реми my friend*, який отримує ознаку найвищого ступеня КД через впливовість адресанта Протеуса саме на цей елемент як виконавця вольової дії.

(210) *Ford*: DS 1 [«*Trust me* (Set, Q, Th), *a good knot: I* (B, d, Th) *have good cheer at home* (Sp, Rh)]; DS 2 [*and I* (B, d, Th) *pray* (+, TrPr, Q, Tr) *you all* (B, d, Th) *go* (+, TrPr, Q, Tr) *with me*» (Sp, Q, Rh)] (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, iii, ii, 52-53).

Приклад (210) реалізує інформацію на двох рівнях. На рівні DS 1 тема *me* (Set, Q, Th) та рема *at home* (Sp, Rh) є носіями нової, а отже, невідновленої інформації, яка виявляється контекстуально незалежною. На рівні DS 2 тематичний елемент *I* (B, d, Th) є залежним конститuentом, інформація якого є вже відновленою. Проте тема *you all* (B, d, Th) комплементної клаузи є новою та незалежною інформацією. Рема *with me* (Sp, Q, Rh) у фінальній позиції виявляється контекстуально залежною із функцією відновленої інформації. Транзитер *pray* (+, TrPr, Q, Tr), як дієслово прояву волі мовця Форда, котрий звертається до всіх присутніх, зумовлює розгортання динамічної функції комунікативного динамізму далі до конститuentів *you all* (B, d, Th), *with me* (Sp, Q, Rh), які можуть володіти найвищим ступенем КД рівнозначно. На нашу думку, в залежності від інтонаційної акцентуації адресанта як тема *you all* (B, d, Th), так і рема *with me* (Sp, Q, Rh) є можливими носіями найвищої функції комунікативного динамізму. Семантика вольової спрямованості дієслова *pray* зі значенням прохання, благаання зумовлює направленість дії більше на тематичний елемент *you all* (B, d, Th), що постулює її визначення як носія вищого ступеня комунікативної функції прояву вольового бажання адресанта.

Отже, тематичні та рематичні елементи на різних рівнях безпосереднього релевантного контексту ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення засвідчено як носії невідновленої або відновленої інформації як незалежні або залежні мовні складові. Комунікативний динамізм досліджуваного речення окреслено із розгортанням незалежних та залежних елементів до свого найвищого вираження у процесі мовленнєвої комунікації для актуалізації комунікативної орієнтації прояву вольового бажання, наміру мовця та реалізації категорії волевиявлення в складному реченні.

4.1.2.2. Носії контекстуальної залежності / незалежності

Функціональна перспектива речення уможлиблює розмежування між контекстуально залежними та контекстуально незалежними конститuentами. *Контекстуальна залежність* вже пов'язана з відповідними референтами в попередньому тексті або реченні. *Контекстуальна незалежність* елемента може відзначатися сигнальними факторами, такими як означений / неозначений артикль, власний іменник, титул або ім'я [208, с. 240-241]. Семантичні ознаки та динамічний характер примушують контекстуально *незалежні* елементи на зразок об'єктів перевищувати або перекривати провідне дієслово у комунікативному динамізмі незалежно від їхньої позиції в лінійній модифікації. Інформація, яку розкриває об'єкт, підсилює та розширює інформацію, що несе дієслово [186, с. 42].

У нашому дослідженні контекстуальний чинник функціональної перспективи речення дає змогу визначити *позиційне функціонування* особоводієслівних, інфінітивних комплементних клауз як *залежних* або *незалежних* складових та *вплив* інших контекстуально залежних, незалежних конститuentів речення на розгортання комунікативної перспективи цілісної структури речення як реалізації вольового наміру адресанта з відтінками бажання, наказу, прохання.

У граматичних студіях залежність від контексту пов'язують з референтом дії та наявністю вже запровадженої у безпосередній релевантний контекст інформації [93, с. 147]. Комплементні клаузи уводяться у мовленнєвий потік *контекстуально залежними* елементами, які відступають на задній план речення та отримують тенденцію до нейтралізації власної динамічної семантичної функції з переведенням до рангу фона, що зумовлює їхній низький ступінь КД у порівнянні з контекстуально незалежними елементами [96, с. 187]. Проте тільки ядерні мовні складові залежних від контексту елементів можуть уводити іншу динамічну функцію. Їхній контекстуально залежний характер запобігає перехід до контекстуально незалежних елементів [186, с. 68].

Розглянемо комунікативну функцію складових елементів, комплементних клауз у функціональній перспективі ранньоновоанглійського складного речення, враховуючи значення головного дієслова волевиявлення, а також актуалізацію залежних або незалежних конститuentів як контекстуального чинника.

(211) *Leontes*: DS 1 [*«I (B, d, Th) do in justice charge (+, TrPr, Q, Tr), thee (Sp, Q, Rh), On thy soul's peril and thy body's torture»*], DS 2 [*That thou (B, d, Th) commend it (Sp, Q, Rh) strangely to some place Where chance may nurse or end it»*] (FSp, Q, RhPr)] (Shakespeare, *The Winter's Tale*, ii, iii, 180-183).

У безпосередньому релевантному контексті дистрибутивного поля речення (211) рівень DS 1 уводиться *контекстуально незалежним* елементом *I (B, d, Th)*, який відступає на задній фон із нейтральною функцією КД. Дієслово *charge* з ознакою транзитного елемента (+, TrPr, Q, Tr) як контекстуально незалежний конститuent розгортає комунікацію у напрямі незалежного від контексту прономінала *thee (B, d, Th)*, що несе невідому, невідновлену інформацію. У поєднанні вони володіють рівнозначно сильною семантичною функцією, що підсилює наступний зміст речення з розвитком у напрямі клаузального комплементу *That thou commend it strangely to some place Where chance may nurse or end it*, який, як прямий об'єкт, володіє найвищим ступенем КД. Інформація, яку актуалізує займенник *thou (B, d, Th)*, що уводить рівень DS 2 речення, є відновленою, а отже, контекстуально залежною, що зумовлює *контекстуальну залежність* особоводієслівної комплементної клаузи, яка розгортає перспективу комунікації до останнього свого елемента у найвищій динамічній функції та перекриває функцію головного дієслова *charge*.

Категоріальні експоненти дієслів репрезентують динаміку комунікативної функції через індикатори або показники часу і стану. Смісловий компонент дієслова є *контекстуально незалежним* та виявляє сильну тенденцію до ролі медіатора або транзитера між двома типами будь-яких фраз, де його інформація успішно змагається з іншими граматичними категоріальними елементами незалежно від позиції в реченні. Відповідно, особові або неособові дієслівні форми поводять себе однаково в реченні як контекстуально незалежні складові

[186, с. 70-71].

(212) *Demetrius*: «*Chiron* (Set, Th), *thy years* (B, d, Th) **want** (+, TrPr, Q, Tr) *wit* (Sp, Rh), *thy wit* (B, d, Th) **wants** (+, TrPr, Q, Tr) *edge And manners* (Sp, Rh), *to intrude* (+, TrPr, Q, Tr) [*where I* (B, d, Th) *am graced*] (FSp, Q, RhPr) (Shakespeare, *Titus Andronicus*, ii, i, 26-27).

Речення (212) імплементується у контекст фоновою темою власним ім'ям *Chiron* (Set, Th), до якого звертається адресант Деметрійс, із функцією найнижчого ступеня КД як ініціального незалежного конституента. Тематичні елементи головного речення *thy years* (B, d, Th), *thy wit* (B, d, Th) уводять, відповідно, нову та відновлену інформацію, де перша тема *thy years* виявляється контекстуально незалежною, тоді як друга тема *thy wit* відновлює відому інформацію та виступає залежною від контексту. Дієслова *want* (+, TrPr, Q, Tr), *wants* (+, TrPr, Q, Tr), *to intrude* (+, TrPr, Q, Tr) з рисами незалежних транзитних елементів змагаються з комунікативною динамічною функцією кожної з рем у їхній постпозиції, а саме *wit* (Sp, Rh), *edge And manners* (Sp, Rh), *where I am graced* (FSp, Q, RhPr) як незалежних конституентів відповідно. Останні розгортають комунікативний динамізм кожен вищий за попередній у найвищій його функції, яку обіймає власне рема підрядна клауза *where I am graced*. Зазначені невідновлені рематичні елементи та незалежність теми *I* (B, d, Th) зумовлюють контекстуальну незалежність інфінітивної клаузи *edge And manner, to intrude where I am graced* у фінальній позиції речення та носія найвищого ступеня КД. Дієслово *wants* із вольовим відтінком бажання просуває далі комунікативний динамізм наміру мовця Деметріяса до інфінітивного компонента *to intrude*, який отримує більш високу функцію комунікативного динамізму, на реалізацію якої направлена семантика головної дії.

(213) *Viola*: «*I* (B, d, Th) **beseech** (+, TrPr, Q, Tr) *you* (Sp, Q, Rh), *what manner of man is he?*» (FSp, RhPr) (Shakespeare, *Twelfth Night*, iii, iv, 289).

Контекстуальна незалежність особоводієслівної комплементної клаузи *what manner of man is he* (213) зумовлена невідновленою інформацією, носіями якої виступають тема *I* (B, d, Th), рема *you* (Sp, Q, Rh) та власне рема *he* (FSp,

RhPr), які є незалежними складовими у безпосередньому релевантному контексті. Ініціальна позиція тематичного елемента *I* виступає впливовим фактором найнижчого ступеня КД, який далі розгортається у напрямі дієслова прохання *beseech* (+, TrPr, Q, Tr) із незалежною контекстуальною властивістю, яка спрямовує власну волітивну силу благання на рематичний прономінал *you* як деталізатора якості дії. Семантичний відтінок ядерного дієслова *beseech* акцентує увагу адресанта на дію прояву вмовляння, що забезпечує транзитному дієслову *beseech* вищий рівень комунікативного динамізму, який первинно передбачається для подальшої реми *you* у головній клаузі. Але найвищий ступінь КД припадає на комплементну клаузу *what manner of man is he?* із власне ремою конститuentом *he* у найвищому ступені КД у кінцевій позиції, який безпосередньо завершує комунікативну функцію висловлення, що доводить доцільну вольову комунікативну направленість адресанта.

У реченнях (214) – (215) виявляємо ознаки залежних від безпосереднього релевантного контексту елементів особоводієслівної (214) та інфінітивної (215) комплементних клауз.

(214) *Buckingham*: DS 1 [«*but when the way was made, And paved with gold* (Set, Th)], DS 2 [*the emperor* (B, d, Th) *thus desired* (+, TrPr, Q, Tr)], DS 3 [*That he* (B, d, Th) *would please to alter* (+, TrPr, Q, Tr) *the king's course* (Sp, Q, Rh), *And break* (+, TrPr, Q, Tr) *the foresaid peace*» (FSp, Q, RhPr)] (Shakespeare, *King Henry VIII*, i, i, 187-190).

У прикладі (214) засвідчуємо три рівня складного речення. Перший рівень DS 1 розглядаємо фоном речення зі загальною тематичною основою як умовою для мовленнєвої комунікації, де складові є контекстуально незалежними. Тематичний елемент головного речення *the emperor* (B, d, Th) уводиться у контекст як незалежний компонент із функцією невідновленої інформації, яка відтворюється у динамічному розвитку на третьому рівні DS 3 тематичним компонентом *he* (B, d, Th), що виявляється носієм попередньої інформації теми *the emperor*, а отже, показує ознаки контекстуальної залежності. Рематичні фрази *the king's course* (Sp, Q, Rh) як рема та *the foresaid peace* (FSp, Q, RhPr) як

власне рема визначаємо контекстуально незалежними елементами, оскільки вони не репрезентують попередню інформацію в контексті. Особоводієслівна комплементна клауза *That he would please to alter the king's course, And break the foresaid peace* містить відновлену інформацію, актуалізатором якої є залежний від контексту тематичний суб'єкт *he*, що відтворює тему *the emperor*, та виявляється контекстуально залежним елементом речення.

Динамічну функцію бажання головного суб'єкта речення (214) окреслюємо із дієсловом *desired* (+, TrPr, Q, Tr) як транзитера, який запроваджує у контекст особоводієслівну комплементну клаузу у вищому ступені КД. Динаміка додаткової клаузи перевищує комунікативний динамізм дієслова *desired*, семантичне значення якого направлене на актуалізацію бажальної дії адресанта інфінітивами *to alter* (+, TrPr, Q, Tr), *break* (+, TrPr, Q, Tr) як транзитних елементів, що розгортають інформацію далі до реми *the king's course* та власне реми *the foresaid peace*, де останні набувають ознак найвищої динамічної функції комунікативного динамізму цілісної структури речення, що доводить відповідність наміру мовця комунікативній меті повідомлення.

(215) *Imogen: DS 1 [«The shes of Italy (B, d, Th) should not betray Mine interest (Sp, Q, Rh) and his honour (Sp, Q, Rh), or **have charged** (+, TrPr, Q, Tr) him (Sp, Q, Rh), At the sixth hour of morn, at noon, at midnight (FSp, Q, RhPr)], DS 2 [To encounter (+, TrPr, Q, Tr) me (Sp, Q, Rh) with orisons (FSp, Q, RhPr)], DS 3 [for then (Set) I (B, d, Th) am in heaven for him» (FSp, Q, RhPr)] (Shakespeare, *Cymbeline*, i, iii, 29-33).*

Речення (215) засвідчуємо із трьома рівнями репрезентації комунікативної функції вольової вимоги, примусу суб'єкта *The shes of Italy* (B, d, Th) як першого тематичного конституента із властивістю контекстуально незалежного компонента. На DS 1 рівні комунікативний динамізм розгортається від теми *The shes of Italy* із функцією найнижчого ступеня КД до рематичних елементів *Mine interest* (Sp, Q, Rh), *his honour* (Sp, Q, Rh) як невідновленої інформації із більшим ступенем КД. Дієслово *have charged* (+, TrPr, Q, Tr) направляє семантичну функцію волі мовця на рему *him* (Sp, Q, Rh), динаміка якої

перекриває силу матричного дієслова та уможлиблює її найвищий ступінь КД на зазначеному рівні DF, оскільки конститuent *him* як адресат вольової інтенції наказу адресанта нейтралізує значення власне реми *At the sixth hour of morn, at noon, at midnight* (FSp, Q, RhPr), що зумовлює нижчий ступінь КД останньої. На рівнях DS 2, DS 3 незалежні компоненти в ініціальной позиції *To encounter* (+, TrPr, Q, Tr), *for then* (Set) окреслюємо у найвищому ступені КД за інтонаційною, а отже, логічною ознакою вольової цілеспрямованості, тоді як рематичні елементи *with orisons* (FSp, Q, RhPr), *for him* (FSp, Q, RhPr) у фінальній позиції кожного рівня отримують функцію найнижчого ступеня КД.

Конституенти інфінітивної комплементної клаузи *me, I, for him* як референти вже відомої, відновленої інформації зумовлюють останній контекстуальну залежність у безпосередньому релевантному контексті речення (215). Завдяки незалежним елементам *To encounter, for then* інфінітивну клаузу *To encounter me with orisons, for then I am in heaven for him* у складі речення вищого рівня визначаємо із функцією найвищого ступеня КД для актуалізації вольової спрямованості бажання мовця.

Отже, у ранньоновоанглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення наявність у комплементних особоводієслівній, інфінітивній клаузах таких елементів або референтів, що не залежать або залежать від безпосереднього релевантного контексту речення зумовлює контекстуальну незалежність / залежність комплементних клауз. Розгортання комунікативного динамізму залежить від семантичної ознаки ядерного дієслова вольового наміру мовця, що зумовлює направленість функції найвищого ступеня КД на інтонаційно та динамічно акцентовані реченнєві компоненти для реалізації відповідного вольового значення складного речення.

4.2. Принципи аранжування конститuentів в реалізації функціональної перспективи складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові

Мова та мовлення є головним джерелом інформації, на основі якої

встановлюються закони, категорії, форми людського мислення. Соціальною сутністю будь-якої мови є забезпечення комунікативної складової учасників спілкування, де останнє здійснюється за допомогою висловлення, тобто речення [99, с. 434-435]. Речення формується в процесі акта комунікації, де думка набуває форми та створюється відповідна структура речення. А мова примушує людину модифікувати свої процедури інтерпретації та продукування мовлення [15, с. 13].

У визначенні функціональної перспективи речення на комунікативному рівні принципи порядку конститuentів тісно переплітаються з можливим аранжуванням складових компонентів речення на синтаксичному рівні. Доцільним у нашому дослідженні вважаємо звернення уваги на синтаксичний аспект лінійної модифікації елементів ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення.

4.2.1. Об'єктивний немаркований порядок слів

У мовознавстві поширення набули дві традиції вивчення порядку слів – «грінберзька» та «празька». Перша традиція започатковується у ранніх працях Дж. Грінберга та висуває гіпотезу, що в кожній мові світу існує нейтральний, базовий, немаркований та граматикалізований порядок слів. Друга базується на дослідженнях концепцій представників Празького лінгвістичного гуртка, які обґрунтовують порядок слів прагматичними статусами, власне «тема – рема», «топік – фокус» [60, с. 326].

За В. Матезіусом, Я. Фірбасом порядок слів є системою, що складається за допомогою спільних відношень відповідних принципів впорядкування конститuentів у реченні. До найважливіших принципів відносять наступні [82, с. 253-260; 186, с. 117-118; 95, с. 145]: 1) *принцип граматичної або синтаксичної функції* – позиційне розташування елементів зумовлено синтаксичною функцією граматичного підмета / присудка; 2) *принцип когерентності* – зміна в позиції одного елемента тягне за собою позиційну зміну іншого елемента при збереженні близької суміжності між ними; 3) *лінійний принцип ФПР* –

передбачає впорядкування порядку слів у термінах інтерпретаційної послідовності «тема – транзитний елемент – рема» відповідно до поступового зростання комунікативного динамізму в межах базової дистрибуції КД; 4) *принцип емфаз* – акцентуація конкретних важливих конститuentів за допомогою інтонації при емпатичному мовленні; 5) *принцип звукової ритмічності* – ритмічне чергування наголошених (важких) / ненаголошених (легких) складових. В англійській мові позиційне аранжування слів, словосполучень у реченні може залежати від того, чи є вони ритмічно важкими (довгими, складними) або ритмічно легкими (короткими, простими) елементами, з яких речення може починатися або закінчуватися.

У реченні, що вживається у відповідному контексті, *порядок слів* виконує декілька функцій, де зміни порядку елементів не порушують виокремлення компонентів функціональної перспективи речення, оскільки його пластичність не є результатом суто механічним, а залежить від актуального членування речення (АЧР) [141, с. 36; 82, с. 247]. Порядок слів повинен відтворювати ідентичний порядок думок та понять речення. Він слугує для вираження синтаксичних відношень, де у сучасних мовах існує тенденція ставити суб'єкт за пункт відправлення власне думки. За Генрі Вайлем, мови можуть використовувати різні синтаксичні конструкції, але порядок думок або ідей залишається загалом однаковим, де рух від ініціального поняття до мети розкриває дух розуму [281, с. 21-43; 187, с. 12-37].

В. Фолі зазначає, що впорядкування конститuentів англійської мови суворо детермінується синтаксичними умовами, власне кодуванням граматичних відношень між суб'єктом та об'єктом [192, с. 205]. Англійська відрізняється від інших мов стійким порядком елементів у реченні завдяки граматицізації та синтаксичним зрушенням, що майже не дозволяє замінювати закріплене позиційне розташування граматичних присудка, підмета в залежності від контексту або ситуації [82, с. 251] та уможлиблює домінування граматичного принципу у функціональній перспективі речення.

У граматичних студіях порядок слів у реченні розглядають як

об'єктивний / суб'єктивний та маркований / немаркований. За В. Матезіусом, послідовність, при якій за вихідний пункт приймається початкова частина, а ядро є кінцевим пунктом висловлення, називається *об'єктивним* порядком слів із рухом комунікативного динамізму від вже відомої до невідомої інформації. При розташуванні на початку ядра, за яким слідує вихідний пункт повідомлення, порядок елементів окреслюється як *суб'єктивний* [81, с. 244]. При цьому узгодженість «тема – рема» постулюють як *об'єктивний* нормальний порядок конститuentів без будь-якого маркування, тоді як послідовність «рема – тема» належить до *суб'єктивного*, емотивного порядку слів із відповідним маркуванням [264, с. 32]. Отже, при актуальному членуванні речення *об'єктивний* порядок слів не має властивої ознаки та вважається *немаркованим*, тоді як *суб'єктивний* порядок слів є завжди *маркованим* [82, с. 252-253].

Для визначення функціональної перспективи ранньоніовоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення з урахуванням порядку слів послуговуємось *принципом синтаксичної функції*, згідно з яким позиція кожного елемента в реченні детермінується його синтаксичною функцією, *принципом лінійної модифікації ФПР*, де реченнєві елементи аранжуються у триаспектне поєднання «Th – Tr – Rh» («тема – транзитний елемент – рема») відповідно до градуальної шкали розгортання або базової дистрибуції комунікативного динамізму, та *принципом емфаз* з акцентуванням певних важливих конститuentів [186, с. 118], при цьому єдиними семантичними та синтаксичними засобами виділення «теми – реми» є порядок слів, логічний наголос та фразовий наголос або інтонаційне акцентування прояву волі адресанта [4, с. 9; 133, с. 9-10; 107, с. 167-170].

У ранньоніовоанглійській мові засвідчено **шість структурних типів** складних речень з дієсловами волевиявлення, що відповідають *об'єктивному немаркованому* SVO-порядку слів при тема-рема-тичній лінійній модифікації з комунікативною орієнтацією на прояв волі адресанта, власне структурні базові моделі як: NP-VP-CP (*that- / wh*-clause), NP-VP-NP-CP (*that- / wh*-clause), NP-VP-NP-INF-CP (*that- / wh*- clause), NP-VP-CP (*to- / bare* INF clause), NP-VP-NP-CP

(*to-* / *bare* INF clause), VP-NP-CP (*how-to*-INF clause).

До першого типу об'єктивного немаркованого порядку слів відносимо складне речення базової моделі NP-VP-CP (*that-* / *wh*-clause):

(216) *Horatio*: DS 1 [*«You from the Polack wars, and you from England, Are here arrived, give order»*] (тема) DS 2 [*that these bodies High on a stage be placed to the view»*] (рема) (Shakespeare, *Hamlet*, v, ii, 387-389).

У прикладі (216) засвідчуємо два рівня із дієслівною фразою наказу *give order* у головному реченні як теми на DS 1 та особоводієслівною клаузою як реми на DS 2. Об'єктивний немаркований SVO-порядок слів зумовлює тема-рематичну конфігурацію комунікативного динамізму відношенням «тема – рема». Головну клаузу *You from the Polack wars, and you from England, Are here arrived, give order* окреслюємо у статусі теми як вихідного пункту повідомлення та прояву волевиявлення мовця Гораціо, тоді як особоводієслівну клаузу *that these bodies High on a stage be placed to the view* визначаємо ремою як ядро висловлення у кінцевій позиції речення із завершенням його смислу.

На триаспектному тема-рематичному рівні речення (216) окреслюємо як:

(216') *Horatio*: DS 1 [*You* (B, d, Th) *from the Polack wars* (Sp, Q, Rh), *and* (TrPro) *you* (B, d, Th) *from England* (Sp, Rh), *Are here arrived* (+, TrPr, Q, Tr), *give order* (+, TrPr; FSp, Q, RhPr)] DS 2 [*that* (TrPro) *these bodies* (B, d, Th) *High on a stage* (Sp, Q, Rh) *be placed* (+, TrPr, Q, Tr) *to the view* (FSp, RhPr)].

У схемі (216') розгортання комунікативного динамізму фіксуємо від мінімально інформативних елементів *You* (B, d, Th) на DS 1, *that* (TrPro) на DS 2 до компонентів з максимальною інформативністю – транзитного елемента *give order* (+, TrPr; FSp, Q, RhPr) на DS 1, *to the view* (FSp, RhPr) на DS 2 як подальшої функціональної перспективи речення, власне реми. DS 1 є основою речення, а DS 2 є ядром з інформативно найвагомішим елементом *be placed* (+, TrPr, Q, Tr), який, на нашу думку, є інтонаційно та логічно *найвагомішим конституентом* реалізації волевиявлення мовця. Комунікативна напруга отримує вираження на DS 2 та є вищою за DS 1, оскільки DS 2 розгортає значення наказу адресанта Гораціо та містить дієслово *be placed*, на яке

направлена реалізація головної дії.

У лінгвістиці комунікативну напругу розуміють як функціонально-комунікативний принцип, що зумовлений комунікативною інтенцією адресанта та знаходить своє вираження в інтонаційному оформленні структури речення з урахуванням тема-рематичних відношень. Зазначений принцип забезпечує вирівнювання інформації за допомогою нарощування смислової незавершеності з поступовим завершенням або розвантаженням висловлення; та шляхом зняття комунікативної напруги за лінією спадання від смислового піка до того певного конституента речення, який повністю вичерпує його комунікативну напругу, яку характеризують напрямом розвитку «тема – рема», «рема – тема» та ступенем досяжності комунікативного динамізму [95, с. 147]. В реченні (216) комунікативний динамізм наказу адресанта Гораціо отримує свій найвищий ступінь на DS 2 з комунікативним розвантаженням і смисловою завершеністю вольової спрямованості комунікації; найнижчий ступінь КД визначаємо на DS 1, де нарощується смислова напруга із незавершеністю значення повідомлення.

У реченнях (217) – (218) дієслова рішення *be resolved* (217), прохання *asked* (218) маркують особоводієслівні клаузи сполучниками *where* (217), *who* (218). Останні засвідчуємо як *найбільш акцентовані елементи* комунікативної напруги з розвантаженням комунікативного динамізму на їхньому позиційному рівні. Лінійну модифікацію функціональної перспективи речень (217), (218) окреслюємо у відношеннях як тема (DS 1) – рема (DS 2) із ескалацією функції КД прояву волі адресантів Річарда та місіс Пейдж від ініціального елемента з мінімальною інформативністю на DS 1 рівні як відомої інформації до кінцевого елемента на DS 2 рівні. *Найвагомішим інформативним елементом* реми як нової інформації кожного повідомлення є кореляти зв'язку *where* (217), *who* (218), на які спрямована реалізація головної дії, комунікативне розвантаження.

(217) *Richard*: DS 1 [«*I cannot joy, until I **be resolved***] (тема) DS 2 [*Where our right valiant father is become*] (рема) (Shakespeare, *King Henry VI, Part III*, ii, i, 9-10). (218) *Mrs. Page*: DS 1 [«*What a taking was he in when your husband **asked***] (тема) DS 2 [*who was In the basket!*»] (рема) (Shakespeare, *The Merry Wives of*

Windsor, iii, iii, 191-192).

У схемах (217'), (218') триаспектного тема-рематичного розгортання речень (217), (218) логічно та інформативно найвагоміші транзитні елементи *Where* (TrPro) (217'), *who* (TrPro; B, d, Th) (218') отримують найбільшу комунікативну напругу та уможливають розгортання найвищого ступеня КД на DS 2 рівнях: (217') *Richard*: DS 1 [*I cannot joy* (Set, Th), *until* (TrPro) *I* (B, d, Th) *be resolved* (+, TrPr; Sp, Q, Rh)] DS 2 [*Where* (TrPro) *our right valiant father* (B, d, Th) *is become* (+, TrPr; Sp, Q, Rh)]. (218') *Mrs Page*: DS 1 [*What a taking was he* (Set, Th) *in* (TrPro) *when* (TrPro) *your husband* (B, d, Th) *asked* (+, TrPr; Sp, Q, Rh)] DS 2 [*who* (TrPro; B, d, Th) *was* (+, TrPr, Q, Tr) *In the basket* (Sp, Rh)]!

Другий тип об'єктивного немаркованого порядку слів окреслюємо базовою моделлю NP-VP-NP-CP (*that-* / *wh*-clause):

(219) *Leontes*: DS 1 [«*Antigonus, I charged thee*] (тема) DS 2 [*that she should not come about me: I knew she would*»] (рема) (Shakespeare, *The Winter's Tale*, ii, iii, 42). (220) *Marcus*: DS 1 [«*and your affections are A sick man's appetite, who desires most that*] (тема) DS 2 [*Which would increase his evil*] (рема)» (Shakespeare, *Coriolanus*, i, i, 182-183). (221) *Lear*: DS 1 [«**Resolve** me, with all modest haste], (тема) DS 2 [*which way Thou mightst deserve*»] (рема) (Shakespeare, *King Lear*, ii, iv, 25-26).

У прикладах (219) – (221) тематичні конституенти як вихідний пункт повідомлення *Antigonus, I charged thee* (219), *and your affections are A sick man's appetite, who desires most that* (220), *Resolve me, with all modest haste* (221) складають основу висловлень на DS 1 DF речень та розвивають комунікативний динамізм вольового наміру адресантів Леонтеса (219), Кая Марція (220), короля Ліра (221) на рематичні складові комплементні клаузи *that she should not come about me: I knew she would* (219), *Which would increase his evil* (220), *which way Thou mightst deserve* (221) як ядро та кінцевий пункт повідомлень на DS 2 рівнях DF зазначених прикладів.

Відмітною ознакою розвитку комунікативного динамізму волевиявлення прикладів (219) – (221) є той факт, що *інформативно найвагомішими*

елементами з інтонаційно логічною акцентуацією реалізації волі мовців засвідчуємо різнорівневі конституенти: прономінал *thee* (Sp, Q, Rh) (219'), іменну фразу *most that* (Sp, Q, Rh) (220') як реми на DS 1 та сполучникову фразу *which way* (TrPro; Set) (221') як фоновий елемент на DS 2, що продемонстровано у схемах (219') – (221') триаспектного тема-рематичного розгортання речень:

(219') *Leontes*: DS 1 [*Antigonus* (Set), *I* (B, d, Th) *charged* (+, TrPr, Q, Tr) *thee* (Sp, Q, Rh)] DS 2 [*that* (TrPro) *she* (B, d, Th) *should not come* (+, TrPr, Q, Tr) *about me* (Sp, Q, Rh): *I knew she would* (FSp, Q, RhPr)]. (220') *Marcus*: DS 1 [*and your affections are A sick man's appetite* (Set, Th), *who* (TrPro; B, d, Th) *desires* (+, TrPr, Q, Tr) *most that* (Sp, Q, Rh)] DS 2 [*Which* (TrPro; B, d, Th) *would increase* (+, TrPr, Q, Tr) *his evil* (Sp, Q, Rh)]. (221') *Lear*: DS 1 [*Resolve* (TrPr, Q, Tr; B, d, Th) *me* (Sp, Q, Rh), *with all modest haste* (FSp, Q, RhPr)], DS 2 [*which way* (TrPro; Set) *Thou* (B, d, Th) *mightst* (+, TrPr, Q, Tr) *deserve* (+, TrPr; Sp, Q, Rh)].

У схемах (219') – (220') функціональна перспектива волевиявлення дієслів *charged* (+, TrPr, Q, Tr), *desires* (+, TrPr, Q, Tr) як транзитних елементів направлена на інтонаційно важливі елементи *thee* (Sp, Q, Rh) (219'), *most that* (Sp, Q, Rh) (220') як реми, що сприяє акцентуації комунікативного динамізму прояву волі адресантів на DS 1 як теми повідомлення, яка отримує ступінь КД вищий, ніж на DS 2 у статусі реми. У схемі (221') визначаємо найвищий ступінь КД прояву вольового значення бажання адресанта короля Ліра на рівні реми у DS 2 рівні особоводієслівної клаузи, де акцентуація вольового наміру реалізована фоновим елементом *which way* (TrPro; Set). У реченнях (219'), (220') комунікативна напруга волевиявлення мовців є найвищою на DS 1, проте у (221') DS 2 рівень отримує найвищу напругу комунікативного динамізму волевиявлення із розвантаженням динамічної напруги функціональної перспективи речення на фінальних компонентах відповідних DS рівнях.

Третій тип об'єктивного немаркованого порядку слів засвідчуємо базовою моделлю NP-VP-NP-CP (INF clause) - CP (*that-* / *wh-*clause) з інфінітивною та особоводієслівною комплементними клаузами.

Першу конфігурацію третього типу речення окреслюємо як

модель NP-VP-NP-CP (INF clause) - CP (*that*-clause) як:

(222) *King*: DS 1 [«*For me, by heaven, I bid you be assured*] (тема), DS 2 [*I'll be your father and your brother too*] (рема) (Shakespeare, *King Henry IV, Part II*, v, ii, 56-57).

Відмітною ознакою прикладу (222) об'єктивного немаркованого порядку слів є актуалізація прямого додатка об'єктною інфінітивною фразою *you be assured* (NP + INF) (акузатив з інфінітивом) із особоводієслівною клаузою як непрямим об'єктом у кінцевій позиції. Комунікативне вольове спрямування адресанта короля Генріха репрезентуємо відношенням «тема – рема», де тему фіксуємо у головній клаузі на DS 1 як вихідний пункт повідомлення *For me, by heaven, I bid you be assured*, що уводить у DS 2 особоводієслівний комплемент *I'll be your father and your brother too* як ядро у статусі реми із розгортанням КД веління наказу короля Генріха. Рема комплементної клаузи у фінальній позиції маркує тему головної клаузи в ініціальнойній позиції, а також як нова інформація розкриває значення теми та завершує семантичний смисл речення.

На триаспектному тема-рематичному рівні речення (222) подаємо як:

(222') *King*: DS 1 [*For me, by heaven* (Set), I (B, d, Th) ***bid*** (+, TrPr, Q, Tr) *you* (Sp, Q, Rh) *be* (+, TrPr, Q, Tr) *assured* (FSp, Q, RhPr)], DS 2 [*I* (B, d, Th) *'ll be* (+, TrPr, Q, Tr) *your father* (Sp, Q, Rh) *and* (TrPro) *your brother too* (FSp, Q, RhPr)].

Основою схеми (222') є DS 1 рівень із дієсловом *bid* як інформативно найвагомим елементом, значення якого розгортається на прономінально-інфінітивну об'єктну фразу *you be assured* із менш вагомим інформативним вираженням. Ядром схеми (222') є особоводієслівна комплементна клауза *I'll be your father and your brother too* у DS 2, що містить інформативно найвагомий конституент *your brother too* (FSp, Q, RhPr). У межах цілісної структури речення (222) комунікативна напруга у DS 2 є вищою за DS 1, оскільки DS 2 розширює семантику наказу дієслова *bid* із реалізацією вольової дії. На DS 1 із найнижчим ступенем КД смислова напруга тільки нарощується та значення волевиявлення є незавершеним. На DS 2 комунікативний динамізм волевиявлення адресанта виявляє свій найвищий ступінь на інтонаційно та логічно важливих елементах

your father та *your brother too* із комунікативним розвантаженням, смисловою завершеністю вольової цілеспрямованості комунікації складного речення.

Другу конфігурацію третього типу речення представлено моделлю NP-VP-NP-CP (INF clause) - CP (*wh*-clause):

(223) *Leontes*: DS 1 [*«I ne'er heard yet*] (тема) [DS 2 [*That any of these bolder vices wanted Less impudence to gainsay*] (тема) DS 3 [*what they did Than to perform it first*»] (рема)]] (рема) (Shakespeare, *The Winter's Tale*, iii, ii, 56-57).

У прикладі (223) засвідчуємо три рівні дистрибутивного поля речення. На рівні відношень DS 1 – [DS 2 + DS 3] комунікативний динамізм розгортається від тематичної клаузи *I ne'er heard yet* до підрядної клаузи *That any of these bolder vices wanted Less impudence to gainsay what they did Than to perform it first* як реми висловлення. На DS 2 – DS 3 рівнях темою визначаємо інфінітивну клаузу *That any of these bolder vices wanted Less impudence to gainsay*, а питальну клаузу *what they did Than to perform it first* окреслюємо ремою у складі підрядного речення на DS 2.

Волевиявлення мовця Леонтеса імплементується у відношеннях «тема (DS 1 + DS 2) – рема (DS 3)», де відношення DS 1 – [DS 2 + DS 3] можуть також актуалізуватися як «тема (DS 1) – рема (DS 2 + DS 3)». Тема уводиться на DS 1 головною клаузою *I ne'er heard yet* та просувається на DS 2 інфінітивною клаузою *That any of these bolder vices wanted Less impudence to gainsay*. Пропозиція теми реалізується дієсловом *wanted*, іменною фразою *Less impudence* та інфінітивом *to gainsay*. Тема DS 2 маркується ремою, що уводиться на DS 3 питальною клаузою *what they did Than to perform it first*, яка виявляється ремою для DS 2 та DS 1 рівнів. Отже, рема на DS 3 розкриває смисловий потенціал теми DS 2. Рема DS 2 + DS 3 актуалізує інформацію теми DS 1 та завершує комунікативне вольове значення речення.

Триаспектне тема-рема-тема розгортання речення (223) окреслюємо як:

(223') *Leontes*: DS 1 [*I (B, d, Th) ne'er heard (+, TrPr, Q, Tr) yet (Set, Th)*] (тема) DS 2 [*That (TrPro) any of these bolder vices (B, d, Th) wanted (+, TrPr, Q, Tr)*

(тема) *Less impudence* (Sp, Q, Rh) *to gainsay* (+, TrPr; FSp, Q, RhPr) (рема)] (тема) DS 3 [*what* (Set, Th) *they* (B, d, Th) *did* (+, TrPr, Q, Tr) *Than to perform* (+, TrPr; Sp, Q, Rh) *it first* (FSp, Q, RhPr)] (рема)] (рема).

У схемі (223') інформація на рівнях DS 1, DS 2 є темою речення, де DS 1 як фон далі розгортає комунікативний динамізм до DS 2 як теми або вже запровадженої у контекст інформації. Своєю чергою, DS 2 містить тему *That any of these bolder vices wanted* та рему *Less impudence to gainsay* із інформативно найвагомішим елементом інфінітивом *to gainsay* (+, TrPr; FSp, Q, RhPr) як подальшої функціональної перспективи речення. Дієслово бажання *wanted* (+, TrPr, Q, Tr) як транзитний конституент ескалує далі комунікативний динамізм і не є інформативно найвагомішим елементом. Комунікативну напругу вольового бажання адресанта Леонтеса започатковуємо на DS 1 із найнижчим ступенем КД, далі нарощуємо на DS 2 та концентруємо на DS 3, де останній отримує найвищий ступінь КД зі смисловим розвантаженням бажання мовця.

Четвертий тип об'єктивного немаркованого порядку слів фіксуємо базовою моделлю NP-VP-CP (*to-* / *bare* INF clause):

(224) *Ghost*: [«*But that I am forbid*»] (тема) [*To tell the secrets of my prison-house*] (рема) (Shakespeare, *Hamlet*, i, v, 14).

Речення (224) репрезентуємо як дистрибутивне поле безпосереднього релевантного контексту з об'єктивним немаркованим порядком слів, де об'єкту частину представлено інфінітивною комплементною клаузою. Темою прикладу (224) є початкова частина *But that I am forbid* із дієсловом *forbid*, яка фактично уводить рему *To tell the secrets of my prison-house*. Комунікативний динамізм вольової семантики повідомлення розгортаємо від вже відомої інформації в ініціальной позиції *But that I am forbid* до невідомої інформації ядра *To tell the secrets of my prison-house*. Адресант *Ghost* (Дух) констатує вольову дію заборони як теми на початку речення з подальшим поясненням або ремою, що реалізується інфінітивним реченням.

Триаспектне тема-рематичне розгортання речення (224) представимо як:

(224') *Ghost*: *But that* (Set, Th) *I* (B, d, Th) *am forbid* (+, TrPr, Q, Tr) *To tell*

(+, TrPr; Sp, Q, Rh) *the secrets of my prison-house* (FSp, Q, RhPr).

Схема (224') уводиться у безпосередній релевантний контекст фоновим елементом *But that* (Set, Th), який розвиває КД речення через тему *I* (B, d, Th), транзитні елементи *forbid* (+, TrPr, Q, Tr), *To tell* (+, TrPr; Sp, Q, Rh) до власне реми *the secrets of my prison-house* (FSp, Q, RhPr) як подальшої ФПР. Фон речення *But that* (Set, Th) із мінімальною інформативністю володіє найменшим ступенем КД, тоді як функціональний елемент *the secrets of my prison-house* (FSp, Q, RhPr) як максимально інформативний конститuent отримує найвищий ступінь КД речення (224). Реалізацію волевиявлення адресанта засвідчуємо у дієслові заборони *forbid*, інфінітиві *To tell* як інтонаційно, інформативно важливих складників речення за принципом емпізи. Оскільки комунікативний динамізм інфінітива як подальшого конститuenta превалює динамічну силу головного дієслова, акцентуація волювої дії припадає на інфінітивний елемент *To tell* із отриманням найвищого ступеня КД як інформативно найважливішого елемента. Комунікативну напругу речення (224) окреслюємо із нарощенням у дієслові *forbid*, подальшою концентрацією на інфінітиві *To tell* та отриманням смислового розвантаження у фінальному елементі *the secrets of my prison-house*.

П'ятий тип об'єктивного немаркованого порядку слів окреслюємо як базову модель NP-VP-NP-CP (*to- / bare INF clause*). На основі принципу емпізи виокремлюємо дві конфігурації зазначеної моделі.

Першу конфігурацію п'ятого типу речення засвідчуємо із актуалізацією адресата як теми повідомлення:

(225) *Macduff*: [«*He did command me*»] (тема) [*to call timely on him*»] (рема) (Shakespeare, *Macbeth*, ii, iii, 51).

Приклад (225) уводиться у безпосередній релевантний контекст головною клаузою *He did command me* як темою висловлення із дієсловом наказової семантики *did command* та прономіналом *me*. Це є вихідним пунктом висловлення, який запроваджує ядро на рівні інфінітива *to call timely on him* у статусі реми. Ескалацію комунікативного динамізму засвідчено від основи або відомої інформації у головній клаузі до ядра або невідомої адресантові

інформації інфінітивного компонента.

Триаспектне тема-рематичне розгортання речення (225) представимо як:

(225') *Macduff: He* (B, d, Th) *did command* (+, TrPr, Q, Tr) *me* (Sp, Q, Rh) *to call* (+, TrPr; Sp, Q, Rh) *timely on him* (FSp, Q, RhPr).

У схемі (225') мінімально інформативний елемент тема *He* (B, d, Th) із найнижчим ступенем КД розгортає динамічну вольову функцію адресанта через дієслово волевиявлення *did command* (+, TrPr, Q, Tr) як транзитного елемента, іменну фразу *me* (Sp, Q, Rh) як деталізатора та рему, інфінітив *to call* (+, TrPr; Sp, Q, Rh) як транзитера, деталізатора, реми до часового локатива *timely on him* (FSp, Q, RhPr) як подальшої ФПР та власне реми. Цілеспрямованість наказу мовця Макдафа акцентовано на конституенті *me* як вже відомої інформації, який фіксуємо інтонаційно та інформативно найвагомішим елементом із отриманням найвищого ступеня КД, динамічна функція якого перевищує семантику дієслова *did command*. Комунікативну напругу прояву волі визначаємо із нарощенням у прономіналі *me* та отриманням актуалізації смислового потенціалу в інфінітивній фразі *to call timely on him*.

Другу конфігурацію п'ятого типу речення відзначаємо реалізацією адресата як реми висловлення:

(226) *Lear*: [«*we are not ourselves When nature, being oppress'd, commands*] (тема) [*the mind To suffer with the body*»] (рема) (Shakespeare, *King Lear*, ii, iv, 108-110). (227) *Rosencrantz*: [«*they have already order*] (тема) [*This night to play before him*»] (рема) (Shakespeare, *Hamlet*, iii, i, 20-21). (228) *Grumio*: [«*I say unto thee, I bid*] (тема) [*thy master cut out the gown*»] (рема) (Shakespeare, *The Taming of the Shrew*, iv, iii, 127-128).

У прикладах (226) – (228) засвідчуємо, що актуалізація волевиявлення головних дієслів *commands*, *order*, *bid* у темі спрямована на реалізацію вольової дії в позиції реми рематичними елементами *the mind To suffer with the body* (226), *This night to play before him* (227), *thy master cut out the gown* (228), де іменні фрази *the mind* (226), *This night* (227), *thy master* (228), як нову та невідому адресантові інформація, окреслюємо як адресат у статусі реми зі

спрямованістю комунікативної напруги на інфінітивні компоненти *To suffer* (226), *to play* (227), *cut out* (228), які виражають потенційну дію інтенції волевиявлення та виявляються інтонаційно й логічно найвагомішими елементами розвитку комунікативного динамізму.

Ескалацію комунікативного динамізму речень (226) – (228) демонструємо у схемах (226') – (228') триаспектного тема-рематичного розгортання та семантичної інтерпретації речень із виокремленням інфінітивів *To suffer*, *to play*, *cut out* як транзитних елементів (+, TrPr; Q, Tr) у найвищому ступені КД:

(226') *Lear: we are not ourselves When nature (B, d, Th), being oppress'd, commands (+, TrPr, Q, Tr) the mind (Sp, Q, Rh) To suffer (+, TrPr; Q, Tr) with the body (FSp, Q, RhPr).* (227') *Rosencrantz: they (B, d, Th) have already order (+, TrPr, Q, Tr) This night (Sp, Q, Rh) to play (+, TrPr; Q, Tr) before him (FSp, Q, RhPr).* (228') *Grumio: I say unto thee (Set, Th), I (B, d, Th) bid (+, TrPr, Q, Tr) thy master (Sp, Q, Rh) cut out (+, TrPr; Q, Tr) the gown (FSp, Q, RhPr).*

Шостий тип об'єктивного немаркованого порядку слів репрезентуємо базовою моделлю VP-NP-CP (*how-to-INF* clause) з інфінітивним компонентом та компонентайзером *how*:

(229) *Caliban: [«Show thee a jay's nest and **instruct** thee] (тема) [how To snare the nimble marmoset»] (рема) (Shakespeare, *The Tempest*, ii, ii, 173-174).*

У реченні (229) спостерігаємо розгортання комунікативного динамізму прояву вольового значення рекомендації або інструкції від теми *Show thee a jay's nest and instruct thee* як основи повідомлення до реми *how To snare the nimble marmoset* як ядра повідомлення, що уводиться в речення сполучником *how*. Концентрацію комунікативного динамізму волевиявлення та реалізацію дії головного дієслова *instruct* засвідчуємо в інфінітивній фразі *To snare* компонентної клаузи на рівні реми, що зумовлює йому вищу за тему комунікативну напругу та найвищий ступінь КД.

Триаспектне тема-рематичне розгортання речення (229) представимо як:

(229') *Caliban: Show thee a jay's nest (Set, Th) and instruct (+, TrPr, Q, Tr) thee (Sp, Q, Rh) how (TrPro) To snare (+, TrPr; Q, Tr) the nimble marmoset (FSp, Q,*

RhPr).

У схемі (229') відмічаємо початок розвитку комунікативного динамізму від фонового конституента *Show thee a jay's nest* (Set, Th) із найнижчим ступенем КД, який ескалуємо далі через транзитний елемент *instruct* (+, TrPr, Q, Tr), деталізатор рему *thee* (Sp, Q, Rh), транзитно орієнтований елемент *how* (TrPro) до інформативно найвагомішого елемента *To snare* (+, TrPr; Q, Tr) у найвищому ступені КД як конституента комунікативного розвантаження, і завершуємо подальшим деталізатором, власне ремою *the nimble marmoset* (FSp, Q, RhPr).

Отже, у ранньоновоанглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення у лінійній модифікації об'єктивного немаркованого порядку слів засвідчено реалізацію функціональної перспективи речення шляхом нарощення комунікативної напруги у головній або особоводієслівній / інфінітивній комплементній клаузах із розгортанням комунікативного динамізму прояву волевиявлення адресанта від теми як основи повідомлення до реми як ядра повідомлення. Динамічне розвантаження складного речення зафіксовано на логічно та інтонаційно найвагомішому конституенті з максимальною інформативністю у найвищому ступені КД, який обіймає певну тема-рема-тематичну функцію із реалізацією на рівні *іменної* або *сполучникової фрази, корелята підрядного зв'язку, головного особоводієслівного або інфінітивного дієслова*.

4.2.2. Суб'єктивний маркований порядок слів

У мовознавстві поряд із нейтральним порядком слів, де тема передуює акцентованій ремі, лінгвісти виділяють інверсію реми або коли акцентована *рема* спостерігається перед *темою* [116, с. 442]. Так, спочатку стоїть ядро висловлення, за яким слідує вихідний пункт повідомлення. При такій послідовності конституентів у мовленні адресант не звертає увагу на природний перехід від відомої до невідомої інформації. Він ставить на перше місце ядро висловлення або рему, оскільки він дуже захоплений значенням даної інформації. І тому рема-тематична послідовність надає ядру повідомлення

особливої та більшої значущості [95, с. 150; 81, с. 244-245]. При цьому препозиційний статус реми репрезентує «схвильоване забарвлення» речення, вирізняється «підвищеною» емоційністю та експресивністю [95, с. 150].

У цьому контексті інтерес викликають ранньоніовоанглійські складні речення з дієсловами волевиявлення з *інверсованим* вживанням окремих складових елементів як «рема – тема» у безпосередньому релевантному контексті та відповідним розгортанням комунікативного динамізму волевиявлення адресанта. У нашому дослідженні виокремлюємо **три структурні типи** речень з інверсованим порядком певних конститuentів для вираження прояву вольового бажання, інтенції мовця. В термінах концепції функціональної перспективи речення постулюємо лінійну модифікацію досліджуваних речень як *суб'єктивний маркований* порядок конститuentів.

Перший тип суб'єктивного маркованого порядку слів репрезентуємо базовою моделлю NP-VP-NP-CP (*that*-clause [NP(*that*)-VP-[PP]-VP-NP]) із рематизацією у CP особоводієслівній комплементній клаузі:

(230) *Brutus*: DS 1 [«*Get you hence instantly, and tell those friends* (Set, Th)] (тема), [DS 2 [*They* (B, d, Th) ***have chose*** (+, TrPr; Q, Tr) *a consul* (Sp, Q, Rh)] (тема) DS 3 [*that* (TrPro; B, d, Th) *will* [*from them*] (FSp, Q, RhPr) (власне рема) *take* (+, TrPr; Q, Tr) *Their liberties*» (Sp, Q, Rh)] (рема)] (рема)] (Shakespeare, *Coriolanus*, ii, iii, 221-222).

Речення (230) засвідчуємо з трьома DS рівнями триаспектних тема-рематичних відношень як DS 1 (тема) – [DS 2 + DS 3] (рема), де DS 2, DS 3 мають внутрішні відношення як DS 2 (тема) – DS 3 (рема).

(230') DS 2 [*They* (B, d, Th) *have chose* (+, TrPr; Q, Tr) *a consul* (Sp, Q, Rh)] (тема)] DS 3 [*that* (TrPro; B, d, Th) *will* (+, TrPr; Q, Tr) (тема) [*from them*] (FSp, Q, RhPr) (власне рема) *take* (+, TrPr; Q, Tr) *Their liberties* (Sp, Q, Rh) (рема)] (рема)].

У схемі (230') фіксуємо складне речення з дієсловом семантики воління, переваги *have chose* [*They have chose a consul that will from them take Their liberties*] із рематизацією елемента *from them* в особоводієслівній комплементній клаузі. Особливістю явища рематизації є той факт, що інверсію прийменникової

фрази *from them* (FSp, Q, RhPr) як *власне реми* та *подальшого деталізатора* кінцевої реми *Their liberties* (Sp, Q, Rh) окреслюємо від фінальної позиції комплементного речення до розташування між допоміжним дієсловом *will* (+, TrPr; Q, Tr) та особоводієслівним змістовим дієсловом *take* (+, TrPr; Q, Tr) як транзитерів із отриманням інверсованою власне ремою *from them* (FSp, Q, RhPr) статусу нової та невідомої інформації, що на DS 3 маркує як тематичні елементи *that* (TrPro; B, d, Th), *will* (+, TrPr; Q, Tr), так і рематичні конституенти *take* (+, TrPr; Q, Tr), *Their liberties* (Sp, Q, Rh). Комуникативну напругу визначаємо із нарощенням від DS 1 із мінімальним ступенем КД як тематичної основи речення до уведення DS 2, DS 3 рівнів як рематичного ядра із максимальним ступенем КД. Концентрацію комуникативного динамізму прояву волі адресанта Брутуса фіксуємо на DS 3 у рематичному компоненті власне реми *from them* як інформативного найвагомішого елемента з найвищим ступенем КД волевиявлення мовця.

Другий тип суб'єктивного маркованого порядку слів продемонстровано у реченні (231) базової моделі [NP]-NP-VP-CP (*to*-INF clause) із рематизацією у складному реченні з інфінітивною клаузою:

(231) *The Bishop of Winchester*: DS 1 [«*But long I will not be Jack out of office*: (Set, Th) (тема) [*The king from Eltham*] (Sp, Q, Rh) (рема) *I* (B, d, Th) **intend** (+, TrPr, Q, Tr) *to steal* (+, TrPr; Q, Tr)] (тема)] DS 2 [«*And sit at chiefest stern of public weal*» (FSp, Q, RhPr) (власне рема) (Shakespeare, *King Henry VI, Part I*, i, i, 175-177).

У складному інфінітивному реченні з дієсловом *intend* [*The king from Eltham I intend to steal*] прикладу (231) спостерігаємо інверсію реми *The king from Eltham* (Sp, Q, Rh) на початку речення. Логічне розташування цієї реми первинно припускаємо у постпозиції до інфінітива *to steal*, проте фонологічне акцентування вольової динаміки адресанта єпископа Вінчестерського зумовлює пересув елемента *The king from Eltham* в ініціальну позицію як невідомої та нової як для мовця, так і для слухача інформації у статусі реми, що маркує подальше повідомлення *I intend to steal* як вже відому інформацію у статусі

теми повідомлення. Розвиток комунікативного динамізму визначаємо від деталізатора, реми *The king from Eltham* (Sp, Q, Rh) як *інформативно найважливішого* у найвищому ступені КД прояву волі мовця до транзитного елемента теми інфінітива *to steal* (+, TrPr; Q, Tr) з меншою комунікативною напругою вольової динаміки повідомлення. Ескалацію комунікативного динамізму цілісної структури речення (231) засвідчуємо від фона як загального тематичного елемента *But long I will not be Jack out of office*: (Set, Th) із мінімальним ступенем КД на DS 1 до кінцевої частини подальшої ФПР як деталізатора, власне реми *And sit at chiefest stern of public weal* (FSp, Q, RhPr) на DS 2 з максимальним, але не найвищим ступенем КД.

Третій тип суб'єктивного маркованого порядку слів базової моделі NP-VP-CP (*that*-clause [NP-VP-[PP]-INF]) визначаємо як рематизацію в інфінітивній частині композитного присудка особоводієслівної клаузи:

(232) *Northumberland*: DS 1 [*«The king of heaven* (B, d, Th) ***forbid*** (+, TrPr; Q, Tr)] (тема) DS 2 [*our lord the king* (B, d, Th) (тема) *Should* (+, TrPr; Q, Tr) *so* (TrPro) [*with civil and uncivil arms*] (FSp, Q, RhPr) (власне рема) *Be rush'd upon!*» (+, TrPr; Sp, Q, Tr)] (рема) (Shakespeare, *King Richard II*, iii, iii, 101-102).

У реченні (232) фіксуємо, що рематизований елемент прийменникова іменна фраза *with civil and uncivil arms* (FSp, Q, RhPr) як власне рема, подальший деталізатор на DS 2 отримує функцію інверсії, що уможлиблює її окреслення як інформативно найважливішого конституента прояву вольового наміру адресанта графа Нортемберленда із нарощенням комунікативного динамізму у найвищому ступені. Комунікативну напругу прикладу (232) засвідчуємо на DS 2 рівні із отриманням власного розвантаження.

Отже, у ранньоновоанглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення суб'єктивного маркованого порядку слів фіксуємо явище рематизації у головній та особоводієслівній / інфінітивній клаузах. Рематизований елемент інверсованого порядку слів маркує як тему, так і подальшу рему повідомлення у функції реми, власне реми та отримує максимальну інформативність як найвагомійший конституент вольової

спрямованості мовця у найвищому ступені комунікативного динамізму.

4.2.3. Топікалізація складного речення

Феномен топікалізації окремих елементів речення, а також цілих клауз є доволі розгалуженим явищем у мовознавстві. Існує гіпотеза, що топікалізація складається з пересуву в ініціальну позицію того елемента речення, для якого ця локація не є типовою або звичайною [186, с. 125]. У функціональних граматиках топікалізацію або фронтування розглядають як пересув або дислокацію елементів ліворуч (left dislocation) у структурі речення. Тобто, при лівосторонній дислокації конститuentів речення функція топіка як теми збігається із функцією реми. Ця своєрідна властивість притаманна реченням із маркованим порядком слів [269, с. 380; 287, с. 449]. Нагадаємо, у мовах аналітичного типу компоненти актуального членування речення не мають закріпленої локалізації, їх розташування визначається елементом речення із функцією реми та залежить від його фіксованої позиції у складі речення [9, с. 15]. Але вихідна точка висловлення також не завжди є темою у розповідному реченні, хоча нерідко перша та друга збігаються [81, с. 240].

Топікалізація або рематизація елемента є не тільки засобом зміни ролі цього елемента в комунікативній структурі речення, але й засобом позначення його виокремленості по відношенню до контекстуального оточення [7, с. 5]. Тема та рема, як провідні елементи АЧР, розкривають аспекти відношень у контексті. Якщо тема актуалізує смислове навантаження висловлення на попередній контекст, то рема виражає вихід висловлення на подальший контекст [46, с. 4-6; 73]. Провідною функцією топіка є співвіднесеність речення із позамовною реальністю, що передбачає такі властивості топікальних висловлень, як референційність та визначеність. Обов'язковою умовою функціонування елемента як топіка висловлення є його відомість як один з аспектів визначеності, адже зв'язок із попереднім контекстом та функціонування елемента (клаузи) як вихідного пункту повідомлення розуміють як важливі аспекти категорії топіка, який є більш стабільним

елементом у реченні або тим «якорем», до якого приєднується інформація фокуса висловлення [7, с. 8-9].

У дослідженні функціональної перспективи ранньоновоанглійського складного речення з особоводієслівною, інфінітивною клаузальною комплементациєю дієслів волевиявлення *явище топікалізації* пов'язуємо із визначенням розгортання комунікативного динамізму вольової дії адресанта як «рема – тема». Аналізуємо функціональну перспективу топікалізованого складного речення із особоводієслівною клаузою [Top CP], топікалізованого складного речення з інфінітивною клаузою [Top INF] волевиявлення в структурі складного речення вищого рівня. Базову структурну модель топікалізації речення визначаємо як: Top CP / Top INF (рема) – CP (тема).

У безпосередньому релевантному контексті речення (233) засвідчуємо топікалізацію складного речення з інфінітивною клаузою дієслова прояву волі бажання *desire*: (233) *Chorus*: DS 1 Top INF [«*Where that his lords desire him to have borne His bruised helmet and his bended sword Before him through the city*]: (рема) DS 2 CP [*he forbids it, Being free from vainness and self-glorious pride; Giving full trophy, signal and ostent Quite from himself to God*»] (тема) (Shakespeare, *King Henry V*, v, Prologue, 17-22).

У прикладі (233) спостерігаємо топікалізацію складного речення інфінітивної комплементациї стрижневого дієслова *desire* на DS 1: *Where that his lords desire him to have borne His bruised helmet and his bended sword Before him through the city*. Top INF речення засвідчуємо як таке, що зазнає пересуву в ініціальну позицію та є антецедентом головного речення на DS 2 CP *he forbids it, Being free from vainness and self-glorious pride; Giving full trophy, signal and ostent Quite from himself to God*, яке виступає референтом повідомлюваної у вихідному пункті інформації та маркує останню як відому інформацію. Сполучникова фраза *Where that* уводить у безпосередній релевантний контекст невідому, нову інформацію у статусі реми. Бажальна дія лордів короля Генріха V нести його зім'ятим шолом та зігнутий меч перед ним по місту Блекхіт на DS 1 у топікальному реченні як ядра висловлення заперечується королем Генріхом

V як констатація нового факту на DS 2, який визначаємо як тему та основу волевиявлення лордів. Top INF речення окреслюємо у статусі реми, CP речення засвідчуємо як тему, де комунікативна напруга нарощується у Top INF з отриманням останнім найвищого ступеня КД прояву волі адресанта.

У прикладах (234) – (236) засвідчуємо топікалізацію складних речень з інфінітивною та особоводієслівною клаузами вольової спрямованості з їхнім виокремленням в ініціальній позиції як нової та невідомої інформації, де Top INF, Top CP речення отримують статус реми / антецедента повідомлення; CP речення у фінальній позиції інтерпретуємо як бажану вольову дію мовця та визначаємо у статусі теми / референта відомої з попереднього топікального контексту інформації. Top INF, Top CP речення фіксуємо як ядро повідомлення із концентрацією комунікативної напруги вольового значення у найвищому ступені КД, тоді як CP речення окреслюємо у фінальній позиції речення як основу контексту із нижчим ступенем КД волевиявлення мовця.

(234) *Prospero*: DS 1 Top INF [«*when I **have required** Some heavenly music, which even now I do, To work mine end upon their senses that This airy charm is for], (рема) DS 2 CP [*I'll break my staff, Bury it certain fathoms in the earth, And deeper than did ever plummet sound I'll drown my book*»] (тема) (Shakespeare, *The Tempest*, v, i, 51-57). (235) *Bishop of Winchester*: DS 1 Top INF [«*If thou canst accuse, Or aught' **intend'st** to lay unto my charge], (рема) DS 2 CP [*Do it without invention, suddenly*»] (тема) (Shakespeare, *King Henry VI, Part I*, iii, i, 3-5). (236) *Salisbury*: DS 1 CP [«*They say, in care of your most royal person, That* (Set, Th) DS 2 Top INF - Top CP [*if your highness **should intend** to sleep And **charge** that no man should disturb your rest In pain of your dislike or pain of death*], (рема) DS 3 CP [*Yet, notwithstanding such a strait edict, Were there a serpent seen, with forked tongue, That slily glided towards your majesty*], (Set, Th) DS 4 CP [*It were but necessary you were waked, Lest, being suffer'd in that harmful slumber, The mortal worm might make the sleep eternal*»] (тема) (Shakespeare, *King Henry VI, Part II*, iii, ii, 254-263).**

Отже, у безпосередньому релевантному контексті складного

ранньоновоанглійського речення засвідчуємо явище топікалізації цілісної структури речення з особоводієслівною / інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення та постулюємо ФПР в лінійній модифікації як «рема – тема» з окресленням топікалізованого речення у статусі реми у найвищому ступені комунікативної напруги розвитку КД наміру та прояву волі адресанта.

4.2.4. Екстрапозиція компонентів складного речення

Поряд із топікалізацією *явище екстрапозиції* є також досить поширеним у сучасних граматичних студіях. Екстрапозиція – це пересув окремого елемента, фрази або клаузального компонента у реченні, як правило, праворуч у фінальну позицію речення [269, с. 382]. У зарубіжній германістиці зазначене поняття трактують по-різному, власне як «ізоляція», «абсолютизація», «винесення за рамку», «екстрапозиція». Виділяють *лівосторонню* та *правосторонню екстрапозицію* елементів або подолання принципу лінійного розгортання повідомлення, що зумовлюється функцією предикативності, а також особливим вираженням логіко-семантичних відношень у реченні [79, с. 13]. Додамо, структури із правосторонньою дислокацією суб'єкта є прикладами синтаксичних процесів пересуву елементів у рему висловлення, тобто в ту позицію, яку зазвичай обіймають нецентральні конституенти [269, с. 381]. Лівостороння екстрапозиція загалом виражає комунікативно-прагматичну спрямованість висловлення із протиставним характером, що сигналізується на вербальному рівні у межах мікроконтексту певними мовними засобами. Тоді як правостороння екстрапозиція не володіє властивістю конституювати протиставні відношення, і в цьому аспекті вона є монофункціональною із функцією модифікації попереднього висловлення та остаточного оформлення комунікативної структури висловлення [79, с. 13-14].

У літературних джерелах ранньоновоанглійського періоду засвідчуємо феномен *правосторонньої* та *лівосторонньої екстрапозиції* фразових елементів як особоводієслівних, інфінітивних комплементних клауз, а також цілісної структури складних речень під впливом окремих інтервентних елементів (NP,

PP, VP, CP), що функціонують як: іменні фрази, прийменникові фрази, умовні *if* клаузи, дієприкметникові *-ing* фрази, комплементарні *whose / as* клаузи.

У дослідженні функціональної перспективи ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення встановлено головні граматичні типи речень із особоводієслівною, інфінітивною екстрапозиційними клаузами із базовою структурною моделлю як: CP (тема) – [Extr CP/ Extr INF] (рема). З урахуванням додаткових інтервентних елементів засвідчено синтаксичні конфігурації складних речень із правосторонньою та лівосторонньою екстрапозицією особоводієслівних комплементарних клауз: I) CP – CP – [Extr CP]; II) CP – PP – [Extr CP]; III) CP – [Extr CP] – PP; інфінітивних комплементарних клауз: I) CP – VP – [Extr INF]; II) CP – CP – [Extr INF].

У лінгвістиці виокремлюють певні фактори або чинники екстрапозиції клаузальних комплементів у реченні: 1) несумісність між наявною обмеженою кількістю мовних форм та необмеженою кількістю мовленнєвих ситуацій; 2) подолання лінійного принципу розгортання висловлення; 3) тенденція до економії мовних засобів; 4) посилення авторської позиції; 5) комунікативно-стилістичне виділення окремих компонентів висловлення [79, с. 13]. Враховуємо зазначені чинники в процесі аналізу екстрапозиційних складових ранньоновоанглійського складного речення.

У прикладі (237) продемонстровано правосторонню екстрапозицію особоводієслівної клаузи моделі CP – CP – [Extr CP] – CP:

(232) *Pompey*: DS 1 CP [*«and I hope*] (тема), DS 2 CP [*if you have occasion to use me for your own turn*], DS 3 Extr CP [*you shall find me yare*] (рема); DS 4 CP [*for truly, sir, for your kindness lowe you a good turn*»] (Shakespeare, *Measure For Measure*, iv, ii, 59-62).

Речення (237) засвідчуємо із правосторонньою екстрапозицією особоводієслівної комплементарної клаузи Extr CP *you shall find me yare*, яка, через втручання у контекст умовної клаузи CP *if you have occasion to use me for your own turn*, зазнає пересуву праворуч від теми речення на DS 1 CP *and I hope* до позиції на DS 3 із отриманням функції реми. Волевиявлення сподівання

Помпея реалізується не на DS 2, а на DS 3 рівні, де особоводієслівна клауза опиняється ізольованою від попереднього тематичного контексту в статусі екстрапозиції. Інтервентне речення CP *if you have occasion to use me for your own turn* як умова підсилює намір прояву волі адресанта із концентрацією КД в екстрапозиційній клаузі Extr CP *you shall find me yare*, яка отримує найвищий ступінь розвитку КД. Фінальне речення CP *for truly, sir, for your kindness lowe you a good turn* як нейтральний фон у DS 4 містить нижчий за DS 3 ступінь КД.

Речення (238) моделі CP – PP – [Extr CP] відзначаємо із маркуванням екстрапозиційної особоводієслівної клаузи на DS 3 Extr CP *I may have welcome 'mongst the rest that woo And free access and favour as the rest* прийменниковою фразою PP *upon knowledge of my parentage* на DS 2, яка розриває пряму лінійну модифікацію «тема – рема» та зумовлює обіймання особоводієслівним компонентом дієслова *request* окремої абсолютної позиції DS 3 у функції правосторонньої екстрапозиції як реми повідомлення у найвищому ступені КД:

(238) *Tranio*: DS 1 CP [*«This liberty is all that I **request**, That*], (тема) DS 2 PP [*upon knowledge of my parentage*], DS 3 Extr CP [*I may have welcome 'mongst the rest that woo And free access and favour as the rest*] (рема) (Shakespeare, *The Taming of The Shrew*, ii, i, 95-98).

Чинником правосторонньої екстрапозиції інфінітивної клаузи є її маркування інтервентними синтаксичними структурами, власне дієприкметниковою та особоводієслівною фразами.

(239) *Salisbury*: DS 1 CP [*«From whose obedience I **forbid** my soul*], (тема) DS 2 VP [*Kneeling before this ruin of sweet life, And breathing to his breathless excellence The incense of a vow, a holy vow*], DS 3 Extr INF [*Never to taste the pleasures of the world, Never to be infected with delight, Nor conversant with ease and idleness*] (рема) (Shakespeare, *King John*, iv, iii, 64-70).

У реченні (239) моделі CP – VP – [Extr INF] екстрапозиція інфінітивної компонентної клаузи Extr INF *Never to taste the pleasures of the world, Never to be infected with delight, Nor conversant with ease and idleness* зумовлена винесенням інфінітива за рамки контексту DS 1, що реалізує волевиявлення

адресанта графа Солсбері у головній клаузі CP *From whose obedience I forbid my soul* із дієсловом *forbid*. Головним чинником ізоляції Extr INF на DS 3 є втручання у безпосередній релевантний контекст *дієприкметникової фрази VP Kneeling before this ruin of sweet life, And breathing to his breathless excellence The incense of a vow, a holy vow* на DS 2, яка виражає додаткову дію реалізації заборони графа Солсбері та розгортає КД прояву волі на інфінітивне речення, де засвідчуємо абсолютизацію останнього із отриманням найвищого ступеня КД у статусі екстрапозиції у функції реми як нової інформації з розвантаженням комунікативної напруги вольової динаміки речення.

Відмітною ознакою прикладів (240) – (241) є вживання *інтервентних особоводієслівних речень*, які зумовлюють правосторонню екстрапозицію інфінітивної клаузи з утворенням моделі CP – CP – [Extr INF]:

(240) *Pembroke*: DS 1 CP [«*Then I, as one that am the tongue of these To sound the purposes of all their hearts, Both for myself and them, but, chief of all, Your safety, for the which myself and them Bend their best studies, heartily request The enfranchisement of Arthur*»]; (тема) DS 2 CP [*whose restraint Doth move the murmuring lips of discontent*], DS 3 Extr INF [*To break into this dangerous argument*] (рема) (Shakespeare, *King John*, iv, ii, 47-54). (241) *Countess*: DS 1 CP [«*I charge thee*»], (тема) DS 2 CP [*As heaven shall work in me for thine avail*], DS 3 Extr INF [*To tell me truly*] (рема) (Shakespeare, *All's Well That Ends Well*, i, iii, 190).

У реченнях (240) – (241) засвідчуємо, що інфінітивні комплементні клаузи *To break into this dangerous argument* (240), *To tell me truly* (241) зазнають пересуву у фінальну позицію на DS 3 через втручання у контекст *інтервентних особоводієслівних речень* CP *whose restraint Doth move the murmuring lips of discontent* (240), CP *As heaven shall work in me for thine avail* (241) на DS 2, які перетинають головні клаузи CP *Then I, as one that am the tongue of these To sound the purposes of all their hearts, Both for myself and them, but, chief of all, Your safety, for the which myself and them Bend their best studies, heartily request The enfranchisement of Arthur* (240), CP *I charge thee* (241) та перешкоджають

розвитку DS 1 як теми речень. Інтервентні особоводієслівні фрази уточнюють семантичне значення DS 1 контексту, тоді як інфінітивні компоненти опиняються в абсолютній ізоляції на DS 3 як комунікативного розвантаження речень у найвищому ступені КД волевиявлення з отриманням статусу правосторонньої екстрапозиції у функції реми повідомлень.

Лівосторонню екстрапозицію особоводієслівної клаузи засвідчуємо як структурну модель CP – [Extr CP] – PP:

(242) *Prospero*: DS 1 CP [«*at pick'd leisure Which shall be shortly, single I'll resolve you*], (тема) DS 2 Extr CP [*Which to you shall seem probable*], (рема) DS 3 PP [*of every These happen'd accidents*»] (Shakespeare, *The Tempest*, v, i, 248-249).

У прикладі (242) фіксуємо особоводієслівну комплементну клаузу Extr CP *Which to you shall seem probable* як лівосторонню екстрапозицію на DS 2, яка зумовлена своїм логічним пересувом завдяки *інтервентній прийменниковій фразі PP of every These happen'd accidents* у фінальній позиції на DS 3 рівні. Головне речення CP *at pick'd leisure Which shall be shortly, single I'll resolve you* як тема маркує екстрапозиційну клаузу Extr CP як рему. Динаміка дієслова *resolve* на DS 1 розгортає комунікативний динамізм на DS 2 рівень, який отримує найвищий ступінь КД. Прийменникова фраза PP на DS 3 несе нижчий за DS 2 комунікативний динамізм прояву вольового наміру адресанта Просперо та завершує смисл речення.

На увагу заслуговує інтерпретація *екстрапозиції* ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення у складі речення вищого рівня з виокремленням правосторонньої та лівосторонньої екстрапозиції цілісної структури речення, яка має такі характерні риси: 1) обособлене або ізольоване позиційне розташування складного речення; 2) логічне розширення смислового значення попереднього контексту при правосторонній екстрапозиції; 3) уточнення семантики та розкриття значення подальшого контексту при лівосторонній екстрапозиції.

У прикладах (243) – (244) виокремлюємо правосторонню екстрапозицію складного речення з особоводієслівною клаузою

як структурну модель CP – [Extr CP with CP]:

(243) *King*: DS 1 CP [*I pray thee, Buckingham, go and meet him*] (тема), DS 2 Extr CP with CP [*And ask him what's the reason of these arms*] (рема) (Shakespeare, *King Henry VI, Part II*, iv, ix, 36-37). (244) *Falstaff*: DS 1 CP [*they took me on their shoulders; met the jealous knave their master in the door*], (тема) DS 2 Extr CP with CP [*who asked them once or twice what they had in their basket*] (рема) (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, iii, v, 102-104).

У реченнях (243) – (244) засвідчуємо правосторонню екстрапозицію цілісної структури складних речень з особоводієслівною комплементною клаузою з дієсловом волевиявлення *ask*, а саме Extr CP with CP *And ask him what's the reason of these arms* (243), Extr CP with CP *who asked them once or twice what they had in their basket* (244) у функції реми, які маркуються головними клаузами на DS 1 CP *I pray thee, Buckingham, go and meet him* (243), CP *they took me on their shoulders; met the jealous knave their master in the door* (244) як фоновими темами, запроваджуючи тему нейтрального контексту. Складні особоводієслівні речення, що логічно уточнюють попередній DS 1 контекст, але не розширюють його вольову (243), нейтральну (244) семантику, отримують статус реми в екстрапозиції з обійманням ізольованої DS 2 фінальної позиції.

Правосторонню екстрапозицію складного речення з інфінітивною клаузою демонструємо як CP – [Extr CP with INF]-модель, де екстрапозиційні компоненти в ізоляційному контексті на DS 2 маркують тематичні фонові речення на DS 1 як тему, із вираженням вольової динаміки мовців у функції реми та розгортанням КД бажання у найвищому ступені:

(245) *Chorus*: DS 1 CP [*So swift a pace hath thought that even now You may imagine him upon Blackheath*]; (тема) DS 2 Extr CP with INF [*Where that his lords desire him to have borne His bruised helmet and his bended sword Before him through the city*] (рема) (Shakespeare, *King Henry V*, v, Prologue, 15-19). (246) *Mrs. Page*: DS 1 CP [*Yet be cheerful, knight: thou shalt eat a posset to-night at my house*]; (тема) DS 2 Extr CP with INF [*where I will desire thee to laugh at my wife, that now laughs at thee*] (рема) (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, v, v,

179-182).

Особливістю прикладів (247) – (248) є маркування правосторонньої екстрапозиції складного речення з особоводієслівною / інфінітивною клаузою інтервентною *іменною фразою* моделі NP – [Extr CP with CP] (247) та моделі CP – NP – [Extr CP with INF] (248):

(247) *Duke*: DS 1 NP [«*Now, as thou art a gentleman of blood*], (тема) DS 2 Extr CP with CP [*Advise me where I may have such a ladder*] (рема) (Shakespeare, *The Two Gentlemen of Verona*, iii, i, 121-122). (248) *Mrs. Page*: DS 1 CP [«*And ask him* CP [why]], (тема) DS 2 NP [*that hour of fairy revel*], DS 3 Extr CP with INF [*In their so sacred paths he dares to tread In shape profane*] (рема) (Shakespeare, *The Merry Wives of Windsor*, iv, iv, 57-59).

Приклади (249) – (250) засвідчуємо із лівосторонньою екстрапозицією складного речення з інфінітивною клаузою, яке маркується тематичним нейтральним фоном особоводієслівною клаузою як темою повідомлення у фінальній позиції речення як [Extr CP with INF] – CP:

(249) *Cloten*: DS 1 Extr CP with INF [«*I would this music would come: I am advised to give her music o' mornings*]; (рема) DS 2 CP [*they say it will penetrate*»] (тема) (Shakespeare, *Cymbeline*, ii, iii, 12-14). (250) *Prince*: DS 1 Extr CP with INF [«*I do allow this wen to be as familiar with me as my dog*]; (рема) DS 2 CP [*and he holds his place; for look you how he writes*»] (тема) (Shakespeare, *King Henry IV, Part II*, ii, ii, 115-117).

Особливістю вживання ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення є одночасна лівостороння екстрапозиція з інфінітивною клаузою та правостороння екстрапозиція з особоводієслівною клаузою структурної моделі CP – [Extr VP with INF] – [Extr VP with CP] – CP:

(251) *Thaliard*: DS 1 CP [«*Well, I perceive he was a wise fellow, and had good discretion, that*], (тема) DS 2 Extr VP with INF [*being bid to ask what he would of the king*], (рема) (лівостороння екстрапозиція) DS 3 Extr VP with CP [*desired he might know none of his secrets*]: (рема) (правостороння екстрапозиція) DS 4 CP

[*now do I see he had some reason for't*»] (Shakespeare, *Pericles*, i, iii, 4-7).

У реченні (251) засвідчуємо правосторонню екстрапозицію складного речення з особоводієслівною клаузою *Extr VP with CP desired he might know none of his secrets* як реми на DS 3 через втручання у контекст *інтервентної дієприкметникової інфінітивної фрази Extr VP with INF being bid to ask what he would of the king* на DS 2, яка перешкоджає розвитку комунікативного динамізму від теми на DS 1 та пересуває *Extr VP with CP* у фінальну позицію як рему в статусі екстрапозиції. При пересуві екстрапозиційного речення з дієсловом *desire* праворуч від DS 1 контексту спостерігаємо *одночасний* лівосторонній пересув інфінітивної фрази *Extr VP with INF being bid to ask what he would of the king* у функції реми, котра підсилює волевиявлення адресанта Тальярда як антецедент щодо реалізації його вольового бажання у статусі екстрапозиції. Нарощення комунікативного динамізму окреслюємо в екстрапозиційних реченнях на DS 2, DS 3 рівнях з вищим за DS 1 ступенем КД на DS 2, та найвищою на DS 3 ескалацією КД волевиявлення, де DS 4 є динамічно нейтральним фінальним елементом речення, що завершує смисл комунікації прояву волі у цьому контексті.

Отже, у ранньоновіанглійському складному реченні з дієсловами волевиявлення явище екстрапозиції засвідчено як таке, що дає змогу реалізації функціональної перспективи речення та концентрації найвищого ступеня КД прояву волі адресанта з розвантаженням комунікативної напруги вольової динаміки у лівосторонній / правосторонній екстрапозиційній особоводієслівній та інфінітивній комплементних клаузах або у цілісній структурі речення. Екстрапозиційні конституенти маркуються інтервентними елементами, власне *іменними або прийменниковими фразами та додатковими клаузами*, котрі підсилюють намір прояву волі мовця та переривають розгортання комунікативного динамізму волевиявлення. Пересувні комплементні клаузи або складні речення опиняються ізольованими від попереднього контексту в статусі правосторонньої або лівосторонньої екстрапозиції у функції реми незалежно від напрямку пересуву.

Висновки до розділу 4

1. Функціональна перспектива речення реалізує комунікативну функцію організації речення як одиниці повідомлення у мовленнєвій ситуації, унаочнює динаміку функціонування граматичних конструкцій в акті комунікації. ФПР містить текстовий компонент із визначенням відношень конститuentів всередині речення. Головні компоненти функціональної перспективи, засоби репрезентації волевиявлення ранньоновоанглійського складного речення з дієсловами прояву волі розглянуто як тема як вихідний пункт, вже відома інформація або основа повідомлення та як рема як кінцевий пункт, нова невідома інформація або ядро повідомлення, що визначають функціонування конститuentів як «тема – транзитний елемент – рема», ескалацію та базову дистрибуцію ступеней комунікативного динамізму. Залучення теорії ФПР до функціонального аналізу досліджуваного складного речення дає змогу окреслити специфіку його функціонування як безпосереднього релевантного контексту в ранньоновоанглійській мові.

2. Ранньоновоанглійське складне речення з дієсловами волевиявлення окреслено як реалізатор функціональної перспективи речення із ескалацією комунікативного динамізму волевиявлення адресанта на різних рівнях дистрибутивного поля речення у безпосередньому релевантному контексті від елемента з найнижчим ступенем КД в ініціальной позиції кожного рівня до носія найвищого ступеня КД у кінцевій позиції відповідного рівня. Тематичні та рематичні конститuentи речення окреслено як такі, що актуалізують невідновлену або невідому в контексті та відновлену або інформацію попередньо уведено у контекст як мовні незалежні або залежні складові у головній та особоводієслівній / інфінітивній комплементних клаузах із різнорівневою реалізацією найвищого або найнижчого ступеней КД. Наявність в комплементних реченнях залежних та незалежних від попереднього контексту елементів зумовлює контекстуальну залежність та незалежність останніх із визначенням функціонування особоводієслівної або інфінітивної клаузи як

залежного або незалежного юніта складного речення. ФПР реалізації категорії волевиявлення спрямовується на інтонаційно та динамічно акцентовані мовні компоненти у найвищому ступені КД.

3. Концепція функціональної перспективи речення відіграє важливу роль в окресленні базового порядку конститuentів у ранньоновоанглійському реченні. Враховуючи принципи синтаксичної функції, лінійної модифікації, принцип емпізи, ФПР окреслено в термінах «тема – рема» з метою виявлення комунікативно значущого конститuenta у функції найвищого ступеня КД волевиявлення адресанта. У шести базових моделях складних речень було виявлено найвагомійший як логічно та інтонаційно максимально інформативний елемент, власне *іменну фразу, корелят підрядного зв'язку, головне особове дієслово або інфінітив*. Зазначені конститuentи отримують найвищий ступінь КД волевиявлення мовця у статусі теми або реми повідомлення.

4. Ранньоновоанглійське складне речення з дієсловами волевиявлення засвідчено в моделях з частковою інверсією або рематизацією окремих конститuentів, таких як *іменної фрази, прийменникової фрази*, де ці елементи вживаються у головній та особоводієслівній / інфінітивній комплементній клаузах. Інверсія рематизованого конститuenta уможливорює маркування вихідного або кінцевого конститuenta повідомлення у статусі реми / власне реми як максимально найвагомійшого елемента вольової динаміки речення з отриманням найвищого ступеня КД.

5. Нетиповим для складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоновоанглійській мові виявлено явище топікалізації та екстрапозиції. Проте в досліджуваному періоді спостерігаємо окремі випадки феноменів топікалізації та екстрапозиції у релевантному контексті з дієсловами прояву волі. Це дає змогу встановити особливості функціональної перспективи речення, власне розгортання комунікативного динамізму вольової цілеспрямованості адресанта в різних комунікативних ситуаціях, що інтенсифікує інформативну значущість топікалізованого та екстрапозиційного складного речення або комплементної клаузи. Вживання топікалізованого

конституента, а саме цілісної структури речення з особоводієслівною або інфінітивною клаузою в неканонічній ініціальной позиції складного речення вищого рівня детермінуємо в лінійній модифікації конститuentів як «рема – тема» з отриманням топікалізованими реченнями статусу реми повідомлення у найвищому ступені КД із розвантаженням комунікативної напруги волевиявлення адресанта.

6. Явище екстрапозиції у складних реченнях відбувається через інтервенцію таких елементів, як *іменні* або *прийменникові фрази* та *додаткові клаузи*, що маркують екстрапозиційні конституенти й переривають розгортання комунікативного динамізму прояву вольового значення речення. Складне речення або комплементна клауза засвідчено в ізоляції від попереднього тематичного контексту зі статусом лівосторонньої або правосторонньої екстрапозиції у функції реми повідомлення. Провідним чинником лівосторонньої екстрапозиції окреслено подальший контекст як тема, правосторонньої екстрапозиції – розгортання семантики топікального контексту. Екстрапозиційні складові ранньоніовоанглійського складного речення з дієсловами волевиявлення продемонстровано із актуалізацією найвищого ступеня комунікативного динамізму прояву вольової дії та розвантаженням напруги комунікативної інтенції мовця.

Основні положення цього розділу розкрито в одноосібних публікаціях автора [127; 129].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Методика дослідження складного речення з дієсловами волевиявлення в ранньоніованглійській мові побудована на системному підході до інтерпретації вербалізаторів категорії волевиявлення з урахуванням фундаментальних положень Ікс-штрих модуля, теорії контролю в термінах теорії управління та зв'язування та теорії функціональної перспективи речення. Синтаксичний компонент клаузальної комплементации в складному реченні розглядаємо як абстрактну схему речення, отриману шляхом застосування трансформаційних операцій на фонетичному та логічному рівнях його репрезентації.

Ранньоніованглійське складне речення з дієсловами волевиявлення представлено синтаксичним утворенням, яке містить головну та підрядну клаузи, де остання реалізується особоводієслівною / інфінітивною комплементною клаузою стверджувального (пряме / непряме твердження, директив) або питального (непряме питання) типу у функції дієслівного комплемента та внутрішнього аргумента.

Установлено, що складне речення з особоводієслівною комплементациєю дієслів волевиявлення актуалізується в одноперехідній та двоперехідній функції дієслів прямого / непрямого мовлення; складне речення з інфінітивною комплементациєю представлено в конструкціях контролюючого суб'єкта / об'єкта (*Subject / Object Control Construction*) імпліцитного суб'єкта PRO інфінітива з досліджуваними дієсловами контролю: в одноперехідній комплементации дієслів прямої мови суб'єктного контролю PRO – в структурах контролюючого суб'єкта (*Subject Control Construction*), у двоперехідній та комплексно-перехідній комплементации дієслів прямої та непрямої мови об'єктного контролю PRO – в конструкціях контролюючого об'єкта (*Object Control Construction*).

Порядок конститuentів складного ранньоніованглійського речення засвідчує базові моделі особоводієслівної, інфінітивної клаузальної комплементации дієслів волевиявлення із SVO-моделлю, що відповідає закріпленню такого типу речення у досліджуваний період. Виявлено **три базові**

моделі – SVOD (finite / INF clause), SVOiOd (finite / INF clause), SVODCo (INF clause); **шістнадцять варіативних** моделей – SVOD (*that*-clause), SVOD ((-*that*)-clause), SVOD (*wh*-clause), SVOiOd (*that*-clause), SVOiOd ((-*that*)-clause), SVOiOd (*wh*-clause), SVOD (*to*-INF clause), SVOD (*bare* INF clause), SVOD (*wh-to*-INF clause), SVOD (NP-*to*-INF clause), SVOD (NP-*bare* INF clause), SVOiOd (*to*-INF clause), SVOiOd (*bare* INF clause), SVOiOd (*wh-to*-INF clause), SVODCo (*to*-INF clause), SVODCo (*bare* INF clause).

Найпоширенішу структуру складних речень з дієсловами прояву волі зафіксовано в інфінітивній комплементації (2459 одиниць – 65,60 %), з превалюючим типом нульової інфінітивної клаузи (*bare* INF) (1327 одиниць – 35,40 %) та зменшеним використанням *to*-інфінітива (1132 одиниці – 30,20 %). Менш розповсюдженою клаузальною конструкцією виявилася особоводієслівна комплементація (1291 одиниця – 34,40 %), з домінантним типом (-*that*)-особоводієслівної клаузи (737 одиниць – 19,60 %), зменшенням вживання *wh*-клаузи (287 одиниць – 7,65 %) та низьким застосуванням *that*-клаузи (267 одиниць – 7,12 %). Кількість випадків використання клаузальних типів особоводієслівної / інфінітивної комплементації з урахуванням перехідної функції дієслів волевиявлення визначено як: SVOD ($\pm$ *that*- / *wh*-clauses) – 828 одиниць (22,10 %), SVOiOd ($\pm$ *that*- / *wh*-clauses) – 463 одиниці (12,30 %), SVOD(Co) ((NP)-*to*- / (NP)-*bare* / *wh*-INF (*to*- / *bare* INF) clauses) – 1691 одиниця (45,10 %), SVOiOd (*to*- / *bare* / *wh*-INF clauses) – 768 одиниць (20,50 %).

Дослідження складного речення з дієсловами волевиявлення у річищі Ікс-штрих теорії та теорії контролю, згідно з положеннями теорії управління та зв'язування, дало змогу пояснити формальні характеристики досліджуваних речень, а також проаналізувати зміни у структурі аргументного аранжування в складних конструкціях з особоводієслівною / неособоводієслівною комплементацією дієслів волевиявлення в ранньоновоанглійській мові. Згідно з теорією фразових структур, особоводієслівна / інфінітивна комплементаційна клауза породжується у функціональній проекції CP, яка розширює функціонування лексичної проекції VP дієслівної оболонки фрази вербалайзера

vP та маркує лексичну фразу VP *that-* / (*-that*)- / *wh-* або *to-* / *bare* корелятами зв'язку залежно від семантики головного дієслова. Встановлено, що стверджувальні та питальні ознаки *that-* / (*-that*)- / *wh-*комплементаризерів кодуються у вершині С комплементної фрази CP, де позиції породження останніх визначено шляхом *a*-пересуви в посадковий майданчик специфікатора Spec вузла CP. Фонологічне озвучення *to-* / *bare* маркера інфінітива визначено в позиції [Т, Т'] проєкції CP. Такий підхід дозволяє пояснити позиційне розташування комплементної клаузи як дієслівного компонента, внутрішнього аргумента в ранньоновоанглійському складному реченні з дієсловами вольової інтенції.

Аранжування ядерних елементів проаналізованих речень розглядаємо як двоаргументне та триаргументне. Позиції породження зовнішніх та внутрішніх (прямий / непрямий об'єкт, особоводієслівна / інфінітивна комплементна клауза) аргументів визначаємо в доменах специфікаторів відповідних проєкцій vP, VP, CP. Тета-рольову парадигму окреслюємо як «агенс – пацієнс», «агенс – адресат / реципієнт – пацієнс» в конструкціях з особоводієслівною комплементною клаузою та як «агенс – адресат (реципієнт) / агенс – пацієнс», «агенс – пацієнс / агенс – пацієнс» – в конструкціях з інфінітивною клаузою.

Синтаксис комплементної клаузи в ранньоновоанглійському складному реченні зумовлений еволюційними процесами в давньоанглійському та середньоанглійському періодах. Походження складної конструкції з клаузальними компонентами зафіксовано впорядкуванням гіпотаксису із граматиалізованими типами зв'язку. Історичний перехід від SOV- до SVO-моделі окреслено як пересув або термінову екстрапозицію комплементних клауз праворуч від дієслова головного речення. Використання комплементних клауз у трьох періодах засвідчено як нерівномірне з превалюючим вживанням *that*-особоводієслівної клаузи в давньоанглійській мові, домінуванням *to-* / *bare* інфінітивної клаузи в середньоанглійській та ранньоновоанглійській мовах із набуттям суб'юнктивною клаузою структурної моделі неособоводієслівного суб'юнктива при збереженні власного значення.

Аналіз матеріалу засвідчив, що ранньоніованглійська мова демонструє розвинені усталені форми на позначення гіпотактичних відношень із синдетичним або асиндетичним зв'язком. Основні маркери оформлення дієслівної комплементациї включають сполучникові засоби особоводієслівної / інфінітивної клаузи; імперативні, індикативні та суб'юнктивні форми дієслів на позначення особоводієслівної комплементациї; інтервентні прономінальні / непрономінальні конституенти на позначення інфінітивної комплементациї.

Функціональну перспективу ранньоніованглійського складного речення схарактеризовано в термінах «тема – транзитний елемент – рема», де «тему» визначаємо як вихідний пункт, відому інформацію або основу повідомлення та «рему» – як кінцевий пункт, нову невідому інформацію або ядро повідомлення. ФПР розгортається на різних рівнях дистрибутивного поля речення як безпосереднього релевантного контексту, що дає змогу пояснити динамічну вольову цілеспрямованість мовця з визначенням інформативно максимального або найвагомішого та мінімального або найменш вагомого елемента у найвищому та найнижчому ступенях КД.

Розгортання комунікативного динамізму волевиявлення адресанта визначено на кожному рівні речення від ініціальної позиції конституента з найнижчим ступенем комунікативного динамізму до носія найвищого ступеня КД у кінцевій позиції відповідного рівня. Вираження ступеней комунікативного динамізму вольового значення окреслено за допомогою різнорівневих інтонаційно та логічно акцентованих тема-рематичних елементів, які актуалізують невідновлену інформацію як незалежні складові та відновлену інформацію як залежні елементи в безпосередньому релевантному контексті ранньоніованглійського складного речення.

З урахуванням принципів синтаксичної функції, емпізи та лінійної конфігурації у ранньоніованглійському складному реченні з особоводієслівною / інфінітивною комплементациєю дієслів волевиявлення засвідчено об'єктивний немаркований та суб'єктивний маркований порядок конститuentів для визначення найбільш значущого конститuenta у найвищому ступені КД, який

виражає комунікативну функцію волевиявлення. Виокремлено базові моделі об'єктивного немаркованого порядку слів, де максимально найвагоміший елемент найвищого ступеня КД прояву вольової дії мовця реалізується різнорівневими мовними складовими, а саме іменною фразою, сполучником підрядного зв'язку, особовим головним дієсловом, інфінітивом з отримання функціонального статусу «тема» або «рема». Провідні моделі суб'єктивного маркованого порядку слів демонструють часткову інверсію або рематизацію іменної або прийменникової фрази, де повідомлення маркуються у статусі «рема / власне рема» із актуалізацією КД у найвищому ступені.

Виявлення функціональної перспективи ранньоніованглійського складного речення з дієсловами волевиявлення пов'язуємо з явищами *топікалізації* та *екстрапозиції*. Топікалізований елемент, власне цілісну структуру речення, окреслюємо дислокацією в ініціальну неканонічну позицію лінійної модифікації «рема» – «тема» зі статусом топікалізованого конститuenta як реми повідомлення. Лівосторонню та правосторонню екстрапозицію особоводієслівної / інфінітивної клаузи засвідчено за наявності іменних або прийменникових фраз, додаткових реченнєвих клауз як інтервентних елементів, які окреслено у функції реми висловлення. Топікалізовані та екстрапозиційні конституенти визначено як такі, в яких зосереджено найвищий ступінь КД, де відбувається комунікативне розвантаження вольової напруги комплексної структури речення.

Представлений у роботі аналіз складного речення з дієсловами волевиявлення не є вичерпним та відкриває перспективи подальших студій в аспекті порівняльно-історичного дослідження різних типів комплементних клауз у давньо-, середньо-, ранньоніованглійській, сучасній англійській мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адмони В. Г. Грамматический строй как система построения и общая теория грамматики. Ленинград : Наука, 1988. 240 с.
2. Адмони В. Г. Структура грамматического значения и его статус в системе языка. *Структура предложения и словосочетания в индоевропейских языках*. Л. : Наука, 1979. С. 6-36.
3. Александрова С. А. Комплементарные структуры в диалогическом синтаксисе современного немецкого языка : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Иркутск, 1998. 17 с.
4. Алиева А. А. Сопоставительный анализ коммуникативной структуры повествовательного предложения в даргинском и английском языках : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Махачкала, 2011. 24 с.
5. Андрущенко Ю. А. Теорія інформаційної структури речення: проблеми та перспективи сучасного розвитку. *Вісник Житомирського державного ун-ту. Філологічні науки*, 2013. Випуск 68. С. 33-37.
6. Астахова Л. И. Предложения и его членение : Прагматика, семантика, синтаксис. Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1992. 160 с.
7. Балыгина Е. А. Топик и фокус расщепленного предложения в англоязычном дискурсе : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19. Москва, 2009. 24 с.
8. Бейлин Дж. Краткая история генеративной грамматики. А. А. Кибрик (ред.). *САЛ : Фундаментальные направления*. Изд. 2-е, испр. и доп. М. : Едиториал УРСС, 2002. С. 13-57.
9. Беклемешева Н. Н. Интерпретация вторично-предикативных структур в перспективе актуального членения : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Москва, 2011. 26 с.
10. Белехова Л. И. Сочетаемость элементарных предложений в составе сложноподчиненных в современном английском языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Киев, 1978. 191 с.

11. Бенвенист Э. Уровни лингвистического анализа. *Новое в лингвистике*. Вып. IV. М. : Изд-во «Прогресс», 1965. С. 434-449.
12. Бирнбаум Х. Праславянский язык: достижения и проблемы его реконструкции. М. : Прогресс, 1987. 512 с.
13. Блумфилд Л. Язык : Пер. с англ. Под ред. М. М. Гухман. М. : Изд-во «Прогресс», 1968. 608 с.
14. Бойко Ю. П. Англійське складнопідрядне речення : структурно-семантичний, когнітивний та функціональний аспекти : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04. Чернівці, 2013. 483 с.
15. Бойко Ю. П. Парадигма англійського гіпотаксису у синхронії та діяхронії: монографія. Хмельницький : «Поліграфіст 2», 2012. 452 с.
16. Бондарко А. В. Функциональная грамматика. Ленинград : Наука, 1984. 136 с.
17. Борисова В. И., Баранова Л. М. «Основы римского частного права». Харьков : «Право», 2008. 224 с.
18. Брицын В. М. Сопоставительное исследование синтаксических синонимов в русском и украинском языках. Киев : «Наукова думка», 1980. 139 с.
19. Буниятова И. Р. Генеративная теория как методологическая основа научного поиска в лингвистике. *Проблеми семантики слова, речення та тексту* : зб. наук. статей. К. : Київський державний лінгвістичний ун-т, 2001. С. 17-22.
20. Буниятова И. Р. Языковая изменчивость: проблема интерпретации. *Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато, істина одна* : зб. праць до ювілею І. Р. Бунятової. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 28-44.
21. Буниятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV - XII ст.) : Монографія. Київ : Київ. нац. лінгв. ун-т, 2003. 328 с.
22. Буниятова І. Р. Ірраціональність vs. раціональність у мові давньогерманських етнічних спільнот. *Вісник КНЛУ. Сер. Філологія*. К. : Вид. Центр КНЛУ, 2000. Т. 3, № 2. С. 47-53.
23. Буниятова І. Р. Реінтерпретація синтаксичних одиниць як джерело походження гіпотаксису в германських і слов'янських мовах. *Вісник КНЛУ*.

Сер. Філологія. К. : Вид. Центр КНЛУ, 2000. Т. 3, № 1. С. 26-33.

24. Буніятова І. Р. Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV-XIII ст.) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2004. 32 с.

25. Буніятова І. Р. Становлення складнопідрядного речення в давньогерманських мовах (IV-XIII ст.) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Київ, 2004. 406 арк.

26. Буніятова І. Р. Формування структури давньогерманського речення в контексті етнофілософської дихотомії активність vs. пасивність. *Вісник КНЛУ*. Сер. Філологія. К. : Вид. Центр КНЛУ, 2001. Т. 4, № 2. С. 46-58.

27. Буніятова І. Р. Шляхи розвитку мовних систем: еволюція і катастрофа. *Магістеріум*. Нац. Ун-т «Києво-Могилянська академія»; [упоряд. : В. В. Лучик]. Київ, 2011. Вип. 43 : Мовознавчі студії. С. 3-8.

28. Виноградов В. В. Вопросы грамматического строя. М. : Изд-во АН СССР, 1955. 480 с.

29. Вінтонів М. О. Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви : монографія. Донец. нац. ун-т, Філол. ф-т. Донецьк : ДонНУ, 2013. 327 с.

30. Вінтонів М. О. Складносурядні речення в аспекті актуального членування. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2015. Вип. 5(2). С. 18-21.

31. Голубовська І. О. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики : курс лекцій. К. : Видавничо-полігр. центр «Київський університет», 2011. 223 с.

32. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. М. : Прогресс, 1984. С. 356-363.

33. Гурин В. В. Категория «Воля» в современном английском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Иркутск, 2009. 22 с.

34. Дацко Т. Ф. Коммуникативная структура простого предложения в английском и русском языках : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19. Краснодар, 2006. 53 с.

35. Дейчаківська О. В. Структурно-семантичні властивості дієслів у

функції зв'язки : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Львів, 1997. 153 с.

36. Джабраилова В. С. К вопросу об определении синтаксической парадигмы. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Изд-во «Грамота», 2015. в 2-х ч. Ч. II. С. 90-92.

37. Дресслер В. Синтаксис текста. *Новое в зарубежной лингвистике. Вып. VIII. Лингвистика текста*. М. : Прогресс, 1978. С. 111-137.

38. Егорова О. С., Рябова Г. Н. Коммуникативно-синтаксическая организация предложения в поэтическом тексте (на материале русского и испанского языков). *Ярославский педагогический вестник*. 2011. № 2. Том 1 (Гуманитарные науки). С. 176-180.

39. Жаботинская С. А. Генеративизм, когнитивизм и семантика лингвальных сетей. *Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато, істина одна* : зб. праць до ювілею І. Р. Буніятової. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 99-141.

40. Жуковська В. В. Структура і функціональний статус абсолютних конструкцій у давніх індоєвропейських мовах. *Наукові записки*. Випуск 165. Серія : Філологічні науки. Кропивницький, 2018. С. 110-116.

41. Задільська Г. М. Підрядне додаткове речення в давньоанглійській мові: структурний та семантичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2011. 20 с.

42. Задільська Г. М. Різновиди комплементативності дієслів у ранньоновоанглійський період. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острого : Нац. ун-т «Острозька академія». 2012. Вип. 27. С. 334-336.

43. Задільська Г. М. Структура та функціонування давньоанглійських складнопідрядних додаткових речень з довільними суб'єктами головного та підрядного речень. *Нова філологія*. 2010. № 38. С. 190-196.

44. Звегинцев В. А. Предложение и его отношение к языку и речи. М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1976. 307 с.

45. Зінченко Г. Є. Розвиток генітивних апозитивних конструкцій в англійській мові VII-XVII століть. *Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато,*

істина одна : зб. праць до ювілею І. Р. Буніятової. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 344-359.

46. Иванов Н. В. Актуальное членение предложения: на пути к новой парадигме теории. *Проблемы и перспективы развития лингвистики, межкультурной коммуникации и лингводидактики*. Вып. 3. Сборник научных статей по материалам Международной конференции «История и теория языка. Принципы преподавания иностранных языков». Т. 1. М. : Резонанс, 2009. С. 1-9.

47. Иванова И. П., Чахоян Л. П., Беляева Т. М. История английского языка. Учебник. Хрестоматия. Словарь. СПб. : «Изд-во «Лань», 1999. 512 с.

48. Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка : учебник. М. : «Высш. Школа», 1981. 285 с.

49. Ившин В. Д. Коммуникативный синтаксис современного английского языка (актуальное членение предложения) : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04. Москва, 1992. 429 с.

50. Ильиш Б. А. История английского языка. М. : Издательство «Высшая школа», 1968. 420 с.

51. Ильиш Б. А. Строй современного английского языка (на английском языке). Изд-е 2-е. Ленинград : Изд-во «Просвещение», 1971. 366 с.

52. Иофик Л. Л. Проблема структуры сложного предложения в новоанглийском языке : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.04. Ленинград, 1965. 41 с.

53. Иванова Л. П. Методи лінгвістичних досліджень : Навч. посібник. К. : ІСДО, 1995. 88 с.

54. Калитюк Л. П. Англійське питальне речення. Структура. Семантика. Прагматика : навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. 116 с.

55. Калитюк Л. П. Питальне речення в історії англійської мови : структурний та прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2008. 233 с.

56. Карамишева І. Д. Структурні та функціональні особливості вторинної предикації в сучасній англійській мові (досвід формально-граматичного моделювання) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2005. 320 с.

57. Карпіловська Є. А. Реальний стан мови та проблеми його моделювання. *Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато, істина одна* : зб. праць до ювілею І. Р. Бунятової. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 142-157.

58. Касевич В. Б. Введение в языкознание. 2-е изд. СПб. : Филол-й ф-т СПбГУ. М. : Изд-й центр «Академия», 2011. 240 с.

59. Касевич В. Б. Семантика. Синтаксис. Морфология. М. : Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1988. 309 с.

60. Кибрик А. А. Современная американская лингвистика : Фундаментальные направления / Под ред. А. А. Кибрика, И. М. Кобозевой, И. А. Секериной. Изд. 2-е. М. : Едиториал УРСС, 2002. 480 с.

61. Клепикова Т. А. Категория сентенциальной комплементации в современном английском языке : монография. СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2011. 186 с.

62. Кобрин Н. А. Грамматика английского языка. Морфология. Синтаксис : учебное пособие. СПб. : Союз, 1999. 496 с.

63. Колесник О. С. Семантичні трансформації з позицій М-логіки (на матеріалі деяких індоевропейських мов). *Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато, істина одна* : зб. праць до ювілею І. Р. Бунятової. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 170-195.

64. Колобкова Л. В. Средства выражения модального значения волеизъявления в русском языке XVII – начала XVIII веков : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Тверь, 1995. 24 с.

65. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: Підручник. Видання 2-е, виправлене і доповнене. Київ : Видавничий центр «Академія», 2006. 464 с.

66. Криворучко Т. В. Згорнутий реченнєвий комплемент у ранньоновоанглійській мові. *Тези доповідей всеукраїнської наукової конференції*

пам'яті доктора філологічних наук, професора Д. І. Квеселевича: «Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблем перекладу». Житомир : Вид-во ДВУ ім. І. Франка, 2015. С. 36-37.

67. Криворучко Т. В. Складна комплементация в генеративній граматиці. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. Випуск 10 (2). Хмельницький : Хмельницький нац. ун-т, 2016. С. 60-64.

68. Криворучко Т. В. Складна комплементация в історії англійської мови. *Наукові записки*. Випуск 105 (1). Серія : Філологічні науки (мовознавство) : У 2 ч. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. С. 436-441.

69. Криворучко Т. В. Складна комплементация в ранньоновоанглійській мові: структурний та функціональний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2014. 20 с.

70. Криворучко Т. В. Складна комплементация у сучасних граматичних студіях. *Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато, істина одна* : зб. праць до ювілею І. Р. Бунятової. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 368-384.

71. Криворучко Т. В. Становлення VOSI конструкцій в англійській мові. *Вісник Житомирського державного університету*. Випуск 57. Філологічні науки. Житомир : Житомирський держ. ун-т, 2011. С. 199-202.

72. Криворучко Т. В. Функціонування конструкції Accusative and Infinitive у ранньоновоанглійській мові. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. Вип. 11. С. 17-23.

73. Крушельницкая К. Г. К вопросу о смысловом членении предложения. *Вопросы языкознания*. Вып. 5. 1956. С. 55-67.

74. Кухарчук І. О. Функціонально-комунікативний напрям дослідження синтаксичної будови мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 10 : Проблеми граматики і лексикології української мови. Вип. 10, 2013. С. 150-155.

75. Кхеліл О. І. Складнопідрядне речення з підрядним умови в середньоанглійській мові: структурний та функціональний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2017. 20 с.

76. Кхеліл О. І. Складнопідрядне речення з підрядним умови в середньоанглійській мові: структурний та функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2017. 211 с.

77. Левицкий Ю. А. История лингвистических учений. Учебное пособие. М. : Высш. школа, 2005. 302 с.

78. Леонідов О. С. Теорія генеративної граматики в дослідженнях Ноама Хомського. *Наукові записки КДПУ*. Серія : Філологічні науки / ред. О. А. Семенюк [та ін.]. Кіровоград : КДПУ, 2013. Вип. 118. С. 505-512.

79. Липатова М. А. Коммуникативно-прагматическая модализация высказываний в речевом общении на материале немецкого языка : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Белгород, 2004. 19 с.

80. Маслова А. Ю. Введение в прагмалингвистику: учеб. пособие. 2-е издание. М. : Флинта : Наука, 2008. 152 с.

81. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения. *Пражский лингвистический кружок* : сб. статей. М. : Изд-во «Прогресс», 1967. С. 239-245.

82. Матезиус В. Основная функция порядка слов в чешском языке. *Пражский лингвистический кружок* : сб. статей. М. : Изд-во «Прогресс», 1967. С. 246-265.

83. Мединська Н. М. Проблема категорійного статусу дієслів. *Studia Linguistica*. 2011. Вип. 5. С. 126-135.

84. Мельник Ю. П. Поліпредикативне ціле: від формально-граматичної організації до семантичної моделі. *Науковий вісник ЧНУ* : зб. наук. праць. Вип. 341. Германська філологія. Чернівці : Рута, 2011. Вип. 532. С. 63- 78.

85. Митренина О. В., Романова Е. Е., Слюсар Н. А. Введение в генеративную грамматику. М. : Эдиториал УССР. 2012. 376 с.

86. Мороховская Е. Я. Основы теоретической грамматики английского языка (на английском языке). Киев : Вища школа, 1984. 286 с.

87. Образцова О. М. Обов'язковість компонентів синтаксичних структур предикації та комплементації для структури речення: семантичний та

когнітивний аспекти. *Науковий вісник МГУ*. Серія : філологія : зб. наук. праць. Одеса : Фенікс, 2010. Вип. № 1. С. 10-16.

88. Огиенко Е. А. Генезис и становление явления актуального членения предложения: пражская лингвистическая школа. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. № 4 (22), часть 2. Тамбов : Издательство «Грамота», 2013. С. 132-136.

89. Олексієнко А. В. Предикативні та комунікативно-прагматичні особливості гіпотаксису в сучасному англomовному медичному дискурсі. *Науковий вісник Дрогобицького пед. ун-ту ім. І. Франка*. Серія : «Філологічні науки» (мовознавство) : Зб. наук. праць. Дрогобич, 2018. № 9. 143-146.

90. Очковська А. П. Становлення рейзингової конструкції з суб'єктом в англійській мові XII-XVII ст.: структурний та функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2018. 249 с.

91. Петрова Е. С. Сложное предложение в английском языке. Варианты формы, значения и употребления : Учебное пособие. М. : ГИС; СПб. : Философский факультет СПбГУ, 2002. 136 с.

92. Плоткіна М., Землякова О. Реалізація комунікативного динамізму в складному реченні. *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]*. Серія : Філологія (мовознавство). 2013. Вип. 17. С. 78-84.

93. Плоткіна М. Г. Реалізація складного речення як безпосереднього релевантного ситуативного контексту. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15, т. 4. С. 143-149.

94. Плоткіна М. Г. Синтаксис складного речення в романах Дж. Остін: структурний та функціональний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2010. 20 с.

95. Плоткіна М. Г. Синтаксис складного речення в романах Дж. Остін: структурний та функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2010. 197 с.

96. Плоткіна М. Г. Складне речення як дистрибутивне поле реалізації

комунікативного динамізму (на матеріалі речень романів Дж. Остін). *Нова філологія*. 2011. № 46. С. 185-189.

97. Полховська М. В. Англійське екзистенційне речення в генеративному висвітленні. *Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато, істина одна* : зб. праць до ювілею І. Р. Буніятової. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 385-397.

98. Полховська М. В. Екзистенційні речення в ранньоновоанглійській мові: структурно-семантичний та функціональний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Житомир, 2009. 202 с.

99. Почепцов Г. Г. Избранные труды по лингвистике : монография. Винница : Нова книга, 2013. 560 с.

100. Приходько А. Н. Семантико-синтаксический анализ конструкций с предикативным определением в современном немецком языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Днепропетровск, 1982. 199 с.

101. Расторгуева Т. А. История английского языка: учебник. 2-е изд., стер. М. : ООО «Издательство Астрель» : ООО «Издательство АСТ», 2003. 348 с.

102. Руда Н. В. Історія лінгвістичних учень. К. : ВПЦ «Київський університет», 2015. 256 с.

103. Савельєва Н. О. Засоби вираження деонтичної модальності в ранньоновоанглійській мові (на матеріалі творів У. Шекспіра) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2010. 22 с.

104. Савельєва Н. О. Засоби вираження деонтичної модальності в ранньоновоанглійській мові (на матеріалі творів У. Шекспіра) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2010. 238 с.

105. Савченко Е. Ю. Актуальное членение предложения в английском и украинском языках. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2010. № 11. С. 148-154.

106. Савченко Є. Ю. Співвіднесеність тема-рематичної структури з диктумом і модусом в англійському та українському телевізійному дискурсі.

Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. 2017. № 24. С. 87-94.

107. Савченко Є. Ю. Фонетичні засоби актуалізації тематичного та рематичного компонентів речення в усному мовленні. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки.* 2019. № 28. С. 165-176.

108. Семотюк О. Л. Сучасні технології лінгвістичних досліджень : навч. посібник. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2011. 152 с.

109. Сітко А. В. Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2011. 279 с.

110. Сітко А. В., Струк І. В. Комунікативне навантаження риторичних запитань (на матеріалі англійської художньої прози). *Одеський лінгвістичний вісник.* Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2017. Вип. 9, том 3. С. 231-235.

111. Скибицька Н. В. Епістемічна модальність в англійській мові (діахронний аспект) : монографія. К. : Логос, 2010. 215 с.

112. Слюсарева Н. А. Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка. М. : Наука, 1981. 206 с.

113. Снісаренко І. Є. Інфінітивна конструкція з прийменником *for* у середньоанглійській мові: семантика та функціонування : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2001. 190 с.

114. Снісаренко І. Є. Про взаємозв'язок англійського дієслова та його інфінітивного компонента: історична перспектива. *Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато, істина одна* : зб. праць до ювілею І. Р. Буніятової. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. С. 428-439.

115. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса : Пер. с франц. М. : Прогресс, 1988. 656 с.

116. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис. М. : Российский гос. Гуманитарный ун-т, 2001. 797 с.

117. Тугай О. М. Англійські дієслова вольової дії: досвід попереднього аналізу. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. Вип. 8. С. 29-35.

118. Тугай О. М. Генеза складного комплементарного речення: історичний аспект. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія : «Філологічні науки» (мовознавство) : Зб. наук. праць. Дрогобич, 2019. № 12. С. 225-228.

119. Тугай О. М. Дієслова-перформативи як засіб вираження вольового спонукання в ранньоніовоанглійській мові. «*The Fifteenth European Conference on Languages, Literature and Linguistics*». Proceedings of the Conference, Vienna, Austria, May 10, 2017. P. 27-31.

120. Тугай О. М. Дослідження комплементарних комплексів у сучасних граматичних студіях. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. Вип. 13. С. 75-86.

121. Тугай О. М. Інтерпретація об'єктної дієслівної клаузальної комплементарності в термінах Ікс-штрих теорії. *Філологія та лінгвістика у сучасному світі* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., 30-31 серпня 2019 року. Запоріжжя, 2019. С. 86-90.

122. Тугай О. М. Концепція генеративної лінгвістики у сучасних мовознавчих студіях. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., 13-14 листопада 2019 року. Львів, 2019. С. 63-66.

123. Тугай О. М. Мовні зрушення ладу англійської клаузальної комплементарності в історичній перспективі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. Київ, 2019. Том 30 (69), № 4. С. 75-85.

124. Тугай О. М. Моделі синтаксичних структур із дієсловами волевиявлення в ранньоніовоанглійській мові. *Мовний простір слов'янського світу* : тези доповідей III Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих учених, 26 травня 2017 року. Київ, 2017. С. 74-78.

125. Тугай О. М. Особливості комплементарного речення в історії розвитку англійської мови. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія : «Філологічні науки» (мовознавство) : Зб. наук. праць. Дрогобич, 2018. № 9. С. 242-247.

126. Тугай О. М. Прагматичний потенціал ранньоновоанглійського речення із клаузальною комплементациєю. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Ужгородський нац. ун-т, 2019. Вип. 10, Том 2. С. 28-36.

127. Тугай О. М. Реалізація функціональної перспективи ранньоновоанглійського речення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». Одеса, 2019. Вип. 42, Том 1. С. 160-167.

128. Тугай О. М. Складні комплементні конструкції у ранньоновоанглійській мові. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. Вип. 11. С. 24-34.

129. Тугай О. М. Функціональна перспектива як організація ранньоновоанглійського речення. *Розвиток філології та лінгвістики на сучасному історичному етапі* : матеріали науково-практ. конф., 13-14 грудня 2019 року. Харків, 2019. С. 56-61.

130. Турмис О. В. Висловлення з частковою або нульовою предикацією : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2017. 232 с.

131. Фреге Г. Логика и логическая семантика : Сборник трудов. М. : Аспект Пресс, 2000. 512 с.

132. Халидов А. И. Типы сложных предложений (в связи с вопросом о бессоюзии). *Новая наука: проблемы и перспективы* : Международное научное периодическое издание по итогам Международной научно-практической конференции (04 марта 2016, г. Стерлитамак). 2 ч. Ч.1. Стерлитамак : РИЦ АМИ, 2016. С. 31-39.

133. Хисматова Ч. Г. Актуальное членение повествовательного предложения в английском и татарском языках : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.20. Казань, 2004. 24 с.

134. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса. М. : Изд. МГУ, 1972. 259 с.
135. Хомский Н. Логические основы лингвистической теории. *Новое в лингвистике*. Вып. 4. М. : Прогресс, 1965. С. 465-575.
136. Хомский Н. Язык и мышление. М. : Изд. МГУ, 1972. 123 с.
137. Худяков А. А. Теоретическая грамматика английского языка. М. : Издательство «Академия», 2005. 254 с.
138. Хэллидей М. А. К. Место «функциональной перспективы предложения» (ФПП) в системе лингвистического описания. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. VIII. Лингвистика текста. М. : Прогресс, 1978. С. 138-148.
139. Чайковская Н. Ю. Концептосфера «волеизъявление» в английской и русской лингвокультурах : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20. Волгоград, 2008. 25 с.
140. Чиркова Н. И. Функциональное описание предложения: порядок слов и актуальное членение. Учебное пособие. Ижевск, 2012. 33 с.
141. Шевякова В. Е. Современный английский язык. Порядок слов, актуальное членение, интонация. Москва : Изд-во «Наука», 1980. 380 с.
142. Ярцева В. Н. Исторический синтаксис английского языка. Москва-Ленинград : Изд-во Академии Наук СССР, 1961. 308 с.
143. Ярцева В. Н. Развитие сложноподчиненного предложения в английском языке. Ленинград : Издание Ленинградского гос. ун-та, 1940. 116 с.
144. Abbott E. A Shakespearian Grammar. London : Macmillan, 1883. 511 p.
145. Aikhenvald A. Y., Dixon R. M. W. Commands: A Cross-Linguistic Typology. Oxford, New York : Oxford University Press. 2017. 327 p.
146. Ammann H. Die menschliche Rede. Sprachphilosophische Untersuchungen. Teil 2 : Der Satz. Lebensformen und Lebensfunktionen der Rede. Das Wesen der Satzform. Satz und Urteil. Von Hermann Ammann. Nur Teil / Band 2 (von 2). Lahr : Schauenburg, 1928. V. 199 s.
147. Baldi P. New Perspectives on Historical Latin Syntax. Volume 1: syntax of the sentence. Berlin : Mouton de Gruyter, 2009. 560 p.

148. Beneš E. Die funktionale Satzperspektive (Thema - Rhema Gliederung) im Deutschen / Deutsch als Fremdsprache. Heft 1. Praha, 1967. S. 23-28.
149. Beneš E. On Two Aspects of Functional Sentence Perspective. *Travaux linguistiques de Prague. Études structurales dédiées au VIe Congrès des Slavistes*. Prague : Academia. 1968. V. 3. P. 267-274.
150. Blake N. The Cambridge history of the English language. Volume II. 1066-1476. UK : Cambridge University Press, 1992. 676 p.
151. Bonneau J., Pica P. On the Development of the Complementation System in English and its Relation to Switch-Reference. *Proceedings of the North East Linguistic Society 25. Papers from the Workshops on Language Acquisition & Language Change*. GLSA, Amherst, Vol. 2, 1995. P. 135-150.
152. Bresnan J. Control and complementation. *Linguistic Inquiry*. Vol. 13, No. 3, Summer, 1982. P. 343-434.
153. Buniyatova I. Complex Complementation in Old English and Other Old Germanic Languages. *Вісник КНЛУ. Сер. Філологія*. К. : Вид. Центр КНЛУ, 1999. Т. 2, № 1. С. 35-43.
154. Campbell L. Historical Linguistics: An Introduction. Edinburgh, UK : Edinburgh University Press, 1999. 396 p.
155. Carnie A. Syntax. A generative introduction. Second edition. Oxford UK : Blackwell Publishers Ltd., 2006. 479 p.
156. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax. Cambridge, Mass. : MIT Press, 1965. 251 p.
157. Chomsky N. Cartesian Linguistics. A Chapter in the History of Rationalist Thought. Third Edition. New York : Cambridge University Press, 2009. 158 p.
158. Chomsky N. Language and Mind. Third Edition. New York : Cambridge University Press, 2006. 190 p.
159. Chomsky N. Language and Problems of Knowledge. The Managua lectures. Eleventh printing. Cambridge, Massachusetts : The MIT Press, 2001. 206 p.
160. Chomsky N. Lectures on Government and Binding : the Pisa lectures. [7th ed.] Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 1993. 371 p.

161. Chomsky N. *Minimalist Inquiries: the Framework. Step by Step.* Cambridge, Mass. : MIT Press. 2000. P. 89-155.
162. Chomsky N. *New Horizons in the Study of Language and Mind.* Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 250 p.
163. Chomsky N. *On Nature and Language.* A. Belletti, L. Rizzi (eds.). New York : Cambridge University Press, 2002. 206 p.
164. Chomsky N., Lasnik H. *Principles and parameters Theory.* J. Jacobs, A. von Stechow, W. Sternefeld and T. Vennemann (eds.). *Syntax: an International Handbook of Contemporary Research.* Walter de Gruyter : Berlin, New York, Vol. 1, 1993. P. 506-569.
165. Chomsky N. *Syntactic structures.* Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2002. 117 p.
166. Chomsky N. *The Minimalist program : 20th Anniversary Edition.* Cambridge, Massachusetts London, England : The MIT Press, 2015. 393 p.
167. Čmejrková S., Štícha F. *The Syntax of Sentence and Text : a Festschrift for František Daneš.* Volume 42. Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Co. 1994. 398 p.
168. Comrie, B. *Subject and Object Control: Syntax, Semantics, Pragmatics.* *Proceedings of the Tenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society.* Berkeley, California, 1984. P. 450–464.
169. Cristofaro S. *Subordination.* Oxford, New York : Oxford University Press, 2003. 355 p.
170. Curme G. *English Grammar.* New York, Hagerstown, San Francisco, London : Harper and Row, 1947. 308 p.
171. Cuyckens H. *Variability in verb complementation in Late Modern English: finite vs. non-finite patterns.* Marianne Hundt (ed.). *Late Modern English Syntax.* Cambridge : Cambridge University Press, 2014. P. 182-203.
172. Cynthia L. *Case Syncretism and Word Order Change.* A. Kemenade, B. Los (eds.) *The handbook of the history of English.* Oxford, UK : Blackwell Publishing Ltd., 2006. P. 201-223.

173. Dalrymple M. *Syntax and Semantics. Lexical Functional Grammar. Volume 34.* Elsevier Science. San Diego, London, Boston, New York, Sydney, Tokyo, Toronto : Academic Press, 2001. 484 p.
174. Danchev A. Language change typology and some aspects of the SVO development in English. D. Kastovsky (ed.). *Historical English Syntax.* Berlin, N. Y. : Mouton de Gruyter, 1991. P. 103-124.
175. Daneš F. Functional Sentence Perspective and the Organization of the Text. *Papers on Functional Sentence Perspective.* Prague : Academia. The Hague : Mouton, 1974. P. 106-128.
176. Daneš F. *Papers on functional sentence perspective.* Prague : Academia, The Hauge : Mouton, 1974. 222 p.
177. Dixon R. M. W. *A Semantic Approach to English Grammar. Second Edition.* Oxford, New York : Oxford University Press, 2005. 543 p.
178. Dixon R. M. W. *Complementation : A Cross-Linguistic Typology.* Oxford : Oxford University Press, 2006. 288 p.
179. *Doctrina multiplex, veritas una. Учень багато, істина одна : зб. праць до ювілею І. Р. Буніятової.* К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. 440 с.
180. Doherty C. *Clauses without «that»: the case for bare sentential complementation in English.* Routledge. Taylor and Francis Group : London and New York, 2013. 142 p.
181. Dressler W. U. Functional Sentence Perspective within a Model of Natural Textlinguistics. Čmejrková S., Štícha F. (eds.). *The Syntax of Sentence and Text : a Festschrift for František Daneš.* Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company. 1994. P. 89-104.
182. Englebretson R. Searching for structure : the problem of complementation in colloquial Indonesian conversation. Vol. 13. Rice University : John Benjamins Publishing Company. Amsterdam / Philadelphia, 2003. 206 p.
183. Fanego T. English Historical Syntax: approaches and problems. *Proceedings of the Sixteenth International Conference of the Spanish Society for English Language and Literature (AEDEAN),* Valladolid, 14-16 de diciembre de

1992. Universidad de Valladolid : Servicio de Publicaciones, 1994. P. 13-28.

184. Fanego T. Infinitive complements in Shakespeare's English: synchronic and diachronic aspects. Santiago de Compostella : Universidade. Servicio de Publicacions e Intercambio Cientifico, 1992. 170 p.

185. Fanego T. Shakespeare's grammar. Smith B. (ed.) *The Cambridge Guide to the Worlds of Shakespeare*. Volume 1 : Shakespeare's World 1500-1660. Cambridge : Cambridge University Press. Chapter 26, 2016. P. 184-191.

186. Firbas J. Functional sentence perspective in written and spoken communication. Cambridge, N. Y. : Cambridge University Press, 1992. 239 p.

187. Firbas J. Some aspects of the Czechoslovak approach to problems of functional sentence perspective. J. Firbas, F. Daneš (eds.). *Papers on Functional Sentence Perspective*. Prague : Academia. The Hague : Mouton, 1974. P. 11-37.

188. Fischer O. Syntax. N. Blake (ed.) *The Cambridge history of the English language. Volume II. 1066-1476*. UK : Cambridge University Press, 1992. P. 207-408.

189. Fischer O. The Origin and Spread of the Accusative and Infinitive Construction in English. *Folia Linguistica Historica*. 1989. Vol. VIII, № 1-2. P. 143-217.

190. Fischer O. The rise of the passive infinitive in English. D. Kastovsky (ed.) *Historical English Syntax*. Berlin, N. Y. : Mouton de Gruyter, 1991. P. 141-188.

191. Fischer O., Kemenade A., Koopman W., Wurff W. The Syntax of Early English. UK : Cambridge University Press, 2004. 341 p.

192. Foley W. A. Information Structure. K. Brown, J. Miller (eds.) *Concise encyclopedia of grammatical categories*. UK, Oxford : Elsevier, 1999. P. 204-213.

193. Fortson B. W., *Indo-European Language and Culture : An Introduction*. 2nd edition. Malden, USA, Oxford, UK : Wiley-Blackwell Publishing, 2010. 562 p.

194. Freidin R. Foundational issues in linguistic theory : essays in honor of Jean-Roger Vergnaud. R. Freidin, C. P. Otero, M. L. Zubizarreta (eds.). Cambridge, Massachusetts; London, England : The MIT Press, 2008. 389 p.

195. Freidin R. *Generative Grammar. Theory and its History*. London and New York : Routledge. Taylor and Francis Group. 2007. 385 p.

196. Gelderen E. *A History of the English Language*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2006. 334 p.
197. Gelderen E. *Analyzing syntax through texts. Old, Middle, and Early Modern English*. UK : Edinburgh University Press, 2018. 201 p.
198. Gelderen E. *Clause structure*. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 238 p.
199. Gelderen E. *Generative phrameworks and approaches*. M. Kytö, P. Pahta (eds.). *The Cambridge Handbook of English Historical Linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press. 2016. P. 79-94.
200. Givón T. *Syntax: an introduction*. Revised Ed. vol. 2. Amsterdam : John Benjamins Publishing Company, 2001. 406 p.
201. Givón T. *The binding hierarchy and the typology of complements*. *Studies in Language*. 4.3, 1980. P. 333–377.
202. Greenberg J. H. *Universals of Language*. Second Edition. Cambridge, Massachusetts; London, England : The MIT Press, 1966. 337 p.
203. Haegeman L., Gueron J. *English grammar: a generative perspective*. Oxford UK and Cambridge USA : Blackwell Publishers Ltd., 1999. 672 p.
204. Haegeman L. *Introduction to Government and Binding Theory*. Second edition. Oxford UK and Cambridge USA : Blackwell Publishers Ltd., 1994. 725 p.
205. Halliday M. A. K., Matthiessen Ch. M. I. M. *An introduction to functional grammar*. Third Edition. London, UK : Hodder Arnold, 2004. 689 p.
206. Halliday M. A. K. *The place of «functional sentence perspective» in the system of linguistic description*. František Daneš (ed.). *Papers on Functional Sentence Perspective*. Prague : Academia. The Hague : Mouton, 1974. P. 43-53.
207. Hamawand Z. *Prepositional Complement Clauses in English : An Exploration in Cognitive Grammar*. *American International Journal of Contemporary Research*. Vol. 2, No. 7; July 2012. P. 146-156.
208. Hladký J. *Language and Function: to the memory of Jan Firbas*. Amsterdam, Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2003. 336 p.
209. Hogg R. *The Cambridge History of the English Language*. The

Beginnings to 1066. Vol. 1. Cambridge : Cambridge University Press, 1992. 588 p.

210. Höglund M., Rickman P., Rudanko J., Havu J. Perspectives on Complementation. Structure, Variations and Boundaries. London, New York : Palgrave and Macmillan, 2015. 252 p.

211. Huddleston R. D., Pullum G. K. A Student's Introduction to English Grammar. Cambridge, New York : Cambridge University Press, 2005. 312 p.

212. Huddleston R. D. Sentence Types and Clause Subordination. K. Brown, J. Miller (eds.). *Concise encyclopedia of grammatical categories*. Amsterdam : Elsevier, 1999. P. 329-343.

213. Huddleston R. D., Pullum G. K. The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 2012. 1842 p.

214. Hundt M. Global spread of English: processes of change. M. Kytö, P. Pahta (eds.). *The Cambridge Handbook of English Historical Linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press. 2016. P. 335-350.

215. Hundt M. Late Modern English Syntax. Cambridge : Cambridge University Press. 2014. 385 p.

216. Hunston S., Francis G. Pattern Grammar. A corpus-driven approach to the lexical grammar of English. Vol. 4. Amsterdam / Philadelphia : The University of Birmingham : John Benjamins Publishing Company, 2000. 289 p.

217. Jackendoff R. «Construction after construction» and its theoretical challenges. *Language*. Stanford, CA : CSLI Publications, 2008. T. 84. №1. P. 8-28.

218. Jackendoff R. Semantic Interpretation in Generative Grammar. Cambridge, Mass. : MIT Press, 1972. 400 p.

219. Jaworska E. Control. K. Brown, J. Miller (eds.). *Concise encyclopedia of grammatical categories*. Amsterdam : Elsevier, 1999. P. 107-110.

220. Kastovsky D. Historical English Syntax. Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 1991. 510 p.

221. Kellner L. Historical outlines of English syntax. London, New York : Macmillan, 1905. 336 p.

222. Kemenade A., Los B. The handbook of the history of English. Oxford,

UK : Blackwell Publishing Ltd., 2006. 655 p.

223. Klipstein Louis F. A Grammar of the Anglo-Saxon Language. Revised and enlarged edition. New York : Geo P. Putman. 1859. 276 p.

224. Kroeger P. R. Analyzing Grammar. An Introduction. Cambridge, UK : Cambridge University Press, 2005. 364 p.

225. Kuryłowicz J. The inflectional categories of Indo-European. Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1964. 246 p.

226. Kytö M., Pahta P. The Cambridge Handbook of English Historical Linguistics. Cambridge : Cambridge University Press. 2016. 624 p.

227. Landau I. Elements of control: Structure and meaning in infinitival constructions. Dordrecht, Netherlands : Kluwer Academic Publishers, 2000. 212 p.

228. Lasnik H. The Theory of Principles and Parameters. Noam Chomsky (ed.) *The Minimalist program : 20th Anniversary Edition*. Cambridge, Massachusetts, London, England : The MIT Press, 2015. P. 11-116.

229. Lass R. The Cambridge history of the English language. Volume III. 1476-1776. UK : Cambridge University Press, 1999. 668 p.

230. Lightfoot D. W. How to Set Parameters: Arguments from Language Change. Cambridge, Mass. : MIT Press, 1991. 214 p.

231. Lightfoot D. W. Principles of Diachronic Syntax. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. 429 p.

232. Los B. A Historical Syntax of English. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2015. 284 p.

233. Los B. The Rise of the To-Infinitive. Oxford, New York : Oxford University Press, 2005. 335 p.

234. Ludlow P. The Philosophy of Generative Linguistics. Oxford, New York : Oxford University Press. 2011. 220 p.

235. Maetzner E. An English grammar: methodical, analytical, and historical. Volume III. London : J. Murray. Boston : Roberts, Brothers, 1874. 576 p.

236. Magomedova M. Анализ семантической структуры простого предложения. *Studii de gramatică contrastivă*. Pitești : Editura Universității din

Pitești. Nr.15, 2011. P. 36-45.

237. Manzini M. On Control and Control Theory. *Linguistic Inquiry*. No. 14, 1983. P. 421-446.

238. Martin R. Step by Step : Essays on Minimalist Syntax in Honor of Howard Lasnik. R. Martin, D. Michaels, J. Uriagereka (eds.). Cambridge, Mass. : MIT Press. 2000. 357 p.

239. McGregor W. Complementation as interpersonal grammar. *Word*. Volume 59, issues 1-2. Routledge : Taylor and Francis Group, 2008. P. 25-53.

240. Menzel P. Semantics and syntax in complementation. The Hague : Mouton, 1975. 213 p.

241. Momma H., Matto M. A Companion to the History of the English Language. Oxford, UK : Blackwell Publishing Ltd., 2008. 690 p.

242. Moravcsik E. A. Reviewed Work: Semantics and Syntax in Complementation by P. Menzel. *Language*. Vol. 54, No. 3 (Sep.), 1978. P. 674-676.

243. Nash L., Samvelian P. Approaches to Complex Predicates. *Syntax and Semantics*. Volume 41. Leiden / Boston : Brill. 2016. 295 p.

244. Nevalainen T. An Introduction to Early Modern English. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. 176 p.

245. Ney J. W. Semantic features and verbs with verbal complements in English. *Journal of English Linguistics*. Vol. 13, Issue 1, 1979. P. 48-64.

246. Noonan M. Complementation. T. Shopen (ed.). *Language typology and syntactic description*, Vol. 2. Complex constructions. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. p. 52-150.

247. Pintzuk S., Taylor A. The loss of OV order in the history of English. A. Kemenade, B. Los (eds.). *The handbook of the history of English*. Oxford, UK : Blackwell Publishing Ltd., 2006. P. 249-278.

248. Pollard C., Sag I. A. Head-driven Phrase Structure Grammar. *Studies in contemporary linguistics*. Chicago : The University of Chicago Press, 1994. 440 p.

249. Quicoli A. C. The Structure of Complementation. Ghent, Antwerp, Brussels : E. Story-Scientia P.V.B.A, 1982. 172 p.

250. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language. L. : Longman, 1985. 1779 p.
251. Quirk R., Greenbaum S. A University Grammar of English. London : Longman Group Limited, 1973. 484 p.
252. Radford A. An introduction to English sentence structure. Cambridge : Cambridge University Press, 2009. 445 p.
253. Radford A. Analyzing English Sentences. A Minimalist Approach. Cambridge, New York : Cambridge University Press, 2009. 526 p.
254. Radford A. Syntax: a Minimalist Introduction. Cambridge, New York : Cambridge University Press, 1997. 283 p.
255. Radford A. Transformational grammar: a first course. Cambridge : Cambridge University Press, 1988. 625 p.
256. Radford A. Transformational syntax: a student's guide to Chomsky's extended standard theory. Cambridge, New York : Cambridge University Press, 1981. 402 p.
257. Rissanen M. Syntax. R. Lass (ed.). *The Cambridge history of the English language*. Volume III. 1476-1776. UK : Cambridge University Press, 1999. P. 187-331.
258. Roberts I. Diachronic Syntax. Oxford, New York : Oxford University Press, 2007. 508 p.
259. Rohdenburg G. On the replacement of finite complement clauses by infinitives in English. *English Studies*. Issue 4. Volume 76, 1995. P. 367-388.
260. Rosenbaum P. S. The Grammar of English Predicate Complement Constructions. Mass. Inst. of Technology. Ph.D. Thesis. Cambridge, 1965. 228 p.
261. Rudanko J. Complementation and Case Grammar: A Syntactic and Semantic Study of Selected Patterns of Complementation in Present-Day English. Albany : State University of New York Press, 1989. 173 p.
262. Rudanko J. On the semantics of object complement control. A. K. Melby (ed.). The twenty-third LACUS forum 1996 : Chapel Hill, North Carolina. USA, 1997. P. 259-265.

263. Sag I. A., Pollard C. An integrated theory of complement control. *Language*. Vol. 67 (1). Linguistic Society of America : Washington, DC, 1991. P. 63-113.
264. Salih S. M. Functional Sentence Perspective and Communicative Dynamism. *Journal of Al-Fatih*. No. 37. Diyala University, 2008. P. 30-44.
265. Schmidtke-Bode K. Complement Clauses and Complementation Systems: A Cross-Linguistic Study of Grammatical Organization : Dissertation zur Erlangung des akademischen Grades eines Doctor philosophiae (Dr. Phil.) / Karsten Schmidtke-Bode, M.A. vorgelegt dem Rat der Philosophischen Fakultät der Friedrich-Schiller-Universität Jena, 2014. 328 p.
266. Shopen T. Language typology and syntactic description. Vol. 2. Complex constructions. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 465 p.
267. Smet H. Spreading patterns: Diffusional change in the English system of complementation. New York : Oxford University Press, 2013. 279 p.
268. Smith J. J. Essentials of Early English. An Introduction to Old, Middle and Early Modern English. Second Edition. London and New York : Routledge. Taylor and Francis Group, 2005. 248 p.
269. Sornicola R. Topic, Focus and Word Order. K. Brown, J. Miller (eds.). *Concise encyclopedia of grammatical categories*. UK, Oxford : Elsevier, 1999. P. 375-383.
270. Stockwell R., Minkova D. Subordination and word order change in the history of English. D. Kastovsky (ed.). *Historical English Syntax*. Berlin, N. Y. : Mouton de Gruyter, 1991. P. 367-408.
271. Stowell T. On Tense of Infinitives. *Linguistic Inquiry*. Cambridge : MIT Press, Vol. 13, 1982. P. 561-570.
272. Stowell T. Origins of phrase structure. Ph.D. Dissertation : MIT, 1981. 496 p.
273. Svenonius P. Complex Predicates as Complementation Structures. L. Nash, P. Samvelian (eds.). *Approaches to Complex Predicates. Syntax and Semantics. Volume 41*. Leiden / Boston : Brill. 2016. P. 212-247.

274. Svoboda A. On two communicative dynamism. A. Svoboda, F. Daneš (eds.). *Papers on Functional Sentence Perspective*. Prague : Academia. The Hague : Mouton, 1974. P. 38-42.

275. Tesniere L. *Eléments de Syntaxe Structurale*. Paris : Librairie C Klincksieck, 1976. 673 p.

276. Traugott E. Syntax. Richard M. Hogg (ed.) *The Cambridge History of the English Language. The Beginnings to 1066. Vol. 1*. Cambridge : Cambridge University Press, 1992. P. 168-289.

277. Tuhai O. Control infinitive constructions in Early Modern English. *The 2nd international conference in theoretical and applied linguistics*. Kyiv-Bialostok, Ukraine-Poland, November 16-17, 2018. P. 13-16.

278. Tuhai O. Object control interpretations with volitional verbs in infinitive complexes of Early Modern English. *Science and Education a New Dimension. Philology, VII (61)*. Issue 210. Hungary : Budapest, 2019. P. 70-76.

279. Tuhai O. M. To / bare infinitive as complementation markers of volitional verbs in XV-XVII centuries. *International research and practice conference «Modern philology: relevant issues and prospects of research»* : Conference proceedings, Lublin, Poland, October 20-21, 2017. P. 155-159.

280. Vincent N. Subordination and complementation. K. Brown, J. Miller (eds.). *Concise encyclopedia of grammatical categories*. Amsterdam : Elsevier, 1999. P. 352-358.

281. Weil H. The order of words in the ancient languages compared with that of the modern languages. (Translated with notes and additions by Ch. W. Super). Boston : Ginn and Company, 1887. 132 p.

282. Wekker H., Haegeman L. *A Modern course in English sentence*. London, New York : Routledge, 1996. 201 p.

283. Westlake J. *A Shakespeare Grammar*. University of Birmingham, 1970. 442 p.

284. Zamaraeva O. Modeling Clausal Complementation for a Grammar Engineering Resource. *Proceedings of the Society for Computation in Linguistics*

(SCiL) 2019. New York City, New York, January 3-6, 2019. P. 39-49.

285. Zhabotynska S. The study of language: linguistic paradigms. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. Вип. 12. С. 7-12.

286. Zhukovska V. A Quantitative Corpus-Driven Approach to Disambiguation of Synonymous Grammatical Constructions. *Proceedings of the 4th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems (COLINS 2020)*. Volume I: Main Conference, Lviv, Ukraine, April 23-24, 2020. CEUR Workshop Proceedings 2604, CEUR-WS.org 2020. P. 507-522.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

287. Ярцева В. Н. Большой Энциклопедический Словарь. Языкознание. М. : Издательство «Советская энциклопедия», 1989. 683 с.

288. Campbell L., Mixco M. J. A Glossary of Historical Linguistics. Edinburgh : Edinburgh University Press. 2007. 237 p.

289. Clark Hall John R. A Concise Anglo-Saxon Dictionary for the use of the students. Second edition. Cambridge, New York : the Macmillan Co. 1916. 372 p.

290. Klein Ernest. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language. Volume I A-K. Volume II L-Z. Amsterdam, London, New York : Elsevier Publishing Company. 1966-1967. 1776 p.

291. Oxford Dictionary of English Grammar. Sylvia Chalker, Edmund Weiner (eds.). The new authoritative guide. London : BCA, 1994. 448 p.

292. Roget's II : The New Thesaurus by the Editors of the American Heritage Dictionaries. [3rd ed.] Boston, New York : Houghton Mifflin, 1995. 1200 p.

293. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases. Peter Mark Roget (ed.). [Electronic resource]. Access Mode : <http://www.gutenberg.org/ebooks/10681>

294. Shakespeare-Lexicon: a complete dictionary of all the English words, phrases and constructions in the works of the poet. 3rd ed. Rev. and enl. A. Schmidt, G. Sarrazin (eds.). Vol. I. Berlin : Printed and published by G. Reimer, 1902. 678 p.

295. Shakespeare-Lexicon: a complete dictionary of all the English words,

phrases and constructions in the works of the poet. 3rd ed. Rev. and enl. A. Schmidt, G. Sarrazin (eds.). Vol. II. Berlin : Printed and published by G. Reimer, 1902. 1487 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Bacon Francis. The New Atlantis. Jim Manis (ed.). Electronic Classics Series. Hazleton : Pennsylvania State University, 2002. Access Mode : <https://www.slideshare.net/sakma21/francis-bacon-the-new-atlantis>
2. Lyly J. Campaspe. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: Euphues And His England; The Plays*. Vol. II. Oxford : Kessinger Press, 2007. P. 313-361.
3. Lyly J. Gallathea. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: Euphues And His England; The Plays*. Vol. II. Oxford : Kessinger Press, 2007. P. 429-472.
4. Lyly J. Endimion. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: The Plays. Anti-Martinist Work*. Vol. III. Oxford : Kessinger Press, 2007. P. 17-79.
5. Lyly J. Euphues and his England. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: Euphues And His England; The Plays*. Vol. II. Oxford : Kessinger Press, 2007. P. 1-229.
6. Lyly J. Euphues. The anatomy of wit. Editio princeps, 1579. Euphues and his England. Editio princeps, 1580. Collated with early subsequent editions. Edward Arber (ed.). London : A. Murray, 1868. 478 p.
7. Lyly J. Euphues. The Anatomy of Wyt. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: Life; Euphues; The Anatomy Of Wyt; And Entertainments*. Vol. I. Oxford : Kessinger Press, 2006. P. 177-326.
8. Lyly J. Loves Metamorphosis. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: The Plays. Anti-Martinist Work*. Vol. III. Oxford : Kessinger Press, 2007. P. 299-332.
9. Lyly J. Midas. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: The Plays. Anti-Martinist Work*. Vol. III. Oxford : Kessinger Press, 2007. P. 113-162.

10. Lyly J. Mother Bombie. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: The Plays. Anti-Martinist Work*. Vol. III. Oxford : Kessinger Press, 2007. P. 171-228.
11. Lyly J. Sapho and Phao. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: Euphues And His England; The Plays*. Vol. II. Oxford : Kessinger Press, 2007. P. 369-417.
12. Lyly J. The Complete Works of John Lyly: Euphues And His England; The Plays. Vol. II. R. W. Bond (ed.). Oxford : The Kessinger Publishing, 2007. 588 p.
13. Lyly J. The Complete Works of John Lyly: Life; Euphues; The Anatomy Of Wyt; And Entertainments. Vol. I. R. W. Bond (ed.). Oxford : The Kessinger Publishing, 2006. 564 p.
14. Lyly J. The Complete Works of John Lyly: The Plays. Anti-Martinist Work. Vol. III. R. W. Bond (ed.). Oxford : The Kessinger Publishing, 2007. 620 p.
15. Lyly J. The Maydes Metamorphosis. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: The Plays. Anti-Martinist Work*. Vol. III. Oxford : Kessinger Press, 2007. P. 341-387.
16. Lyly J. The Woman in the Moone. R. W. Bond (ed.). *The Complete Works of John Lyly: The Plays. Anti-Martinist Work*. Vol. III. Oxford : Kessinger Press, 2007. P. 239-288.
17. Marlowe C. All Ovid's Elegies. Stephen Orgel (ed.). *The Complete Poems and Translations*. New York : Penguin Group. 2007. P. 99-177.
18. Marlowe C. Edward the Second. Access Mode : <https://emed.folger.edu/view/1640/Ed2>
19. Marlowe C., Chapman G., Petowe H. Hero and Leander. Stephen Orgel (ed.). *The Complete Poems and Translations*. New York : Penguin Group. 2007. P. 1-97.
20. Marlowe C. Lucan's First Book. Stephen Orgel (ed.). *The Complete Poems and Translations*. New York : Penguin Group. 2007. P. 179-202.
21. Marlowe C. Tamburlaine the Great, Part 1. Access Mode : <https://emed.folger.edu/view/1621/1Tam>

22. Marlowe C. Tamburlaine the Great, Part 2. Access Mode : <https://emed.folger.edu/view/1620/2Tam>
23. Marlowe C. The Complete Poems and Translations. Stephen Orgel (ed.). New York : Penguin Group. 2007. 287 p.
24. Marlowe C. The Jew of Malta. Access Mode : <https://emed.folger.edu/view/1823/JoM>
25. Marlowe C. The Massacre at Paris. Access Mode : <https://emed.folger.edu/view/2000/MP>
26. Marlowe C. The Tragedy of Dido, Queen of Carthage. Access Mode : <https://emed.folger.edu/view/1642/Dido>
27. Marlowe C. The Tragical History of Doctor Faustus. Access Mode : <https://emed.folger.edu/view/1689/DrFaust>
28. Middleton T. A Chaste Maid in Cheapside. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 907-658.
29. Middleton T. A Fair Quarrel. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1209-1250.
30. Middleton T. A Game at Chess. A Later Form. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1825-1885.
31. Middleton T. A Game at Chess. An Early Form. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1773-1824.
32. Middleton T. A Mad World, My Masters. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 414-451.
33. Middleton T. A Trick to Catch the Old One. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 373-413.
34. Middleton T. A Yorkshire Tragedy. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 452-466.
35. Middleton T. An / The Old Law. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1331-1396.

36. Middleton T. Anything for a Quiet Life. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1593-1631.
37. Middleton T. Caesar's Fall. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 328-333.
38. Middleton T. Hengist, King of Kent. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1448-1487.
39. Middleton T. Measure for Measure. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1542-1585.
40. Middleton T. Michaelmas Term. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 334-372.
41. Middleton T. More Dissemblers Besides Women. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1034-1073.
42. Middleton T. No Wit / Help like a Woman's. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 779-832.
43. Middleton T. The Bloody Banquet. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 637-669.
44. Middleton T. The Changeling. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1632-1678.
45. Middleton T. The Chester Tragedy. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 328-333.
46. Middleton T. The Collected Works. Gary Taylor, John Lavagnino (eds.). Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. 2016 p.
47. Middleton T. The Lady's Tragedy. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 833-906.
48. Middleton T. The Life of Timon of Athens. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 467-508.
49. Middleton T. The Nice Valour. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1679-1713.

50. Middleton T. *The Patient Man and the Honest Whore*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 280-327.
51. Middleton T. *The Phoenix*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 91-127.
52. Middleton T. *The Puritan Widow*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 509-542.
53. Middleton T. *The Revenger's Tragedy*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 543-593.
54. Middleton T. *The Roaring Girl*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 721-778.
55. Middleton T. *The Spanish Gypsy*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1723-1765.
56. Middleton T. *The Tragedy of Macbeth*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1165-1201.
57. Middleton T. *The Widow*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1074-1123.
58. Middleton T. *The Witch*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1124-1164.
59. Middleton T. *Wit at Several Weapons*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 980-1026.
60. Middleton T. *Women, Beware Women*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 1488-1541.
61. Middleton T. *Your Five Gallants*. G. Taylor, J. Lavagnino (eds.). *The Collected Works*. Oxford, New York : Clarendon Press, 2007. P. 594-636.
62. Milton J. *The Complete Poems of John Milton*. Volume 4. Charles W. Eliot (ed.). New York : P. F. Collier and Son Corporation, 1909. 459 p.
63. Shakespeare W. *A Lover's Complaint*. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Poems*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1416-1423.

64. Shakespeare W. A Midsummer Night's Dream. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 236-277.
65. Shakespeare W. All's Well That Ends Well. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 636-689.
66. Shakespeare W. Antony and Cleopatra. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Tragedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 2008-2075.
67. Shakespeare W. As You Like It. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 340-389.
68. Shakespeare W. Coriolanus. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Tragedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 2082-2151.
69. Shakespeare W. Cymbeline. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Romances*. New York : Greenwich House, 1988. P. 2266-2331.
70. Shakespeare W. Hamlet. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Tragedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1730-1803.
71. Shakespeare W. Julius Caesar. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Tragedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1676-1723.
72. Shakespeare W. King Henry V. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Histories*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1284-1343.
73. Shakespeare W. King Henry VIII. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Histories*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1350-1411.
74. Shakespeare W. King John. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Histories*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1098-1147.
75. Shakespeare W. King Lear. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Tragedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1880-1947.
76. Shakespeare W. King Richard II. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Histories*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1039-1091.
77. Shakespeare W. King Richard III. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Histories*. New York : Greenwich House, 1988. P. 958-1031.
78. Shakespeare W. Love's Labour's Lost. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 178-229.

79. Shakespeare W. Macbeth. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Tragedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1954-2001.
80. Shakespeare W. Measure for Measure. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 696-750.
81. Shakespeare W. Much Ado About Nothing. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 396-443.
82. Shakespeare W. Othello. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Tragedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1810-1873.
83. Shakespeare W. Pericles. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Romances*. New York : Greenwich House, 1988. P. 2212-2259.
84. Shakespeare W. Romeo and Juliet. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Tragedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1610-1669.
85. Shakespeare W. The annotated Shakespeare: three volumes in one illustrated: the comedies, the histories, sonnets, and other poems, the tragedies and romances. A. L. Rowse (ed.). New York : Greenwich House, 1988. 2479 p.
86. Shakespeare W. The Comedy of Errors. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 32-67.
87. Shakespeare W. The First Part of King Henry IV. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Histories*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1154-1209.
88. Shakespeare W. The First Part of King Henry VI. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Histories*. New York : Greenwich House, 1988. P. 762-815.
89. Shakespeare W. The Merchant of Venice. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 284-333.
90. Shakespeare W. The Merry Wives of Windsor. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 450-501.
91. Shakespeare W. The Rape of Lucrece. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Poems*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1456-1491.

92. Shakespeare W. The Second Part of King Henry IV. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Histories*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1216-1277.
93. Shakespeare W. The Second Part of King Henry VI. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Histories*. New York : Greenwich House, 1988. P. 822-883.
94. Shakespeare W. The Sonnets. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Poems*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1496-1535.
95. Shakespeare W. The Taming of the Shrew. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 122-71.
96. Shakespeare W. The Tempest. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Romances*. New York : Greenwich House, 1988. P. 2402-2443.
97. Shakespeare W. The Third Part of King Henry VI. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Histories*. New York : Greenwich House, 1988. P. 890-951.
98. Shakespeare W. The Two Gentlemen of Verona. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 74-115.
99. Shakespeare W. The Winter's Tale. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Romances*. New York : Greenwich House, 1988. P. 2338-2395.
100. Shakespeare W. Timon of Athens. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Tragedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 2158-2205.
101. Shakespeare W. Titus Andronicus. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Tragedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1554-1603.
102. Shakespeare W. Troilus and Cressida. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 564-629.
103. Shakespeare W. Twelfth Night. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Comedies*. New York : Greenwich House, 1988. P. 508-557.
104. Shakespeare W. Venus and Adonis. A. L. Rowse (ed.). *The annotated Shakespeare. Poems*. New York : Greenwich House, 1988. P. 1428-1451.

ДОДАТОК А
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Тугай О. М. Англійські дієслова вольової дії: досвід попереднього аналізу. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. Вип. 8. С. 29-35.
2. Тугай О. М. Особливості комплементарного речення в історії розвитку англійської мови. *Науковий вісник ДДПУ ім. Івана Франка. Серія : «Філологічні науки»* (мовознавство) : Зб. наук. праць. Дрогобич, 2018. № 9. С. 242-247.
3. Тугай О. М. Складні комплементні конструкції у ранньоновоанглійській мові. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. Вип. 11. С. 24-34.
4. Тугай О. М. Прагматичний потенціал ранньоновоанглійського речення із клаузальною комплементациєю. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Ужгородський нац. ун-т, 2019. Вип. 10, Том 2. С. 28-36.
5. Тугай О. М. Дослідження комплементарних комплексів у сучасних граматичних студіях. *Studia Philologica* (Філологічні студії) : зб. наук. праць. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2019. Вип. 13. С. 75-86.
6. Тугай О. М. Генеза складного комплементарного речення: історичний аспект. *Науковий вісник ДДПУ ім. Івана Франка. Серія : «Філологічні науки»* (мовознавство) : Зб. наук. праць. Дрогобич, 2019. № 12. С. 225-228.
7. Тугай О. М. Мовні зрушення ладу англійської клаузальної комплементациї в історичній перспективі. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. Київ, 2019. Том 30 (69), № 4. С. 75-85.
8. Тугай О. М. Реалізація функціональної перспективи ранньоновоанглійського речення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». Одеса, 2019. Вип. 42, Том 1. С. 160-167.

9. Tuhai O. Object control interpretations with volitional verbs in infinitive complexes of Early Modern English. *Science and Education a New Dimension. Philology, VII (61)*. Issue 210. Hungary : Budapest. P. 70-76.

10. Тугай О. М. Дієслова-перформативи як засіб вираження вольового спонукання в ранньомовноанглійській мові. «*The Fifteenth European Conference on Languages, Literature and Linguistics*». Proceedings of the Conference, Vienna, Austria, May 10, 2017. P. 27-31.

11. Тугай О. М. Моделі синтаксичних структур із дієсловами волевиявлення в ранньомовноанглійській мові. *Мовний простір слов'янського світу* : тези доповідей III Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих учених, 26 травня 2017 року. Київ, 2017. С. 74-78.

12. Tuhai O. M. To / bare infinitive as complementation markers of volitional verbs in XV-XVII centuries. *International research and practice conference «Modern philology: relevant issues and prospects of research»* : Conference proceedings, Lublin, Poland, October 20-21, 2017. P. 155-159.

13. Tuhai O. Control infinitive constructions in Early Modern English. *The 2nd international conference in theoretical and applied linguistics*. Kyiv-Bialostok, Ukraine-Poland, November 16-17, 2018. P. 13-16.

14. Тугай О. М. Інтерпретація об'єктної дієслівної клаузальної комплементації в термінах Ікс-штрих теорії. *Філологія та лінгвістика у сучасному світі* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., 30-31 серпня 2019 року. Запоріжжя, 2019. С. 86-90.

15. Тугай О. М. Концепція генеративної лінгвістики у сучасних мовознавчих студіях. *Перспективи розвитку сучасної науки та освіти* : матеріали міжнар. науково-практ. конф., 13-14 листопада 2019 року. Львів, 2019. С. 63-66.

16. Тугай О. М. Функціональна перспектива як організація ранньомовноанглійського речення. *Розвиток філології та лінгвістики на сучасному історичному етапі* : матеріали науково-практ. конф., 13-14 грудня 2019 року. Харків, 2019. С. 56-61.

ДОДАТОК Б

Кількісні показники використання складного речення з дієсловами
волевиявлення в ранньоновоанглійській мові

Таблиця 1

Дієслово волевиявлення	Кількість реченневих одиниць уживання в ранньоновоанглійській мові	Відсоткове співвідношення від загальної кількості 3750 одиниць (100 %)
1. advise	88	2,35%
2. allow	77	2,05%
3. appoint	53	1,41%
4. ask	159	4,24%
5. beg	49	1,31%
6. beseech	249	6,64%
7. bid	535	14,29%
8. charge	119	3,17%
9. choose	64	1,71 %
10. command	113	3,00%
11. compel	20	0,53%
12. dare	270	7,20%
13. desire	177	4,72%
14. determine	32	0,85%
15. enforce	35	0,93%
16. entreat	154	4,11 %
17. forbid	78	2,08%
18. force	89	2,37%
19. hope	301	8,05%
20. induce	7	0,19%
21. instruct	27	0,72%
22. intend	68	1,81 %
23. order	21	0,56%
24. permit	17	0,45%
25. persuade	64	1,71%
26. pray	324	8,59%

27. promise	60	1,60%
28. request	21	0,56 %
29. require	30	0,80%
30. resolve	77	2,05%
31. swear	210	5,60%
32. want	56	1,49%
33. warn	5	0,13%
34. wish	101	2,69%
Загальна кількість одиниць	3750	100,00%

ДОДАТОК В

Кількісні показники використання складного речення з дієсловами
волевиявлення в ранньоновоанглійській мові
в базових та варіативних моделях

Таблиця 2

Дієслово	Типологія базових та варіативних моделей																
	Особоводієслівна клаузуальна комплементація						Інфінітивна клаузуальна комплементація										
	Одноперехідна			Двоперехідна			Одноперехідна				Двоперехідна				Комплексно-перехідна		
	SVOd (<i>that</i> -clause)	SVOd ((<i>-that</i>)-clause)	SVOd (<i>wh</i> -clause)	SVOiOd (<i>that</i> -clause)	SVOiOd ((<i>-that</i>)-clause)	SVOiOd (<i>wh</i> -clause)	SVOd (<i>to</i> -INF clause)	SVOd (<i>bare</i> INF clause)	SVOd (<i>wh-to</i> -INF clause)	SVOd (NP- <i>to</i> -INF clause)	SVOd (NP- <i>bare</i> INF clause)	SVOiOd (<i>to</i> -INF clause)	SVOiOd (<i>bare</i> INF clause)	SVOiOd (<i>wh-to</i> -INF clause)	SVOdCo (<i>to</i> -INF clause)	SVOdCo (<i>bare</i> INF clause)	Усього
advise	4	13	8	2	11	5	7	4	0	-	-	19	12	3	-	-	88
allow	2	9	3	8	15	3	9	3	0	-	-	-	-	0	22	3	77
appoint	3	3	3	1	5	6	16	1	0	-	-	-	-	0	13	2	53
ask	5	5	37	8	14	76	1	0	0	-	-	11	2	0	-	-	159
beg	5	5	2	7	5	6	3	3	0	-	-	11	2	0	-	-	49
beseech	1	3	0	9	16	12	2	1	0	-	-	52	153	0	-	-	249
bid	1	2	2	2	2	1	5	32	0	-	-	-	-	0	11	477	535
charge	5	2	0	12	6	3	2	0	0	-	-	31	58	0	-	-	119
choose	2	2	10	2	2	2	27	0	0	-	-	16	1	0	-	-	64
command	13	12	8	6	7	3	15	1	0	-	-	38	10	0	-	-	113
compel	0	1	0	0	0	0	10	0	0	-	-	-	-	0	9	0	20
dare	0	0	0	0	0	0	13	246	0	-	-	-	-	0	6	5	270

desire	10	6	3	2	1	1	97	1	0	53	3	-	-	-	-	-	177
determine	0	3	4	0	2	1	19	0	1	-	-	1	1	0	-	-	32
enforce	0	0	0	1	0	1	13	1	0	-	-	-	-	0	11	8	35
entreat	8	7	2	13	2	3	11	0	0	-	-	76	32	0	-	-	154
forbid	9	20	2	2	1	1	13	2	0	-	-	24	4	0	-	-	78
force	2	3	0	1	1	4	41	1	0	-	-	-	-	0	22	14	89
hope	7	246	0	0	0	0	45	2	0	1	0	-	-	-	-	-	301
induce	0	0	0	0	0	0	3	0	0	-	-	-	-	0	4	0	7
instruct	0	0	0	3	1	8	1	0	0	-	-	9	1	4	-	-	27
intend	1	5	2	0	1	1	52	1	0	2	3	-	-	-	-	-	68
order	6	0	1	3	0	1	3	2	0	-	-	1	4	0	-	-	21
permit	2	0	0	0	0	0	5	0	0	-	-	-	-	0	9	1	17
persuade	3	8	2	7	9	2	3	0	0	-	-	28	2	0	-	-	64
pray	13	18	13	4	17	21	3	100	0	-	-	15	120	0	-	-	324
promise	1	3	0	2	29	1	20	0	0	-	-	4	0	0	-	-	60
request	2	0	1	0	0	0	5	0	0	-	-	13	0	0	-	-	21
require	0	3	0	4	1	2	6	1	0	-	-	-	-	0	11	2	30
resolve	4	18	3	2	5	10	33	1	1	-	-	0	0	0	-	-	77
swear	21	133	2	6	12	0	28	0	0	-	-	8	0	0	-	-	210
want	2	0	1	7	1	2	6	0	0	37	0	-	-	-	-	-	56
warn	0	0	1	1	1	0	0	0	0	-	-	2	0	0	-	-	5
wish	16	40	0	4	0	1	19	1	0	17	3	-	-	-	-	-	101
Усього:	148	570	11	11	167	177	536	404	2	110	9	359	402	7	118	512	3750
	SVOd (<i>that</i> -clause)	SVOd ((<i>-that</i>)-clause)	SVOd (<i>wh</i> -clause)	SVOiOd (<i>that</i> -clause)	SVOiOd ((<i>-that</i>)-clause)	SVOiOd (<i>wh</i> -clause)	SVOd (<i>to</i> -INF clause)	SVOd (<i>bare</i> INF clause)	SVOd (<i>wh-to</i> -INF clause)	SVOd (NP- <i>to</i> -INF clause)	SVOd (NP- <i>bare</i> INF clause)	SVOiOd (<i>to</i> -INF clause)	SVOiOd (<i>bare</i> INF clause)	SVOiOd (<i>wh-to</i> -INF clause)	SVOdCo (<i>to</i> -INF clause)	SVOdCo (<i>bare</i> INF clause)	

ДОДАТОК Г

Кількісні показники вживання особоводієслівної / інфінітивної
комплементної клаузи в ранньоновоанглійській мові

Таблиця 3

Особоводієслівна / інфінітивна комплементна клауза			
Типи клауз	Кількість одиниць	% від загальної вибірки	% від особоводієслівної / інфінітивної комплементної клаузи
<i>That-</i> / <i>wh</i> -finite clauses	1291	34,40 %	
Infinitive clauses	2459	65,60 %	
<i>That</i> -clauses	267	7,12 %	20,70%
(- <i>that</i>)-clauses	737	19,60 %	57,00%
<i>Wh</i> -clauses	287	7,65 %	22,30%
<i>To</i> -INF clauses	1132	30,20 %	46,00%
<i>Bare</i> INF clauses	1327	35,40 %	54,00%
SVOd (± <i>that-</i> / <i>wh</i> -finite clauses)	828	22,10 %	64,10%
SVOiOd (± <i>that-</i> / <i>wh</i> -finite clauses)	463	12,30 %	35,90%
SVOd(Co) ((NP)- <i>to-</i> / (NP)- <i>bare</i> / <i>wh</i> -INF (<i>to-</i> / <i>bare</i> INF) clauses)	1691	45,10 %	68,80%
SVOiOd (<i>to-</i> / <i>bare</i> / <i>wh</i> -INF clauses)	768	20,50 %	31,20%

ДОДАТОК Г

Реалізація мовного матеріалу в складних реченнях
з особоводієслівною комплементною клаузою

Таблиця 4

Мовна реалізація граматичної форми дієслів головної та комплементної клауз						
Дієслово	Індикатив :: Індикатив (Present / Preterite/ Future Indicative – Present / Preterite / Future Indicative)	Імператив :: Індикатив (Imperative – Present / Preterite / Future Indicative)	Імператив / Індикатив :: Презентний Суб'юнктив (Present / Preterite / Future Indicative / Imperative – Present Subjunctive)	Індикатив :: Претеритний Суб'юнктив (Present / Preterite Indicative – Preterite Subjunctive)	Імператив / Індикатив :: Аналітичний Суб'юнктив (Imperative / Present / Preterite / Future Indicative – Analytical Subjunctive (should/would /may/might/ could + INF))	У с ь о г о
advise	21	17	0	0	5	43
allow	33	3	0	0	4	40
appoint	15	0	2	1	3	21
ask	88	33	4	1	19	145
beg	21	3	1	0	5	30
beseech	19	1	2	3	16	41
bid	3	2	0	1	4	10
charge	5	0	10	5	8	28
choose	9	6	0	0	5	20
command	17	5	15	1	11	49
compel	0	0	1	0	0	1
dare	0	0	0	0	0	0
desire	7	0	1	4	11	23

determine	7	1	0	0	2	10
enforce	1	0	0	1	0	2
entreat	8	5	5	1	16	35
forbid	6	1	1	1	26	35
force	7	0	1	1	2	11
hope	239	0	6	2	6	253
induce	0	0	0	0	0	0
instruct	5	1	1	2	3	12
intend	7	1	1	0	1	10
order	5	0	4	0	2	11
permit	1	0	0	1	0	2
persuade	23	2	2	1	3	31
pray	43	2	16	4	21	86
promise	26	1	0	0	9	36
request	0	0	1	0	2	3
require	3	0	3	1	3	10
resolve	27	7	1	4	3	42
swear	148	3	1	1	21	174
want	13	0	0	0	0	13
warn	1	1	1	0	0	3
wish	1	0	7	22	31	61
Усього:	809	95	87	58	242	1291
	904		387			1291
	Індикатив комплементної клаузи		Суб'юнктив комплементної клаузи			

ДОДАТОК Д

Реалізація мовного матеріалу в складних реченнях
з інфінітивною комплементною клаузою

Таблиця 5

Мовна реалізація вживання прономінального / непрономінального компонента інфінітивної комплементної клаузи					
Дієслово	Прономінал + <i>to</i> -INF (<i>wh-to</i> -INF)*	Прономінал + <i>bare</i> INF	Непрономінал + <i>to</i> -INF	Непрономінал + <i>bare</i> INF	Усього
advise	16 (3)*	12	6	0	34
allow	12	2	10	1	25
appoint	7	0	8	0	15
ask	2	1	9	1	13
beg	6	1	5	1	13
beseech	27	114	25	39	205
bid	5	364	6	113	488
charge	11	37	20	21	89
choose	1	1	15	0	17
command	19	6	19	4	48
compel	2	0	7	0	9
dare	1	1	5	4	11
desire	31	2	22	1	56
determine	0	0	1	1	2
enforce	4	8	7	0	19
entreat	23	26	53	6	108
forbid	11	3	13	1	28
force	12	10	10	4	36
hope	0	0	1	0	1
induce	4	0	0	0	4
instruct	7 (4)*	1	6	0	14
intend	0	2	2	1	5

order	0	0	1	4	5
permit	2	0	7	1	10
persuade	12	1	16	1	30
pray	9	96	6	24	135
promise	2	0	2	0	4
request	5	0	8	0	13
require	1	1	10	1	13
resolve	0	0	0	0	0
swear	4	0	4	0	8
want	1	0	36	0	37
warn	1	0	1	0	2
wish	6	3	11	0	20
Усього:	244	692	352	229	1517
	Слабка взаємодія, <u>віддалена</u> дієслівна інтеграція	Сильна взаємодія, <u>близька</u> дієслівна інтеграція	Слабка взаємодія, <u>дальня</u> дієслівна інтеграція	Сильна взаємодія, <u>дальня</u> дієслівна інтеграція	
	Прономінальний компонент + <i>to-</i> / <i>bare</i> INF (<i>wh-to-Inf</i>)* - слабка / сильна взаємодія, віддалена / близька дієслівна інтеграція		Непрономінальний компонент + <i>to-</i> / <i>bare</i> INF - слабка / сильна взаємодія, дальня дієслівна інтеграція		
	936		581		1517
	<i>To-Inf</i> + прономінал / непрономінал - Головний суб'єкт не впливає на інфінітивну дію (має <u>опосередковане</u> відношення на імплементацію інфінітивної дії)		<i>Bare Inf</i> + прономінал / непрономінал - Головний суб'єкт впливає на інфінітивну дію (має <u>пряме</u> відношення на імплементацію інфінітивної дії)		
	596		921		1517